

KAPITOLY Z DEJÍN MESTA ŠAMORÍN

**Historická konferencia pri
príležitosti 600. výročia
získania mestských výsad
udelených kráľom Žigmundom**

DISPUTATIONES SAMARIENSES, 5.

Redaktor edície
Gábor Csanda a Károly Tóth

FÓRUM INŠTITÚT PRE VÝSKUM MENŠÍN
Šamorín

KAPITOLY Z DEJÍN MESTA ŠAMORÍN

Historická konferencia pri príležitosti
600. výročia získania mestských výsad
udelených kráľom Žigmundom

Šamorín, 9. septembra 2005

Editori
Gábor Strešňák
László Végh

Fórum inštitút pre výskum menšín
a Vydavateľstvo Lilium Aurum
Šamorín–Dunajská Streda
2005

Konferenciu organizovali:
Nadácia PRO URBE, Šamorín
Fórum inštitút pre výskum menších, Šamorín

Kniha vyšla s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, Bratislava
a Nadácie Illyés Közalapítvány, Budapešť

Na obale:
detail z chotárnej mapy Šamorína z r. 1777 s anjelom
nesúcim obraz gotickej pečate mesta.
Štátny archív Bratislava

© Fórum inštitút pre výskum menších, 2005
ISBN 80-8062-271-X

OBSAH

Predslov	7
JOZEF URMINSKÝ:	
Stredoveký Šamorín v archeologických nálezoch	9
GÁBOR STREŠŇÁK:	
Postavenie stredovekého Šamorína v kontexte privilégia z roku 1405	21
VERONIKA NOVÁKOVÁ ML.:	
Mestská správa v Šamoríne od konca 16. storočia do polovice 18. storočia	51
JÁN KÚKEL:	
Susedské vzťahy medzi Bratislavou a Šamorínom v 16. a 17. storočí	91
RADOSLAV RAGAČ:	
Protokol mäsiarskeho cechu v Šamoríne	117
TOMÁŠ TANDLICH:	
Obchodný cech v meste Šamorín a jeho vznik v prvej polovici 18. storočia	129
RADOSLAV RAGAČ–GÁBOR STREŠŇÁK:	
Pečate mesta Šamorín do polovice 19. storočia	143
MÁRIA PROKOPP:	
Stredoveký kostol Šamorína	155
RASTISLAV PETROVIČ:	
Kláštor paulánov v Šamoríne – významná baroková pamiatka	179
ENIKŐ ÉDES:	
Šamorín v rokoch 1920-1945	191
Pozvánka	221
Naši autori	223

PREDSLOV

Pri príležitosti 600. výročia získania mestských výsad udeľených kráľom Žigmundom v roku 1405 šamorínska Nadácia Pro Urbe a knižnica a archív Fórum inštitútu pre výskum menších – Bibliotheca Hungarica organizovali dňa 9. septembra 2005 medzinárodnú vedeckú konferenciu pod názvom *Kapitoly z dejín mesta Šamorín*. Aktérmi podujatia boli výhradne odborníci z oblasti archívnictva, archeológie, histórie, pamiatkárstva, ktorí predkladali výsledky svojej vedecko-výskumnej práce. Publikácia obsahuje materiály z konferencie.

Doterajšie publikácie o histórii mesta boli skôr populárno-vlastivedného charakteru. Až na malé výnimky sa sústredili na sprostredkovanie údajov zo starších historicko-geografických prác, opisov, a článkov z tlače, čím však umožnili čitateľovi oboznámiť sa s informáciami dnes už ťažko dostupnými. Jediná historická monografia mesta zostala nedokončená a trištvrte storočia po smrti svojho autora (Zsigmond Kisfaludy, †1926), stále čaká na vydanie.

Históriou mesta Šamorín sa v uplynulých rokoch zaoberalo viac vysokoškolských diplomových prác (Gábor Strešňák, Enikő Édes, Veronika Nováková ml.), napísaniu ktorých predchádzal dôkladný archívny výskum. Práve prehĺbené a prepracované štúdie uvedených autorov tvoria kostru zborníka a vytvárajú tak prierez hlavnými obdobiami histórie mesta. Na ich príspevky organicky nadväzujú práce opisujúce momenty každodenného života, predkladajú obraz ekonomických a hospodárskych kontaktov Šamorína s inými mestami (štúdie Jána Kúkelu, Tomáša Tandlicha). Osobitné kapitoly tvoria práce približujúce miestnu architektúru a historické pamiatky (štúdia Márie Prokopp a Rastislav Petroviča). Doteraz nepublikované výsledky výskumov prezentujú štúdie o objavení zápisnice mäsiarskeho cechu a o výsledkoch archeologického výskumu uskutočneného na jar v roku 2005. (práce Radoslava Ragača a Jozefa Urmiského).

Hodnotný a zaujímavý prierez histórie mesta Šamorín sa takto dostáva do rúk nielen odbornej, ale aj širšej verejnosti. V duchu dávnych privilégíí odporúčame túto publikáciu všetkým tým, ktorí chcú vedieť viac o tom, čo slávi v dnešných dňoch mesto: „*Civibus et Hospitibus civitatis Samariae, ad usum eorum...*” – Na úžitok mešťanov a hostí mesta Šamorín.

Gábor Strešňák

STREDOVEKÝ ŠAMORÍN V ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZOCH

Jozef Urminský

Neodmysliteľnou súčasťou histórie Šamorína ako mesta, ktoré sa vyvinulo vo včasnom stredoveku z pôvodnej osady, sú archeologické nálezy ako autentické doklady o živote jeho obyvateľov. Hoci pôvodný Šamorín za uplynulých päťdesiat rokov zmenil svoju tvár a z centra zmizlo viacero dôstojných historických stavieb, archeológovia na jeho výskum veľa príležitostí doposiaľ nemali.¹

Prvý komplexný archeologický výskum

Podrobný výskum sa uskutočnil až v roku 2005. V sychravom počasí studeného februára sa bagre opäť zahryzli do zeme na Hlavnej ulici v Šamoríne. Nákladné autá denne odvážali tony zeminy z historického jadra mesta a tak nelútostne ukrajovali z posledných zvyškov jeho dejín, ktoré sa po stáročia ukrývali v zemi. V prvých februárových dňoch všetko nasvedčovalo tomu, že toto prastaré mesto na Dunaji sa opäť nedočká žiadnej satisfakcie za krádež dejín, ktorej sa na nej dopustila minulá doba uplynulých päťdesiatich rokov, keď novou výstavbou nemilosrdne pochovala historické jadro bez toho, aby ho archeológovia mohli bližšie preskúmať.

Stavba dvoch polyfunkčných budov na štyroch starých parcelách Hlavnej ulice však napokon priniesla viacero dokladov o živote obyvateľov Šamorína v stredoveku. Vďaka porozumeniu dvoch investorov – Bratislavskej stavebnej spoločnosti a Ing. Karolovi Vörösovi z firmy OSP Danubius tu mohlo Západoslovenské múzeum Trnava a Krajský pamiatkový úrad v Trnave vykonať podrobný archeologický výskum.² V dňoch od 18. februára do 30. marca 2005 bol terén celoplošne znížo-

vaný až o 350 cm. Už pri prvej obhliadke lokality 18. februára sme pozorovali zaujímavú skutočnosť. Kultúrne vrstvy a plátníky zo stredoveku a novoveku dosahovali pozoruhodnú 2,5 metrovú hrúbku, čo je jav skôr typický pre vyspelé mestské aglomerácie ako napríklad Bratislava, Trnava alebo Nitra. Kumulácia odpadu v týchto stredovekých mestách išla vždy ruka v ruke s rozvíjajúcou sa výstavbou, nárastom populácie a so všeobecnou prosperitou mesta.³

Nálezová situácia

Prvoradou úlohou pri výskume týchto vrstiev bolo identifikovať pôvodnú konfiguráciu terénu ešte pred založením osady v čase 12. a 13. storočia. Ukázalo sa totiž, že výhodné rozloženie terénu podstatne ovplyvnilo vybudovanie osady v mieste dnešnej Hlavnej ulice a okolo románskeho kostola Panny Márie, ktorého počiatky sa kladú do 20 až 30-tych rokov 13. storočia.⁴ Aj keď je dnes terén medzi Hlavnou ulicou a Gazdovským radom rovinný, v stredoveku tomu tak nebolo.

Lavý breh Dunaja je v týchto miestach tvorený treťohornými dunajskými štrkami a ílmi, ktoré sú na niektorých miestach prekryté žltou sprašou a naviatymi pieskami. Takáto pozdĺžna vyvýšenina zo spraše a piesku sa oproti ostatnému, nižšie položenému terénu dunajských ramien dvíhala aj v mieste neskoršej Hlavnej ulice. Prevyšovala okolie o viac ako 2,5 - 3 metre, čo bolo postačujúce pre založenie osídlenia. Výskum preukázal, že domy Hlavnej ulice v 12. – 15. storočí skutočne stáli vo vyvýšenej časti na sprašiach, ale už vo dvoroch terén na oboch stranách ulice prudšie klesal. Pri ulici na parcele č. 2245 sme zistili stredoveký terén v 15. storočí v hĺbke 120 - 150 cm, no na konci dvora tej istej parcely ležal ten istý terén v hĺbke 330 - 350 cm. Približne stredom parciel prechádzala hrana sprašovej terasy (*obr. 1, prerušované čiarkovanie*), od nej napravo sa nachádzalo dobre pozorovateľné vodou podmáčané podlažie tvorené štrkami a mohutným kalovým sedimentom. V úrovni dna stavebnej jamy sme v hĺbke 355 cm narazili na koncentráciu drevených zahrotených kolov zapustených do rozmočeného kalového sedimentu. Drevá s prieme-

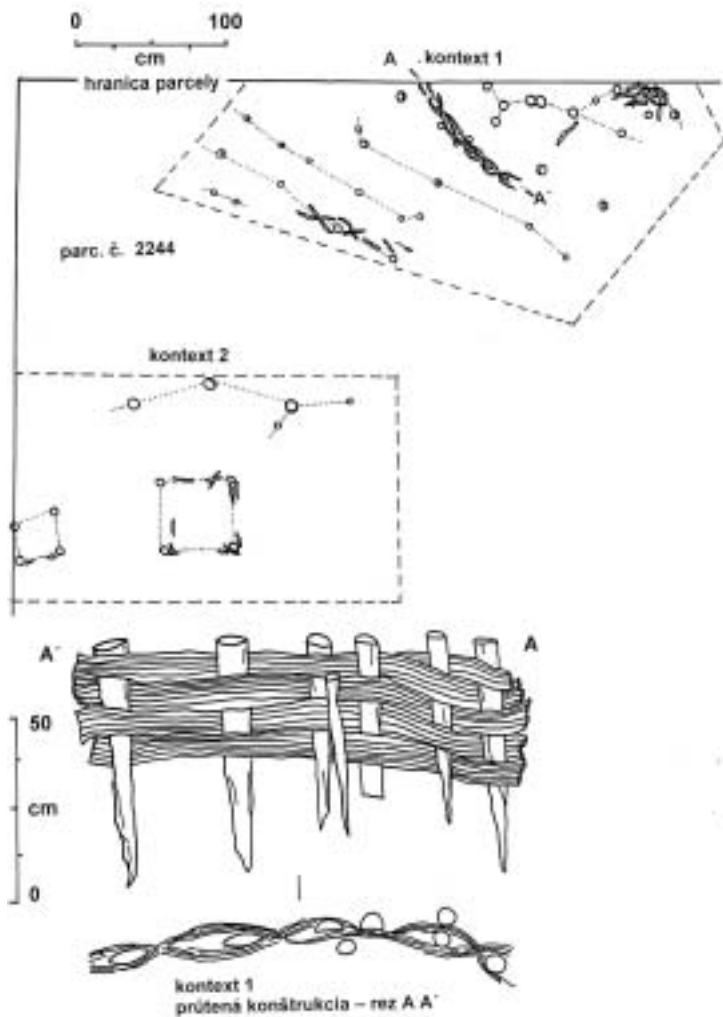
rom od 6 do 30 cm boli zoskupené do radov a štvorbokých útvarov (*obr. 2, kontext 1 a 2*). Prekvapivým nálezom bolo odokryté súvislé oplatenie zo zahrotených 50 - 70 cm dlhých drier (jelša - *Alnus* a breza - *Betula*) a zo zväzkov prútia (vrba - *Salix*) (*kontext 1, rez A – A'*). Oplatenie na základe nálezov keramiky časovo spadá do druhej polovice 13. storočia. V tomto období dvory domov ležali v terénnej zníženine, ktorá bola trvalo podmáčaná a v čase prívalových vôd ňou aj pretekala voda (na základe výsledkov výskumu zatiaľ predbežne nevieme určiť, či sa medzi Hlavnou ulicou a Gazdovským radom v 13. storočí nachádzalo trvalo prietochné rameno Dunaja, alebo vyschnutá, z času na čas zavodená priehlbňa). Oplatenia na spôsob hrádzi pred vyššou vodou boli bežnou súčasťou stredovekých obydlií a sú doložené z viacerých lokalít Slovenska a Maďarska.⁵

Oplatenie na parcele č. 2244 bolo usporiadané do radov stojacich za sebou, čo dokazuje, že hrádza sa postupne v priebehu desiatok rokov premiestňovala v závislosti od množstva vody v ramene. Terénna zníženia sa postupne úmyselne zanášala a zasypávala domovým odpadom a stavebnou sutinou. V kalovom sedimente z 2. polovice 13. a z 1. polovice 14. storočia sa nachádzali fragmenty kuchynskej keramiky, zvieracích kostí (zastúpené boli kosti ošípanej, hovädzieho dobytku, rýb a hydiny. Ojedinelo sa objavila spodná čelusť psa), semená a plody rastlín a kôstky ovocia (čerešňa, drienka), opracované kusy dreva, fragment opracovanej kože, úlomok z dna skleneného pohára a prepálená hlina - mazanica s odtlačkami prútia.

Súčasťou hospodárskeho zázemia stredovekého domu v Šamoríne boli aj ďalšie zahĺbené jamy ako žumpy, studne a rôzne skladovacie objekty. Technika ich budovania bola podobná ako u všetkých vypletaných konštrukcií. Jeden z objektov skúmaný v kontexte č. 2 mal štvorcový pôdorys s rozmermi 50 x 50 cm. Pozostával zo zahrotených nárožných kolov pospájaných medzi sebou vypletanou stenou. Konštrukciu, kedy bolo namiesto opletania použité debnenie, sme zaznamenali len v kontexte č. 3. Tu sa v hĺbke 350 cm nachádzalo nárožie zahĺbeného objektu doplnené kolovou konštruk-

1. Šamorín, Hlavná ulica. Plocha archeologického výskumu.

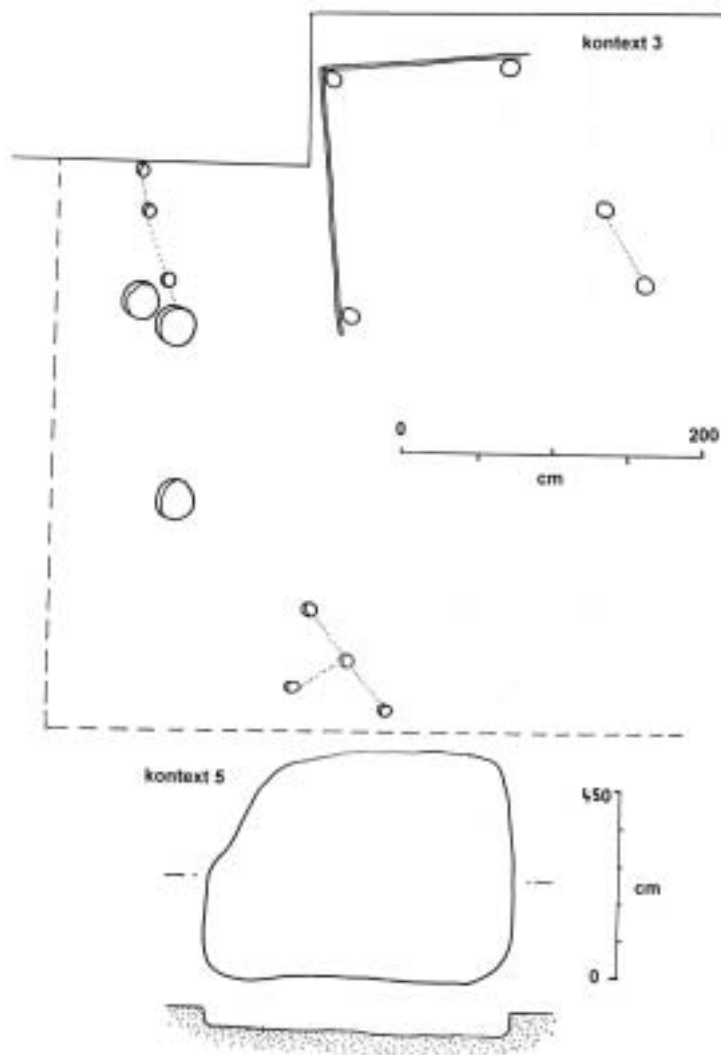
2. Šamorín, Hlavná ulica. Drevené konštrukcie z 13.-14. storočia.

ciou. Žiaľ, neúplný pôdorys nám nedovolil identifikovať jeho funkciu. V tomto prípade mohlo ísť aj o obytnú stavbu, pretože vo výplni objektu sa nachádzali zlomky hlineného výmazu stien domu.

Ako ukázal výskum, zánik drevených objektov zapustených do bahnitého terénu nastal v druhej polovici 14. storočia. Obyvatelia terén vo dvoroch splaňovali a nasypali naň približne 50 cm vrstvu hlíny a sutiny. Koncom 15. a začiatkom 16. storočia sa v tejto časti Hlavnej ulice opäť stavalo. Domy na skúmaných parcelách boli radikálne prestavané a dvory opäť zavezené ďalšou, približne 150 cm vrstvou hlíny a odpadu, čím sa terén oproti ulici takmer vyrovnal. Veľké množstvo hlíny potrebnej na takéto úpravy získali obyvatelia z vykopaných suterénov a pivníc. V úrovni 200 cm pod povrchom sme na parcele č. 2245 narazili na veľkú kumuláciu stavebného odpadu z takto prestavaného domu. Obsahovala okrem stredovekých prstových tehál (rozmery tehly 11 x 23,5 x 5,5 cm) aj kuchynskú keramiku, zvonovité pokrievky, sivé a tuhované hrnce doplnené hrnčiarskymi značkami výrobcu a veľké množstvo zlomkov kachlíc. Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje akrotéria – vrcholová nádobková kachlica s lupeňovou výzdobou po obvode a komorová kachlica s reliéfnym vyobrazením bežiacieho jeleňa cez dubovú ratolesť. Tieto predmety vypovedajú o honosnom vybavení domu ako aj o vyššom spoločenskom postavení jeho majiteľov. Ďalšie zlomky z kachľových pecí, ktorými boli vybavené gotické domy na Hlavnej ulici, pozostávali už len z obyčajných nádobkových kachlíc bez reliéfnej výzdoby.

Zástavba a používané stavebné materiály

O vzhľade obydľí Šamorínčanov v 13. a 14. storočí máme predbežne len veľmi málo archeologických dokladov. Ani v jednom prípade sa nám nepodarilo odokryť obydlie z tohto obdobia. Iba kontext č. 5 na parcele č. 2246 bol časťou obytného objektu. Stavba mala charakter pravidelnej jamy s maximálnou hĺbkou 40 cm a bočnými stranami 8 x 6 metrov. Jama bola vyplnená prepálenou mazanicou, ktorá bola pozostatkom nabíjanej steny domu.

2a. Drevené koštrukcie s pôdorysom obytnej stavby.

3. Výber z archeologických nálezov.

Zdá sa teda, že v období počiatkov osídlenia Šamorína sa v 13. storočí najdostupnejším stavebným materiálom stalo drevo v kombinácii s hlinou. Steny domov budované z nabíjanice sa tu udržali minimálne do konca 14. storočia, kedy sa začínajú na profánnej architektúre súbežne používať gotické prstové tehly, zväčša však len na podmurovky domov. Okolo polovice 16. storočia prichádza do renesančného staviteľstva Šamorína nový typ subtilnejšej tehly s rozmermi 15 x 22 x 6 cm. Práve z týchto tehál bola postavená aj väčšia časť nadzemných i pivničných murív domov na skúmaných parcelách. Domy boli orientované do ulice a zaberali celú šírku parcely

(obr. 1, plná hrubá čiara). Ako vyplýva z katastrálnej mapy Šamorína z roku 1778, dvorová časť dvoch parciel č. 2244 a 2245 bola zastavaná až v 19. storočí (obr. 1, bodkovaná čiara).

Medzi stavebným materiálom postupne prevládla tehla z domácej produkcie. Spočiatku nesignované tehly boli od 18. storočia značkové skratkou CSM (rozmery 15 x 28 x 5,5 – 6 cm). Charakteristickou črtou šamorínskych tehál je ich bleďozlté až okrové sfarbenie podmienené miestnou tehliarskou hlinou. Vyrábali sa z nej tak gotické prstovky ako aj renesančné a barokové tehly.

Nálezy keramiky

Nálezy stredovekej keramiky sa podarilo zatriediť podľa vrstiev do dvoch časových úsekov. Prvú skupinu tvorila keramika z 13. a 14. storočia, kedy sa medzi Hlavnou ulicou a Gazdovským radom začalo rozširovať osídlenie. Keramika svojou profiláciou nadväzovala na staršie tvary. Charakteristické sú jednoduché hrncovité nádoby esovitej profilácie s obežnou ryhou na vydutí (obr. 4:8), miskovité pokrievky (obr. 4:4) ako aj súdkovité hrnce s profilovaným okrajom (obr. 4:2). Keramika bola v prevažnej miere sivá, alebo s prímесou grafitu. Ďalšie tvary hrncov s uchom (obr. 4:1) alebo džbánov (obr. 4:7) sa rozšírili najmä v 14. storočí.⁶

Používanie kolkovanej keramiky (obr. 4:5,6) so značnou prímесou grafitu v 15. storočí odráža priamu väzbu na prostredie okolia Bratislavy, resp. Dolného Rakúska, odkiaľ sa jej výskyt rozšíril ďalej.⁷

Práve v stredovekej šamorínskej keramike môžeme sledovať priamu súvislosť s Podunajskou oblasťou okolia Bratislavy, kde bola mimoriadne rozšírená grafitová keramika s kolkom. Je nepochybné, že časť sortimentu sa do mesta dostávala obchodom, no prevažnú skupinu nálezov tvorila práve produkcia domácich hrnčiarov, ktorí vyrábali vlastnú keramiku podľa dolnorakúskych resp. bratislavských vzorov. Vývoj mesta v tomto smere priamo kopíroval historický vývoj, keď v r. 1405 Šamorín obdržal podľa Bratislavy výsady slobod-

Pre úplnosť v nálezovom súbore treba spomenúť ešte dve spálené vrstvy, ktoré sme odokryli v horizonte 16. storočia. Nachádzali sa v hĺbke 100 a 130 cm pod úrovňou terénu a sprevádzali ich nálezy keramiky spáleného dreva a popola. Indikujú pomerne rozsiahli požiar, ktorý zachvátil domy počas tureckého plienenia v 16. storočí.

Záver

Minulosť Šamorína, tak ako sme ju prečítali v nálezovej situácii na Hlavnej ulici v roku 2005 len sčasti odhaľuje jeho bohatú históriu a kultúrnu i spoločenskú vyspelosť vo vrcholnom a neskorom stredoveku. Archeológia v tomto smere iba dopĺňa písomné pramene, pretože tie sú oveľa bohatšie ako doposiaľ získaný archeologický inventár. Unikátnymi z pohľadu archeológie sú objavené drevené konštrukcie vo dvoroch domov, časti výrobkov z dreva a kože. Všetky tieto organické predmety totiž časom podliehajú rozkladu a len vďaka spodnej vode je možné ich zachovanie. Šamorín sa tak popri Bratislave a Trnave radí k tým málo mestám, kde konštrukcie z netrvanlivých materiálov pretrvali do dneška. Všetky archeologicky objavené skutočnosti naznačujú, že mesto zaznamenalo v období vrcholného stredoveku výrazný vzostup, ktorý sa prejavil v nálezoch a v mocnosti kultúrnej vrstvy dosahujúcej miestami až 250 cm. Už len pocit, že najstarší stredoveký Šamorín vlastne leží viac ako dva metre pod dnešným terénom, vzbudzuje náš oprávnený obdiv a úctu.

Poznámky

1. Krátkodobý výskum na Hlavnej ulici v roku 2004 uskutočnil Mgr. Tomáš König z Katedry archeológie FFUK v Bratislave. Objavil spálené vrstvy z novoveku s keramikou – nepublikované. Severozápadnú časť Hlavnej ulice a Gazdovského radu s nálezmi z 18. a 19. storočia skúmal v tom istom roku Mgr. Jozef Urminský zo Západoslvenského múzea v Trnave. Výskumná správa ZsM Trnava č. 02/2004)
2. Archeologický výskum lokality vykonali Mgr. Jozef Urminský a Mgr. Mária Mikulčíková. Odobraté vzorky dreva boli zaslané na dendrochronologický rozbor. V čase odovzdania príspevku do tlače výsledky analýzy neboli známe.

- 3 URMINSKÝ, J.: Stredoveká Trnava vo svetle nových archeologických nálezov. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja č. 4. KPÚ, Trnava 2001, s. 21-26.
- 4 VÁCHA, Z.: K pozdněgotické etapě reformovaného kostela v Šamoríne. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja č. 2. KPÚ, Trnava 1998, s. 35-40.
- 5 POLLA, B.: Bratislava – západné suburbium. Fontes Archeologického ústavu SNM v Bratislave, Bratislava 1979, s. 109.
- 6 HOLL, I.: Mittelalterliche Funde aus einem Brunnen von Buda. Budapest 1966.
- 7 POLLA, c.d.,s. 117.
- 8 PAVLÍK, Č. – VITANOVSKÝ, M.: Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku. LIBRI, Praha 2004; Nález kachlice s motivom jeleňa pochádza z parcely č. 2245 z hĺbky 200 cm, kde sa nachádzala súvislá spálená vrstva zo 16. storočia.

POSTAVENIE STREDOVEKÉHO ŠAMORÍNA V KONTEXTE PRIVILÉGIA Z ROKU 1405

Gábor Strešňák

Základné privilégium Šamorína, ktorého prvá zmienka pochádza z r. 1285, bolo vydané Žigmundom Luxemburským. Celkovo sa jedná o prvú listinu vo fonde magistrátu mesta, v ktorej sa Šamorín spomína ako „*civitas*“, teda mesto. Originál listiny sa nezachoval. Jeho text poznáme z hromadnej konfirmácie Leopolda I., vydaného 18. júna 1689 vo Viedni.¹

Chybné datovanie privilégia

V uvedenej konfirmácii sa pôvodný dátum vydania potvrdenej listiny uvádza až v dvoch variantoch. Pri vymenúvaní všetkých 22 potvrdených listín v narácii sa v súvislosti s ňou nachádza dátum 16. apríl 1415. Datovacia formulka už doslovného znenia predmetného privilégia však uvádza: „*Anno Domini millessimo quadringentesimo decimo quinto septimo calendas maii*“, tj. 25. apríl 1415.² Takáto chyba mohla ľahko nastať v dôsledku poškodeného stavu datovacej formulky originálu potvrdenej listiny, čo pri prepisovaní zrejme sťažilo prácu súdobého pisára.

Svoje pochybnosti voči dátumu uvedenému v zmienenej konfirmácii vyjadril už aj dôkladný znalec šamorínskeho mestského archívu, miestny dekan, Žigmund Kisfaludy. Vo svojej práci o dejinách Šamorína, pochádzajúcej z konca 19. storočia, poukázal na doslovnú totožnosť niektorých častí privilégia s tzv. menším dekrétom Žigmunda Luxemburského, vydaným 15. apríla 1405.³ Ďalej vyzdvihol skutočnosť, že kráľ Žigmund po svojom definitívnom zvolení za rímskeho kráľa v roku

1411, používal vo svojich tituláciách titul „*Romanorum rex semper Augustus*” a nie „*Sacri Romanorum Imperii archi camerarius*”, ako je to uvedené v konfirmácii Leopolda I. Napokon po porovnaní datovacích formuliek konfirmácie, tiež v tom čase ešte existujúceho fragmentu originálu šamorínskeho privilégia s uvedeným dekrétom dospel k názoru, že v origináli medzi slovami „*millesimo*“, „*decimo*“ a „*septimo*“ sú oveľa väčšie nečitateľné medzery, než by mohli znamenať presný deň vydania listiny. Skôr by mohli označovať rok vydania, respektíve roky panovania Žigmunda Luxemburského tak, ako to stojí v menšom dekréte. Na základe uvedených poznatkov usúdil, že originál listiny bol vydaný v roku 1405 a nie v roku 1415. S ľútosťou konštatoval, že miesto a deň vydania listiny nemohol určiť. Predpokladal však, že to bolo v Budíne v čase trvania krajinského snemu, alebo v dňoch nasledujúcich tesne po jeho ukončení.⁴ Treba skonštatovať, že nezávisle od Kisfaludyho logickej rekonštrukcie k podobnému názoru museli prísť už aj autori tak starších, a nadväzne aj mladších historicko-geografických a iných prác.⁵ Datovanie predmetného privilégia do roku 1405 až na malé výnimky možno totiž označiť ako všeobecné, a napokon takto ho akceptuje aj uznávaný Mályuszov registár.⁶

V Kisfaludyho šlapajách sme sa k definitívnemu rozuzleniu problematiky celkového datovania privilégia pokúsili dospieť porovnaním datovacích formuliek oboch Žigmundových listín (privilégia a menšieho dekrétu), pochádzajúcich z tej istej kancelárie. Datovacia formulka menšieho dekrétu vyzerá nasledovne:

“*Anno Domini millesimo Quadringentesimo quinto, decimo septimo calendarum mensis maii, regni autem nostri decimo septimo.*”⁷

Vypustením niekoľkých slov z textu dostaneme torzo možno podobné poškodenej datovacej formulke privilégia v čase jeho potvrdenia, ktoré skutočne mohlo poslúžiť k mylnému datovaniu šamorínskeho privilégia na 25. apríl 1415:

„*Anno Domini millesimo quadringentesimo [quinto], decimo quinto calenda[rum mensi]s maii, [regni autem nostri decimo] septimo.*”

Na základe našej rekonštrukcie dospievame k názoru, že privilégium bolo vydané 17. a nie 15. apríla 1405, ako to uvádza Mályuszov registár. Naš názor podopiera aj skutočnosť, že v ten istý deň bol pre Šamorínčanov vydaný mandát kráľa Žigmunda vo veci ochrany ich práv na kráľovských mýtach a to v dvoch(!) exemplároch.⁸

Práva a povinnosti určené privilégiom z roku 1405

Privilégium sa svojím obsahom zakladalo na rozhodnutiach II. dekrétu kráľa Žigmunda. Dekrét vznikol zo snahy získať si spojenca v zápase s uhorskými magnátmi a vytvoriť jednotný mestský stav kráľovských miest ako hlavnú oporu panovníckej moci.⁹ Na porade predchádzajúcej vydaniu dekrétu sa zúčastnili predovšetkým zástupcovia kráľovských miest a mestechiek. Z najvýznamnejších boli zastúpené: Banská Bystrica, Debrecín, Prešov, Hybe, Košice, Krupina, Levoča, Nemecká Lupča, Ružomberok, Šárvár, Šoproň, Segedín, Záhreb, Zvolen, Žilina atď. Porada trvala dva týždne od 2. do 15. apríla 1405.¹⁰ Dekrét jasne zohľadnil obsahové rozdiely pojmov „*civitas*“ (mesto) a „*oppidum*“ (mestečko), ktoré na rozdiel od predchádzajúcich období, na začiatku 15. storočia už úplne vykryštalizované a jednoznačne chápané. Jednotný vývoj miest na kráľovskej pôde sa Žigmund snažil zaistiť darovaním širokých mestských práv mestečkám a súčasným povolením stavať mestské hradby.¹¹

Vychádzajúc z tohto dekrétu, obsah šamorínskeho privilégia môžeme zhrnúť do štyroch základných skupín, týkajúcich sa nasledujúcich darovaných práv:

- 1/ právo a povinnosť vybudovať mestské hradby a starať sa o ne
- 2/ právo podľa Bratislavy (voľba richtára, prísažných, ich súdna právomoc, právo odvolávania sa, atď.)
- 3/ stanovenie výšky cenzu darov panovníkovi a panovníckemu dvoru - otázka descenzu
- 4/ právo slobodne využívať a narábať s majetkom prislúchajúcim mestu.

Venujme sa teraz dôkladnejšie týmto skupinám:

1/ Na financovanie nákladov spojených so stavbou bolo prikázané každoročne použiť sumu ročného dovedy plateného cenzu vo výške 88 florénov a ďalších 12 florénov, ktoré z iných, bližšie nešpecifikovaných dôvodov v tom období platil Šamorín mestečku Holice (*Gella*).¹² Pravdepodobne tu išlo o mestské výdavky súvisiace s nehnuteľnosťou „Cozmefölde“, ktorej časť si Šamorínčania prenajali od mešťanov a obyvateľov mestečka Holice. Zmluva medzi dohodnutými stranami bola na žiadosť šamorínskeho richtára potvrdená listinou Žigmunda Luxemburského, vydanou 29. marca 1394 v Trnave.¹³

Takéto financovanie stavieb v tom čase bolo bežnou praxou. V roku 1378 sa napríklad vyberaná daň z miest Prešova, Veľkého Šariša a Sabinova venovala na budovanie múrov mesta Prešova. Rovnako v roku 1404 Prešov a Kežmarok boli na dvanásť, respektíve šesť rokov oslobodení od všetkých platieb a daní, aby sa im týmto pomohlo pri budovaní mestských hradieb. Kluž (Cluj - Napoca, Rumunsko) na tento účel mal použiť census pochádzajúci z jatiek, atď.¹⁴

Žiaľ z privilégia nevyplýva, na koľko rokov boli Šamorínčania takýmto spôsobom oslobodení od odvádzania svojich daní do kráľovského eráru. Po mestských hradbách v súčasnosti ne-nájdeme už ani stopu. O tom, že istý druh opevnenia tu skutočne existoval, svedčia záznamy v mestských účtovných knihách ešte aj v roku 1605, ktoré uvádzajú výdaje na opravy brán a hradieb.¹⁵ Taktiež záznam v zápisnici mestskej rady zo dňa 26. novembra 1678 uvádza Daniela Csizmadiu ako strážcu hornej a Štefana Kovácsa ako strážcu dolnej brány.¹⁶ Ťažko je však usúdiť, či sa pod hradbami rozumeli hradby murované, alebo len opevnenia pozostávajúce z drevených palisád posilnené valmi a prípadne masívnejšími vstupnými bránami. Osobne sa prikláňame k tejto druhej možnosti, nakoľko už aj najstaršia maľba, vyhotovená na objednávku šamorínskeho magistrátu v období tureckého nebezpečenstva, zobrazuje mesto bez svojich brán a hradieb.¹⁷ Naopak, s vyznačenými stopami drevozemného opevnenia okolo Šamorína stretávame na nedávno objavenej rukopisnej chotárnej mape z roku 1777.¹⁸

Pravdepodobne v tom čase ešte stáli aj zvyšky mestských brán. Pozostatky dolnej brány boli podľa Kisfaludyho odstránené niekedy v prvej polovici 19. storočia.¹⁹

2/ Najdôležitejším prínosom privilégia bolo, že sa mesto stalo po stránke mestského práva fíliou Bratislavy. Od toho času jej právom prináležali všetky práva, zvyky, úžitky, exempcie, prednosti a kompetencie, atď. bez akýchkoľvek výnimiek, ktoré blízke slobodné kráľovské mesto s jeho mešťanmi užívalo.²⁰ Taktiež bolo Šamorínu povolené slobodne si voliť svojho richtára a prisázných, ktorí mali mať právo súdiť všetky a akékoľvek veci a riešiť ich podľa zvykov mesta Bratislavy.²¹ Ako odvolávaciu inštanciu im určil Bratislavský mestský súd. Konečnou inštanciou mal byť hlavný taverník, predstavujúci na jeho osobu delegovanú kráľovskú súdnu moc pre tzv. tavernikálne mestá, medzi ktoré v tom čase patrila aj Bratislava.²²

V tomto prípade sme svedkami kodifikácie istého už existujúceho právneho stavu. V tejto súvislosti treba poukázať na mandát Žigmunda Luxemburského, vydaný 29. júla 1397, ktorým na základe sťažností šamorínskych mešťanov prikázal podžupanovi Perpelkovi a ostatným úradníkom Bratislavskej stolice zachovávať všetky ich výsady a zvyky.²³ Samostatnú súdnu právomoc však musel Šamorín užívať už oveľa skôr a to na sklonku 13. storočia. V roku 1298 totiž kráľ Ondrej III., z dôvodu nedostatku oráčín, daroval jeho obyvateľom zem *Marchamagyar* úplne vyňatú a oslobodenú spod právomoci a jurisdikcie bratislavského špána, z čoho vyplýva nutná existencia právnej autonómie podobných rozmerov aj v prípade samotného Šamorína.²⁴ Spomínanú súdnu exempciu môžeme dať do súvislosti s nemeckou kolonizáciou západnej časti Žitného ostrova, prebiehajúcou na rozhraní 13.-14. storočia. Nemci si tu vytvorili súvislé etnické územie, siahajúce až do oblasti Šamorína a Štvrtku na Ostrove. V písomných prameňoch sa rad-radom stretávame s nemeckými názvami obcí, respektíve uvádzaním hostí v nich. Nemecký názov Mostu pri Bratislave – *Pruk* je doložený v roku 1287. Je to prvá dedina na ceste, ktorá pri Vrakúni prechádzala Malým Dunajom a

viedla ďalej do vnútra Žitného ostrova. V roku 1293 sú spomínaní hostia z Bratislavského hradu už aj v Nových Košariskách - zaiste to boli Nemci. V tom istom roku ich náchádzame aj v Jánošíkovej a v Novej Lipnici.²⁵ Hostia sa v Šamoríne prvýkrát spomínajú v roku 1340.²⁶ Zaiste sa tu usadili už skôr, pravdepodobne krátko po roku 1287. V tomto roku bol totiž Šamorín, v prameni označený ako „*terra populosa Zethmaria*“, donáciou z 2. marca uvedený do držby a úžitku comesa Karola za jeho zásluhy pri obliehaní Bratislavského hradu v bojoch proti magnátskym rodom Kőszegi a Pech.²⁷ Je ťažko predstaviteľné, že by panovník daroval niekomu takú usadlosť, na ktorej by sa práve v tom čase usadzovali nemeckí hostia, majúci svoje prirodzené nároky na isté práva a slobody, minimálne v rozsahu už predtým užívaných v ich pôvodnom prostredí. Usadzovanie Nemcov v Šamoríne by sme mohli podľa uvedenej donácie zeme *Marchamagyar* datovať medzi roky 1287-1298, pričom horná hranica znamená aj medzník, kedy najneskôr musel byť znovu v kráľovských rukách.

Osídľovanie Žitného ostrova bolo uskutočnené prevažne bratislavskými Nemcami a prebiehalo postupne zo smeru Bratislavy. Pri položení základov šamorínskeho mestského práva mohlo hrať dôležitú úlohu bratislavské mestské privilégium z roku 1291. Nakoľko základné privilégium Šamorína podrobnejšie nerozvádza spomínané práva podľa Bratislavy, čo vzhľadom na ich vtedajšiu zrejmú známosť ani nebolo potrebné, uvádzame tu niektoré základné práva vyplývajúce z bratislavského privilégia z roku 1291:

Volby v Bratislave na základe privilégia z roku 1291 boli priame. Konali sa na sviatok Svätého Juraja. Voliť mohli len mešťania. Mešťanom sa mohol stať ten, kto minimálne rok a deň býval v meste, vlastnil v chotári mesta nehnuteľnosť a vyjadril svoju ochotu zostať v ňom ešte aspoň ďalšie tri roky. Po získaní meštianskych práv z hľadiska úradného, právneho a súdneho, v každej veci podliehali mestskému súdu, resp. mestskej rade.

Zvolení prísazní na čele s richtárom spoločne tvorili autonómny zbor, ktorý v rámci vlastných kompetencií konal neobmedzene. Verejnosprávnu a súdnu funkciu vykonávali súčasne. Richtár mohol súdiť výlučne v prítomnosti prísazných.

V dôsledku rozvoja mesta a nárastu počtu obyvateľov mesta sa objavil nový zbor, podobne volený priamou voľbou ako rada prísazných. Bola to takzvaná „vonkajšia“ alebo „širšia“ rada. Od 14. storočia v Bratislave fungovala s 24 členmi. V 15. storočí ich počet postupne narastal. V roku 1457 ju tvorilo už 60 na doživotie zvolených mešťanov (v tom istom čase sa rada prísazných rozrástla z 12 na 24 členov). Táto rada volila okrem richtára a prísazných všetkých ostatných úradníkov mesta a vysielala zástupcov na krajinské snemy, korunovania, obchodné cesty v záujme mesta a zároveň pôsobila ako poradný orgán pre radu prísazných a richtára pri výkone ich funkcií.²⁸

Voľby v Šamoríne sa do roku 1655 konali tiež v deň svätého Juraja (24. apríl).²⁹ Zrejme tomu tak bolo už aj pred rokom 1405. I keď sa o tom privilégium nezmieňuje, predpokladáme, že osoba zvoleného richtára sa potvrdzovala panovníkom – vo funkcii zemepána, a to až do roku 1583, keď Rudolf II. delegoval toto svoje právo na bratislavského hradného kapitána.³⁰ Prvým známym šamorínskym richtárom bol Velfinus, spomínaný v roku 1331. Zo 14. storočia sú známi Perthov syn Peter Galambus (asi 1342-1343), Ondrej Spedul alebo Spadel (1388) a richtár Gerung (1394).³¹ Prísazných máme doložených podobne od roku 1331, kedy sa spomínajú štyria: Mikuláš zvaný Posch, Chalkarov syn Dyetmar, Fridrich zvaný Chakastorfer a Juraj starší.³² Vo významnejších mestách mala mestská rada už v 13. storočí dvanásť členov. Do polovice 14. storočia boli rady s dvanástimi prísediacimi už celkom obvyklé.³³ Uvedený počet členov rady nachádzame v Šamoríne na konci obdobia vlády Karola Róberta na začiatku 40-tych rokov 14. storočia. On toho času na žiadosť richtára Petra Galambusa a Juraja, jedného z dvanástich prísazných potvrdil spomínanú donáciu pozemku *Marchamagyar* z roku 1298.³⁴ Prísazného notára máme v pra-

meňoch doloženého až v roku 1439. Bol ním istý Ján Man.³⁵ Aj nemecký pôvod väčšiny z uvedených mien dokazuje, že v Šamoríne žila silná nemecká komunita, ktorá vo vedení zaujala vedúcu pozíciu.

Ako sme už uviedli, šamorínsky mestský súd mohol súdiť všetky záležitosti na spôsob Bratislavského mestského súdu. Jediné jemu prináležalo súdiť a vyniesť rozsudky v sporoch, v ktorých šamorínski mešťania účinkovali ako obvinení. Toto súdne právo patrilo k tým, ktoré sa v každodennom živote porušovalo najviac. Trpeli tým najmä obchodníci a kupci často cestujúci po iných častiach Uhorska. Mandáty zakazujúce ich obťažovania v tomto duchu, patria v 15. storočí k najpočetnejším. Prvý pochádzal od kráľa Žigmunda z roku 1434.³⁶ Po ňom nasledoval mandát Albrechta Habsburského z 20. augusta 1439. Ten, podobne svojmu predchodcovi, zakázal prelátom, barónom, županom, kastelánom, šľachticom a ich úradníkom, ďalej mestám, mestečkám, slobodným dedinám a ich predstaveným zadržovať šamorínskych obchodníkov na ich cestách, zabaviť im tovar alebo ich iným spôsobom obťažovať. Zároveň prísne zakázal mešťanov pochádzajúcich zo Šamorína súdiť inými súdmi než šamorínskym mestským súdom.³⁷ Tomu podobné sú aj mandáty Ladislava V. z 24. júla 1456 a Vladislava II. z 13. decembra 1491.³⁸

3/ Prvá zmienka o povinnostiach odvádzania dávok a darov pochádza ešte z 3. augusta 1331 zo svedectva Bratislavskej kapituly, podľa ktorého richtár Velfinus a štyria prísazní oslobodili usadlosť Ivanovho syna Timoteja (*de Marchamagyar*), ležiacu na území Šamorína od platenia dávok a účasti na obecných ťarchách. Dovolili mu pri tom zúčastniť sa na pôžitkoch šamorínskej pospolitosti, pochádzajúcich z ich vôd. Ako povinnosť mu však naďalej ponechali platiť desiatky a prispievať k darom určených kráľovi.³⁹ Z menších regálnych práv tu máme doložený rybolov. Spomínané dávky a iné nešpecifikované obecné ťarchy boli upresnené základným privilégiom. Už v časti hovoriacej o stavbe hradieb sme spomínali, že mesto do roku 1405 - a aj naďalej - odvádzalo do kráľovského eráru

ročný cenús vo výške 88 zlatých. Táto suma sa platila dva krát do roka, a to na sviatky sv. Michala (29. september) a sv. Juraja (24. apríl).⁴⁰

V porovnaní s ostatnými kráľovskými mestami sa Šamorín v tomto smere skôr približoval k mestečkám než k veľkým mestám. Na ilustráciu uvádzame tieto údaje: cenús Košíc sa pohyboval okolo 600 až 1000 florénov, Kremnice 300 až 600 florénov. Ružomberok, Šariš, Prievidza, Žilina obyčajne platila 200 florénov. Poniky 80, Nemecká Lupča 160 florénov, atď.⁴¹

Okrem ročného cenu odvádzaného do kráľovskej pokladnice panovník a jeho dvor mal nárok aj na dary. V prípade Šamorína privilégium z roku 1405 okrem dobrovoľne ponúknutých darov stanovil ako novoročný dar kráľovi jeden strieborný pozlátený kalich v hodnote 50 zlatých, a peňažnú sumu v tej istej výške. Strážcom kráľovských brán sa odvádzalo 400 nových denárov, hlavnému povozníkovi mali povinnosť mestskí remeselníci raz do roka darovať po jednom zo svojich výrobkov, a to kožušníci jeden kožuch, remenáři jeden konský postroj a podobne. Iným dvorským hodnostárom ako hlavnému stolníkovi, pohárnikovi, kľúčiarovi atď. neboli povinní odvádzat žiadne dary ani dávky.⁴² Privilégium ďalej stanovuje, že v prípade, ak by sa kráľ alebo kráľovná v meste zastavili a prenocovali, mešťania sú povinní zásobiť ich sprievody potravinami postačujúcimi iba na jeden deň.⁴³ Túto skutočnosť by sme mohli chápať aj ako čiastočnú úľavu stanovenú v otázke descenzu. Z iného pohľadu si však myslíme, že ide o reálne zhodnotenie hospodárskych schopností mesta v oblasti jednorázového zásobenia celého kráľovského sprievodu.

4/ Privilégium na záver povoľuje, aby všetky majetky a skutočné hodnoty oddávna patriace mestu slúžili celkovo pre dobro meštianskej spoločnosti, respektíve jej jednotlivcom.⁴⁴ Doteraz získané nehnuteľnosti boli teda uznané a priznané mestu a jeho obyvateľom. Vzhľadom na tu nespomínané majetkovo - právne spory odohrávajúce sa v 14. storočí musíme toto ustanovenie privilégia považovať za mimoriadne dôležité.

Hospodárske výsady mesta

Ako akýsi dodatok k ustanoveniam základného privilégia z roku 1405 môžeme chápať Žigmundov mandát pochádzajúci z toho istého dňa. Tiež bol vydaný „...iuxta formam ipsius decreti ...“ - na základe znenia už toľko spomínaného menšieho dekrétu. Mandát zakázal od mešťanov, kupcov, hostí a ľudí z iných radov a stavov pochádzajúcich zo Šamorína, na všetkých kráľovských mýtach v Uhorsku vyberať akékoľvek poplatky, nakoľko títo mali byť úplne oslobodení od povinnosti platieb.⁴⁵ Uvedený mandát bol v ďalšej dobe, z pochopiteľných dôvodov jeho dočasnej právnej trvácnosti, znovu a znovu confirmovaný. Prvýkrát ešte za kráľa Žigmunda v roku 1425, ktorý ho v roku 1434 potvrdil ešte raz, avšak už v náležitej forme privilégia.⁴⁶ Bolo to výsledkom opätovných sťažností a predovšetkým snáh Šamorínčanov zabezpečiť právnú kontinuitu tejto hospodársky vzácnnej výsady. V spomínanom roku podali sťažnosť na bratov Kapplerovcov, ktorí sa na mýte pri *Kekchew* (Kittsee, Rakúsko) pokúsili vybrať poplatok napriek ich slobodám. Tí boli na 15. november 1434 (15 dní pred vydaním mýtného privilégia), v tejto veci kráľom predvolaní.⁴⁷ Šamorínske privilégium o užívaní slobôd na mýtach bolo v ďalšej dobe viackrát potvrdené: v roku 1439 Albrechtom Habsburským, v roku 1456 Ladislavom V., v roku 1465 Matejom Korvínom a napokon v r. 1491. Vladislavom II.⁴⁸ K Hunyadyovcom sa viaže ešte aj vydanie dvoch mandátov v tejto záležitosti: jeden vydal Ján Hunyady 28. októbra 1450, druhý Matej Korvín 14. februára 1478.⁴⁹ Početné confirmácie poukazujú na ťažkosti, ktorými sa šamorínski mešťania a kupci pri presadzovaní svojich práv na svojich cestách stretávali.

Z obdobia 16. storočia je známych až 10 listín (8 mandátov a 2 confirmácie), potvrdzujúcich práva Šamorínčanov na mýtach, pričom mnohé z nich poukazujú na to, že postupom času sa ich pôvodné právo oslobodenia od platenia poplatkov na kráľovských mýtach generálne rozšírilo na všetky mýtné stanice v Uhorsku. Príkladom tu uvedieme listinu vydanú bratislavským županom Eckom zo Salmu 13. novembra 1567.

Spomínaný župan upozornil Františka Sennyeiho, správcu panstva Tomáša Nádasdyho, na práva Šamorínčanov a pripomenul, že sa od obyvateľov mestečka poplatky na mýtach nemajú vyberať.⁵⁰ Tiež sú zaujímavé prípady z rokov 1576-77, kedy boli Šamorínčania pravidelne obťažovaní na mýtach Rábskeho biskupstva. V auguste 1576 dal provizor hradu *Keepchyn* (Kittsee, Rakúsko) Wolfgang Kanyger vybrať poplatok za prevážaný tovar Lukáša Lewcha, mešťana a prísazného zo Šamorína. Na Vianoce toho istého roku viezol šamorínsky kupec Blasius Pegrencze do Šamorína víno. Keď dorazil k spomínanej mýtnej stanici, vyberač poplatkov Peter Paydzler, inak zvaný Wámos, odvolávajúci sa na príkaz kastelána hradu Krištofa Mogora, nebol ochotný akceptovať jeho slobody a ako poplatok za prevážaný tovar mu skonfiškoval jeden sud vína. Začiatkom decembra toho istého roku mešťania Peter Zabó a Imrich Kadas v spoločnosti Kristíny a Barbory, vdôv Sixta Wendegfogadoa a Dionýza Kyrála, prevážali z Viedne soľ. Na mýtnej stanici patriacej k spomínanému hradu však boli zastavení desiatimi jazdcami a použitím násilia donútení k zaplateniu poplatkov. V marci 1577 boli Šamorínčania na tom istom mýte Jánom a Štefanom Lysthim donútení zaplatiť za jeden sud prevážaného vína dva toliare.⁵¹ V apríli 1577 mala Bratislavská kapitula doručiť príkaz Imricha Czobora, miestodržiteľa úradu palatína, Krištofovi Mogorovi, kastelánovi hradu, aby sa tým zabránilo ďalším neprávostiam.⁵² V tejto veci je známy aj príkaz rakúskeho arcivojvodu Ernesta Jánovi Listhymu (*de Keepchyn*), aby sud vína zhabaný na mýte pri Hrušove bol okamžite vrátený Šamorínčanom. Tento mandát bol na príkaz kráľa Rudolfa I. doručený Bratislavskou kapitulou 30. júna 1577.⁵³

Konanie šamorínskych týždenných trhov je doložené v roku 1353. V tomto roku palatín Mikuláš vydal mandát, ktorým prikázal Rábskej kapitule, aby výsledok majetkovo-právneho sporu medzi synmi Abraháma z Pezinku bol vyhlásený na viacerých trhoch na okolí: v Šamoríne v sobotu 16. februára, v Senci v utorok 11. februára a v Modre v stredu 12. februára.⁵⁴ V roku 1364 sa sobotňajší deň za podobných okolností tiež spomína ako deň týždenných trhov v Šamoríne.⁵⁵

Ďalšia listina, ktorá svojím významom doplňuje základné privilégium z roku 1405 je Žigmundovo privilégium vydané 29. septembra 1411 v Bratislave o práve usporiadania krajinských trhov v Šamoríne. Listina za podmienok nepoškodenia záujmov ostatných kráľovských miest určila termíny usporiadania trhov na tretí deň po sviatku blahoslaveného Urbana pápeža a sviatok blahoslaveného Bartolomeja apoštola spolu s predchádzajúcimi a nasledujúcimi dňami, teda na 26. až 28. mája a 23. až 25. augusta. Kupci a ľudia prichádzajúci na tieto slobodné trhy mali byť v dňoch ich usporiadania na celom území kráľovstva oslobodení od akýchkoľvek poplatkov.⁵⁶ Na toto privilégium sa viaže aj mandát vydaný 15. októbra 1411 v Šamoríne, ktorým Žigmund v duchu spomenutého privilégia zakázal akékoľvek obťažovanie kupcov a návštevníkov spomínaných trhov. Oproti privilégiu mandát priniesol aj novotu: na žiadosť Šamorínčanov všetkým, ktorých cesta v uvedených dňoch viedla okolo mesta vo vzdialenosti do jednej míle nariadil, aby sa tu zastavili. Do istej miery v tom vidíme aj náznak akéhosi dočasného práva skladu, platného však len v období trvania krajinských trhov a do vzdialenosti jednej míle okolo mesta.⁵⁷ Takéto dočasné právo skladu mohlo nadobudnúť obzvlášť významný charakter, ak v tesnej blízkosti mesta viedla cesta, ktorá frekventovane slúžila obchodu. Šamorín ležal na križovatke takýchto ciest: cesty od Bratislavy cez Žitný ostrov na Komárno (paralelu tvorilo koryto Dunaja), a cesty smerujúcej cez šamorínsky brod na pravý breh Dunaja. Asi nepreháňame, ak vymedzenie vzdialenosti jednej míle spomínaným mandátom pripisujeme existencii tunajšieho prechodu cez Dunaj, listinne doloženého na konci 14. storočia. Listina bola vydaná taktiež Žigmundom Luxemburským 15. januára 1392 v Bratislave. Obsahuje mandátnu doložku, ktorou do budúcnosti panovník prikázal všetkým županom, podžupanom Bratislavskej stolice, šľachticom a ľuďom všetkých stavov a postavení zo žitnoostrovského dištriktu (*Csalukwz*), aby mešťanom, hosťom a obyvateľom Šamorína vo využívaní dunajského prievozu, nachádzajúceho sa v ich tesnej blízkosti, vo svoj prospech neprekážali.⁵⁸ Zaujímavá je pritom formulácia listiny, ktorá hovorí o obnovení prievozu.

Ten tu teda existoval aj predtým. Blízkosť prevozu prispelo k hospodárskemu rozvoju mestečka, ktoré si niekedy v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 14. storočia mohlo dovoliť prenajať ročné príjmy, pochádzajúce z vodných mýt v Čilistove a Hamuliakove (*Gutorzegg*) za 190 libier denárov. Vo svedectve vydanom Bratislavskou kapitulou, ako zmluvné stránky vystupujú šamorínsky richtár Ondrej v zastúpení prísažných ostatných mešťanov a celej komunity a bratislavskí mešťania Svarz Nykel Hurnpek s Henrichom Pollom.⁵⁹ Okrem týchto príjmov si od mešťanov a obyvateľov mestečka Holice prenajali časť zeme *Cozmefölde*, ležiacej v susedstve Šamorína medzi usadlosťami *Bechke*, *Ganchháza* a kúriou *Zap*.⁶⁰ Zmluvu medzi dohodnutými stranami na žiadosť šamorínskeho richtára potvrdil kráľ Žigmund 29. marca 1394 v Trnave.⁶¹

Právny a hospodársky úpadok mesta

V 15. storočí počet miest v Uhorsku kvantitatívne narástol. Na konci storočia však v prevažnej miere (okolo 90%) boli v rukách feudálov. Badateľné snahy zo začiatku storočia vytvoriť kráľovský mestský stav ako hlavnú oporu panovníka stroskotali ešte za Žigmundovej vlády v dôsledku jeho skutočnej mestskej politiky. Časté zálohovania miest, pokračujúce aj v druhej polovici storočia, zapríčinili ich nejednotný rozvoj. Na kráľovskej pôde sa od seba ostro odlučovala tenká vrstva slobodných kráľovských miest od mestečiek.

Tieto zmeny nastávali aj v dôsledku tlaku šľachty na mestá. Kým na začiatku 15. storočia kráľovské mestá platili len census ako zemepanskú daň odvádzanú panovníkovi, od roku 1446 platili už aj mimoriadne dane, ktoré po roku 1490 odvádzali na základe snemových uznesení. Od roku 1521 už aj kráľovské mestá boli povinné odvádzať ako daň jeden zlatý od hlavy a naturálie (vino, pivo, dobytok) rovnako ako ostatní poddaní.⁶² Zákonný článok č. 47. z roku 1492 ukladal mestečkám ako povinnosť odvádzať deviatok zo svojich polí a viníc. Vtedy boli ešte od tejto povinnosti oslobodené mestá ohrazené hradbami. Už v roku 1498 však zákonný článok č. 41 nariadil aj najvýznamnejším slobodným kráľovským mestám

odvádzať deviatok z viníc a pozemkov, majúce na majetkoch iných vlastníkov.⁶³ V podstate na prelome 15. a 16. storočia za skutočné mestá môžeme považovať len slobodné kráľovské mestá, uvedené v treťom dekréte Vladislava II. z roku 1498.⁶⁴ K tomu môžeme ešte prirátať aj ostatné taverbníckne, personálske a banské mestá, spomínané v treťom článku siedmeho dekrétu Vladislava II. z roku 1514.⁶⁵ Tripartitum z roku 1517, pojem „*civitas*” charakterizuje ako osídlenie ohradené potrebnými múrmi a hradbami, vlastniace svoje potrebné práva.⁶⁶

Mnohé z miest, ktoré z hľadiska hospodárskeho a ďalšieho uchovávanía svojho autonómneho postavenia nedokázali držať krok s poprednými slobodnými kráľovskými mestami, napriek ich existujúcim privilégiam de facto upadli na úroveň mestečiek. V lepšom prípade sa stali súčasťou vrstvy nachádzajúcej sa medzi slobodnými kráľovskými mestami a mestečkami.⁶⁷ Bolo to tak aj v prípade Šamorína, ktorý sa v listinách 16. storočia väčšinou spomína ako oppidum - mestečko. Táto skutočnosť sa odrazila aj v jej symbolike, kedy na pečatiach došlo hlavne k zmenám kruhopisov.⁶⁸

V procese upadávanía miest vystavených vôli svojich zemepánov, závislej na miere ich finančných potrieb, hrali značnú úlohu aj ich zálohovania. Veľmi častou a obľúbenou formou získania si hotovosti boli zálohovania celých majetkov, alebo ich častí. Tie boli často nútené znášať zvýšený nápor zo strany veriteľov, ktorí sa z nich snažili po dobu zálohy vyťažiť čo najviac.

Šamorín vo svojich dejinách dostal prvýkrát do zálohu ešte v roku 1385, kedy Žigmund Luxemburský v snahe zabezpečiť si finančné prostriedky potrebné na získanie uhorského trónu, zálohoval celú Bratislavskú, Nitriansku a Trenčiansku stolicu svojim bratrancom, moravským markgrófom, Prokopovi a Joštovi za 150 000 zlatých. Územná správa zálohovaných stolíc bola v tom čase v rukách veriteľov a riešila sa prostredníctvom poverených županov.⁶⁹ Mesto bolo zálohované aj v roku 1410, kedy sa po smrti kráľa Ruprechta, Žigmundovi Luxemburskému naskytla príležitosť získať titul nemeckého kráľa. Obeťou jeho zákulisných praktík sa stalo 25. júna 1410

aj mesto Šamorín, ktoré bolo spolu s Bratislavou dočasne zálohované Fridrichovi Hohenzollernovi dovtedy, kým mu Žigmund istú prisľúbenú sumu 20.000 zlatých nezaplatil.⁷⁰ Vzhľadom na mestskú politiku kráľa Žigmunda treba poznamenať, že zálohovania podobného typu boli jeho typickým javom. Z hľadiska ďalšieho vývoja Šamorína však zálohovania žigmundovského obdobia nemali až taký negatívny vplyv, nakoľko išlo o zálohovania postihujúce rovnako celé okolie mesta, ktoré navyše nastali v období prudkého hospodárskeho – právneho vývoja mesta. Nesporne väčšiu úlohu v procese úpadku Šamorína hralo jeho zálohovanie v roku 1492 Šimonovi Grófovi (*Groff*) zo Svätého Jura a Pezinka. Menovaný bol 27. marca na priamy príkaz Vladislava II. Bratislavskou kapitulou z pozície veriteľa uvedený do držby mesta Šamorín, ako aj Vrakune (*possessio Berekenae*) a ich mýt. Dĺžku trvania držby dostupný prameň neuvádza.⁷¹ V tejto súvislosti sa do konca 19. storočia zachovala zaujímavá miestna tradícia, podľa ktorej sa po tomto zálohovaní mesto dalo pod ochranu Bratislavského hradu.⁷² Čiastočne túto tradíciu historicky podopiera formulácia, vyjadrujúca značnú zmenu v skutočnom postavení mesta, ktorou sa v listinách prvýkrát stretávame v roku 1514. Šamorín sa tu uvádza ako kráľovské mestečko patriace Bratislavskému hradu.⁷³ Táto charakteristika sa opakuje počas celého 16. storočia. Znamená to, že vrchnosťou bolo mesto v tomto období chápané výlučne ako organická súčasť Bratislavského hradného panstva, ktoré ako kráľovský majetok kompetenčne podliehal jej úradníkom a predstaveným.

Celkovo možno konštatovať, že mesto svoje výsady získalo do polovice 15. storočia, zatiaľ čo z neskoršieho obdobia pochádzajú iba ich konfirmácie a listiny majetkovoprávneho charakteru. V 16. st. sa stretávame aj s hromadnými konfirmáciami listín, vydávanými na žiadosť mešťanov. Maximilián II. v r. 1569 konfirmoval listinu Mateja Korvína z r. 1465, potvrdzujúcu všetky listiny Žigmunda Luxemburského, Ladislava V., Albrechta Habsburského a Ladislava V., týkajúce sa oslobodení na mýtach.⁷⁴ Ďalej listina Rudolfa II., vydaná 4.

januára 1583 potvrdila platnosť listiny Vladislava II. z r. 1491 vo veci mýtnych oslobodení, ako aj Ferdinanda I. z r. 1534, potvrdzujúcu listiny predchádzajúcich panovníkov vo veci krajských trhov.⁷⁵

Listina Rudolfa II. je pre nás dôležitá aj z iného hľadiska. Okrem confirmácií listín totiž upravuje vzťah mestečka k Bratislavskému hradu, o ktorom tak môžeme získať presnejší obraz. Podľa tejto úpravy právo mešťanov slobodne voliť richtára a prísazných na sviatok sv. Juraja bolo naďalej platné. Zvolené osoby sa však mali dať potvrdiť kapitánovi hradu. Mestský súd mal naďalej v kompetencii riešiť všetky spory ich mešťanov. Výnimku od teraz tvorili ťažké hrdelné zločiny, ktoré mali patriť do výlučnej kompetencie hradného kapitána, ktorý tiež mal slúžiť ako odvolávajúca inštancia pre šamorínskych mešťanov.⁷⁶ Odzrkadľujú to aj prvé zachovalé protokoly mestského súdu z prelomu 16.-17. storočia, ktoré zdokumentovali takmer výlučne menej závažné zločiny (majetkové, finančné spory, urážky na cti, fyzické násilnosti a napadnutia s ujmu na zdraví – bitky atď.).⁷⁷

Podľa Rudolfovej listiny mal Šamorín za zemepanskú daň odvádzať hradnému panstvu ročne 606 uhorských zlatých. V tejto sume už bolo zarátaných 140 uhorských zlatých, ktoré platili za užívanie práva vymeriavania vína v meste. Daň sa mala odvádzať v deviatich termínoch roka.⁷⁸ Šamorínčania odvádzali svoje dane v týchto termínoch už aj pred rokom 1583. Privilégium teda ustanovovalo už zaužívanú prax. Odvádzanie 8 zlatých ako tržného poplatku svedčí o tom, že krajské trhy usporiadané práve v týchto dňoch v porovnaní so začiatkom 15. storočia (aspoň z hľadiska usporiadateľa), už neboli slobodné. Poplatky v ostatných termínoch s výnimkou už spomínaného poplatku za výmeru vína, sa v kvitanciách z rokov 1564-1599 spomínajú ako „*censum laboris*“, „*robotgeld*“.⁷⁹ Okrem uvedených, mestečko platilo aj istú sumu Ostrihomskému arcibiskupstvu z titulu odvádzania desiatkov. Zvyčajne to bola dohodnutá suma 70 uhorských zlatých, zaplatených vždy v posledných mesiacoch roka. Rovnako sa nám zachoval údaj o zaplatení mimoriadnej dávky, ktorú 16. októbra 1583 mesto odovzdalo na príkaz panovníka a Miku-

láša Pálffyho, bratislavského župana. Suma zaiste určená na vojenské účely v bojoch proti Turkom činila 500 uhorských zlatých.⁸⁰

rok	2. p. Márie febr.	sv. Matej 24/25. febr.	sv. Juraj 24. apríl	sv. Helena 22. máj	sv. Ján 24. jún	sv. Bartolomej 24. aug.	sv. Michal 29. sept.	sv. Martin 11. nov.	nar. Pána 25. dec.
1564		z							
1565			z		z				
1566					100				
1567	60	80	50						
1568							50	100	
1569		40							50
1570					62 zl., 30 d.	120			
1571			90		71				
1572								32 zl., 80 d.	
1573	32 zl., 60 d.				z		50	80	50
1574		80			80			80	
1577	60								50
1578								100	
1579			140v						
1580		80							
1583	60	80+140v	50	8+	80	8+	50	80	50
1599		606 p. / 404						193 zl., 60 d.	

*Zemepanská daň odvádzaná Bratislavskému hradu v rokoch 1564-1599.*⁸¹

Podriadenosť Šamorína voči Bratislavskému hradnému panstvu vyvrcholila v r. 1651 uvedením Pálffyovcov ako dedičných županov Bratislavskej stolice a hlavných kapitánov Bratislavského hradu do držby tohto panstva. Tým sa skončilo obdobie kráľovského, a nastúpilo obdobie zemepanského mestečka.⁸²

Prehľad šamorínskych richtárov, prísažných a mešťanov podľa spracovaných prameňov z rokov 1287 - 1599

Rok / Prameň	Richtári	Prísažní	Mešťania a iné obyvateľstvo	Šamorín
1287* / A XI-57				terra potulosa / villa Zenthmaria
1298* / A IX-6				[villa Zenth]maria
1331* / Kislaludy I/3.	Welfinus	Nicolaus dictus Posch, Dyetmar filius Chalkar, Fridricus dictus Chakastorfer, Georgius senior	homines	villa sancte Marie
1340 / A IX-1			cives et hospites regales	villa Scenthmaria
1342-1343* / A IX-6	Petrus dictus Galambus filius Perth	Georgius - unus [ex duo]decim juratis		Zenthmaria
1353 / Ano VI., s. 33				villa sancte Marie
1364 / CDH IX/3 s. 408.				Scamaria
1382* / A XI-57			populi	villa Zenmaria
1388* / Kislaludy I/7.	Andreas villicus Spedel /Spadel dictus		cives	villa Maria
1390* / A XI-82			populi	Szenth Maria
1392* / A XI-57			cives, hospites, incolae	oppidum Zenthmaria

1394* / A XIII-139	Gerung			cives et populi	villa Zenthmaria
1397 / A IX-3				populi et iobagiones	villa Zenthmaria
1405 / A IX-7, A XI-76				cives mercatores, hospites	oppidum Senmarey / civitas Samaría
1411* / A XI-57	Laurentius Seczenslag			communitas	civitas Sendmarey / Sendmaria
1425* / A IX-13	Georgius filius Salamonis		Joannes Polonar	cives	civitas Samaria
1434 / A IX-13	Nicolaus Eisenrich		Joannes Man, Andreas Thwmethes	cives	civitas Samaria
1439 / A IX-15 A XI-51 A IX-14	Nicolaus Gisenrich / Gisenreich / Ensenrych		Joannes Man - notarius, Servatius Czalkaheer, Mathias Ponkel / Punkel	cives	civitas Samaria
1450 / A IX-17				cives et hospites	opidum Samaria
1456* / A XI-51	Nicolaus Swenthman		Jacobus Weres, Laurentius Sartor, Cristannus - notarius	cives, hospites, populi et in- habitatores	civitas Samaria
1465* / A XI-57	Leonardus Zabo		Joannes Sarfanch, Leonardus Bothheer	cives	civitas Samaria / oppidum Zenthmaria / Szent Marja

1468 / A IX-20			cives	oppidum Samaria
1475 / A IX-21				oppidum Samaria
1478 / A IX-22			cives et inhabitatores	oppidum Samaria
1483* / A XII-130			cives, incoles	oppidum Samaria
1487 / A IX-23	Joannes Magnus	Stephanus Sick	hospites, totius communitas	oppidum Samaria
1488* / A XI-57 A XI-82	Joannes Goaz / Gross	Stephanus Sick, Joannes Soober	cives, incoles	oppidum Senmaria / Szent Maria
1491 / A IX-35	Joannes Stubner	Wolfgangus Pinther, Stephanus Schisekh	cives	civitas Samaria
1492* / A XII-133	Andreas Stuhrf			oppidum Samaria
1497* / A XII-130		Joannes Sthomár, Joannes Veres, Dominicus Zabo, Jacobus Ispán	Petrus Bekey concivis, totius communitas	oppidum Samaria
1498* / A XII-130			cives	Samaria
1504* / A XII-138	Lazar Bwrya	Nicolaus Warga, Georgius Dencz	cives, totius communitas	oppidum Samaria
1505 / A XII-131			cives	oppidum Samaria
1513* / A XI-82, A IX-32	Georgius Dencs		cives	oppidum / civitas Samaria

1514 / A IX-34				civitas Samaria
1516* / A XI-82			cives	oppidum Samaria
1518 / A IX-37			populi et jobagiones	oppidum Samaria
1519 / A IX-38, A XI-82			oppidani / cives	oppidum Samaria
1526* / A XI-82			Joannes Kalmar, Andreas Mészáros, cives	oppidum Samaria
1528* / A IX-41, A IX-42			cives, hospites et inhabitatores	civitas / oppidum Samaria
1534* / A XI-57			cives	oppidum Samaria
1541 / A IX-44, A IX-45			cives, totius communitas	oppidum Samaria alias Zenth Maria
1545 / A IX-46, A IX-47			cives	civitas / oppidum Samaria alias Zenth Maria
1546 / A XII-128			cives	oppidum Samaria aliter Zenth Maria
1548* / A XI-82	Augustinus Krotendorffer	Georgius Grosz, Thomas Sgany	cives	civitas Samaria

1551 / A IX-48				cives et populi	oppidum regie maiestatis Samaria
1556* / A XI-82	Stephanus Baráth	Joannes Sogor, Thomas Kalmár, Colomanus Kovach, Petrus Varga, Georgius Mészáros, Laurentius Nagy, Georgius Warga, Paulus Nadasdy, Sixtus Vendegfogadó, Joannes Gal, Christophorus Pogácsasütü, Joannes Lukács	Joannes Sogor, Thomas Kalmár, Colomanus Kovach, Petrus Varga, Georgius Mészáros, Laurentius Nagy, Georgius Warga, Paulus Nadasdy, Sixtus Vendegfogadó, Joannes Gal, Christophorus Pogácsasütü, Joannes Lukács	Dionysius Nagy; cives	oppidum sacrae regiae maiestatis Samaria
1559* / A XII-133				Laurentius Nagh, Lucas Zabó, Joannes Gál, Michael Istvánffy concives	oppidum sacrae caesareae et regiae maiestatis Samaria
1562 / A IX-49				cives et inhabitatores - coloni sacrae caesareae regieque maiestatis	oppidum Samaria
1564+ /	Joannes Soghor				oppidum Samaria

1565+	Lucas Zabo			oppidum regie Samarya
1568+	Stephanus Barat / Warrath Istwan			
1569 / A XI-51	Stephanus Barat		cives et inhabitatores	oppidum Samaria
1572+			Warrath Istvan, Jorrig Varga	
1573+	Matheus Literatus			
1575 / A XI-52			cives	oppidum Samaria
1576-1577 / A XI-53	Stephanus Kalmar	Lucas Lewch	Blasius Pegrenze, Petrus Zabo, Joannes Barath, Valentinus, Mathias et Gallus Zabo, dominae Cristina, quondam Sixti Wendegfogado et Barbara Dionisii Kyrál (...) relictae; cives, hospites, incolae	oppidum Samaria

1579+	Valentinus Weres			
1583 / A XI-57	Emericus Pfister / Joannes Barath	Lucius Zench	Stanislaus Richter, Joannes Barath, Wolfgangus Frankensthenier; cives inhabitatores	oppidum Samaria
1589 / A XI-59				oppidum regiae maiestatis Samaria
1593 / A XI-63				oppidum Samaria
1594+			Joannes Barath	
1599+	Emericus Fister			

Zdroje:

ŠaBa-Ša, MMŠ, Listiny (v tabuľke sú uvedené len konkrétne signatúry listín)

* údaje z neskorších prepisov a konfirmácií

+ údaje z kvitancií z rokov 1564-1599 (ŠaBa-Ša, MMŠ, inv. č.490, Kvitancie mestských platieb 1561-1700)

Ano NAGY, I. (ed.): Anjou-kori okmánytár VI. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia 1891

CDH FEJER, G.: Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis IX/3. Budae 1843

Poznámky

- 1 Štátny archív Bratislava, pobočka Šaľa, fond: Magistrát mesta Šamorín (ďalej ŠABA-ŠA, MMŠ), Listiny, sign. A XI-76 (ďalej uvádzame len signatúry listín), s. 5-7.
- 2 Tamže.
- 3 ŠABA-ŠA, MMŠ, Zbierky, inv. č. 2066, rukopis Žigmunda Kisfaludyho o dejinách Šamorína I. časť (ďalej Kisfaludy I.), s. 158.
- 4 Kisfaludy I., s.158.
- 5 Korabinsky,J.M.: V tomto roku bolo mesto povýšené na hodnosť kráľovského mesta a obdarované slobodami, akými v tom čase disponovala Bratislava; Vályi, A.: Mesto v tomto roku sa stalo slobodným kráľovským mestom; Vende, A.: V roku 1405 Žigmund vydaním privilégia obec povýšil na mesto a s podmienkou, aby čím skôr vybudovalo svoje hradby, obdaroval ho bratislavskými mestskými právami. In: BÁRDOS, G.-PRESINSZKY, L.-VÉGH, L. (zost.): Somorja. Történelmi olvasókönyv. (ďalej Somorja...) Šamorín 1996, s. 11-12, 18, 25; Podobné interpretácie: ORTVAY,T.: Pozsony város története II/2. A város középkori jogszervezete (1300 - 1526). Pozsony 1898, s. 243; BÁCSKAI, V.: Magyar mezővárosok a XV. században. Értekezések a történeti tudományok köréből - Új sorozat 37. Budapest 1965, s. 90, 103.
- 6 MÁLYUSZ,E.: Zsigmondkori oklevéltár II./1 (1400 – 1406). Akadémiai Kiadó, Budapest 1956, s. 455, č. 3792; Naopak, rok 1415 chybne uvádzajú: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III., Veda, Bratislava 1977, s. 120; PÜSPÖKI NAGY, P.: Villa S. Mariae – Zentmária – Somorja – Somerein – Šamorín. Gondolatok a város nevééről és kialakulásáról. In: Irodalmi Szemle, 1975/8, s. 710.
- 7 Corpus Iuris Hungarici (ďalej len CIH) I. (1000-1526). Budapest 1899, s. 228.
- 8 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-7, A IX-8. Uvedenému mandátu sa podrobnejšie budeme venovať neskôr.
- 9 Kol: Dejiny Slovenska (Ďalej len DS) I. Bratislava, Veda, 1986, s. 388.
- 10 MÁJUSZ, E.: Zsigmond király udvara Magyarországon. Budapest, Gondolat 1984, s. 167.
- 11 BÁCSKAI, V., c.d., s.18.
- 12 „...eodem octuaginta octo florenos auri pro fosatis effodiendis et muris erigendis et aliis horum necessariis integre, et sine diminutione singulis annis realiter dare ed administrare (volumus) ... duodecim auri florenos ... quos ... cives nostri de Samaria ... communitati oppidi nostri Gella vocata, singulis annis in certo termino et ex certis respectibus solvere tenebantur, ab eodem oppido ... recepimus ... et ... praedictis nostris civibus Samariae et eorum communitati ... donavimus et appropriavimus ...”. Vid' pozn. 1, s.6.
- 13 V tranzumpťe Bratislavskej kapituly z roku 1781. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XIII-139; „terra filiorum Cosmae comitis” - zem synov špána Kozmu bola spomenutá aj prvou známou metáciou Šamorína, pochádzajúcou z r. 1287. ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-35.

- 14 KARPAT, J.: Fiškálne hľadisko pri vzniku miest a ich rozvoj v stredoveku. In: Historické štúdie XIX (ďalej len HŠ XIX), 1974, s.101; MÁLYSZ, E., c.d., s. 168-169.
- 15 ZELMAN, P.: Inventár fondu Magistrátu mesta Šamorín. Rukopis b. r. (ŠABA-ŠA), s.6.
- 16 Kisfaludy I., s.68.
- 17 Na obraze mesto stojí v plameňoch, nad ním sa vznáša cisársky orol a Madona, v spodnej časti obrazu je text dvanásťveršovej maďarskej básne o útrapách mesta. Pravdepodobne zobrazuje okamih drancovania tureckými vojskami za protiviedenskej výpravy veľkovezíra Kara Mustafu v roku 1683. KHIN, A.: Somorja legrégibb képe és a rajta levő históriás ének. In: Somorja..., s.140-143.
- 18 RAGAČ, R.: Neznáma rukopisná mapa Šamorína z 18. storočia ako historický prameň. In: Historické mapy. Zborník z vedeckej konferencie. Kartografická spoločnosť Slovenskej republiky a Geografický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2005, s. 191-194.
- 19 Kisfaludy I., s. 68.
- 20 „...decernentes et... perpetuo sancientes, quod anotata civitas Samaria, ipsius cives et habitatores a modo et deinceps in aevum omnibus iuribus, consuetudinibus gratiis, emolumentis, libertatibus, commoditatibus, exemptionibus, honoribus et iurisdictionibus, privilegiis et generaliter universis et singulis conditionibus, quibus civitas nostra Posoniensis et inhabitantes eam utiregi et gubernari conserverunt et gaudere quibuscunque etiam appropriatis dictionum vocabulis exprimatur, ac plenum sine diminutione universaliter gaudeat et potiatur ...”. Vid' pozn. 1, s. 6.
- 21 „... iudicem vero et iuratis cives civitas eligendi habebit potestatem nemine perturbandam, qui omnes et quaslibet causas ad instar, ut praemisum est, civitatis nostrae Posoniensis iudicare poterit...”. Tamže, s. 7.
- 22 „...omnibus... hominibus in praesentia iudicis, iuratorum, civium ipsius civitatis nostrae litigantibus ...de iudicioque et iusticiae impensione ipsorum...non contentis, eorum... adiudicationem ad iudicum examen et discussionem civitatis nostrae Posoniensis, cuius fruitur libertate, videlicet Magistro Tavernicorum... appellare...”. Tamže.
- 23 ŠABA-ŠA, MMŠ, A XII-139.
- 24 „...quandam terram castr[is] [nostri Po]soniensis Marchamagyar vocatam iuxta eandem villam adiace[n]tem...dedimus, donavimus et contulimus eisdem perpetuo possidendam a [iurisdiction]e et potestate comitis Posoniensis penitus et exceptam...”. Z hodnoverného odpisu Bratislavskej kapituly z r. 1781. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XII - 139.; V tom istom roku Ondrej III. Daroval Šamorínčanom aj inú časť zeme Marchamagyar. Bola to usadlosť Timoteja conditionarius, na ktorom stál aj kostol zasvätený Panne Márii. SZENTPÉTERY, I.-BORSA, I.: Regesta regum stirpis Arpadianae critico - diplomatica II/4. Budapest 1987, s. 210., 4207.
- 25 VARSÍK, B.: Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku. Bratislava, Veda 1984, s.120-123.
- 26 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-1.

- 27 Originál sa nezachoval. Listina bola uhorskými panovníkmi viackrát potvrdená: Matejom Korvínom v r. 1465, Vladislavom II. v r. 1491, Rudolfom II. v r. 1583. Úplné znenie je nám známe z konfirmácie Leopolda I. z r. 1689. Viď pozn. 1., tiež SZENTPÉTERY, I.: *Regesta regum stirpis Arpadianae critico – diplomatica* II. s. 374, č. 3428.
- 28 ORTVAY, T.: Pozsony város története II/2, A város középkori jogszervezete 1300 – 1526, Pozsony 1898, s. 27-35, 74-105.
- 29 ZELMAN, P.: Inventár fondu Magisztrátu mesta Šamorín. Rukopis (ŠABA-ŠA), s. 9.
- 30 ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-57.
- 31 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-6, A IX-5, A XIII-139.
- 32 Kisfaludy I., s. 128-129.
- 33 MARSINA, R.: Vývoj správy miest v stredoveku. In: Vývoj správy miest na Slovensku. Martin, Osveta 1984, s. 44-45.
- 34 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-6.
- 35 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-15.
- 36 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-10, A XII-139.
- 37 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-16, A XI-76; tiež KISFALUDY I., s. 173-174.
- 38 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-18, A IX-24.
- 39 Kisfaludy I., s. 128-129. Podľa inej listiny bol Timotej vnukom Timoteja spomínaného v roku 1298 (viď pozn. 24.).
- 40 „...*praefati nostri cives et inhabitatores... dictae nostrae civitatis Samaria pro censu annuo videlicet octuaginta octo auri florenorum... in duobus terminis videlicet festo beati Michaelis Archangeli et beati Georgii Martyris... solveere debeant...*” Viď pozn. 1., s. 6.
- 41 BÁCSKAI, V., c.d., s. 91, 103.
- 42 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-76.
- 43 Viď pozn. 1.
- 44 Tamže.
- 45 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-6, A IX-8.
- 46 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-13.
- 47 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-11.
- 48 Tamže, tiež listina A IX-35.
- 49 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-17, A IX-12.
- 50 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX – 49. Oslobodenie Šamorínčanov od platby mýtnych poplatkov v celom Uhorsku spomína aj mandát rábskeho biskupa a uhorského miestodržiteľa Františka Újlakiho, pochádzajúci zo 14. februára 1551. ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-48.
- 51 Prípady sú známe z relácie Bratislavskej kapituly Imrichovi Czoborovi, miestodržiteľovi úradu palatína, z 8. apríla 1577. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-53.
- 52 Tamže.
- 53 Z relácie Bratislavskej kapituly panovníkovi Rudolfovi vydaná v dňoch po 30. júni 1577. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-54.
- 54 NAGY, I. (ed.): *Anjou-kori okmánytár* VI. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia 1891, s. 33.
- 55 FEJÉR, G.: *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* IX/3. Budae 1843, s. 408.

- 56 ŠABA-ŠA, MMŠ A IX-43, A XI-57, A XI-76.
- 57 Tamže.
- 58 Originál sa nezachoval, listinu prvýkrát potvrdil Matej Korvín v r. 1465. Jeho komnfirmácia je známa vďaka ďalších komnfirmácií: Vladislava II. z r. 1491(ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-35), Rudolfa II. Z r. 1583 (ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-57), Leopolda I. z r. 1689 (ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-76); viď tiež hodnoverný odpis Brat. kap. z roku 1711(ŠABA-ŠA, MMŠ A XI-82); tiež KISFALUDY I., s. 143.
- 59 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-5; Čilistov - dnes pripojený k Šamorínu; Gutorzagh - časť bývalého Malého Gutora zničeného povodňami, dnes v chotári Hamuliakova.
- 60 Gala - dnes Holice, Ganchháza - pustatina patriaca k Šamorínu, kúria Zap – dnes oblasť lesa / mestského parku „Pomlé” v chotári Šamorína; „terra filiorum Cosmae comitis” - spomenutá už v metácii z r.1287 (viď pozn.č.13).
- 61 Začiatkom decembra uvedeného roku Bratislavská kapitula vydala tranzumpt tejto listiny. Kisfaludy vo svojom diplomatári jej text uviedol ešte podľa originálu nachádzajúceho sa v šamorínskom archíve. Žiaľ dnes jej obsah poznáme iba vďaka neskoršiemu hodnoverného odpisu Bratislavskej kapituly z roku 1781. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XIII-139.
- 62 DS I., s. 440-442.
- 63 SUCHÝ, M.: Z politických zápasov miest so šľachtou od 16. do začiatku 18. storočia. In: HŠ XIX., s.112-113.
- 64 Budín, Pešť, Šoproň, Záhreb, Bratislava, Trnava, Košice, Bardejov, Prešov a Levoča. DS II., s. 438.
- 65 Tavernikálne mestá: Budín, Pešť, Šoproň, Košice, Bratislava, Trnava, Bardejov a Prešov. Personálne mestá: Starý Budín, Ostrihom, Stoličný Belehrad, Segedín, Levoča, Skalica a Sabinov. Banské mestá: Kremnica, Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Zvolen a ostatné. DS II., s. 438; LEHOTSKÁ, D.: Príspevok k základnému rozdeleniu stredovekých miest na Slovensku. In: HŠ XIX., s. 27.
- 66 BÁCSKAI, V., c. d., s.19.
- 67 Na konci 15. storočia sa stretávame s darovaním výsad typu privilegovaného mestečka. Napríklad z mestečka Gyula (dnes Maďarsko) sa v roku 1492 stáva „*liberum oppidum*“ . BÁCSKAI, V., c. d., s.20.
- 68 K problematike bližšie viď štúdiu: Ragač, R.–Strešňák, G: Pečatidlo Šamorína a jeho používanie v 15.-19. storočí.
- 69 Mályusz,E.: Zsigmond király uralma Magyarországon, s. 15-18; Žudel, J., s. 37; Horváth - Lehotská: Dejiny Bratislavy, s. 52; Z tohto obdobia sa zachovala listina povereného župana Bratislavskej stolice z 3. júna 1388, ktorou Smylo (*de Cunstat*) riešil majetko-právny spor vzniknutý medzi Šamorínom a šľachticmi zo Šamotu (*Bulchusamuth*). Kisfaludy I., s. 133-137.
- 70 Somorja ..., s. 26; Zrejme išlo o krátkodobé zálohovania, nakoľko mesto pri získaní trhového práva v roku 1411 už znova bolo v kráľovských rukách.
- 71 ŠABA-ŠA, MMŠ A XII-133.
- 72 Kisfaludy I., s. 99.

- 73 ŠABA-ŠA, MMŠ, A IX-34.
- 74 ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-51.
- 75 ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-57.
- 76 „... et ... eisdem civibus nostris concedentes, ut sicut ... electio iudicis et iuratorum eisdem ... fuisse perhibetur, itaqueque amodo in posterum et futuris, semper ... (in) ... die festo divi Georgii martiris, iudicem et iuratos cives inter se eligere et constituere, iidemque iudicia omnibus celebrare et administrare ... maiorum vero, ut sunt capitales ... capitanei arcis nostre ... Posoniensis executioni demandare possint atque valeant. Ita tamen ut iidem cives prefati oppidi nostri Samariensis, eosdem iudicem et iuratos electos, dicto capitaneo ... dictaque electio et constitutio iudicis et iuratorum a confirmatione ... debeant...”. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-57.
- 77 ŠABA-ŠA, MMŠ, inv. č. 216, Protokol mestského súdu z rokov 1579-1633, inv. č. 216.
- 78 ŠABA-ŠA, MMŠ, inv. č. 490, Kvitancie mestských platieb 1561-1700; Podrobné údaje viď v tabuľke.
- 79 Tamže.
- 80 Tamže, kvitancie z rokov 1573, 1580, 1583, 1594, 1598.
- 81 Tamže; **zl.** - zlatý, **d** - denár, **v** - daň z výmeru vína, **p** - suma zaplatená za predošlý rok, **z** - zaplatené, bez uvádzania sumy, **+** tržný poplatok; **zvýraznený riadok**: údaje z privilégia Rudolfa II. z roku 1583. ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-57.
- 82 ŠABA-ŠA, MMŠ, A XI-70, A XI-71.

MESTSKÁ SPRÁVA V ŠAMORÍNE OD KONCA 16. STOROČIA DO POLOVICE 18. STOROČIA

Veronika Nováková ml.

Vývoj mestskej správy v Šamoríne od konca 16. do polovice 18. storočia bol ovplyvnený vývojom v predchádzajúcich storočiach, početnými privilégiami a slobodami, ktoré boli Šamorínu udeľované panovníkmi v priebehu 13. - 18. storočia. Mestečko malo v porovnaní s inými okolitými zemepanskými mestečkami¹ širšie právomoci v oblasti správnej, súdnej a hospodárskej. Vykonávalo správu vlastnými volenými a menovanými orgánmi mestskej správy, určovalo práva a povinnosti obyvateľov, riadilo hospodárstvo, vyberalo dane a poplatky a vykonávalo všetky činnosti súvisiace so samosprávou. Základným kolektívnym orgánom mestskej správy bola celá obec, ktorej členmi boli všetci plnoprávni obyvatelia - mešťania Šamorína. Najvyšším voleným kolektívnym orgánom mestečka bola mestská rada, ktorá rozhodovala v správnych aj súdnych záležitostiach. Okrem týchto kolektívnych orgánov mestskej správy v Šamoríne do správy mestečka zasahovali i jednotlivci - funkcionári a zamestnanci mestečka. Najvyšším voleným predstaviteľom mestečka bol richtár, ktorý mal správne aj súdne právomoci. Ďalší mestskí funkcionári a zamestnanci vykonávali pre Šamorín špecifické činnosti. Boli nimi: notár, dvaja mestskí komorníci, dvaja kapitáni, dvaja trhoví sudcovia, dvaja až traja cirkevní otcovia, dvaja rečníci, dvaja správcovia vinohradov, lesný špán, dvaja alebo traja prievozníci, nočný strážca a hájnik. Zo spomínaných funkcionárov a zamestnancov pre nedostatok priestoru venujeme pozornosť len richtárovi a notárovi.

Slobodné konanie sa volieb patrilo k základným právam a slobodám obyvateľov Šamorína, ktorého počiatky siahajú

pravdepodobne až do 13.storočia. Toto právo bolo potvrdené privilegiálnou listinou Žigmunda Luxemburského z roku 1405. Keďže sa nám nezachovali pramene, na základe ktorých by sme vedeli bližšie určiť priebeh a zvyky spojené s voľbami v Šamoríne, môžeme len predpokladať, že volebné obrady užívané v Bratislave sa tak ako aj v mnohých okolitých mestách a mestečkách používali podobne aj v Šamoríne. Voľby sa v nami skúmanom období, od konca 16. storočia až do roku 1722 konali v deň Sv. Juraja - 24. apríla. Najneskôr do roku 1656 sa voľby konali každoročne. Od tohto roku voľby prebiehali v párných rokoch a v nepárných boli mestskí funkcionári potvrdzovaní. Prvý zachovaný záznam o konfirmácii pochádza z roku 1657. Pretože z obdobia 1653 – 1655 sa záznamy o voľbách nezachovali, nemôžeme vylúčiť ani možnosť, že potvrdzovanie funkcionárov bolo zaužívané už skôr. Počas konfirmácií dochádzalo k personálnym zmenám najmä v prípade úmrtia. Odvolať mestského funkcionára mohlo mestečko aj v prípade zlého vykonávania si funkcie, nevhodného správania alebo spáchania trestného činu. V roku 1722 dochádza k zmene termínu konania sa volieb. Hlavným dôvodom bol nedostatočný počet mešťanov zúčastňujúcich sa volieb. Na nedostatok voličov poukázali v roku 1716 aj zástupca zemepána Ján Rauscher a Štefan Orsety komorník, ktorí pokladali počet zúčastnených voličov vzhľadom na veľkosť mesta za veľmi nízky. Preto prikázali, aby ten, kto sa nezúčastní volieb, a v budúcnosti by sa richtárovi nechcel podriaďiť, nech je potrestaný pokutou 32 zlatých. Ak bol členom rady, mal zaplatiť pokutu 64 zlatých.² V deň Sv. Juraja sa mnohí Šamorínčania zúčastňovali púte v neďalekej obci Báč, pri kláštore Sv. Antona alebo odchádzali na jarmok do Trnavy. Mnohí sa preto do mestečka v deň volieb nestihli vrátiť, alebo sa objavili poobede už v podnapitom stave, čo viedlo k časťým hádkam a sporom. Z týchto dôvodov pôvodný termín mnohým obyvateľom nevyhovoval, preto richtár, rada a celá obec rozhodli, aby sa voľby v budúcnosti konali v nasledujúci deň, v deň Ev. Marka – 25. apríla.³

Právo zúčastniť sa volieb mali len tí obyvatelia mestečka, ktorí boli uznaní za mešťanov. Aby sa niekto mohol stať meš-

ťanom, musel vlastniť na území mesta nehnuteľnosť, zložiť pred richtárom a mestskou radou prísahu a zaplatiť istý poplatok. V deň volieb sa volil richtár, členovia mestskej rady, mestskí funkcionári a určovali sa tiež niektorí zamestnanci mestečka. Vplyv na voľby malo istotne aj národnostné a náboženské zloženie mešťanov. Jednotlivé národnosti a vierovyznania si volili svojich zástupcov v istom bližšie nezistenom pomere. Možno len predpokladať, že tento pomer sa menil v závislosti od pomeru zástupcov jednotlivých národností a vierovyznaní v mestečku. Prv než sa pristúpilo k voľbám, sa predchádzajúci richtár, členovia rady a ďalší mestskí funkcionári vzdali svojich funkcií, predniesli krátku reč, v ktorej žiadali mestskú obec, aby im odpustila v prípade, že sa pri výkone svojej funkcie dopustili chýb. Po voľbách predchádzajúci funkcionári predstúpili pred novozvoleného richtára a radu a vyúčtovali príjmy a výdavky za svoje funkčné obdobie. V prípade dlžôb ich museli zložiť do rúk novozvolených komorníkov.

Na priebeh volieb, hlavne na voľbu richtára v mestách a mestečkách mali vplyv ich zemepáni. Aj voľby v Šamoríne boli pod dohľadom zemepána. Pálffyovci, ako zemepáni schvaľovali zvoleného richtára. S prvým priamym zásahom do priebehu volieb sa stretávame v roku 1673, keď zemepán nesúhlasil so zvoleným richtárom a namiesto neho určil iného.⁴ V roku 1690 Ján Pálffy vo svojom liste žiada mestečko Šamorín, aby ho v budúcnosti informovalo o termíne konania volieb, aby tam mohol vyslať svojich zástupcov. Ján Pálffy zdôrazňoval, že nechce obmedziť slobody a privilégia mestečka, ale svojich zástupcov chce vyslať preto, aby zabránil zneužívaniu slobôd a predišiel nepokojom.⁵ Zástupcovia zemepána sa pravdepodobne neobjavili hneď pri nasledujúcich voľbách a nezúčastňovali sa ich pravidelne. Prvé zachované záznamy o ich prítomnosti máme z roku 1702, keď sa volieb zúčastnil bratislavský správca majetkov hlavného župana Bratislavskej stolice Mikuláša Pálffyho, Pavol Sutor a účtovník Anton Welleczki.⁶ So zástupcami zemepána sa stretávame znova až v roku 1714, keď ho zastupovali tie isté osoby ako v roku 1702. Pri týchto voľbách sa zdôraznilo, že ide o voľby

slobodné, a zástupcovia zemepána nemajú právo miešať sa do volieb, ani ich žiadnym spôsobom obmedzovať či vopred o nich rozhodnúť.⁷ V roku 1716 sa volieb zúčastnil Štefan Orsety a Ján Rauscher, správca korunných majetkov palatína Pálffyho. Tento úradník dohliadal na voľby až do roku 1722. V rokoch 1725 – 1726 sa volieb zúčastňoval zástupca a splnomocnenec zemepána Pavol Jeszenák.

Volené orgány, ktoré stáli na čele Šamorína, mali široké kompetencie. Rozhodovali v súdnych záležitostiach, a to v trestných i civilných. Najčastejšie riešili majetkovo-právne otázky obyvateľov. Predstavitelia mestskej správy boli prítomní pri kúpe, predaji a deľbe majetkov medzi dedičmi. Riešili majetkovo-právne spory. Dohliadali na vykonávanie testaméntov, ktoré sa spisovali najčastejšie v prítomnosti predstaviteľov mestskej správy. Mestské orgány určovali podmienky a rozhodovali o tom, kto sa stane mešťanom. Riadili vojenské povinnosti mestečka, vyberali vojenské dane a dávky, usmerňovali ubytovanie a stravovanie vojsk v mestečku. Dohliadali na dodržiavanie poriadku a na bezpečnosť. Kontrolovali dodržiavanie zákonov, štatútov, nariadení, zákazov a slobôd mestečka. Starali sa o údržbu mestských budov a dohliadali na udržiavanie čistoty v meste. Vydávali nariadenia, ktorými riadili hospodárstvo v mestečku a zabezpečovali správu vlastných majetkov. Určovali podmienky prenájmu menších regálnych práv patriacich mestečku. Riadili vyberanie daní, poplatkov a desiatku. Mali na starosti aj záležitosti školstva, cirkvi a zdravotníctva.

Súdniectvo

Súdne kompetencie patrili medzi základné privilégia mestečka Šamorín. Malo právo vynášať rozsudky nad svojimi obyvateľmi a riešiť trestné činy vykonané na jeho území. Súdilo všetky občianske previnenia, trestné činy a násilnosti.⁸ Vynášalo rozsudky aj v závažnejších záležitostiach. Z privilégii udelených panovníkom mu vyplývalo právo meča, ktoré neraz i uplatnilo a vinníka odsúdilo na trest smrti. V roku 1690 bolo nariadené, aby sa na náklady mestečka vyhotovil jeden veľký

meč, ktorý mal byť tak, ako v kráľovských mestách položený na stole richtára.⁹ Vyniesť rozsudok za trestný čin krvipreliať bolo možné len za prítomnosti richtára. Pod súdnu kompetenciu mestečka patrili všetci obyvatelia, tak mešťania ako i gazdovia, želiari, podželiari, sluhovia a iní. Vplyv mestského súdnictva na šľachticov sa nám nepodarilo zistiť. Záznamy týkajúce sa šľachticov sú v mestských knihách zriedkavé, preto predpokladáme, že mesto nad nimi nemalo súdnu právomoc. V roku 1635 sa spomína, že šľachtic Štefan Boka Szerdahelyi bol predvolaný pred richtára a celú radu, pretože bezdôvodne nadával na richtára, niektorých členov rady a trhových sudcov. Na súd, kde sa rozhodlo, aby sa verejne ospravedlnil, sa dostavil aj s ďalšími osobami šľachtického pôvodu.¹⁰ Mestečko nemalo súdnu právomoc ani nad cirkevnými osobami a cirkevnými majetkami. Obyvatelia Šamorína v prípade previnenia mali byť postavení pred mestský súd, len v prípade nespokojnosti s rozsudkom mali právo odvolať sa pred súd zemepána. Ak sa chceli odvolať, museli najprv zložiť poplatok 12 zlatých zemepánovi. Rovnako mali urobiť aj v prípade, keď sa súdili pred zemepánom s cudzincami.¹¹ Okrem obyvateľov Šamorína sa na miestny súd obracali i obyvatelia z iných, najčastejšie okolitých miest a dedín, ktorí sa sťažovali na miestnych obyvateľov. Prevažujúcim dôvodom týchto sťažností bolo nezaplatenie dlžoby.

Mestský súd v Šamoríne sa konal spravidla v hornej miestnosti radnice, najčastejšie v pondelok alebo v utorok. Zasadnutia súdu sa uskutočnili aj v iných dňoch, dokonca aj v nedeľu. Až v roku 1690 boli určené dva dni v týždni pre súd, a to pondelok a piatok. Zasadanie mestského súdu sa malo začať po rannej omši, keď sa mali všetci členovia rady – prisázní zísť na radnici.¹² V období pôstu bol počet zasadaní súdu nižší. Na základe mestských kníh možno usúdiť, že od začiatku 18. storočia zasadal počas 40 dňového pôstu súd trikrát, najčastejšie každý druhý pondelok – počas tzv. terminus quadragesimalis primo, secundo a tercio. V priebehu jedného dňa sa neraz prejednávalo i viac záležitostí.

Na čele mestského súdu stál richtár. Pri ujímaní sa svojej funkcie prisahal, že bude vykonávať spravodlivosť rovnako pre

všetkých, bez ohľadu na nenávisť, hnev, lásku či dary.¹³ Spolu s ním tribunál mestského súdu tvorili prísažní, ktorí boli súčasne i členmi mestskej rady. Súdneho konania sa zúčastňoval i notár, ktorý bol často jedinou osobou, ktorá mala potrebné právnické vzdelanie a ovládala latinčinu, potrebnú pre riešenie súdnych sporov v mestečku.¹⁴ V Šamoríne sa v niektorých prípadoch stretávame aj s prítomnosťou rečníka na zasadaniach súdu. V roku 1707 bola rečníkovi Krištofovi Kramerovi udelená pokuta 32 zlatých, pretože sa bez vedomia richtára nedostavil na súdne konanie.¹⁵ Pri riešení najzávažnejších záležitostí mohli byť prítomní i zástupcovia zeme pána a stolice. Počas súdneho konania sa mali dodržiavať i isté formálne náležitosti. Prísažní, ktorí museli sedieť v určenom poradí, a ďalší zúčastnení členovia súdu nesmeli povstať prv než predsedajúci súdu. Od členov súdu sa požadovala i mlčanlivosť.¹⁶ V prípade, že by sa prejednáváná záležitosť týkala niektorého z prísažných alebo richtára, ten mal spomedzi sudcov vystúpiť a nemal právo v danej záležitosti rozhodovať.

O spáchanom trestnom čine sa mestský súd mohol dozvedieť na základe udania, obvinenia alebo chýru, ale vyskytli sa aj prípady, keď sa vinník prihlásil k trestnému činu sám. V roku 1773 sa Ján Ormos dobrovoľne, pod ťarchou vlastného svedomia, priznal k spáchaniu trestného činu krádeže, keď svojmu gazdovi Františkovi Bartalosovi ukradol z truhlice peniaze. Súd mu preto za jeho skutok, za ktorý by si zaslúžil väzenie, palicovanie a následné vyhostenie, vymeral zmiernený trest a udelil mu pokutu 40 zlatých.¹⁷ Prv než žalobca vzniesol obvinenie, musel zložiť určitú sumu peňazí.¹⁸ Výšku tejto sumy sa nám nepodarilo zistiť. Po vznesení obvinenia bol určený termín súdneho konania, kedy sa mali pred súd dostaviť žalobca i obžalovaný. V prípade vymáhania dlžoby sa dlžníkovi v mestečku Šamorín nechávalo spravidla šesť týždňov a tri dni na splatenie dlžoby.¹⁹ Ak mesto rozhodlo, že obžalovaného do dňa konania sa súdu uväzní, mohla sa za neho zaručiť osoba – ručiteľ. Ručiteľ mal garantovať, že sa obžalovaný v určený deň dostaví pred súd. V dlžobných sporoch mal ručiteľ zaručiť, že dlžník splatí v určený termín svoju

dĺžobu. Ručiteľovi dlžník najčastejšie poskytol do zálohy za ručenie časť svojho majetku. V roku 1626 dostal do zálohy ručiteľ dve strieborné retiazky a jeden zlatý prsteň, ktoré však na nariadenie richtára musel odovzdať žalobcovi, pretože dlžník nesplatil svoju dĺžobu v určenom termíne. Richtár zároveň určil termín, do ktorého si mohol majiteľ svoje cennosti vykúpiť splatením svojej dĺžoby.²⁰ Počet ručiteľov bol rôzny. V Šamoríne sa stretávame najčastejšie s dvomi. Súdného konania sa žalobca ani obžalovaný nemuseli zúčastniť osobne, ale mohli poslať zástupcu – *prokurátora*.²¹ So zástupcom sa v súdnych sporoch obyvateľov Šamorína stretávame, ale len zriedkavo. Najčastejšie tresty udeľované mestským súdom v Šamoríne boli peňažné pokuty. Výška peňažnej pokuty závisela od závažnosti trestného činu. Pokuta sa väčšinou nevyberala ihneď, ale vinník sľúbil súdu jej zaplatenie.²² Ďalšou formou trestu bolo uväznenie v miestnej väznici, ktorá sa nachádzala v podzemí radnice. Väzni mali byť často spútaní do želez. Trest formou verejnej potupy sa v mestských zápisniciach uvádza len zriedkavo. V roku 1709 mal byť odsúdený za nadávky vystavený v sobotu do kletky hanby, aby slúžil ako odstrašovací príklad pre ostatných obyvateľov mestečka. Jeho potupu mali sledovať aj všetci žiaci troch šamorínskych škôl.²³ Taktiež zriedkavo sa stretávame s trestom vyhostenia z mesta. Najzávažnejšie previnenia sa trestali telesnými trestami – palicovaním, a niekedy i trestom smrti. Mestečko nemalo vlastného kata, ale zapožičiavalo si ho. V roku 1722 bol na vykonanie trestu smrti štatím hlavy za trestný čin sodomie privolaný Jakub Bamberger, kat z Bratislavy.²⁴ Najčastejšie riešenými súdnymi spormi boli spory majetkovo-právne. Majetky mesta a jeho obyvateľov sa mesto snažilo brániť všetkými prostriedkami. Spomedzi majetkovo-právnych sporov boli najrozšírenejšie spory ohľadom vymáhania dĺžôb. Obyvatelia Šamorína si neboli dlžní len navzájom, ale dĺžoby mali aj voči obyvateľom iných miest, mestečiek a dedín. V roku 1732 predložil richtár pred radu list, v ktorom trnavský mäsiar Lukáš Pernics žiadal, aby mesto predvolalo šamorínskeho mäsiara Jána Neckhama a nariadilo mu zaplatiť dĺžobu.²⁵ Pred mestský súd neraz predstúpili i obchod-

níci z Viedne, voči ktorým mali Šamorínčania dlžoby.²⁶ Mestský súd sa zaoberal aj škodami spôsobenými na majetkoch. Škody na majetkoch boli najčastejšie spôsobované požiarom. Obyvatelia, ktorých majetky boli požiarom zasiahnuté, sa na mestskom súde sťažovali a žiadali zadostučinenie a potrestanie vinníka, osoby, u ktorej požiar vznikol alebo ktorá požiar založila. V roku 1694 vznieslo mesto obvinenie proti Jurajovi Barabášovi, u ktorého mal požiar vzniknúť. Na vyšetrovaní sa zúčastnili aj zástupcovia zemepána a stolice.²⁷ V roku 1703 sa mesto postavilo v spore obyvateľov proti Andrejovi Nagyovi na stranu obvineného. Obyvatelia žiadali jeho potrestanie a vyhnanie z mesta, pretože u neho vznikol požiar, ktorému podľahlo asi 60 domov.²⁸ Mesto rozlišovalo úmyselné a neúmyselné spôsobenie škody, preto v roku 1694, keď sa jednalo o úmyselné založenie ohňa, stálo na strane žalobcu, kým pri náhodnom vzniku požiaru v roku 1703 stálo na strane obžalovaného. Za najzávažnejšie trestné činy, ktoré sa týkali majetkov, boli považované krádeže. Tieto boli prísne trestané. Trest závisel od hodnoty ukradnutej veci alebo majetku. Krádeže menšej hodnoty boli trestané uväznením, ktoré mohlo byť zmiernené na peňažnú pokutu, kým za krádeže vyššej hodnoty hrozil až trest smrti. V roku 1731 pre krádež koní by si Ján Lölkes bol zaslúžil šibenicu, ale súd mu jeho trest zmiernil na 40 úderov palicou a vyhnanie z mestečka.²⁹

Medzi najčastejšie trestné činy, ktoré nejakým spôsobom poškodzovali osobu druhého obyvateľa, patrilo ublíženie na cti. Sťažnosti na poškodzovanie dobrého mena, nadávky a rozširovanie klamstiev sa v hojnom počte objavujú už v najstarších mestských knihách Šamorína. Zvyčajným trestom za takýto priestupok bolo väzenie, súd však často zmiernil trest na povinnosť verejne sa ospravedlniť poškodenému. K menej častým, ale o to závažnejším trestným činom, ktorý poškodzoval osobu druhého, patrilo ublíženie na zdraví a zabitie. V prípade ublíženia na zdraví hrozilo väzenie alebo vysoká peňažná pokuta. V prípade úmyselného zabitia hrozil trest smrti. Na základe mestských kníh vieme o dvoch vraždách v skúmanom období. Obe obvinenia sa týkajú vraždy novoro-

deniatok. V roku 1692 viedol magistrát mestečka v prítomnosti zástupcov zemepána a stolice proces proti matke a starej mame, ktoré boli obvinené z vraždy novorodeniatka.³⁰ Druhá obvinená z roku 1727, Zuzana Vársony bola kvôli vražde novorodeniatka odsúdená na trest sťatia hlavy.³¹

Záznamy o priestupkoch proti mravnosti a manželskej nevere sú v mestských knihách zastúpené v malom počte. Stretávame sa iba s niekoľkými prípadmi manželskej nevery, bigamie a sodomie.³² Tresty ktoré vymierovalo mesto za delikty tohto druhu sa nám nepodarilo jasne stanoviť. V jednom prípade manželskej nevery sa spomína prepustenie vinníka, prevozníka z funkcie. V prípade sodomie sa zase spomína trest smrti sťatím hlavy.

Zriedkavými procesmi boli vyšetrovania proti čarodejniciam a strigám. V Šamoríne sú nám na základe zápisníc mestskej rady známe dva procesy proti čarodejniciam a strigám. V procese z roku 1691 bolo z čarodejníctva obvinených 8 osôb. Proces prebiehal za prítomnosti richtára, notára, členov rady a viacerých prizvaných osôb. Medzi nimi boli podžupan Mošonskej stolice, prísediaci kráľovskej tabule, správca majetkov župana Antona Pálffyho, a ďalší.³³ Obvinení sa mučením priznali, ale napokon súd rozhodol vyniesť smrteľný rozsudok len pre Juditu Nagy, ktorá mala byť na hranici upálená.³⁴

Obrana mestečka

Medzi základné povinnosti všetkých obyvateľov miest v nami sledovanom období patrila ich obrana pred nepriateľom. Strážne a obranné povinnosti boli v mestách prerozdelené medzi obyvateľov. Každý mal určené miesto, ktoré mal v prípade nebezpečenstva brániť pod hrozbou pokuty alebo straty svojich práv a majetkov. Strážne služby boli obyvatelia povinní vykonávať i v pokojných časoch, avšak vtedy mali možnosť poslať za seba náhradníka. V prípade, že niekto opustil mesto v čase nebezpečenstva bez vedomia richtára, hrozila mu konfiškácia majetkov.³⁵ Mestečko Šamorín bolo ešte v roku 1674 chránené hradbami a obyvateľom boli určené miesta, ktoré

mali brániť. Podľa príkazu richtára mal každý pod hrozbou pokuty dávať pozor na svoju baštu³⁶. Boli povinní zúčastniť sa na výzvu kapitána stráže, v prípade, že ho neposlúchli, hrozila im pokuta alebo väzenie. Počas povstania Františka Rákociho II. richtár a rada nariadili, aby sa vyhotovili valy, ktoré mali strážiť na vyzvanie kapitánov sami gazdovia. Želiari si mali spomedzi seba zvoliť desiatnika a taktiež boli povinní zabezpečiť každú tretiu stráž.³⁷ V roku 1705, keď sa na radnici mestečka zišla mestská rada, podrichtár, celá obec a rečníci vyzvali obyvateľov mestečka, aby v nepokojných časoch neopúšťali svoje domy, neskrývali sa na ostrove a v lesoch. V prípade ak by toto nariadenie porušili, nemali už viac právo nárokovať si na svoj opustený majetok, ktorý im mesto mohlo skonfiškovať.³⁸

Verejný poriadok

Ďalšou povinnosťou obyvateľov Šamorína bolo udržiavanie verejného poriadku a bezpečnosti. Mestečko malo na starosti evidenciu cudzincov, tulákov a žobrákov. V roku 1676 celá obec na príkaz grófa Pálffyho vydala nariadenie, na základe ktorého obyvateľa nemohli bez vedomia vedenia mestečka pod pokutou 12 zlatých ubytovať cudzinca ako podželiara. Cudzinec sa musel najprv dostať pred magistrát mestečka, ktorý mal rozhodnúť o povolení na jeho ubytovanie.³⁹ Počas povstania Františka Rákociho si mali obyvateľia poznačiť mená všetkých cudzincov, ktorým poskytli ubytovanie.⁴⁰ Orgány mestskej správy dozerali aj na otváracie doby krčiem. Krčma v Šamoríne mohla byť v zimnom období otvorená do 9 a v letnom do 10 hodiny.⁴¹ Nočný strážca mal na starosti dohliadať na dodržiavanie nočného kludu, ohlasoval v mestečku, koľko je hodín, aby sa obyvateľia nezdržovali na ulici v zakázanej dobe. Mal na starosti varovať obyvateľov aj v prípade požiaru. Mestečko prostredníctvom trhových sudcov kontrolovalo používanie mier a váh na mestských trhoch. Pri radnici dalo zhotoviť miery vo veľkosti 1 holby a vo veľkosti polovice holby.⁴² Ich premeraním boli poverení trhoví sudcovia.⁴³ V roku 1712 bol na radnicu predvolaný Juraj Vidy,

ktorý používal dvojaké miery. Po ich premeraní bolo zistené, že obe sú falošné, preto bol uväznený až dovtedy, kým nezaplatil pokutu 12 zlatých.⁴⁴

Starostlivosť o mestské budovy a cesty, čistotu a bezpečnosť mesta

Mestečko sa staralo o stavbu a údržbu mestských budov, ciest a majetkov. Dohliadalo aj na čistotu ulíc a jarkov. Prirodzeným záujmom z dôvodu obrany a jeho bezpečnosti bolo budovanie a oprava hradieb. Na tieto účely vynakladalo nemalé finančné prostriedky, ktorými výrazne zaťažovalo miestnych obyvateľov. Staralo sa aj o údržbu radnice, väznice, kliecky hanby, prevozov, cintorína, škôl, kostolov a ďalších budov jemu patriacich. Zabezpečovalo ich nevyhnutné opravy. Často vynakladalo financie na opravu strechy radnice ale aj jej okien.⁴⁵ Staralo sa aj o údržbu mestských symbolov. V roku 1666 dalo nakúpiť látku na zástavu, ktorú dalo ušiť krajčírovi v Bratislave.⁴⁶ Ján Matej Korabinsky pri opise Šamorína spomína, že mestečko udržiavalo svoje cesty, hrádze a hate vo vzornom poriadku. Malo dve hlavné ulice s vydláždenými chodníkmi a kanálmi, po ktorých bolo preto možné chodiť pohodlne a v suchu.⁴⁷ Aby sa zabránilo šíreniu rozličných chorôb, boli obyvatelia Šamorína povinní udržiavať ulice v čistote. V roku 1674 bolo nariadené, aby do Turíc každý gazda pod pokutou 4 zlatých odniesol hnoj z ulice.⁴⁸ Veľké nebezpečenstvo predstavovali povodne a požiar, ktoré v Šamoríne narobili neraz rozsiahle škody na majetkoch. Aby sa zabezpečilo odtekanie vody z ulíc, boli obyvatelia povinní čistiť jarky.⁴⁹ Aby sa zamedzilo vzniku požiaru, dohliadalo mestečko na dodržiavanie protipožiarnych opatrení. O výdavkoch mesta na čistenie komínov sa dozvedáme z mestských kníh príjmov a výdavkov už v druhej polovici 17. storočia. S kominárom Jánom Baptistom Monfrinom uzavrelo mestečko v roku 1731 opätovne zmluvu o čistení komínov. Ročne mu malo za tieto služby zaplatiť 55 zlatých.⁵⁰

ANNO CHRISTI 1628.
 ACTA FV R3D3CA PRO TEMPORE
 Nobilis Prudentis ac Circumspecti
 Domini Stephani Boros Secunda helen
 Isptione Judicis Sammaricensis, cuius
 Jurati Assessores erant hi:
 Mathias Sator, Paulus Werpner,
 Georgius Bereckj, Thomas Felner,
 Georgius Folsch, Stephanus Saffer,
 Johannes Nagij, Johannes Slegl,
 Stephanus Falussj Elias Gonder
 Jacobus Szijarto, Lucas Sartor.
 Camerarius
 Elias Chondler, Jacobus Szijarto.
 Juratus Notarius.
 Thomas Lazarus Sammaricensis.
 Capitanej
 Benedictus Turner, Georgius Fianke
 Adiles seu Vicecapitanej:
 Michael Lancel, Stephanus Mikoles
 Vitrici Ecclesie
 Andreas Loss, Rotarius, Jacobus Textor,
 Forj Magistrij
 Johannes Cizmazsa, Georgius Sartor

Rada mestečka Šamorín z roku 1628 v protokole mestského súdu.
 ŠABA-ŠA.

Hospodárstvo

Pre rozvoj Šamorína malo veľký význam riadenie hospodárenia mestečka. Vyžadovalo si od mestských správnych orgánov najviac pozornosti. Základ hospodárstva predstavovalo poľnohospodárstvo mestečka. Okrem poľnohospodárstva sa obyvatelia venovali remeslám a obchodu, ale pôda

zostávala pre väčšinu obyvateľov, tak remeselníkov i obchodníkov základným zdrojom obživy.

Pre agrárny charakter mestečka mali opatrenia správnych orgánov týkajúce sa poľnohospodárstva mimoriadny význam. Poľnohospodárske práce boli často usmerňované mestskými štatútmi a inými rôznymi nariadeniami. Mestečko riadilo poľnohospodárske práce, regulovalo ceny obilia a zabezpečovalo zásoby obilia. Už z prvých zachovaných mestských zápisníc Šamorína sa dozvedáme, že richtár, mestská rada a celá obec určovali mzdy žencom a koscom. Dôležitou súčasťou hospodárstva v mestách bolo vinohradníctvo. Aj Šamorín mal z predaja vína nemalé zisky, preto podmienky predaja a nákupu vína často nachádzame medzi mestskými štatútmi. O mestské vinohrady sa starali dvaja správcovia vinogradov.⁵¹ Šamorín vlastnil vinice i mimo vlastného územia v usadlostiach Rača (Récs) a Vajnory (Prácsa)⁵², o ktoré sa za ročný plat 130 zlatých staral v rokoch 1657-1661 Hanz Lukner. Medzi práva mestečka patrilo i predávanie vína. Slobodný predaj vína bol obyvateľom povolený len v období od dňa. Sv. Michala do Vianoc.⁵³ Mestečko právo predávať víno v inom období prenajímalo vínnym majstrom⁵⁴. Obyvatelia mohli víno nakúpiť len v prípade svadby, ale nesmeli ho otvoriť v sobotu a predávať za peniaze, iba zadarmo. Magistrát v roku 1763 potrestal pokutou 10 zlatých obyvateľa, ktorý napriek zákazu mesta predával víno kúpené na svadbu.⁵⁵ Okrem mesta, mali právo predávať víno za určených podmienok iba vínni majstri. Tí boli povinní pravidelne predkladať mestskej rade svoje účty na schválenie, a pri tejto príležitosti poskytnúť pre členov rady pohostenie. Na základe rozhodnutia z roku 1733 mali namiesto zaužívaného pohostenia zaplatiť mestskej rade 6 zlatých.⁵⁶ Príjmy z prenájmu práva predávať víno predstavovali nemalú časť rozpočtu. Aby boli zisky z vína čo najvyššie, takmer každoročne zakazovali orgány mestskej správy obyvateľom Šamorína predaj a nákup vína v susednej obci Mliečno (Tejfalu).⁵⁷ Taktiež bolo zakázané ísť do spomínanej obce konzumovať víno. V prípade porušenia tohto zákazu sa trestu nevyhli ani členovia mestskej rady, ktorí mali v roku 1651 zaplatiť pokutu až 8 zlatých.⁵⁸

Chov zvierat v Šamoríne bol usmerňovaný mestskými orgánmi. V roku 1657 sa na radnici zišli richtár, sudcovia a celá obec, aby zakázali obyvateľom vyhnáť svine na ostrov a zbierať tam žalude až do najbližšieho štvrtkového trhu pod hrozbou pokuty vo výške 4 zlaté.⁵⁹ Podobne v roku 1658 upozornili obyvateľov, že ak nájdú niekoho dobytok v obilí, tak bude potrestaný pokutou 50 denárov.⁶⁰ Mesto obmedzovalo a zakazovalo aj chov niektorých druhov zvierat. Podobne ako v mnohých iných mestách aj v Šamoríne bol chov kôz obmedzený. Kozy spôsobovali v lesoch veľké škody, ohrýzali najmä mladé ovocné stromy. Preto v roku 1711 nariadilo mestečko kapitánovi, aby sa postaral o zníženie počtu kôz na jednu desatinu. Kozy mali byť do jedného týždňa predané. Ak by po tomto termíne ktokoľvek uvidel kozu, mohol ju zabiť a zjesť.⁶¹ Okrem jednotlivcov vlastnilo zvieratá i mesto, ktoré si na pasenie svojich stád pravidelne najímalo na určitú dobu pastierov. Pastieri za svoju prácu dostávali od mesta plat, ktorý závisel od stráženého množstva zvierat. Lesy a rybníky na území mestečka a v jeho okolí tiež podliehali správe mesta. Aj keď neboli významným zdrojom príjmov, poskytovali drevo nevyhnutné na realizáciu stavieb a na kúrenie. Mestečko lesy ochraňovalo a opakovane zdôrazňovalo zákaz ťažby dreva v niektorých blízkych lesoch. Udeľovalo pokuty za škody spôsobené v lesoch a za nepovolené vyrubovanie stromov mohlo poslať vinníka i do väzenia. Zvlášť venovalo pozornosť ochrane vzácných druhov dreva. V roku 1662 sa povolil výrub dubového dreva pre gazdov i želiarov len s vedomím a povolením richtára.⁶² Mestské orgány sa pravidelne venovali úpravám a zmenám podmienok ťažby dreva v okolitých lesoch. Obmedzovali aj lov zvierat v lesoch. Na dodržiavanie mestských nariadení a zákazov mestečko zamestnávalo lesného špána, ktorý mu mal verne slúžiť. V roku 1666 bol jeho ročný plat 12 zlatých, toliar na jedny sandále a toliar na jeden dolomán.⁶³ Chytanie rýb v rybníkoch mesta bolo možné tiež len s povolením mestečka.

Orgány mestskej správy dozerali na činnosť cechov, na výrobu a kvalitu výrobkov, kontrolovali dodržiavanie cenových limitov pre jednotlivé remeselnícke výrobky určované stolicou.

Povoľovali vytváranie nových cechov a ich spájanie, schvaľovali a vydávali cechové artikuly, ktorými upravovali ich činnosť. Prijímanie majstrov do cechu patrilo do právomoci jednotlivých cechov. Mestá začali začiatkom 18. storočia zasahovať a obmedzovať cechy i v týchto záležitostiach. V prvom rade upravovali podmienky pre vstup majstrov do cechu.⁶⁴ V roku 1726 boli mestskou radou v Šamoríne zvolaní všetci cechmajstri do radnice. Prostredníctvom notára mestská rada predložila svoje požiadavky týkajúce sa prijímania nových majstrov do cechu. Podobne ako je to zvykom i v iných mestách, aj v Šamoríne sa mali majstri pred vstupom do cechu prihlásiť na magistráte mesta, predložiť listinu o čestnom pôvode a zložením prísahy mal byť prijatý medzi mešťanov. Mestská rada ďalej žiadala, aby aj tí majstri, ktorí sú už členmi cechov a nie sú mešťanmi, či sú domáceho alebo cudzieho pôvodu, sú povinní sa zachovať rovnako. Mená týchto majstrov sa mali zaevidovať do zoznamov a každý z nich sa mal osobne dostaviť pred mestskú radu, aby zložil prísahu.⁶⁵ O niekoľko dní čosť majstrov zložila prísahu a zaplatila poplatok za prijatie do radov mešťanov. Domáci majstri mali zaplatiť 1 zlatý a 50 denárov, cudzí 3 zlaté. Každý z nich mal okrem toho dať notárovi 50 denárov. Po tomto termíne mali cudzinci zaplatiť 12 zlatých a 50 denárov notárovi.

Osobitnú pozornosť venovalo mestečko mäsiarom, ktorým každoročne 26. decembra povoľovalo dva alebo tri výseky mäsa a dohadovalo sa na podmienkach prenájmu. Tieto boli pre mäsiarov často len ťažko prijateľné. Najčastejšie mestečko žiadalo, aby mäsiari zabezpečili dostatok kvalitného a rôznorodého mäsa. Mali ho predávať za takú cenu, ako sa predávalo v Bratislave. Zakazovali vymieňať si mäso medzi jednotlivými výsekmi. Za prenájom výsekov mali mestu najčastejšie zaplatiť 40 zlatých ročne a 2 okovy vína. Niekedy mesto kládlo aj vyššie požiadavky, napr. mohlo žiadať zabezpečenie obedu pre členov rady. Za porušenie alebo nespĺnenie stanovených podmienok mali mestu zaplatiť pokutu 32 zlatých. Keď mäsiari v roku 1731 odmietli predávať mäso za cenu, ktorú určovalo mestečko na základe limitácií stolice, a zatvorili svoje výseky, mestečko ich potrestalo pokutou 32

zlatých.⁶⁶ Niekedy však mestečko aj ustúpilo požiadavkám mäsiarov a dovolilo im na určitú dobu zvýšiť ceny mäsa. V roku 1732 im dovolila zvýšiť cenu hovädzieho mäsa o pol denára, ale len dočasne, na dobu jedného týždňa.⁶⁷

Orgány mestskej správy v Šamoríne sa zaoberali aj obchodnými záležitosťami. Určovali podmienky prenájmu obchodov a vyhradzovali si ich kedykoľvek zmeniť.⁶⁸ Mestečko prenajímalo svoje menšie regálne práva - ako právo vyrábať a predávať pivo, víno, pálenku, z ktorých malo významné zisky. Určovalo podmienky prenájmu a za stanovených podmienok povoľovalo prevádzku krčiem a pohostinstiev.⁶⁹ V roku 1661 richtár a celá obec rozhodli o prenájme výčapného práva za 40 zlatých ročne.⁷⁰ V prípade, že podmienky prenájmu neboli dodržané, mestu mala byť zaplatená pokuta. Mestečko ponúkalo na prenájom i obchod so soľou. Štefan Szerencsés, ktorý mal v roku 1731 v prenájme obchod so soľou, žiadal o povolenie zvýšiť cenu soli na takú, ako je v okolí. Vedenie mestečka s tým súhlasilo.⁷¹ Obchodník so soľou bol povinný každoročne podať vyúčtovanie o svojich príjmoch a výdavkoch pred mestskými komorníkmi.

Dane, dávky, poplatky a povinnosti

Ďalšou oblasťou, do ktorej zasahovali orgány mestskej správy, boli dane, dávky a poplatky. Okrem tých, ktoré odvádzalo nadriadeným orgánom – štátu, zemepánovi a arcibiskupovi, vyberalo i poplatky pre vlastné potreby. Za vyberanie daní a poplatkov boli zodpovední perceptori – vyberači daní, ktorí boli pravdepodobne určovaní mestskými orgánmi. V Šamoríne pôsobilo niekoľko vyberačov daní. Každý z nich mal určenú časť mestečka, ulicu, v ktorej pôsobil. Museli o prijatých daniach pravidelne podať vyúčtovanie pred orgánmi mestečka, a odovzdať vybratú sumu komorníkom. Mestečko dohliadalo na vyberanie daní a poplatkov. Neplatičov daní mohlo uväzniť alebo im zdvojnásobiť výšku vyrubenej dane.⁷²

Štátu platilo mestečko každoročne vojenskú daň. Zemepánovi, správcovi Bratislavského hradu odvádzalo každoročne census. Výška censu sa v priebehu nami sledovaného obdobia menila. Na základe urbára z roku 1574 platilo mestečko

ročne 466 zlatých.⁷³ V roku 1646 platilo census 606 zlatých v dvoch termínoch, v sviatok Juraja a v sviatok Michala.⁷⁴ Od roku 1679 odvádzať ročne 806 zlatých.⁷⁵ Obyvatelia Šamorína neboli povinní odvádzať zemepánovi deviatok, avšak zvykli mu poskytovať potraviny, najmä mäso pre kuchyňu.⁷⁶ Mestečko odvádzať i desiatok ostrihomskému arcibiskupovi. Neodvádzať ho v naturáliách, ale malo možnosť zaplatiť zaň dohodnutú sumu. V roku 1719 notár Sigismundus Vörös a jeden spomedzi radcov Ján Mártony odovzdali desiatok vo výške 75 zlatých.⁷⁷ Dane, dávky a poplatky, ktoré boli mestečku vyrubené ako celku, orgány mestskej správy prerozdelené medzi jednotlivých obyvateľov podľa výšky ich majetku. Mestečko vyberalo poplatky i pre vlastnú potrebu. Na základe kníh mestských príjmov vieme, že v roku 1602 vyberalo od každého domu *feuergeld* vo výške 50 denárov, *drabantgeld* – poplatok určený na strážnu službu a bezpečnosť mesta - 50 denárov a *rabischgeld* - 1 zlatý 70 denárov.⁷⁸

Mestečko Šamorín malo voči štátu a voči svojmu zemepánovi aj povinnosti. Poskytovalo ubytovanie a zabezpečovalo stravu pre vojakov, ovos a seno pre ich kone. Ubytovávanie a poskytovanie stravy pre vojsko predstavovalo každoročne nemalé výdavky a starosti. Neraz sa sťažovalo, a žiadalo stolicu, aby zmiernila jeho vojenské povinnosti. Svoje sťažnosti a žiadosti pravdepodobne neadresovalo len stolicy, ale aj vyšším orgánom štátnej správy Uhorska. Na nariadenie Uhorskej komory bol Šamorín v roku 1694 kvôli záplavám a požiarom oslobodený od platenia vojenskej dane a povinnosti ubytovať vojakov.⁷⁹ Počas povstania Františka Rákociho II. zhoršovali biedu a chudobu mestečka aj neustále vojenské povinnosti. Regiment ľahkej jazdy, ktorý tu prezimoval v roku 1709, spôsobil veľké škody a vojaci vyhnali nejedného gazdu aj s rodinou z ich domov.

Školstvo

Do kompetencie mestských orgánov patrilo i školstvo. V nami sledovanom období, od konca 16. storočia do polovice 17. storočia existovali v Šamoríne dve školy, jedna nemecká

a druhá maďarská. V roku 1666 sa spomínajú už tri školy.⁸⁰ Z výdavkov mestečka sa dozvedáme, že často poskytovalo financie na opravu budov škôl, na ich vnútorné zariadenie. Poskytovalo financie aj na ich zariaďovanie. V roku 1587 hradilo opravu pece v maďarskej škole a v roku 1601 financovalo rozsiahlu renováciu tejto školy.⁸¹ Ďalej poskytovalo všetkým trom učiteľom platy. Určovalo svoje požiadavky voči kantorom - učiteľom, podmienky výučby a tiež výšku ich platu.

Cirkev

Medzi povinnosti Šamorína patrilo starať sa o údržbu a opravu budov kostolov a fár.⁸² Poskytovalo i peniaze na zabezpečenie a opravu ich vnútorného zariadenia. V roku 1666 dalo mesto na vlastné náklady vyhotoviť lavice do nemeckého kostola.⁸³ Na tento účel sa každoročne vynakladali nemalé finančné prostriedky. Okrem toho mestečko zabezpečovalo a určovalo plat farára, kaplána, cirkevných otcov, kazateľov a organistu. Výška platov sluhov katolíckej cirkvi nezávisela vždy len od mestečka, ale do tejto oblasti zasahoval i zemepán. Po vizitácii v roku 1673 Ferdinand Pálffy nariadil mestečku, aby farárovi zaplatilo za jeho služby ročne 200 zlatých v hotovosti a poskytlo mu 15 zlatých na nákup dreva. Ak by pri farárovi pôsobil i kaplán, mestečko mu malo poskytnúť 29 zlatých na nákup mäsa a vína. Okrem tohto mal farár príjmy aj za jednotlivé cirkevné úkony, ktoré však už neplatilo mestečko. Zabezpečovalo aj plat organistu, ročne 12 zlatých. Katolíckemu kantorovi malo za naprávanie hodín a zvonenie zaplatiť ročne 10 zlatých.⁸⁴

Či malo mestečko právo slobodne si voliť farára, alebo bola jeho voľba zemepánom obmedzovaná, sa nám nepodarilo z preskúmaných písomností zistiť. Môžeme len predpokladať, že zemepán mal istý vplyv. V roku 1721 zástupca palatína Pálffyho Ján Rauscher spolu s paulánmi oznámil mestskej rade, že rád paulánov si chce v Šamoríne postaviť kláštor s kostolom. V mene mesta notár odpovedal, že mestečko nechce protirečiť privilégium a súhlasu zemepána, a teda súhlasilo s príchodom paulánov. Ako podmienku stanovilo, že

rád bude odvádzať za svoje majetky dane a ornú pôdu a lúky patriace ku kúpeným domom odovzdá mestečku.⁸⁵

Zdravotníctvo

Najneskôr začiatkom 18. storočia v Šamoríne pôsobili lekári, kúpeľný sluha, felčiar a pôrodná babica, ktorých činnosť malo mestečko kontrolovať.⁸⁶ V prípade, že si svoje povinnosti neplnili dostatočne, mohlo ich potrestať. V čase morovej epidémie mal kúpeľný sluha navštevovať chorých, za čo dostával od mesta plat. V mestečku existovala i lekáreň. Johanovi Schwartzovi, lekárnikovi z Bratislavy, dovolilo mestečko v roku 1725 otvoriť si lekáreň. Podľa zmluvy, ktorú uzavrel pred richtárom, mestskou radou, rečníkmi a celou obcou, mu mestečko prenajalo ako byt jednu izbu na poschodí radnice, pre priestory lekárne mu prenajalo obchod na prízemí a pri radnici sa nachádzajúcu štôľňu mohol používať ako laboratórium.⁸⁷ Mestečko uplatňovalo i svoje právo kontrolovať činnosť lekárne, pôrodnej babice, kúpeľného sluhu a felčiara. Ján Farkas, doktor medicíny mal na pozvanie mestskej rady uskutočniť vizitáciu lekárne, a tiež preskúmať činnosť felčiara, pôrodnej babice a kúpeľného sluhu.⁸⁸ Spomínaný Ján Farkas vykonal vizitáciu za prítomnosti členov rady Samuela Kapela, Jána Nováka, notára Štefana Ketskésa a rečníka Štefana Senkára. Z podanej správy sa dozvedáme, že v lekární bol dostatok liekov a potrebného náradia. Stav lekárne hodnotil ako veľmi dobrý. Správa hodnotila aj činnosť pôrodných babíc, z ktorých prvá spĺňala potrebné požiadavky, avšak druhá nemala dostatok potrebných vedomostí.⁸⁹

V čase morovej epidémie, aby sa predišlo jej šíreniu, vydávali mestské orgány špeciálne opatrenia. V roku 1710 bolo nariadené, aby tých, čo zomreli na mor, nepochovávali na obvyklom mieste, ale vyhradili pre nich osobitné miesto. Boli určení osobitní hrobári a nosiči. Štyri osoby, ktoré mali vynášať mŕtvych na cintorín na osobitných márach. Plat nosičov mal byť 75 denárov za jedno telo. Farár za tieto pohreby nemal pýtať peniaze a výdavky na pohreb malo hrať mesto.⁹⁰

Starostlivosť o starých a chudobných

Mestečko sa staralo aj o starých a chudobných obyvateľov. V roku 1662 nariadil richtár, sudcovia a niekoľkí spomedzi mešťanov, aby každý vínny majster dal istému chudobnému a starému obyvateľovi dva zlaté.⁹¹ Aj v knihách výdavkov mestečka sa neraz stretávame s finančnými darmi pre chudobných a žobrákov. Dvom žobrajúcim v roku 1666 poskytlo mestečko na nariadenie richtára 35 denárov.⁹²

Orgány mestskej správy, mestskí funkcionári

Celá obec bola najvyšším kolektívnym orgánom správy mestečka Šamorín.⁹³ Jej členmi boli všetci plnoprávni mešťania. Schádzala sa len niekoľkokrát do roka, prevažne podľa zvyku vo vopred stanovených termínoch, alebo mimoriadne, v prípade potreby prejednanía závažných záležitostí. Celá obec rozhodovala najčastejšie vo veciach týkajúcich sa celého mestečka, všetkých jeho obyvateľov. Podľa starého zvyku mesta sa schádzala každoročne 24. apríla (neskôr 25. apríla) v deň voľieb richtára, mestskej rady a ďalších mestských funkcionárov. Taktiež podľa starého zvyku sa všetci mešťania stretávali každoročne 26. decembra, keď sa spoločne rozhodovalo o voľbe niektorých zamestnancov mesta, o počte a podmienkach prenájmu výsekov mäsa, o menovaní pastierov mestských stád, o ich platoch ako aj o rôznych zákazoch a povinnostiach obyvateľov mesta. Zhromaždenia celej obce sa konali okrem spomínaných dvoch termínov len zriedka, najčastejšie v lete, keď bolo potrebné riešiť záležitosti týkajúce sa poľnohospodárskych prác v mestečku. Zhromaždenia celej obce sa konali zvyčajne v nedeľu alebo počas sviatkov, keď mešťania neboli zaneprázdnení pracovnými povinnosťami.

Mestská rada

Najvyšším voleným správnym orgánom mestečka bola mestská rada.⁹⁴ Členovia mestskej rady boli zároveň aj predstaviteľmi mestského súdu. Prvé zachované mestské knihy Šamorína obsahujú záznamy zo zasadnutí mestskej rady ako

aj zo zasadnutí mestského súdu. Záležitosti, ktorými sa zaoberala mestská rada a mestský súd nemožno od seba jednoznačne odlíšiť. Ich kompetencie sa do istej miery prelínali. Z prameňov vieme, že riešením tých istých vecí sa niekedy zaoberali členovia rady, inokedy zase sudcovia. Nie je možné ani jednoznačne určiť dni, v ktoré mestská rada a mestský súd vykonávali svoju činnosť. Podľa najstarších záznamov zasadali najčastejšie v pondelok a utorok. S prvým pokusom o úpravu termínu zasadnutia mestského súdu sa stretávame v artikuloch z roku 1690, ktoré určovali, aby sa podobne ako v iných mestách a mestečkách aj v Šamoríne konal súd dvakrát týždenne, a to v pondelok a piatok.⁹⁵

Mestská rada pozostávala v nami skúmanom období z 12 členov a richtára. Zasadnutíestskej rady sa zúčastňoval i notár. Zvolával ju a predsedal jej richtár. Do roku 1642 sa stretávame s pomenovaním 12 členovestskej rady ako *assessores, jurati assessores* – prísediaci, prisažní prísediaci. Od roku 1644 sa členovia rady označovali ako *coadjutores et senatores*, alebo *conjuratores et senatores* – spolusúdiaci a senátori. Od roku 1656 sa dvaja najvýznamnejší členovia rady označovali ako *coassessores* - spoluprísediaci, najneskôr od roku 1674 ako *proximi assessores* – najbližší prísediaci. V 18. storočí sa stretávame aj s ich pomenovaním ako *consilarii* alebo *főtanácsos* - radcovia. Títo dvaja členovia rady mali právo zastupovať a vykonávať funkciu richtára v jeho neprítomnosti. Ostatní desiatichlenovia rady sa označovali ako *senatores*. Spomedzi prisažných, neskôr senátorov sa spravidla až do roku 1720 určovali dvaja komorníci. Od roku 1720 sa volili už len 8 senátori. Komorníci sa od roku 1720 už nevolili spomedzi senátorov.

Matej Bel spomína, že 12 členovia rady sú volení spomedzi obyvateľov rovnakým spôsobom ako v iných mestách. Sú to jednoduchí ľudia, ktorí sa nevyznajú v písomnostiach, preto pri rade pôsobia i notár.⁹⁶ Tvrdenie Mateja Bela, ktorým naráža na gramotnosť členov rady, nemožno považovať za celkom pravdivé, pretože v období, keď napísal svoje dielo, viacero členov rady v Šamoríne vedelo čítať a písať, dokonca v neprítomnosti notára alebo v čase, keď mestečko nemalo

notára, vykonávali i jeho funkciu.⁹⁷ Písomnosti, ktoré mesto vydávalo, často vlastnoručne podpisovali i členovia rady. Na základe rozboru podpisov možno tiež určiť, ktorí z nich vedeli písať a ktorí nie.

Členovia mestskej rady boli volení v deň volieb celou obcou. Mnohí členovia mestskej rady boli zvolení do svojich funkcií i viackrát za sebou. K výrazným personálnym zmenám preto v mestskej rade nedochádzalo. Každoročne sa stretávame s 1-2 novými členmi (zriedkavo ich bolo aj viac). Noví členovia často už predtým zastávali niektorú z menej významných funkcií v mestečku. Od roku 1656 boli členovia rady do svojich funkcií volení len každé dva roky. Počas tohto dvojročného cyklu dochádzalo k personálnym zmenám najčastejšie v prípade úmrtia niektorého z členov. K výmene mohlo dôjsť aj pre nevhodné sa správanie niektorého z členom, najmä v prípade spáchania trestného činu. Koncom 17. a v prvej polovici 18. storočia sa zloženie mestskej rady menilo minimálne. Väčšina členov pôsobila v mestskej rade doživotne. Ako príklad si môžeme uviesť Jána Toczlera (Taczler), ktorý bol členom rady najneskôr od roku 1686 až do svojej smrti, do roku 1716. Funkciu proximi asesora zastával neprerušene 28 rokov. Pri zázname z volieb z roku 1722 je poznámka, že noví členovia rady boli zvolení namiesto tých, ktorí zomreli.⁹⁸ Z toho vyplýva, že členovia mestskej rady boli najneskôr od tohto roku volení do svojich funkcií doživotne.

Vo viacnárodnostných mestách bolo zvykom určovať pomer, v akom mali byť zástupcovia jednotlivých národností zastúpení v mestskej rade. Predpokladáme, že aj v Šamoríne existovala podobná dohoda, na základe ktorej boli prerozdeľované jednotlivé miesta v mestskej rade. Národnosť jednotlivých členov rady nám nie je známa. Pomer zastúpenia jednotlivých národností by sme sa mohli pokúsiť určiť na základe priezvisk jednotlivých členov rady, avšak závery takejto analýzy by boli istotne veľmi nepresné. Priezviská mnohých členov rady sa vyskytujú v prameňoch raz po maďarsky inokedy po nemecky. Pretože sa priezviská často prekladali z maďarčiny do nemčiny alebo naopak, je nemožné určiť národnosť osoby. Niekedy tie isté osoby používali aj dve rôzne

priezviská, z ktorých jedno najčastejšie poukazovalo na ich zamestnanie alebo na miesto pôvodu. Používanie rôznych priezvisk často sťažuje i identifikáciu tej istej osoby. Na skutočnosť, že existovala istá dohoda, na základe ktorej boli miesta prerozdeľované podľa národnosti, poukazuje záznam z volieb z roku 1692. Jeden z dvoch najvýznamnejších členov rady - proximi assessores - Stephanus Ujhely bol označený ako *hungarus* a druhý Joannes Toczler ako *germanus*.⁹⁹

Popri národnosti jednotlivých členov sa pravdepodobne zohľadňovala i ich náboženská príslušnosť. Koncom 16. storočia a začiatkom 17. storočia nebola pozícia katolíckej cirkvi v Šamoríne silná. Väčšinu príslušníkov mestskej rady, vrátane richtára tvorili pravdepodobne protestanti.¹⁰⁰ K oslabeniu pozícií protestantov na vedení mesta koncom 17. storočia prispeli istotne aj zásahy zemepána, ktorý bol presadzovateľom katolicizmu. Vierovyznanie senátorov vieme určiť len v 1688 – 1693. V roku 1688 bolo spomedzi 10 senátorov 6 rímskokatolíckeho, 1 luteránskeho a 3 kalvínskeho vierovyznania. Kalvínom bol aj Stephanus Ujhely, ktorý sa v danom roku uvádza ako proximus assessor. Počas nasledujúcich volieb v roku 1690 bolo 5 senátorov katolíkov, 1 luterán a 4 kalvíni. Kalvínom bol znova i jeden proximus assessor. V roku 1692 boli 4 zo senátorov a jeden proximus assessor katolíckeho vierovyznania, 1 zo senátorov luteránskeho a 5 senátori kalvínskeho vierovyznania. Podobný pomer zástupcov jednotlivých vierovyznaní pravdepodobne pretrvával i v nasledujúcom období. Zrejme existovala tradícia podľa ktorej sa na miesto člena mestskej rady, ktorý zomrel alebo odstúpil, volil na jeho miesto nový člen rovnakého vierovyznania. Nasvedčuje tomu confirmácia členov rady z roku 1725, keď namiesto Michaela Piringera luteránskeho vierovyznania bol zvolený David Geiszler, tiež luterán a namiesto kalvína Georgiusa Slezingera bol zvolený Mathias Palkovitz kalvínskeho vierovyznania.¹⁰¹

Richtár

Právo na slobodnú voľbu richtára sa v Šamoríne spája s príchodom nemeckého obyvateľstva na jeho územie v rokoch

1287 – 88. V dôsledku tejto skutočnosti Šamorín pravdepodobne získal exempciu spod právomoci a jurisdikcie bratislavského špána.¹⁰² V mestských privilégiách mnohých miest sa ustanovuje, že voľba richtára mala byť schválená zemepánom. Aj v prípade, že toto ustanovenie v privilégiách chýba, nepovažuje sa voľba richtára ani v týchto mestách za úplne slobodnú.¹⁰³ I v prípade Šamorína sa predpokladá dodatočné schválenie richtára zemepánom – panovníkom. Meno prvého známeho richtára Šamorína sa v dokumentoch objavuje v roku 1331. Volal sa Velfinus a bol nemeckého pôvodu.¹⁰⁴

Podrobnejšie charakterizovať funkciu richtára v Šamoríne je možné až rozborom mestských kníh, ktoré sa zachovali od konca 16. storočia.¹⁰⁵ Richtár ako najvyšší predstaviteľ mestskej správy mal správne aj súdne kompetencie. Mal právo zvolávať zasadnutia mestskej rady, ktorým predsedal a taktiež zvolával mestský súd, ktorému predsedal. Reprezentoval a zastupoval mesto navonok. Podpisoval písomnosti vydávané mestečkom. Písomnosti adresované mestečku od susedných dedín, mestečiek a miest boli často adresované priamo jemu. Spolu s mestskou radou, celou obcou a ďalšími mestskými funkcionármi vykonával správu mestečka. Ako predseda mestského súdu spolurozhodoval aj v súdnych veciach. Richtár mohol v niektorých prípadoch rozhodovať i samostatne, mohol vydávať nariadenia a súdiť menej závažné priestupky do istej hodnoty. V roku 1626 vyniesol rozhodnutie v spore, ktorý sa týkal nezaplatenia dlžoby.¹⁰⁶ V roku 1692 dal uväzniť pre priestupky lesného špána.¹⁰⁷ Správu mestečka mohol usmerňovať aj vlastnými nariadeniami.

Voľba richtára patrila medzi základné slobody Šamorína. Z prvých zachovaných záznamov o voľbách vieme, že richtár sa volil spoločne s ostatnými funkcionármi mesta každoročne najneskôr do roku 1656. Prvý zachovaný záznam o konfirmácii richtára pochádza z roku 1657. Na základe nie celkom úplného zoznamu richtárov z konca 16. a začiatku 17. storočia, môžeme predpokladať, že v Šamoríne bolo zaužívané pravidlo, podľa ktorého sa každoročne volil iný richtár. Mená richtárov sa často opakujú, ale len na niekoľko výnimiek sa s tým istým richtárom v dvoch po sebe nasledujúcich rokoch

až do roku 1628 nestretávame. Výnimkou sú roky 1612 - 1613 keď bol richtárom Ján Genge a roky 1616-1617 keď bol za richtára dvakrát za sebou zvolený Martin Mikolcsa. Od roku 1628 sa stáva pravidlom, že ten istý richtár bol do svojej funkcie zvolený i v nasledujúcom roku. K striedaniu sa richtárov tak dochádzalo iba každý druhý rok. Počet osôb, ktoré sa objavujú vo funkcii richtára, je v porovnaní s predchádzajúcim obdobím nižší. Mnohí richtári boli do svojej funkcie zvolení i niekoľkokrát. S richtárom Štefanom Falussim sa v období 1636 - 1653 stretávame štyrikrát, s Benediktom Turnerom v období 1638 - 1651 trikrát. V rokoch 1646 - 1653 sa spomínaní richtári vo svojich funkciách navzájom striedali. Ján Friepaisz bol do funkcie richtára v rokoch 1662 - 1687 zvolený minimálne štyrikrát. Koncom 17. a začiatkom 18. storočia sa počet richtárov ešte viac znižuje, v období 1684 - 1707 sa vo funkcii richtára vystriedalo 6 richtárov, z ktorých Wolfgang Wermes (Gruiber) bol zvolený päťkrát a Juraj Szabo Szemeti trikrát. K výraznej zmene v zaužívanom spôsobe voľby richtára dochádza v roku 1708, keď bol za richtára zvolený Joannes Farkas. Do funkcie richtára bol zvolený niekoľko krát za sebou. S výnimkou obdobia 1716 - 1717, keď bol richtárom Štefan Stokovics, zastával funkciu richtára až do roku 1728 (možno aj 1729). K voľbe nového richtára Jána Filloa v roku 1730 došlo pravdepodobne v dôsledku jeho úmrtia.

Richtára v Šamoríne volila celá obec. Voľba bola slobodná, avšak podliehala následnému schváleniu zemepána. Z účtovných písomností sa dozvedáme, že v nasledujúcich dňoch po voľbách mestečko vysielalo delegáciu k zemepánovi Pálffyemu, v ktorej boli prítomní novozvolený richtár, predchádzajúci richtár a niekoľko členov rady. Pri príležitosti predstavenia novozvoleného richtára, mestečko posielalo zemepánovi i množstvo darov.¹⁰⁸ Zemepán mal právo novozvoleného richtára potvrdiť alebo odmietnuť. O zásahu zemepána Pálffyho do rozhodnutia Šamorínskych mešťanov vieme z nám dostupných prameňov prvýkrát až v roku 1673. Vtedy bol celou obcou Šamorína vo svojej funkcii potvrdený Ján Szent-Páli Kálmár, ktorého Mikuláš Pálffy, z nám neznámych dôvodov

odmietol uznať. Následne na základe návrhu zemepána bol do funkcie richtára zvolený Jakub Mészáros Csizmázia.¹⁰⁹ Predpokladáme, že vplyv zemepána na voľbu richtára bol od roku 1673 väčší. Ďalšie priame dôkazy o zásahu zemepána do volieb nemáme, ale na základe iných záznamov v mestskom protokole to môžeme predpokladať. Nasvedčuje tomu i snaha mestských orgánov o obmedzenie richtárových právomocí. Po voľbách v roku 1676 celá obec rozhodla, aby richtár mal plnú právomoc potrestať zlých a ochraňovať dobrých, ale taktiež aby bol od mesta závislý a nemal absolútnu moc tak, ako tomu bolo doteraz. Taktiež sa zdôrazňuje, aby richtár usilovne viedol záznamy o príjmoch a výdavkoch za prevoz, lebo v prípade, že sa v záznamoch nájdu chyby, mestská obec siahne na jeho majetok.¹¹⁰ Mestečko sa snažilo obmedziť právomoci a oslabiť postavenie richtára, pretože ten nebol volený už len vôľou mešťanov, ale jeho voľba bola dozaista ovplyvnená i zemepánom. Snahu zemepána Jána Pálffyho získať vplyv na voľby dokazuje i jeho list z roku 1690 adresovaný mestečku Šamorín, v ktorom sa dozvedáme, že zemepán si vyhradzuje právo posilať počas volieb jedného alebo dvoch svojich funkcionárov do mestečka, ktorí mali dozerať na priebeh volieb.

Pri voľbe richtára zohrávala dozaista nemalú rolu aj jeho národnostná príslušnosť a jeho vierovyznanie. Iba pri zázname z volieb v roku 1675 sa spomína, že Ján Friepaisz je nemeckej národnosti.¹¹¹ Národnostnú príslušnosť richtárov tak nevieme s istotou určiť. Môžeme iba predpokladať, že podobne ako v iných viacnárodnostných mestách sa vo funkcii striedali raz nemecký a raz maďarský richtár. Túto našu hypotézu je možné potvrdiť aj porovnávaním priezvisk jednotlivých richtárov. Od roku 1628 do roku 1707 sa richtári s nemeckými priezviskami takmer pravidelne striedajú s richtármi s maďarskými priezviskami. Pravidelné striedanie narúša jedine priezvisko Grueber, ktoré sa častejšie objavuje v maďarskom preklade Wermes. Ak predpokladáme, že richtári s nemeckými priezviskami a taktiež Wolfgang Grueber (Wermes) boli nemeckej národnosti a richtári s maďarskými priezviskami maďarskej národnosti, môžeme potvrdiť pravidel-

né sa striedanie richtárov Nemcov a Maďarov v rokoch 1628 – 1707 i v Šamoríne. Do roku 1628 sa nemecké a maďarské priezviská richtárov striedajú, avšak nepravidelne. Rok 1628 možno považovať za istý prelom pri voľbe richtára. Nielenže sa od spomínaného roku pravidelne vo svojej funkcii richtára striedajú Nemci a Maďari, ale jednotliví richtári zastávajú svoju funkciu dva roky. Vierovyznanie richtárov sa v mestských protokoloch neuvádza. Obyvatelia Šamorína boli katolíci, evanjelici a reformáti (kalvíni). Vplyv na voľbu richtára malo dozaista i zastúpenie jednotlivých vierovyznaní medzi mešťanmi. Začiatkom 17. storočia sa aj vplyvom protihabsburských povstaní postavenie obyvateľov nekatolíckeho vierovyznania upevnilo a pravdepodobne ne jeden richtár pochádzal z radov nekatolíkov.¹¹² Vierovyznanie richtárov však vieme s istotou určiť len koncom 17. a začiatkom 18. storočia na základe vierovyznania členov mestskej rady, ktoré sa uvádza v rokoch 1688 – 1693. Členovia mestskej rady z tohto obdobia zastávali funkciu richtára v rokoch 1684 – 1703. Preto môžeme s istotou tvrdiť, že vierovyznanie všetkých richtárov od roku 1684 do roku 1703 bolo rímskokatolícke. Vplyv na voľbu katolíckeho richtára mal dozaista i zemepán Pálffy, ktorý bol silným zástancom protireformácie. Možno aj v roku 1673, keď Mikuláš Pálffy priamo zasiahol do volieb a jemu nepohodlného richtára nepotvrdil, konal tak z dôvodu jeho vierovyznania.

Počas neprítomnosti zastupoval richtára jeho zástupca, ktorým bol jeden z najvýznamnejších radcov.

Notár

Prvá zmienka o notárovi v Šamoríne je z roku 1439, keď sa ako notár mesta spomína prísažný Ján Man.¹¹³ Charakterizovať činnosť a postavenie notára v mestečku Šamorín v tomto počiatočnom období nie je pre nedostatok informácií možné. O notárovi Šamorína máme viacej informácií až od konca 16. storočia, odkedy sa nám zachovali mestské knihy a písomnosti mesta.

Prvé meno notára, ktorý sa v prameni označuje ako *marktschreiber* – pisár, poznáme až z roku 1578.¹¹⁴ Bol ním Juraj

Urban. V rokoch 1581- 1586 plnil funkciu pisára Stanislav Richter. Až do roku 1588 sa stretávame len s pomenovaním pisár. V rokoch 1589 – 1590 pôsobil v mestečku Juraj Mottichius, ktorý sa v prameňoch uvádza ako *notarius* – notár.¹¹⁵ Presnú dobu jeho pôsobenia v Šamoríne nie je možné určiť. V roku 1600 však už pôsobil ako notár v Svätom Jure.¹¹⁶ Ďalší notár Ján Baratt, ktorý sa spomína v roku 1594, pôsobil v rokoch 1584 a 1589 ako richtár.¹¹⁷ Najneskôr od roku 1600 pôsobil v meste notár Tomáš Lazarus.¹¹⁸ Považujeme ho za prvého významnejšieho notára Šamorína, ktorý pôsobil v mestečku takmer 30 rokov. Od roku 1622 sa jeho meno objavuje i v zoznamoch medzi volenými funkcionármi mestečka.¹¹⁹ Posledný údaj o jeho prítomnosti v mestečku je zo začiatku roka 1629. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia, keď funkciu notára často vykonávali osoby, ktoré zastávali v mestečku i iné funkcie, Tomáš Lazarus vykonával iba funkciu notára. Za svoju činnosť dostával od mestečka plat. V roku 1601 mu mestskí komorníci vyplatili 32 zlatých riadny plat a odmenu vo výške 8 zlatých.¹²⁰ V nasledujúcom období sa vystriedalo za pomerne krátku dobu niekoľko notárov. Je možné, že mestečko bolo viackrát na kratšiu dobu i bez notára. Skutočnosť, že notári sa často menili, sa odrazila i na písomnej produkcii mesta. Rozdiel je badateľný najmä na kvalite mestských protokolov. Počet záznamov za jednotlivé roky je oveľa nižší ako v predchádzajúcom období, niekedy záznamy i chýbajú. V rokoch 1631 – 1632 sa ako notár mesta uvádza Volfgang Leinber. V rokoch 1635 – 1637 sa spomína notár Benjamín Pittark. Notár Štefan Marton sa spomína iba v roku 1640. Zmenu vo vedení písomností mestečka možno badať od roku 1644, keď sa ako notár spomína Andrej Jaclicius Posoniensis. V rokoch 1648 – 1652 sa opäť stretávame s notárom Volfgangom Leinberom. Meno notára z rokov 1653 – 1655 nepoznáme, ani nemáme doklady o jeho prítomnosti v Šamoríne. Najneskôr v roku 1656 sa ako notár objavuje Ján Fejerváry, ktorý zastával túto funkciu až do svojej smrti okolo roku 1670.¹²¹ Po dlhšom období častého striedania sa notárov bol Ján Fejerváry ďalším významným notárom Šamorína, ktorý svoju funkciu zastával

dlhšiu dobu. Pochádzal z Trnavy, bol maďarskej národnosti. Vierovyznaním bol reformát.¹²² Po jeho smrti zostalo mestečko istú dobu bez notára.¹²³ V tomto období čiastočne plnili povinnosti notára Jakub Thiebenschön¹²⁴ a Štefan Ujhelyi.¹²⁵ Nasledujúci notár, Alexander Martiny, ktorý prišiel do Šamorína v roku 1672 na základe pozývacieho listu, uzavrel s mestom dohodu, v ktorej boli stanovené jeho povinnosti a príjmy.¹²⁶ Alexander Martiny, ktorý pochádzal z Modry, zastával funkciu notára v rokoch 1672 – 1681 a opäť v rokoch 1701 – 1706.¹²⁷ Funkcia notára v Šamoríne nebola nepretržite obsadená. Po smrti, alebo odchode notára z mestečka často ostávala funkcia neobsadená. Nie vždy bolo ľahké nájsť vhodnú osobu, ktorá by spĺňala potrebné požiadavky a bola i ochotná funkciu prijať. Po roku 1681 vykonával dočasne funkciu notára Samuel Muraközi, ktorý bol poverený zastupovaním, kým v roku 1682 nezverilo mestečko túto funkciu Joannesovi Frieweiszovi, ktorý súčasne zastával aj funkciu richtára.¹²⁸ V roku 1688 bol mestečkom Šamorín oslovený Juraj Branik, ktorý býval v Bratislave. Ešte prv než pricestoval do mestečka, bol potvrdený prostredníctvom zemepána, grófa Pálffyho.¹²⁹ Juraj Branik pôsobil v Šamoríne len niekoľko rokov. Bol aj prísažným Bratislavskej stolice a notárske povinnosti ho značne zaťažovali. Preto opakovane žiadal, aby mesto bralo ohľad aj na jeho ostatné povinnosti a naliehal, aby si mesto našlo nového notára.¹³⁰ V roku 1689 sa spomína, že popri ňom pôsobil v mestečku ako *substitutus notarius* – zastupujúci notár, už spomínaný Samuel Muraközi.¹³¹ V rokoch 1695 – 1700 pôsobil v mestečku notár Juraj Szontagh. Po návrate z Modry v roku 1701 sa Alexander Martiny znova ujal funkcie notára, ktorú vykonával až do svojej smrti v roku 1706. Potom bol za notára Šamorína zvolený Jozef Bognár, ktorý pôsobil v meste do roku 1718.¹³² V októbri 1718 zložil na radnici mesta pred richtárom a radou notársku prísahu Žigmund Vörös. Zaviazal sa, že bude slúžiť mestu čestne a podľa potreby. Dohodol sa tiež na svojom plate a odmenách.¹³³ Po odchode Žigmunda Vörösa z funkcie notára v roku 1731 zaujal jeho miesto Štefan Ketskés, ktorý bol notárom Šamorína ešte aj v roku 1750.¹³⁴

K základným povinnostiam a úlohám notára patrilo spísomňovanie. Vyhotovoval písomnosti v mene mesta alebo richtára, viedol zápisnice zo zasadnutí mestskej rady a súdu. Počas zasadnutí rady a súdu si notár robil poznámky, na základe ktorých dodatočne zapisoval ich rozhodnutia do mestských kníh. O ďalších povinnostiach notára sa dozvedáme zo spomínanej zmluvy uzavretej medzi mestom a notárom Alexanderom Martinym v roku 1672.¹³⁵ Podľa nej bol notár povinný starostlivo opatrovať protokoly, ale žiaden si nesmel privlastniť, ani si z nich robiť poznámky. Mal svedomito ochraňovať písomnosti, fragmenty, knihy písané aj tlačené. V prípade, že niektoré písomnosti boli v zlom stave, mal ich prepísať do protokolu. Privilégiá a slobody mesta nemal bez povolenia richtára premiestňovať z jedného miesta na druhé, iba v prípade, keď si to dôležitosť situácie vynucovala. K premiestňovaniu a prepisu privilégií došlo v roku 1689, keď richtár s notárom prezreli stav mestských privilégií, ktoré boli nedbanlivosťou predchádzajúcich richtárov a notára uložené v starej, zničenej truhlici, kde sa doničili. Notár Juraj Branik, pomocou istého pána Cserka, člena mestskej rady, pozbieral staré privilégiá a riadne, jednotlivo ich uložil.¹³⁶ Po príchode Andreja Nasvadyho, správcu majetkov Mikuláša Pálffyho, boli vyhotovené elenchy, a jedna kópia bola spolu s privilégiami v škatuli odoslaná do Viedne, kde mali byť panovníkom konfirmované.¹³⁷ Za konfirmáciu privilégií muselo mestečko zaplatiť nemalú sumu, dokonca si pre tento účel požičalo 500 zlatých od šľachtica Juraja Gubicsa.¹³⁸ Ďalej bol podľa uzavretej dohody notár povinný viesť záznamy tak, aby boli práva mešťanov ochránené, a aby mohli byť neposlušní potrestaní. Bol povinný vyhotovovať zoznamy pre vínnych majstrov. Podľa rozhodnutia mesta z roku 1673, nemali vínni majstri obťažovať notára v nedeľu a cez sviatky, a pri spisovaní zoznamov mali byť prítomní dvaja členovia rady.¹³⁹ Raz za čas mal notár navštíviť dom richtára, kde mal obdržať peniaze za prevoz, ktoré mal starostlivo zaznamenať a ako odmenu mal dostať jednu pintu vína.¹⁴⁰ Okrem povinností, ktoré vykonával priamo v meste, bolo úlohou notára zastupovať mesto vo vzťahu k iným inštitúciám či osobám. Aj s ďalšími delegátmi mes-

ta uzatváral dohody v mene mesta, o ktorých následne podal pred mestskou radou a celou obcou správu. Mesto posielalo prostredníctvom notára aj daň a peniaze za desiatok.¹⁴¹ Za služby mestečku dostával pravidelný plat.

Na základe vývoja mestskej správy v Šamoríne od konca 16. storočia do polovice 18. storočia môžeme konštatovať, že mestečko v nami sledovanom období, napriek tomu, že stratilo svoje postavenie získané v 15. storočí si zachovalo vysokú úroveň samostatnosti v oblasti samosprávnej, súdnej a hospodárskej. Naďalej používalo väčšinu svojich niekdajších slobôd, aj keď už možno badať miestami vplyv a zásahy zemepána.

Zoznam richtárov

- 1573 – Matheus Literatus
- 1574 – Benedictus Ingerl
- 1577 – Stephanus Krammer
- 1578 – Georgius Liufers
- 1579 – Valentinus Veres
- 1580 – Stephanus Krammer
- 1581 – Lucas Sötsch
- 1583 – Emericus Pfister
- 1584 – Joannes Barath
- 1585 – Lucas Seutsch
- 1589 – Joannes Barath
- 1593 – Lucas Sötsch
- 1599 – Emericus Pfister
- 1600 – János Genge
- 1601 – Mihál Bako Deak
- 1602 – János Genge
- 1603 – Gaspar Ingerl
- 1604 – Mihál Bako
- 1606 – Mihál Bako
- 1607 – Caspar Ingerl
- 1608 – Mihál Deaky
- 1609 – Márton Mikolcha

- 1610 – Georgius Strasser
1612 – János Genge
1613 – János Genge
1614 – Caspar Ingerl
1615 – Lucas Turner
1616 – Martinus Mikolcsa
1617 – Martinus Mikolcsa
1618 – Joannes Mayr
1619 – Thomas Pfister
1620 – Janos Genge
1621 – Stephanus Boros Szerdahelyi nob.
1622 – Joannes Mair
1623 – Jacobus Cwikkel
1624 – Martinus Mikolchia
1625 – Stephanus Boros Szerdahelyiensis nob. (Marton
Mikolcsa)
1626 – Johannes Mair
1627 – István Deák
1628 – Stephanus Boros Szerdahelyiensis nob.
1629 – István Boros Szerdahelyi
1631 – Georgius Strasser
1632 – György Börocki
1633 – György Borocki
1634 – György Strasser
1635 – György Bognar (György Strasser¹⁴²)
1636 – Stephanus Falusi
1637 – Stephanus Falusi
1638 – Benedek Turner
1639 – Benedek Turner
1640 – István Falusi
1641 – István Falusi
1642 – Georgius Strasser
1643 – György Strasser
1644 – Petrus Sido nob.
1645 – Petrus Sido nob.
1646 – Benedictus Thurner
1647 – Benedictus Thurner
1648 – Stephanus Falusi nob.

-
- 1649 – Stephanus Falusi nob.
1650 – Benedictus Tuerner
1651 – Benedictus Tuerner
1652 – Stephanus Falussi nob.
1653 – Stephanus Falussi nob.
1656 – Christophorus Egyidi (judex primarium)
1657 – Christophorus Egyidi (judex primarium)
1658 – Johannes Schnabel (judex primarium)
1659 – Johannes Schnabel (judex primarium)
1660 – Andreas Ludanyi nob. (judex primarium)
1661 – Andreas Ludanyi nob. (judex primarium)
1662 – Johannes Friepaisz nob. (judex primarium)
1663 – Johannes Friepaisz nob. (judex primarium)
1664 – Johannes Kálmár Szent-Páli
1665 – Johannes Kálmár Szent-Páli
1666 – György Czeh
1667 – János Friepeisz nob.
1668 – András Ludányi Szabó
1669 – András Ludányi Szabó
1670 – Johannes Friebeis
1671 – Johannes Friepaisz
1672 – Johannes Kalmar Szent-Páli
1673 – Johannes Kalmar Szent-Páli, Jacobus Mészáros aliter
Csizmazia (od 2. mája)
1674 – Johannes Friepaisz nob. (judex primarium)
1675 – Johannes Friepaisz nob. (judex primarium)
1676 – Jacobus Meszáros aliter Csizmazia nob. (judex pri-
marium)
1677 – Jacobus Meszáros aliter Csizmazia nob. (judex pri-
marium)
1681 – András Víz
1682 – András Víz
1683 – András Víz
1684 – András Víz
1685 – András Víz
1686 – Johannes Frieweisz nob.
1687 – Johannes Frieweisz nob.
1688 – Georgius Szabo Szemeti nob.

- 1689 – Georgius Szabo Szemeti nob.
- 1690 – Wolfgangus Vermes
- 1691 – Wolfgangus Vermes
- 1692 – Georgius Szabo Szemeti nob.
- 1693 – Georgius Szabo Szemeti nob.
- 1694 – Farkas Vermes
- 1695 – Farkas Vermes
- 1696 – Ferencz Bokros
- 1697 – Ferencz Bokros
- 1698 – Wolfgangus Grueber
- 1699 – Farkas Gruiber
- 1700 – Georgius Szabo Szemeti nob.
- 1701 – Georgius Szabo Szemeti nob.
- 1702 – Wolfgangus Vermes
- 1703 – Wolfgangus Vermes
- 1704 – Stephanus Stokovicz
- 1705 – Stephanus Stokovicz
- 1706 – Farkas Vermes (Wolfgangus Gruber)
- 1707 – Wolfgangus Vermes
- 1708 – Johannes Farkas
- 1709 – Johannes Farkas
- 1710 – Johannes Farkas
- 1711 – Johannes Farkas
- 1712 – Johannes Farkas
- 1713 – Johannes Farkas
- 1714 – Johannes Farkas
- 1715 – Johannes Farkas
- 1716 – Stephanus Stokovics
- 1717 – Stephanus Stokovics
- 1718 – Johannes Farkas
- 1719 – Johannes Farkas
- 1720 – Johannes Farkas
- 1721 – Johannes Farkas
- 1722 – Johannes Farkas
- 1723 – Johannes Farkas
- 1724 – Johannes Farkas
- 1725 – Johannes Farkas
- 1726 – Johannes Farkas

- 1727 – Johannes Farkas
1728 – Johannes Farkas
1730 – Johannes Fillo
1731 – Johannes Fillo
1732 – Johannes Fillo
1733 – Johannes Fillo
1734 – Johannes Fillo
1735 – Johannes Fillo
1736 – Christophorus Pirst, Johannes Fillo – substitutus
judex
1737 – Christophorus Pirst
1738 – Johannes Fillo
1739 – Johannes Fillo
1740 – Johannes Fillo
1741 – Johannes Fillo
1742 – Stephanus Nyereghjárto
1743 – Stephanus Nyereghjárto
1744 – Stephanus Nyereghjárto
1745 – Stephanus Nyereghjárto
1748 – Stephanus Nyereghjártó
1749 – Stephanus Nyereghjártó
1750 – Stephanus Nyereghjártó

Zoznam notárov

- 1578 – Georgius Urban (marktschreiber)
1581– Stanislaus Richter (marktschreiber)
1589 – 1590 – Georgius Mottichius (Motechius)
1594 – Joannes Barath
1600 – 1629 – Thomas Lazarus
1631 – 1632 – Wolfgangus Leinber (Farkas Leinber)
1635 – 1637 – Benjamin Pittark
1640 – István Marton
1644 – Andreas Jaclicius Posoniensis
1648 – 1652 – Wolfgangus Leinber (Samariensis)
1656 – 1670 – Johannes Fejervári
1672 – 1681 – Alexander Martiny
1681 – Samuel Muraközi

1682 – 1688 – Johannes Frieweisz (Friepaisz)
 1688 okt. – 1694 – Georgius Branik
 1689 – Samuel Muraközi –substitutus notarius
 1695 – 1700 – György Szontagh
 1701 – 1706 – Alexander Martiny
 1706 – 1718 – Josephus Bognár (Josephus Wagner)
 1718 sept. – 1731 febr. – Sigismundus Vörös
 1731 febr. – 1750 (aj ďalej) – Stephanus Ketskes

Poznámky

- 1 Napr. Šaľa, Holice, Sered', Šintava.
- 2 Štátny archív Bratislava, pobočka Šaľa (ďalej ŠABA-SA), fond: Magistrát mesta Šamorín (ďalej MMŠ), Zápisnica z mestskej rady (ďalej zápisnica) 1716 (rok z ktorého je konkrétny záznam), Inventárne číslo (ďalej inv. č.) 223, škatuľa č. (ďalej škat.) 3, 24. apríl.
- 3 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1722, inv. č. 224, škat. 4, s. 109-110.
- 4 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1673, inv. č. 220, škat. 2, s. 2.
- 5 ŠABA-SA, MMŠ, spis, inv. č. 178, škat. 6, sign. B XVII 354.
- 6 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1702, inv. č. 220, škat. 2, s. 24. apríl.; Prítomnosť zástupcov zemepána v období 1694 – 1701 nevieme posúdiť, pretože sa nám z tohto obdobia nezachovali zápisnice mestskej rady.
- 7 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1714, inv. č. 223, škat. 3, s. 390.
- 8 Slovenský národný archív (ďalej SNA), Ústredný Pálffyiovský archív (ďalej UPA), Armalia (ďalej A) II., Ladula (ďalej L) I., fasciculus (ďalej fasc.)2, Numero (ďalej N) 3, urbár z roku 1646 s.71-86.
- 9 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1690, inv. č. 221, škat. 2, s. 186-187.
- 10 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1635, inv. č. 217, škat. 1, f. 2.
- 11 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 2, N 3, urbár z roku 1646, s. 71-86.
- 12 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1690, inv. č. 221, škat. 2, s. 186-187.
- 13 KÁLLAY, I.: Városi bíraskodás Magyarországon 1686–1848. Budapest, 1996 (ďalej Városi bíraskodás), s. 78.
- 14 KÁLLAY, I.: Városi bíraskodás, s. 73-78.
- 15 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1707, inv.č. 220, škat. 2, s. 36.
- 16 KÁLLAY, I.: Városi bíraskodás, s. 75-76.
- 17 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1733, inv.č. 226, škat. 5, folio 80-81.
- 18 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1619, inv.č. 216, škat. 1, f. 60. : *“Barát István panaszt tett Szeöts Martonra és tette le az igaz pénzt és törvényhez tartotta. Azért az uraim fölvévén az igaz pénzt fogságba küldték Szeöts Martont.”*
- 19 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1617, inv.č. 216, škat. 1, f. 39.
- 20 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1626, inv.č. 216, škat. 1, f. 110.
- 21 SZEGHYOVÁ, B.: Príspevok k dejinám mestského súdnictva (Mestská súdna kniha Prešova 1555-1560). Slovenská archivistika, 1998/1, s. 63.

- 22 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1613, inv.č. 216, škat. 1, f. 19.
- 23 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1709, inv.č. 223, škat. 3, s. 93.
- 24 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1722, inv.č. 224, škat. 4, s. 99 - 101.
- 25 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1732, inv.č. 226, škat. 5, f. 56-57.
- 26 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1612, inv.č. 216, škat. 1, f. 14.
- 27 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1694, inv.č. 222, škat. 3, s. 34 - 39.
- 28 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1703, inv.č. 220, škat. 2, 7. máj.
- 29 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1731, inv.č. 226, škat. 5, f. 29 - 30.
- 30 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1692, inv.č. 222, škat. 2, s. 3 - 34.
- 31 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1727, inv.č. 225, škat. 4, 15. marec.
- 32 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1689, inv.č. 221, škat. 2, s. 98-100; 1693, inv.č. 222, škat. 3, s. 76-82; 1722, inv.č. 224, škat. 4, s. 99-101.
- 33 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1691, inv.č. , škat. , s. 253-255.
- 34 HORNA, R.: Ein Monster – Hexenprozess in Šamorín gegen Ende des XVII. Jahrhunderts. Bratislava, 1935, s. 25.
- 35 KÁLLAY, I.: A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon 1686 – 1848. Budapest, 1989 (ďalej A városi önkormányzat), s. 9.
- 36 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1674, inv. č. 220, škat. 2, s. 46.
- 37 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1703, inv. č. 220, škat. 2, 14. október.
- 38 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1705, inv. č. 220, škat. 2, 28. október.
- 39 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1676, inv. č. 220, škat. 2, s. 78.
- 40 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1703, inv. č. 220, škat. 2, 14. október.
- 41 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1726, inv. č. 225, škat. 4, 20. august.
- 42 Polovica holby – *messzely*.
- 43 ŠABA-SA, MMŠ, Účtovné písomnosti, kniha príjmov a výdavkov (ďalej účty) 1690/1691, inv. č. 505, 18. marec.
- 44 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1712, inv. č. 223, škat. 3, s. 307.
- 45 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1666/1667, inv. č. 503, 23. december.
- 46 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1666/1667, inv. č. 503, 7. február, 5. marec.
- 47 KORABINSKY, J. M.: Šamorín. In: Šamorín. Čítanka z dejín mesta. Šamorín, 2001, s. 17-18.
- 48 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1674, inv. č. 220, škat. 2, s. 36.
- 49 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1721, inv. č. 224, škat. 4, s. 58.
- 50 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1731, inv. č. 226, škat. 5, f. 9.
- 51 *stubbher, vinearum praefectus*
- 52 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1657, inv. č. 219, škat. 1, s. 25; 1658, inv. č. 219, škat. 1, s. 33.; 1661, inv. č. 219, škat. 1, s. 65.
- 53 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 4, N 27, urbár z roku 1768, f. 1-22.
- 54 *weinherren, bormesterek*
- 55 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1732, inv. č. 226, f. 39.
- 56 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1733, inv. č. 226, f. 67.
- 57 Dnes súčasť Šamorína.
- 58 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1651, inv. č. 218, škat. 1, 26. december.
- 59 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1657, inv. č. 219, škat. 1, s. 21.
- 60 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1658, inv. č. 219, škat. 1, s. 30.
- 61 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1711, inv. č. 223, škat. 3, s. 216.
- 62 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1662, inv. č. 219, škat. 1, s. 82.
- 63 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1666, inv. č. 219, škat. 1, 29. apríl.

- 64 KÁLLAY, I.: A városi önkormányzat, s. 183.
- 65 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1726, inv. č. 225, škat. 4, s. 1.
- 66 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1731, inv. č. 226, škat. 5, f. 28.
- 67 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1732, inv. č. 226, škat. 5, f. 52.
- 68 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1659, inv. č. 219, škat. 1, s. 41.
- 69 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1620, inv. č. 216, škat. 1, folio 65.
- 70 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1661, inv. č. 219, škat. 1, s. 59.
- 71 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1731, inv. č. 226, škat. 5, f. 28.
- 72 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1657, inv. č. 219, škat. 1, s. 19.
- 73 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 2, N 1, f. 2 -14.
- 74 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 2, N 3, s. 71-86.
- 75 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 3, N 11, f. 94 -100. (urbár z roku 1738)
- 76 SNA, UPA, A II., L I., fasc. 4, N. 27, č. 1, f. 1-2 .
- 77 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1719, inv. č. 223, škat. 3, s. 600.
- 78 ŠABA-SA, MMŠ, účty, inv. č. 496, s. 8 -9.
- 79 Štátny archív Bratislava, Župa Bratislavská I., Kongregačné písomnosti 1579 – 1740, inv.č. 242, č. 8.
- 80 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1666/1667, inv. č. 503.
- 81 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1587, inv. č. 496; účty 1601/1602, inv. č. 497, s. 35.
- 82 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1712, inv. č. 223, škat. 3, s. 294.
- 83 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1666/1667, inv. č. 503, 19. jún.
- 84 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1673, inv. č. 220, škat. 2, s. 1-2; ŠABA-SA, MMŠ, spisy, inv. č. 316.
- 85 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1721, inv. č. 224, škat. 4, 24-26. január.
- 86 V roku 1770 sa spomína chyrurgus Andreas Spacz. ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1707, inv. č. 220, škat. 2, s. 28.
- 87 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1725, inv. č. 224, škat. 4, 1. január.
- 88 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1749, inv. č. 227, škat. 5, f. 21 -22.
- 89 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1749, inv. č. 227, škat. 5, f. 22.
- 90 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1710, inv. č. 223, škat. 3, s. 175 – 183.
- 91 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1662, inv. č. 219, škat. 1, s. 65.
- 92 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1666/1667, inv.č. 503, 27. február.
- 93 V prameňoch sa vyskytuje ako: *tota communitas, das Gemein, egész község*.
- 94 V prameňoch sa vyskytuje ako: *rath, tanács*.
- 95 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1690, inv. č. 221, škat. 2, s. 186-187.
- 96 BEL, M.: Šamorín. In.: Šamorín . Čítanka z dejín mesta. Šamorín 2001, s. 12.
- 97 Napr. Johannes Friepaisz, člen rady, neskôr richtár vykonával funkciu notára 6 rokov.
- 98 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1722, inv. č. 224, škat. 4, s. 109 – 111.
- 99 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1692, inv. č. 222, škat. 3, s. 1-4.
- 100 PARAIS, A. - CSUKÁS, Zs.: Náčrt histórie šamorínskej kalvínskej cirkvi. In: Šamorín. Čítanka z dejín mesta. Šamorín, 2001 (ďalej Náčrt histórie), s.110.
- 101 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1725, inv. č. 224, škat. 4, 25. apríl.

- 102 STREŠŇÁK, G.: Vývoj právneho postavenia mesta Šamorín do roku 1599. Diplomová práca, FF UK Bratislava 1998 (ďalej Vývoj právneho postavenia), s. 16.
- 103 MARSINA, R.: Vývoj správy miest v stredoveku. In: Vývoj správy miest na Slovensku. Martin, 1984, s. 34-35.
- 104 STREŠŇÁK, G.: Vývoj právneho postavenia, s. 15.
- 105 Richtár sa v prameňoch najčastejšie spomína ako: *iudex, richter, bíró, főbíró*.
- 106 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1626, inv. č. 216, škat. 1, folio 110.
- 107 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1692, inv. č. 223, škat. 3, s. 5.
- 108 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1618/1619, inv. č. 500, f. 8.
- 109 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1673, inv. č. 220, škat. 2, s. 2.
- 110 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1676, inv. č. 220, škat. 2, s. 74.
- 111 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1675, inv. č. 220, škat. 2, s. 52.
- 112 PARAIS, A. – CSUKÁS, Zs.: Náčrt histórie, s.110.
- 113 STREŠŇÁK, G.: Vývoj právneho postavenia, s. 70.; Notár sa v prameňoch vyskytuje ako: *marktschreiber, notarius, juratus notarius, geschworene notarius, notáriuš*.
- 114 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1578, inv. č. 216, škat. 1, r. 1578.
- 115 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1590, inv. č. 216, škat. 1, r. 1590. – označuje sa ako *Georgius Mottichius Budissinus ludirector et notarius cum temporis*.
- 116 PROSPECHOVÁ, P. – SPIRITZA, J.: O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí. In: Slovenská archivistika, 2004/1, s. 67.
- 117 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1594, inv. č. 216, škat. 1, r. 1594.
- 118 ŠABA-SA, MMŠ, testamenty, inv. č. 812; účty 1602/1603, inv. č. 498. – spomína sa *Thomas Lazarus Samariensis Pannonius, jurato notario*.
- 119 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1622, inv. č. 216, škat. 1, folio 83.
- 120 ŠABA-SA, MMŠ, účty 1601/1602, inv. č. 497, s. 40.
- 121 ŠABA-SA, MMŠ, testamenty, rok 1670. Presný dátum jeho smrti nepoznáme, ale posledný krát sa s jeho menom stretávame v máji 1670.
- 122 ŠABA-SA, MMŠ: Na základe vlastnoručného zápisu na prvej strane knihy: *“Reconciliationis cum hungaris factae, 23 junii, anno 1606. Patakini, 1653”*.
- 123 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1672, inv. č. 219, škat. 1, pred 14. septembrom.: Nasledujúci notár Alexander Martiny, ktorý prichádza do Šamorína 10. augusta 1672 na pozvanie bohatých mužov (*bonorum virorum*) a richtára, uvádza, že mestečko bolo až doteraz bez notára a nebol kto by viedol záznamy do mestského protokolu, preto po roku 1663 nasleduje rok 1672 (záznamy v rokoch 1663 – 1666 boli dopísané dodatočne na základe poznámok notára).
- 124 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1665, inv. č. 219, škat. 2, 1665. 30. august: spomína sa Jacobus Thiebenschön, ktorý dopísal záznam z poznámok Jána Fejerváryho do mestského protokolu.
- 125 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1672, inv. č. 219, škat. 2, 1772. 13. marec.

-
- 126 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1716, inv. č. 223, škat. 3, s. 500-504. – zmluva sa zachovala v neskoršom prepise z roku 1716.
- 127 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1701, inv. č. 220, škat. 2, s. 101-102. V roku 1701, keď znova zaujal funkciu notára uvádza, že ako mladý notár slúžil mestu od roku 1672 deväť rokov, až kým neodišiel aj s rodinou domov, do Modry na zber hrozna. Tam sa dozvedel, že v Šamoríne je morová epidémia a rozhodol sa tam nevrátiť a poveril Samuela Muraköziho aby ho zastupoval; Martiny zomrel v roku 1706. zápisnica 1706, inv. č. 220, škat. 2.
- 128 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1688, inv. č. 221, škat. 2, s. 4.
- 129 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1688, inv. č. 221, škat. 2, s. 21.
- 130 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1689, inv. č. 221, škat. 2, s. 93.
- 131 ŠABA-SA, MMŠ, spisy, inv. č. 327.
- 132 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1706, inv. č. 220, škat. 2, s. pred septembrom: spomína sa Josephus Wagner.
- 133 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1718, inv. č. 223, škat. 3, s. 568.
- 134 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1731, inv. č. 226, škat. 5, f. 13.
- 135 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1716, inv. č. 223, škat. 3, s. 500-504. – zmluva sa zachovala v neskoršom prepise z roku 1716.
- 136 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1689, inv. č. 221, škat. 2, s. s. 62 – 64.
- 137 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1689, inv. č. 221, škat. 2, s. 71.
- 138 ŠABA-SA, MMŠ, inv. č. 490. – kvitancie mestských platieb
- 139 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1673, inv. č. 220, škat. 2, s. 24-25.
- 140 pinta = 2 holby , 1 holba = 0,84 – 1, 06 litra
- 141 ŠABA-SA, MMŠ, zápisnica 1719, inv. č. 223, škat. 3, s. 600.
- 142 ŠABA-SA, MMŠ, účtovná kniha 1599 – 1621. V roku 1607 sa spomína komorník Georgius Strasser Wagner. (Wagner = Bognár)

SUSEDSKÉ VZŤAHY MEDZI BRATISLAVOU A ŠAMORÍNOM V 16. A 17. STOROČÍ

Ján Kúkel

Neveľká vzdialenosť medzi oboma mestami bola základnou determinantou vzťahu medzi Bratislavou a Šamorínom. Napriek tejto neveľkej vzdialenosti neboli, podľa zachovaných prameňov, styky medzi oboma lokalitami natoľko časté, ako by sa dalo predpokladať. Bránil tomu rozdielny význam a právne postavenie oboch miest. Kým Bratislava bola kráľovským mestom a väčšinu nami skúmaného obdobia bola aj mestom hlavným, Šamorín postupne strácal svoje postavenie slobodného kráľovského mesta a stával sa privilegovaným mestečkom a neskôr zemepanským mestečkom. V početnosti výskytu v dokumentoch nachádzajúcich sa v Archíve hlavného mesta SR Bratislavy ho prevyšujú nielen okolité slobodné kráľovské mestá Modra, Pezinok, Šoproň či Trnava, ale aj vzdialenejšie mestá ako Prešov, Košice či Kremnica, s ktorými Bratislavu spájali spoločné záujmy politické, súdne či ekonomické. Napriek tomu sa dá povedať, že susedské vzťahy medzi oboma lokalitami boli pomerne časté, čo bolo dané jednak postavením Bratislavy, ako trhového a hospodárskeho centra i ako zásobovacieho bodu pre pevnosti a mestá na hranici s Tureckom, ako aj postavením Šamorína, ako tradičného miesta zasadaní generálnych kongregácií Bratislavskej stolice, či obojstrannými hospodárskymi vzťahmi.

Kedže postavenie Šamorína sa postupne menilo, menilo sa aj jeho označenie v prameňoch. Spočiatku je nazývané mestom (*civitas*), ale postupom času sa v prameňoch objavuje označenie mestečko (*oppidum*, *Marckt*). Preto aj v našej práci budeme tieto označenia používať v závislosti na termíne

použitom v prameni. Jazykom používaným v komunikácii medzi oboma mestami bola výlučne nemčina. Avšak v prameňoch inej proveniencie týkajúcich sa oboch miest, sa vyskytuje aj latinčina (predovšetkým v styku s nadriadenými orgánmi) a maďarčina.

Pramene a východiská

V tejto štúdii sa budeme, výhradne na základe archívnych dokumentov nachádzajúcich sa v Archíve hlavného mesta SR Bratislavy, zaoberať skúmaním rozličných typov susedských vzťahov. Keďže sme svoj záujem upriamili výhradne na dokumenty z Archívu hlavného mesta SR Bratislavy, bude potrebné tento výskum v budúcnosti doplniť o údaje archívnych fondov nachádzajúcich sa v Štátnom archíve Bratislava, v jeho pobočke v Šali, ako aj v archívnych fondoch uložených v Maďarskom krajskom archíve.

Vychádzajúc zo zložitého charakteru prameňov zachovaných v AMB sme zvolili výskum vo vzorke vybraných prameňov pokrývajúcej nami zvolený časový úsek tak, aby boli zachytené všetky dostupné typy prameňov.¹ Základným prameňom, z ktorého sme vychádzali, sú listiny zhromaždené v zbierkach listín, ďalej sú to knihy konceptov, teda knihy dokumentov, ktoré vychádzali z mestskej kancelárie.² V týchto prameňoch je zachytená korešpondencia medzi oboma mestami, či mandáty nadriadených inštitúcií, týkajúce sa oboch miest. Ďalším zaujímavým prameňom sú súdne knihy, knihy testamentov, či magistrátne protokoly, ktoré umožňujú sledovať rodinné prepojenia a obchodné vzťahy medzi obyvateľmi nami sledovaných lokalít.³ Celkom prirodzene prvé kontakty medzi oboma lokalitami nachádzame už pred začiatkom 16. storočia.⁴ My sme sa však zamerali na obdobie 16. a 17. storočia, z priebehu ktorých máme dostatok prameňov ako po stránke ich kvantity, tak po stránke ich rôznorodosti, aby sme mohli dostatočne zdokumentovať rozmanitosť susedských vzťahov oboch lokalít.

Na základe hore spomínaných prameňov možno susedské vzťahy rozčleniť na vzťahy medzi mestami ako inštitúciami, na

vzťahy medzi mestami a mešťanmi druhého mesta, ako aj na vzťahy medzi mešťanmi oboch miest. Ako to však už v histórii býva, nič nie je také jednoduché, ako sa zdá na prvý pohľad. Aj v našom prípade sa jednotlivé vzťahy prelínali a vzťah medzi mešťanmi, ako súkromnými osobami mohol prerásť a často aj prerástol do vzťahu medzi mešťanom a mestom a jeho inštitúciami.

Hospodárske vzťahy

Jedným zo základných susedských vzťahov medzi dvoma mestami, medzi ktorými je pomerne malá vzdialenosť, je oblasť hospodárskych vzťahov. Práve táto oblasť však v sebe skrýva určité riziká. Ak majú obe lokality aspiráciu byť hospodárskymi centrami, môže medzi nimi prichádzať ku konfliktom. Takto to bolo aj v našom prípade. Obe sídla sa snažili byť trhovými centrami určitých území. Oprávňovali ich na to jednak ich privilegiá, jednak poloha. Problémom bolo, že obe tieto územia sa prekrývali. Bratislava bola navyše miestom, kadiaľ prúdil do Uhorska tovar. Mesto malo tiež právo skladu, ktoré dostalo od kráľa Žigmunda v roku 1402 a tiež právo vyberať poplatok za prevoz tovaru cez Dunaj.⁵ Toto právo im umožňovalo, aby všetci kupci prichádzajúci cez Dunaj do Uhorska boli povinní tovar uložiť v Bratislave a ponúknuť ho na predaj miestnym kupcom. Mesto si toto svoje právo žiarlivo strážilo. Skutočnosť, že má právo skladu, si dokonca Bratislava dňa 8. októbra 1498 dala potvrdiť aj Bratislavskej stolici, aby tak uľahčila jeho uplatňovanie.⁶ Preto nie je prekvapením, že sa trhom v oku Bratislavčanov stali trhy konané v Šamoríne. Ten bol trhovým centrom Žitného Ostrova a jeho trhy boli príťažlivé aj pre cudzích kupcov. Mohli tam predáť svoje výrobky a prípadne kúpiť obilie, či iné produkty.⁷ Bratislavčania nelenili a poslali viacerých svojich ozbrojených familiárov na trhy konané v Šamoríne a tí tam násilím zhabali tovar nielen nemeckým kupcom, ale aj kupcom iných národností.⁸ Mesto Šamorín reagovalo a prednieslo žiadosť kráľovi Vladislavovi II., v ktorej tvrdilo, že jeho kráľovskými predchodcami im bolo udelené právo konať trhy podľa zvykov používaných v iných

mestách. Na základe tejto sťažnosti vydal dňa 5.12.1513 Vladislav II. mandát, v ktorom prikázal mestu Bratislava, aby sa takýchto násilných činov zdržalo a odnesené veci vrátilo.⁹ V prípade ďalších nárokov voči mestu Šamorín si ich malo uplatniť cestou práva a nie cestou sily. Zdá sa však, že Bratislavčania tento príkaz neuposlúchli, pretože Vladislav II. musel 14. apríla 1514 na základe sťažnosti richtára a prisázaných mestečka Šamorín o ďalších škodách a neprávostiach spôsobených Bratislavčanmi, nariadiť mestu Bratislava, aby zvolali obe strany a v tejto veci riadne rozhodli podľa práva a zvykov ich mesta.¹⁰

Bratislavčania sa však pri presadzovaní svojich nárokov a práv nespoliehali iba na silu, ale využívali aj priame intervencie u stoličných a iných hodnostárov. Takto sa sťažovali aj županovi Bratislavskej stolice Jánovi Szalaimu na to, že Šamorínčania púšťajú na trhy do svojho mesta cudzích obchodníkov. Toto konanie narušovalo ich monopol a pociťovali ho ako ohrozenie svojich práv. Župan im vo svojej odpovedi z 29. augusta 1533 oznámil, že keď dostal ich list, boli práve u neho zástupcovia Šamorína, a preto sa u nich v tejto veci informoval. Šamorínčania sa vyjadrili, že napriek tomu, že v tejto veci už mali viacero sporov, cudzí obchodníci do mesta vždy prichádzali podľa práva a slobodne. Tvrdili tiež, že slobodný pohyb cudzích obchodníkov s tovarom, ako aj obchodovanie s ním v čase slobodných trhov majú zakotvený vo svojich privilégiách.¹¹ Ďalej Bratislavčanom župan oznámil, že celý ostrov a celá stolica sa mu sťažovala, že na trhoch sú len bratislavskí obchodníci, ktorí svoj tovar predávajú draho.¹² Šamorínčania ďalej tvrdili, že pre obec je lepšie, keď obchodníci prichádzajú z viacerých miest. Preto sa vraj na trhoch objavila požiadavka, aby sa na nich zúčastňoval aj nejaký obchodník z Rakúska, a že niekoľko cudzích remeselníkov nespôsobí Bratislave veľkú škodu. Župana presvedčili argumenty Šamorínčanov a mestu Bratislava odpovedal, že nemôže zakázať prístup cudzím obchodníkom, predovšetkým, ak sa tam konajú slobodné trhy. Preto mestu Bratislava prikázal, aby v takýchto prípadoch povoľovali Rakúšanom slobodný prechod cez Dunaj. Vysvetlil im tiež, že tu sa nemôžu odvolávať

na svoje privilégia a ak by nepovolil vstup cudzincom na Žitný Ostrov, tak by porušil privilégia Šamorínčanov.¹³

Podobná situácia okolo trhov sa opakovala aj v roku 1648. Tentoraz sa však strany vymenili. V knihe konceptov zo spomínaného roku sa zachoval koncept listu mesta Bratislavy zo dňa 19. mája 1648, adresovaný rade mestečka Šamorín, o sťažnosti niekoľkých bratislavských mešťanov o tom, že pred pár týždňami im predstavitelia mestečka Šamorín zakázali zúčastňovať sa ich tradičných týždňových trhov a obchodovať na nich.¹⁴ Bratislavčania sa preto obrátili na svojich partnerov v Šamoríne s prosbou, aby sa aj naďalej zachoval prastarý zvyk (ohľadne trhov) a vzťahy medzi oboma mestami.¹⁵ Zdá sa teda, a je to celkom prirodzené, že Bratislavčania boli častými hosťami na šamorínskych trhoch. Jednak tam predávali svoj tovar a jednak tam radi kupovali miestne produkty, ktorých predaj tvoril základ príjmov miestneho mešťanstva. Muselo sa teda jednať o pomerne veľký spor, keďže sa Šamorínčania minimálne načas dobrovoľne zbavili významného príjmu. Naopak Bratislavčania sa neradi vzdávali svojich práv týkajúcich sa dovozu a predaja tovaru a použili všetky dostupné prostriedky, aby ich obránili.

Mesto Bratislava bolo významným trhovým centrom, kam prichádzali predávať svoje výrobky kupci a remeselníci z mnohých blízkyh i vzdialených miest i mestečiek, medzi ktorými nechýbali ani remeselníci zo Šamorína. Na druhej strane sa však mesto snažilo chrániť domácich remeselníkov pred konkurenciou a tiež získať niečo aj pre mestskú pokladňu. Zaviedlo teda poplatok zvaný "lató pénz". Bol to poplatok za príchod do mesta a možnosť predávať tovar v meste. Táto prax prirodzene nevyhovovala cudzím remeselníkom a tí sa proti nej aj bránili. Práve preto sa roku 1692 dostali do sporu s mestom aj gombičkári zo slobodných kráľovských miest Skalica, Trnava, Trenčín, Modra, Pezinok ako aj slobodných mestečiek Nové Mesto Nad Váhom, Levice a Šamorín. Tí sa sťažovali cisárovi Leopoldovi I., že Bratislavčania žiadajú od nich lató pénz pri predaji ich tovaru na bratislavských slobodných trhoch, častokrát aj pomocou ozbrojených nemeckých

vojakov a že vo forme zabaveného tovaru zhabali aj trojnásobok hodnoty poplatku.¹⁶ Leopold preto prísne zakázal Bratislavčanom vyberať od cudzích kupcov a remeselníkov počas trhov poplatky a zároveň im prikázal, aby im nahradili všetky škody.¹⁷ Zdá sa však, že Bratislavčania tento príkaz nerešpektovali, pretože pezinskí, veľkolevárski a ostatní gombičkári sa opäť sťažovali, tentokrát nitrianskemu biskupovi a uhorskému kancelárovi Jánovi Maholányimu, že Bratislavčania nerešpektujúce cechové artikuly a dva zákazy kráľa, opäť vyžadujú od cudzincov poplatky. Ján Maholányi spolu so sťažnosťou poslal mestu príkaz, aby mestská rada zabránila svojim remeselníkom v protiprávnom konaní a odňatý majetok gombičkárom vrátili.¹⁸ Spor sa však týmto ešte neskončil a pezinskí, modranskí, svätajurskí, veľkolevárski a ostatní gombičkári poslali niekedy pre júnom 1692 rade Uhorskej kancelárii sťažnosť, v ktorej žiadali, aby Bratislavčania prestali vyberať novú dávku 12 denárov namiesto zrušenej 17 denárovej a vrátili všetky odňaté veci. Tiež odmietli obvinenie, že aj Bratislavčania musia platiť v iných mestách, napríklad v Trnave s tým, že to nie je pravda, čo je vraj nad slnko jasnejšie.¹⁹ Na základe tejto žiadosti kancelár a ostatní radcovia kancelárie 22. septembra 1693 prikázali mestu Bratislava, aby miestnym gombičkárom zabránili v takom konaní a na trhoch na Svätého Michala, ba aj potom až do vydania záverečného rozhodnutia, cudzích gombičkárov neobťažovali a všetky odňaté veci im vrátili.²⁰

Oblasť Žitného ostrova tvorila jednu z potravinových základní pre mesto Bratislava. Práve odtiaľto mesto získavalo prísun čerstvých rýb, napriek tomu, že Bratislava bola známa silným rybárskym cechom. Avšak nielen ryby boli artiklom, ktorý sa zo Žitného ostrova dovážal. Bratislava si tu tiež zaobstarávala obilie a iné plodiny, ako aj suroviny potrebné pre remeselnú výrobu. Informácie o tom nájdeme v Komorných knihách mesta Bratislavy, kde sa zapisovali príjmy a výdavky mesta. Práve tu nachádzame aj záznamy o opätovnom vyslaní komorníka alebo jeho pomocníka, aby v Šamoríne zakúpil potraviny a tiež sumu, ktorá mu bola na cestu vyčlenená.²¹

Nie vždy sa však snaha mesta Bratislavy získať si suroviny potrebné pre vykonávanie remesla stretlo s pochopením u obyvateľov Šamorína a Žitného ostrova. Stávalo sa, že Bratislavčania, ale aj obchodníci z iných miest, vykúpili určitú komoditu, ktorá sa stala nedostatkovým tovarom v oblasti Žitného ostrova. Takto 16. júla 1539 informoval už spomínaný župan Bratislavskej stolice Ján Szalay Bratislavčanov o dôvode, prečo nemôžu nakupovať kože zo Žitného ostrova. Predstúpili totiž pred neho mešťania mesta Šamorín a šlach-tici Bratislavskej stolice so sťažnosťou, že nemôžu nikde zohnať dostatok topánok a ak ich aj dostanú, tak sú predávané za vysoké ceny.²² Potom pred neho predstúpili aj ševci zo Šamorína a informovali ho o príčine tejto drahoty. Vraj nemôžu nikde zohnať kože, pretože tieto sú vyvážené z ostrova. Preto Ján Szalay, aby zabezpečil dostatok topánok v stolici, zakázal vývoz koží mimo nej.²³

Ako sme už spomenuli, mesto Bratislava bolo tým miestom, kadiaľ prúdil do Uhorska tovar. Bolo to zapríčinené jednak existenciou známeho brodu, ale hlavne právom skladu, ktoré si Bratislavčania žiarlivo strážili. Jednou z najčastejšie prevážaných komodít bolo víno. Bratislavčania boli pri jeho dovoze do Uhorska neoblomní. Aj samotní vojenský velitelia, ktorí sa snažili zabezpečiť víno pre svojich vojakov na hraniciach, často narážali na odpor mesta, s odvolaním sa na právo skladu a výlučné právo mesta dovážať víno do Uhorska. Pritom rovnako vášnivo, ako si bránili toto svoje právo, bojovali proti právu rakúskych miest a mestečiek, ako aj zeme-pánov zakázať prechod bratislavského vína cez ich územia. Nečudo teda, že sa do problémov pri prevoze vína dostali aj šamorínski mešťania.

Preto sa aj mestská rada mestečka Šamorín 13. januára 1565 mimoriadne úctivo obrátila na mestskú radu mesta Bratislavy s informáciou, že sa pred nich dostavili ich spolu-mešťania Ondrej Leolkes, Krištof Giarffas a Sebastián Koazi a informovali radu, že ich Bratislavčania zadržali s vínom a iným tovarom, ktorý im odobrali.²⁴ Šamorínska mestská rada aj napriek tomu, že si bola vedomá práva Bratislavčanov takýto tovar zabráť, prosila ich mestskú radu, aby zo sused-

skej pomoci, v roku, keď Pán Boh krajinu tak potrestal, že sa dobré víno zohnať nedá, povolili voľný prevoz vína dovážaného šamorínskymi mešťanmi.²⁵ Za to im prisľúbili pomoc podľa vyžiadania Bratislavčanov. Mestská rada mesta Bratislavy žiadost' prerokovala a jej rozhodnutie poznačil pisár na dorze spomínanej žiadosti. Podľa tejto poznámky rada so žiadosťou nesúhlasila a určila pokutu 3 florénov. Ďalej Šamorínčanom odporučila, nech sa už s takýmto vínom nenechajú chytiť.²⁶

Problémy pri prevoze však pokračovali aj naďalej. Podľa listu Michala Amadeho, podžupana Bratislavskej stolice z 5. februára 1602, adresovaného mestu Bratislava, Šamorínčania mu podali sťažnosť o hrubom porušení práva. Keď sa totiž pri prevážaní vína z Moravy priblížili k mestu Bratislava, tamjší mešťania im víno bez akejkoľvek príčiny odobrali. Šamorínčania ďalej tvrdili, že Bratislavčania prekročili svoje právomoci a nekonali podľa práva. Podžupan vyjadril svoje pochopenie s Bratislavčanmi, že to robia na základe ich práva dovážania vína do krajiny, upozornil ich však, že ľudia zo Žitného ostrova boli vždy oprávnení prevážať víno tak, ako je to vyznačené v artikulách. Požiadal preto Bratislavčanov, aby Šamorínčanom v budúcnosti nekládli prekážky pri prevoze vína a víno aj so všetkými ľuďmi, ktorých zadržali, prepustili.²⁷

Nie vždy však vzťahy v hospodárskej oblasti boli napäté. V prameňoch sa objavujú aj informácie o spolupráci. Mesto, či neskôr mestečko Šamorín bol nielen trhovým a obchodným centrom Žitného ostrova.²⁸ Matej Bel v 18. storočí nazýval Šamorín skladiskom celého ostrova (emolumentum insulae). Svoj tovar tam predávali nielen domáci, ale aj cudzí obchodníci a remeselníci. Predával sa tu hodváb, lieky a korenia.²⁹ Ako taký bol aj centrom remeselnej výroby. Počas 16. a 17. storočia malo v Šamoríne sídlo niekoľko cechov. Už v 16. storočí tu boli cechy kožušníkov a gombičkárov, v 17. storočí k nim pribudli cechy kováčov, zámočníkov, debnárov či čižmárov.³⁰ V roku 1661 Šamorín dokonca udelil právo používať cechové artikuly miestnych kováčov aj kováčom zo Sereďi, čo už predpokladá pomerne vysokú organizáciu remesla.³¹ Bratislava bola v tom istom čase mestom s najrozvinutejšou

remeselnou výrobou v Uhorsku. Bol tu veľký počet cechov a v nich združených remeselníkov. Preto neprekvapuje, že cech uhorských zámočníkov zo Šamorína si vybral za predlohu svojich štatútov štatúty obdobného cechu sídliaceho v Bratislave. Ten naopak získal svoje štatúty z Trnavy. Náplňou práce uhorských zámočníkov bola výroba ostrôh, zubadiel a strmeňov "uhorským spôsobom".³² Avšak získať na používanie štatúty cechu sídliaceho v inom meste nebolo samozrejmosťou. Pri tomto úkone bolo treba dodržať určitý postup. Povolenie totiž musela vydať mestská rada mesta, v ktorom sa štatúty používali a ktorá ich pôvodne vydávala a potvrdzovala vlastnou pečaťou. Tento postup nakoniec možno pozorovať aj v tomto prípade. Práve preto sa pred mestskú radu mesta Bratislavy dostavil šamorínsky mešťan a zámočnícky majster Juraj Rochigiani, ktorý predložil odporúčacie listiny mestskej rady slobodného kráľovského mestečka Šamorína a žiadal mestskú radu aj v mene ostatných členov cechu, aby v transumpte potvrdenom ich autentickou pečaťou, im vydali a udelili cechové štatúty, používané bratislavskými uhorskými zámočníkmi.³³ Bratislavská mestská rada po uvážení uznala za vhodné, aby tieto štatúty udelila aj šamorínskym zámočníkom a urobila tak listinou z 12. februára 1654, ktorá sa v Archíve hlavného mesta SR Bratislavy nachádza v odpise z roku 1669, vyhotovenom Martinom Korotanichom. Artikuly obsahujú 24 článkov a sú písané v latinskom jazyku. Ako všetky cechové štatúty aj tieto ustanovili základné pravidlá cechového života v meste. Umožnili remeselníkovi tohto remesla voľiť si spomedzi seba cechmajstra na sviatok Božieho tela, ktorý mal zvolávať zhromaždenia členov cechu. Volili si ďalej mladého majstra, ktorý mal cechmajstrovi nosiť pitie a aj inak mu slúžiť.³⁴ Majster tohto remesla, ktorý chcel byť včlenený do cechu, musel pred cechmajstrom odhaliť svoju dušu aj myseľ a po zložení 4 florénov, odovzdaní majstrovského kusu, prijatí mešťanstva a usporiadaní hostiny sa mohol stať majstrom.³⁵ Majstri mali právo, ale aj povinnosť udržiavať poriadok a trestať majstrov a tovarišov, ktorí by narušili pokoj a poriadok. Majstrovi pri chorobe mali ostatní finančne pomôcť, čo však neskôr musel vrátiť. Pri pohrebe člena cechu

sa ho mali zúčastniť všetci členovia cechu. Pri zamestnávaní tovaríšov mali prednosť starší majstri pred mladšími. Prijímanie učňov sa muselo odohrať pred cechmajstrom a tromi - štyrmi majstrami. Podľa veku učňa sa určila doba učenia na 3 až 4 roky. Nikto nesmel naraz prijať viac ako dvoch učňov. Po vyučení musel majster zobrať učňa pred cechmajstra a darovať mu slušné šaty, či príslušnú sumu, vyhlásiť ho za slobodného a dať mu doklad o vyučení. Ak sa na trhu objavilo uhlie a jeden z majstrov to zistil, mal kúpiť aj pre potreby ostatných, uhlie sa potom rozdelilo medzi remeselníkov cechu. Výnimkou mohla byť situácia, keď majster pracoval pre mesto (res publica), ten mohol kúpiť uhlie len pre seba, ale musel o tom upovedomiť cechmajstra. Majstri sa mali schádzať každých 14 dní u cechmajstra a zložiť jeden denár do cechovej pokladnice. Na každý sviatok sa mali dostaviť do kostola a vypočuť si slovo božie. Samozrejme všetci majstri a tovariši boli povinní dodržiavať poriadok a pokoj.³⁶

Bezpečnostná a vojenská spolupráca.

Ďalšou oblasťou, kde sa stretávali záujmy oboch miest, bola oblasť bezpečnosti a obrany. Obdobie, ktoré sledujeme, nepatrilo medzi najpokojnejšie. Počas celého tohto obdobia bola jednou z jeho charakteristík aj prítomnosť Turkov na území Slovenska. Táto okolnosť vytvorila na juhu Slovenska frontové územie, na ktorom prebiehali jednotlivé boje, či šarvátky a ani turecké vpády neboli ničím neobvyklým. Bez ohľadu na to, či práve prebiehala vojna alebo bol uzavretý mier, zdržiavali sa tu rôzne armády, ich časti alebo len posádky. Mestá ako Bratislava či Šamorín tvorili vojenskú i hospodársku základňu pre vojsko. Práve mesto Bratislava bolo so svojimi ubytovacími a skladovacími kapacitami zásobárňou pre jednotlivé vojenské posádky, medzi ktoré patril aj Šamorín. Ďalším faktorom, ktorý priniesol nepokoj do prostredia už i tak dosť nekludného, boli boje o trón a tiež stavovské povstania. V tomto hektickom prostredí boli mestá nútené postarať sa aj o svoju vlastnú bezpečnosť.

Ako sme už spomenuli, Bratislava bola zásobárňou pre posádky umiestnené v jednotlivých mestách a na hradoch. Práve tu boli uskladnené vojenské, ale aj iné zásoby, určené pre jednotlivé posádky umiestnené na hraniciach s Tureckom. Údaje o tom sa zachovali vo viacerých listoch vojenských veliteľov, ktorí žiadali mesto Bratislava o zaslanie spomínaných komodít. Napríklad 7. augusta 1541 požiadal Leonard, slobodný pán z Vells mesto Bratislava, aby mu do Šamorína čo najskôr poslali 50 či 60 centov prachu zo zásob, ktoré mu nechal cisár uskladniť v Bratislave.³⁷ Táto zásielka nemala zostať v Šamoríne, ale mala pokračovať ďalej. Preto žiadal, aby so zásobami poslali takých povozníkov, ktorí by boli ochotní pušný prach dopraviť až do Komárna. Tiež žiadal, aby mu zaslali určité množstvo soli, avšak s ubezpečením, že sa im to vyplatí.³⁸

Nielen oblasť zásobovania bola jedinou, v ktorej spolupracovali jednotliví velitelia s mestom Bratislava. V bratislavskom väzení boli z času na čas uväznení aj vojenský zbehovia, ktorých odtiaľ potom predviedli pred vojenský súd. Takto Mikuláš Pálffy vo svojom liste pánovi Lauscherovi do Bratislavy, napísanom v Pezinku 11. júna 1581 žiadal, aby jemu a pánovi Illésházymu poslal dvoch väzňov do Šamorína a potom ďalej do Komárna, kde s nimi prebehne súd a podľa toho sa s nimi naloží.³⁹ Šamorín teda bol dôležitým spojovacím bodom, cez ktorý prechádzali tak zásoby, ako aj iné zásielky vypravené z Bratislavy ďalej na front, predovšetkým do Komárna. Bratislava, ale aj ostatné mestá, či mestecká nemuseli mať iba pozitívny vplyv na vojakov určených na ochranu a obranu Žitného Ostrova. Aj žoldnieri si radi privyrobili popri svojej službe vo vojsku. Práve Bratislava bola v tomto ohľade veľmi zaujímavá, ako nás na to upozorňuje list Mikuláša Pálffyho mestu Bratislava z 8. mája 1595. Oznamuje v ňom mestu, že na obranu Žitného ostrova nechal cisár odveľiť do Šamorína určitý počet vojakov, tak jazdcov, ako i peších a nechal im žold vyplatiť skôr, než si ho vyslúžili a živil ich celú zimu. Keď sa však priblížil čas služby, mnohí z nich opustili svoje miesta domnievajúc sa, že si inde môžu hľadať prácu.⁴⁰ Keďže počul, že mnohí sa zdržujú v Bratislave, žiada mesto, aby poskytli

všetku pomoc Melicharovi Richterovi, pisárovi jeho cisárskej milosti, a prekladateľovi tohto listu, ktorého k nim vyslal, aby tých, ktorí sa previnili proti vernosti voči jeho milosti, zajal a požiadal o uväznenie. Túto pomoc im mal podobne odplatiť. Šamorín plnil okrem hospodárskych i vojenskej funkcie pre oblasť Žitného ostrova, pretože tu bol vždy dostatok surovín na vydržovanie vojska.

Svoju obranu si zabezpečovali aj stolice. Mali na to svojich poverencov, ktorí komunikovali s jednotlivými členmi stolice, organizovali vojsko a zabezpečovali aj nábor do neho. Jedným z takýchto poverencov Bratislavskej stolice bol aj Ondrej Bosnýák. Vo svojom liste z 24. apríla 1595 mestu Bratislava píše, že má na starosti vojenské záležitosti pre stolicu. Žiada mesto, aby vykonalo všetky potrebné vojenské opatrenia, aby bola stolica lepšie pripravená. Aby ho informovalo o cudzincoch a tiež, aby na nich dávalo pozor. Okrem iného píše tiež, že chce byť v Šamoríne (ak by to bolo možné), aby tam získal nejakých vojakov, pretože má veľké ťažkosti v získavaní jazdcov.⁴¹ Mesto ďalej žiadal, aby na námestie dalo doviezť 40 kubulov bratislavského vína, ktoré sa malo zaplatiť z jeho platu. Zdá sa teda, že okrem iných miest bol aj Šamorín miestom verbovania vojakov, pri čom sa okrem iného používalo aj bratislavské víno.

Obe mestá spolupracovali pri zabezpečovaní vlastnej obrany aj navzájom. Predovšetkým Bratislava, ako bohatšie a lepšie zásobené mesto po finančnej i vojenskej stránke, z času na čas podporila obranyschopnosť Šamorína. Podľa oznámenia rady mestečka Šamorín z 15. januára 1595, rada mesta Bratislavy sa rozhodla a sľúbila zaplatiť žold pre 10 husárov na jeden mesiac.⁴² Šamorín v spomínanom liste potvrdzuje, že daným dňom Bratislavčania zložili 40 uhorských florénov určených na tento účel. Za to rada a celá početná obec mestečka Šamorín vyjadrila Bratislavčanom vďaku a na odplatu im prisľúbila pomoc tak svojimi majetkami, ako aj službami, ak by takú pomoc niekedy potrebovali.⁴³

Bratislava však pomáhala nielen peniazmi, ale aj činmi. Takým bol aj vypožičanie vlastných diel. Práve toho sa týka list richtára a rady mestečka Šamorín z 24. marca 1615, ktorým

odpovedali na žiadosť mesta Bratislavy, týkajúcu sa informácií o kanónoch, ktoré im požičali v čase rebélie. Predstavitelia mestečka pripustili, že dostali a prijali od Bratislavy nejaké kusy kanónov, avšak ešte ich úplne nemali vo svojej moci, keď v čase rebélie vtrhli bočkajovskí hajdúsi cez Dunaj do Magerdorffu. Štvrtníci Abrahám Rat a Lukáš Szabo potom vpadli na druhú stranu Dunaja a zobrali zo sebou aj tieto kusy diel. Tam však boli obaja porazení a oddelení od ostatných, takže tí o nich stratili prehľad. Odvtedy už predmetné kanóny nevideli, o čom chceli Bratislavčanov poinformovať aj ústne.⁴⁴

Mesto Bratislava a jeho účasť na Generálnych kongregáciách a sédriách Bratislavskej stolice

Ďalšia pomerne častá príležitosť, pri ktorej sa Bratislavčania stretávali s mestom Šamorín, boli generálne kongregácie a zasadanie súdnych stolíc Bratislavskej stolice. Jedným z miest, kde sa tieto zasadania konali, bol totiž Šamorín. Zo zachovaného materiálu v Archíve hlavného mesta SR Bratislavy jasne vyplýva, že Bratislavčania sa prostredníctvom svojich zástupcov, či prokurátorov zúčastňovali kongregácií i sédrií, aby tu hájili svoje práva v sporoch o majetky, či jurisdikciu.⁴⁵ O konaní stolice sa Bratislavčania vždy dozvedeli z listu jedného z hodnostárov Bratislavskej stolice, najčastejšie slúžneho. Ako príklad z množstva takýchto zachovaných listín môže poslúžiť tá z 1. januára 1568, ktorou slúžny Bratislavskej stolice Anton de Nagwath oznámil mestu Bratislava, že 11. marca sa bude v Šamoríne konať generálna kongregácia, ktorá podľa nariadenie cisára potrvá ďalšie tri dni a bude sa na nej aj súdiť.⁴⁶

Cesty do Šamorína na zasadanie stolice boli spojené s rôznymi výdavkami, či už na cestu a ubytovanie vyslancov alebo na prípadné dary. Preto môžeme v komorných knihách nájsť okrem iného aj informácie o vyslancoch, ktorí mali zastupovať mesto na zasadaniach kongregácií alebo sédrií. Napríklad 26. júla 1520 išli do Šamorína za kráľom Michal Vischer a mestský pisár, ktorí dostali na cestu červené víno za jednu libru a 38 fenigov a jednu holbu bieleho vína.⁴⁷

Podobne boli 12. júna 1566 vyslaní do Šamorína Jorg Schiller a C. Weber, ďalej 12. júna 1566 Benedikt Diakh spolu s mestskými vyslancami.⁴⁸ Bratislavčania okrem svojich vlastných mešťanov vysielali na jednania stolíc aj cudzích prokurátorov, väčšinou z radov nižšej šľachty Bratislavskej stolice. Častá prítomnosť bratislavských zástupcov viedla mesto k tomu, že si zabezpečili aj stabilné ubytovanie v Šamoríne. Táto informácia vyplýva z listu Benedikta Berezkoia, jedného z cudzích zástupcov mesta. Dňa 21. januára 1568 podal správu z Trnavy, že k nemu po večeri prišli dvaja vyslanci mesta spolu s poslom (nuctius pedes cursor) s listom ako aj s ústnymi informáciami, s ktorými sa oboznámil. Opätovne im oznámil, že sa chystá do Šamorína v urgentných veciach Bratislavčanov spolu s ich vyslancami. Aby sa vyhol vysokým nákladom, tak by sa chcel ubytovať u mešťana Sixta, kde aj Bratislavčania zvyknú byť ubytovaní. Bratislavčania teda bývali v pravidelnom styku so svojimi vyslancami, či už prostredníctvom poslov alebo prostredníctvom mešťanov vyslaných na zasadanie stolice tak, aby mohli pružne reagovať na vzniknutú situáciu.⁴⁹

Spolupráca v oblasti súdnictva

Keď Šamorín dostal v roku 1405 od kráľa Žigmunda svoje privilégium, stalo sa tak na základe privilégia bratislavského.⁵⁰ Jednou zo slobôd udelenou v privilégii bola aj sloboda súdiť svojich mešťanov pred vlastným súdom. Dalo by sa teda predpokladať, že v zložitejších prípadoch sa Šamorínčania obracali na Bratislavu, ako na vyššiu súdnu inštanciu. Na potvrdenie tejto skutočnosti sme v nami skúmaných prameňoch nenašli dôkaz. Zato sa však dá tvrdiť, že mesto Bratislava dôsledne uznávalo jurisdikciu šamorínskej mestskej rady v oblasti súdnictva. Dňa 28. apríla 1595 sa totiž pred bratislavský mestský súd dostavil Benedikt Marthon zo Šamorína a v prítomnosti bratislavského mestského kapitána Krištofa Tschatora, obvinil Juraja Balbiera, že ho spolu s jeho bratom Jurajom Marthonom nahlas urazil a obvinil, že obaja mali udrieť jeho švagra tak, že na to zomrel. Žalovaný udal, že

v tomto prípade už prebieha súdny proces v Šamoríne. Uviedol tiež, že o incidente, ktorý sa skončil smrťou jeho švagra, vie celé mestečko. Viackrát pred súdom zopakoval: *“Ty si ho udel a ty si zodpovedný za jeho smrť.”* Proti tomu žalobca protestoval, že ani on, ani jeho brat neudreli jeho švagra a nie sú teda vinní za jeho smrť. Súd bol odročený, pretože sa ďalej mal konať v Šamoríne, pretože žalovaný bol tamajším mešťanom. Z toho dôvodu mali obe strany predniesť svoj spor pred šamorínskym súdom.⁵¹

Obe mestá a ich richtári spolupracovali aj pri prípadnom vyšetrovaní jednotlivých prípadov. Podľa konceptu listu richtára mesta Bratislavy z 30. decembra 1582, adresovaného Lukášovi Zetschovi, richtárovi mestečka Šamorín, richtár Šamorína poslal richtárovi Bratislavy drahý kameň, aby mohli preveriť a vyšetriť oznámenie mešťana Bratislavy menom Pauhrei o krádeži drahého kameňa. Na základe výpovede Jána Prozkyho, ktorý ukradnutý drahokam presne popísal ako biely kameň vo forme krištálu, veľkosti lieskového oriešku s čiernym očkom v tvare malého hada, richtár zistil, že tento kameň nemôže byť totožný s predloženým kameňom. Po tomto zistení bratislavský richtár Vít Knop kameň zabalil do puzdra a poslal ho späť do Šamorína.⁵²

Vzťahy medzi mešťanmi Bratislavy a Šamorína

Blízkosť oboch miest umožňovala aj pomerne veľkú frekvenciu sťahovania sa z jedného mesta do druhého. Bratislava ponúkala väčšie množstvo príležitostí pre remeselníkov. Bolo tu možné získať zákazky od mešťanov, šľachticov a duchovných žijúcich v meste, či kráľovských úradov. Naopak Šamorín ponúkal pre remeselníkov možnosť mať popri remese aj ďalší príjem pochádzajúci z obhospodarovania pôdy.⁵³ Pre mešťanov bolo presťahovanie sa spojené so získaním odporúčacieho listu (Abschiedsbrieff), ktorý im umožňoval, aby boli prijatí do radov mešťanstva v inom meste a naopak mestu umožňoval urobiť si predstavu o prichádzajúcom mešťanovi. Preto keď sa Ján Siebenburger zo Šamorína rozhodol predať svoje obydlie a odsťahovať sa do iného mesta, predstúpil

pred zhromaždenú radu mestečka a žiadal, aby mu bolo vystavené potvrdenie o počestnom spôsobe života, ktoré by potom mohol predložiť pri získavaní meštianstva. Rada, keďže poznala jeho počestný spôsob života, či už slobodného alebo ženatého a nechcela mu brániť, aby si našiel inde svoje miesto, potvrdila jeho počestný život a jeho odchod priateľsky povolila.⁵⁴ Zdá sa, že toto odporúčanie mestu Bratislava stačilo a spomínaného Jána prijalo do zväzku s mestom, keďže list sa nachádza v spisovom materiáli mesta. Práve počestný život bol jednou z najdôležitejších podmienok pri prijímaní do zväzku s mestom. Mestá a mestecká zvykli byť uzavretými komunitami, do ktorých si členovia nechceli vpúšťať nedôveryhodných ľudí. Preto, keď sa k Šamorínčanom doniesli správy o možnom nevhodnom správaní sa Ondreja Trabera a jeho manželky, tak sa obrátili ústne aj písomne na mesto Bratislava, odkiaľ spomínaní pochádzali, so žiadosťou o podanie informácie. V knihe konceptov sa zachoval koncept odpovede mesta Bratislavy z 9. apríla 1603, v ktorom mesto priznalo, že nemôže zatajiť zlú povesť manželky Ondreja Trabera, do ktorej sa dostala ešte skôr, než sa vydala. Menovaná v tom čase bola dokonca predvolaná aj pred súd a daná do väzenia. Už v tom čase bola tehotná s Ondrejom, ale nepriznala to. Z ostatných správ o jej prípadnom nevhodnom správaní sa nič nepotvrdilo, takže bola prepustená z väzenia. Predvolaný bol aj Ondrej, ktorý sa ku všetkému priznal. Aby daný stav napravili, vstúpili do manželského stavu v prítomnosti farára a boli úplne oslobodení od všetkých obvinení. Keďže sa sobášom legitimizovalo aj ich spoločné žitie pred svadbou, tak už proti nim nikto nemal žiadne výhrady. Preto mesto Bratislava požiadalo, aby ich Šamorínčania zobrali do svojej pozornosti a na všetko zlé zabudli.⁵⁵

Malá vzdialenosť medzi mestami tiež umožnila, aby sa rôzne druhy vzťahov vytvorili aj medzi jednotlivými mešťanmi, či obyvateľmi oboch lokalít. Predovšetkým to boli vzťahy obchodné. Jednalo sa tu hlavne o peňažné pôžičky, či predaj tovaru na dlh. Po týchto vzťahoch sa v archívoch zachovali obligácie, alebo v horšom prípade zápisy o súdnych sporoch. Takto napríklad Ondrej Grickh, mešťan a pekár z mesta Bratislavy 22.

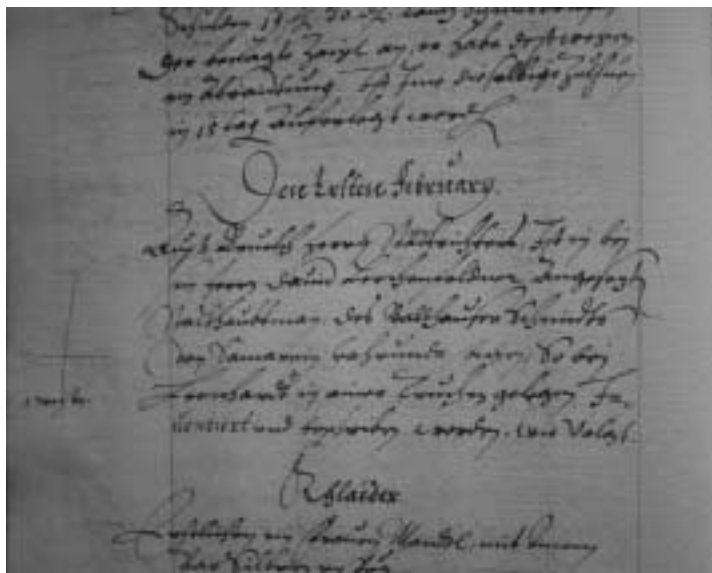
mája 1538 vyhlásil, že si spolu s manželkou Magdalénou požičali od Augustína Krattendorfera, kožiara zo Šamorína peniaze a keďže nebol do dohodnutého termínu schopný zaplatiť, požiadal o predĺženie lehoty. Veriteľ s predĺžením lehoty súhlasil a dlžník sa naopak zaviazal, že si veriteľ dlh bude môcť vymáhať aj na jeho dedičoch a všetkých majetkoch.⁵⁶ Spory o vyplatenie určitých súm peňazí vznikali aj medzi mešťanmi na jednej a mestom na druhej strane. Stávalo sa tak predovšetkým vtedy, keď mesto ako správca pozostalosti po zomrelom mešťanovi malo vyplatiť podiel dedičovi. Mesto však z času na čas zdržovalo výplatu peňazí. Takto sa musel Štefan Scheberl, poddaný Michala Windischgrätza zo Šamorína 7. januára 1609 domáhať prostredníctvom svojho pána peňazí, ktoré jeho manželke odkázal bratislavský mešťan Michal Geill a tiež peňazí, ktoré mu dlhoval za predaného koňa. Mesto sa mu zdráhalo peniaze vyplatiť aj napriek tomu, že dotýčny o predaji vecí po Geillovej smrti mal presné informácie, o ich uložení na radnici vedel, dokonca ich vyplatenie už dvakrát urgoval. Jeho zemepán Windischgrätz teda žiadal, aby mu boli peniaze vyplatené a ďalším oneskorením už nebol obťažovaný.⁵⁷ Mesto sa však s výplatou veľmi neponáhľalo. Preto musel Windischgrätz 1. júla 1609 opäť poprosiť o urýchlené vybavenie záležitosti, aby sa jeho poddaný neocitol v biede.⁵⁸ Ako dopadol tento prípad, nevieme, ale v spore o dlh 10 toliarov Mateja Losonczyho voči Jánovi Deákovi zo Šamorína musel na podnet veriteľa rozhodnúť 28. apríla 1595 bratislavský súd. Ten, po priznaní dlžníka, nariadil zaplatiť dlžnú sumu do 6 týždňov a troch dní.⁵⁹

Okrem obchodných vzťahov sa v prameňoch samozrejme vyskytujú aj vzťahy susedské, či priateľské. Väčšinou však sú v prameňoch aj tieto sprevádzané otázkami väčších, či menších finančných obnosov a spormi o ne. V niektorých prípadoch sa do sporov medzi mešťanmi museli vkladať aj mestá. Zo dňa 7. júna 1692 sa zachoval koncept intervencie, ktorú mesto Bratislava uskutočnilo v prospech svojho mešťana Wolffa Brunnera, ktorý pred určitým časom požičal svojmu zaťovi Ferdinandovi Schnabelovi zo Šamorína určitú sumu peňazí na zlepšenie jeho pomerov. Avšak po jeho smrti

a predaji jeho domu, sa dozvedel, že peniaze získané predajom, nemajú slúžiť na uspokojenie požiadaviek veriteľov, ale na iné účely. Preto mesto Bratislava požiadalo mestečko Šamorín, aby dotyčnému pomohlo obvyklou cestou na základe susedského priateľstva pri získavaní jeho podielu.⁶⁰ Ani riešenie nasledujúceho príbuzenského problému nebolo jednoduché a bez intervencie Štefana de Báthor by jeho riešenie možno trvalo oveľa dlhšie. Dňa 18. marca 1598 sa tento obrátil na mestskú radu mesta Bratislavy na základe žiadosti Kristíny, manželky Martina Cherkó a potom Michala Zabo, ako aj Sofie, manželky po Jánovi Baráthovi zo Šamorína a tiež Alžbety, manželky Pavla Szent Lörinczyho a synov Wolffganga Baura, o urýchlenie vydania dedičstva po bratislavskom senátorovi Blažejovi Behamovi a jeho manželke Uršule. Keďže boli bezdetní, Blažej v testamente potvrdil, že všetok movitý i nemovitý majetok odkazuje príbuzným jeho manželky. Keď sa však spomínaní príbuzní prihlásili o svoje práva, Bratislavčania od nich žiadali, aby dokázali svoj príbuzenský vzťah k zomrelým. Aby predišiel zdržovaniu zo strany mesta, Štefan de Báthor od Bratislavčanov požiadal o rýchle a spravodlivé vykonanie súdu. Zdá sa, že jeho intervencia bola úspešná, pretože notár Wolfgang Wagner na dorzo žiadosti poznamenal rozhodnutie rady mesta Bratislavy v tom zmysle, že súd bude uskutočnený do 6 týždňov.⁶¹ V ďalšom prípade prišla pred radu mesta Bratislavy manželka barbierskeho majstra Ekhardta Mulnera a predložila list kapitána v Komárne Antona Sixta, ktorým ich žiadal, aby spomínanej žene pomohli získať peniaze od istého Rupartiho, o ktorom predpokladáme, že bol zrejme bratislavským mešťanom. Tento mal ísť spolu s Mulnerom do Šamorína, kde Mulner zomrel, v tom čase Ruparti mal jeho peniaze zadržať. Pri tejto udalosti bol prítomný aj ďalší bratislavský mešťan, ktorého spomínaná vdova tiež vedela označiť.⁶²

Nie vždy však šlo o nevyplatené peniaze. Manželka Kalamára Farkasa, obyvateľka Šamorína, 31. januára 1591 potvrdila, že od pána mešťanostu a pána Akinkera prevzala 30 uhorských zlatých na výuku a výchovu Mikuláša Szerdahelyho, syna Valentína Szerdahelyho.⁶³ Valentín Boros - Szerdahely bol

bratislavským mešťanom, ktorý mal dom na Dlhej ulici a slobodný dom v meste Dunajská Streda. Z prvého manželstva s Annou mal dvoch synov Michala a Mikuláša a z druhého Valentína a Štefana.⁶⁴ Valentín často zastupoval Bratislavu v sporoch pred sedriou Bratislavskej stolice a podával za mesto rôzne protesty a sťažnosti.⁶⁵ Podľa testamentu otvoreného a zapísaného do knihy testamentov 22. februára 1583 ponechal svojej manželke Alžbete možnosť, aby v prípade, ak by nechcela vychovávať jeho synov z prvého manželstva, mohla poprosiť o ich výchovu manželku Simona Kaira. Deti zároveň odporučil do starostlivosti mestskej rady.⁶⁶ Zdá sa teda, že v roku 1591 mal na starosti výchovu spomínaných detí niekto celkom iný, no po finančnej stránke ju zabezpečovala mestská rada. Môže to znamenať, že v tom čase bola mŕtva i manželka Valentína Szerdahelyho a výchovu jeho synov mala na starosti mestská rada, ktorá ju zverila do starostlivosti manželky Kalamára Farkasa zo Šamorína. Vzhľadom na vzdialenosť medzi mestami, nebolo problémom ani vyplácanie peňazí.

Záznam v súdnej knihe mesta Bratislavy z roku 1595 o inventarizácii majetku Baltazára Schmidta zo Šamorína. AMB.

Na záver našej štúdie uvádzame dokument, ktorý taktiež poukazuje na úzke väzby medzi obyvateľmi oboch sídel. Ide o záznam súdneho protokolu mesta Bratislavy z 1. mája 1595. V ten deň boli na príkaz mestského richtára a v prítomnosti úradujúceho mestského kapitána Davida Lerchenfeldnera spísané hnutelné veci Baltazára Schmidta zo Šamorína, ktoré boli uložené v truhlici u Leonarda Weisena.⁶⁷ Medzi jeho vecami sa nachádzali vzácné kúsky šatstva (napr. figovohnedý kabát zo súkna s damaškovou náprsnou časťou, ženský kabát s párom strieborných spôn), strieborný tovar (bielostrieborný opasok, strieborné spony), lanový materiál (10 obrusov, 7 uterákov, 3 zástery atď.) a mnoho ďalšieho. Tento dokument nám umožňuje vysloviť domnienku, že niektorí obyvatelia Šamorína mohli dočasne bývať v Bratislave, prípadne tu mohli mať uskladnený aj svoj tovar.

Záujmy oboch miest sa stretávali na úrovni miest ako celkov v hospodárskych oblastiach, v oblasti vojenskej obrany, v súdnej oblasti či pri zasadaniach Bratislavskej stolice. Mestá vzhľadom na konkrétne okolnosti dokázali spolupracovať, keď sa jednalo o spoločné záujmy, ale rovnako dokázali byť nezmieriteľnými protivníkmi, ak išlo o obhajobu vlastných záujmov. V takých prípadoch dokázali použiť všetky dostupné prostriedky od sťažností adresovaných panovníkovi a krajiniským hodnostárom až po použitie násilia v extrémnych prípadoch.

Na úrovni vzťahov medzi mešťanmi sa zachovali predovšetkým doklady o dlhoch a nevyplatených podielov z dedičstiev. To však neznamená, že mešťania oboch miest si navzájom iba škodili. Do archívov sa väčšinou dostanú práve doklady o riešeníach konfliktov. V prípade, že obchod či prebratie dedičstva prebehol bez problémov, v dokumentoch pochádzajúcich z činnosti mestských a iných orgánov sa väčšinou o tom nenájde ani zmienka. Dá sa teda povedať, že hospodárske styky obyvateľov oboch miest boli pomerne časté a väčšinou obojstranne výhodné.

V budúcnosti je možné zamerať výskum na vzťahy medzi mešťanmi oboch miest. Na určenie frekvencie sťahovania, či

početnosť hospodárskych vzťahov. Zaujímavé by bolo aj zistenie miery príbuzenského prepojenia obyvateľov oboch lokalít.

Na záver sa dá povedať, že vzťah mesta Bratislavy a mesta, či neskôr mestečka Šamorín bol typickým vzťahom dvoch susediacich miest so svojimi kladnými i zápornými stránkami.

Poznámky

- 1 Ide o rozsiahle série kníh, ktorých podrobný výskum by bol časovo veľmi náročný a žiadal by si aj podrobnú komparáciu s prameňmi z iných archívov.
- 2 Archív hlavného mesta SR Bratislavy (ďalej AMB), Mesto Bratislava, Inventár listov a listín I.-IV.; AMB, Inventár knižných rukopisov, signatúry 2. a, c. Nájdeme tu žiadosti adresované panovníkom, kráľovským úradom, významným hodnostárom, okolitým i vzdialenejším mestám, medzi ktorými nie sú výnimkou ani mestá z Nemecka, či Talianska.
- 3 AMB, Inventár knižných rukopisov, Súdne knihy, signatúra 4; AMB, Inventár knižných rukopisov, Knihy testamentov, signatúra 4 n; AMB, Inventár knižných rukopisov, Magistrátne protokoly, signatúra 2 a.
- 4 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín I., č.458. Prvou zmienkou o Šamoríne v listinách uložených v AMB je listina Ondreja Pola okolo roku 1382 o odročení splácania dlhu pre obyvateľov Šamorína.
- 5 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov I., č. 691, 692, 2815.
- 6 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov I., č. 4089.
- 7 V roku 1411 dostali od kráľa Žigmunda právo konať dva trhy na deň sv. Heleny a sv. Bartolomeja. KORABINSZKY, J. M.: Geographisch-Historisches und Produkten Lexikon von Ungarn. Weber und Korabinische Verlag 1786, s. 721.
- 8 *“...res mercimoniales hominum forensium sive externorum, tam videlicet Alemanorum, quam aliarum nationum recepi et auferri, ac quo vestrae placuisset voluntati abducti fecissent.”* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov II, č. 4523.
- 9 *“...et deinceps vos a talibus illicitorum et potenciarum actibus preservetis...”*. Tamže.
- 10 *“...mandamus, quatenus acceptis presentibus vocatis coram vobis ambabus partibus ad unum certum et brevem terminum, auditis earundem partium propositionibus allegationibus et responsis partes easdem absque omni dilationem bonum et rectum iudicium facere et iustitiam administrare deberent.”* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov II, I. č. 4528.
- 11 *“...iure mediante incurrati sunt ut semper libere intrare possunt(...) et in privilegiis eorum habent ut ad nundinas liberas eorum, omnes merces inducere possunt.”* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov II, inv. č. 5328.

- 12 *"...Et tota insula et comitatus conqueurebantur pridie, quomodo soli posonienses meracatores in nundinis sunt, quam caro foro merces suas darunt ..."* Tamže.
- 13 Tamže.
- 14 *"...dass Ihnen darunter unlängst untersagt worden, Sich zu enthalten auf Ihre gewöhnlichen Wochen Markt zu reisen, unnd das lenige mit was Sye bisher hinab gehandelt, zu unterlassen..."* AMB, Inventár knižných rukopisov, Kniha konceptov, 2 c 27, str. 336 a.
- 15 *"Alls wollen wir hoffen, und thuen auch die Herrn hiemit freundnachbarlich ersuechen, solche bisher gepflogene guete Correspondenz noch ferner zu continuer. Welches von hier gleicher Massen beschehen solle."* Tamže.
- 16 *"...tam ipsimet propriis in personis, quam etiam medio assumptorum armatorum militum Germanorum, non tantum in symplo, verum nonunquam in duplo et triplo maioris valoris merces auferri nihil pensi duce-rent..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár spisového materiálu VI., šk. 62 sign. L 36 no. 15-15d.
- 17 Tamže, tento mandát bol prečítaný v dome richtára o čom svedčí aj zápis na dorze: *"14.2.1692 exhibitum in residentia domini iudicis"*.
- 18 *"Magistratus ea per expressum commissione, ut nodificos suos a prae-tactis excessibus et violentiis arceant, ablata per eosdem damnificatis restitui faciant."* Tamže.
- 19 *"...sole meridiano clarius videre esset..."* Tamže.
- 20 Tamže.
- 21 AMB, Mesto Bratislava, Inventár účtovného materiálu, Komorná kniha (ďalej K.) 212, str. 96, 12.1.1625: *"Als Cammerknecht nach Sammerein geschickt worden verzehrt 1 lb. 5 s.(...)"* V tej istej komornej knihe, t.j počas jedného roka, sa o podobnom vyslaní hovorí ešte 2 krát na stranách 107 a 116.
- 22 *"...qualiter calcei in comitatu carent nec reperiri poterunt, et quidem qui reperuntur, caro precio venduntur..."* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listov a listín II., č. 5643.
- 23 *"...quia pelles seu cuttes emere nequeunt...extraducuntur enim omnes pelles ex insula...Ut autem totus comitatus ne careat calceis, ob eam causam prohibuimus extraductionem pellium."* Tamže.
- 24 *"...thuen wir E.W. als wilige und gunstige Nachparrn ein neues froliches und gluckseliges Jhar, weyslich Gott pittend ehr wolt E.W. regieren und fhuren, damitt gottes weich gefudertt und auch Euer Policei einen guten fortgang habe muge. Amen"*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár spisového materiálu, šk. 9, značka L 9 no. 42/d/22.
- 25 *"...wiewoll aber und woll wissend ist das E.W. solches zu arrestieren freyheit haben...sie wollen doch der Nachparschaft wegen diss Jhar die Unsern frey passieren lassen."* Tamže.
- 26 *"Haben zu Straff 3 fl. geben, und inen eingesagt werden sich mit solchen Wein nicht mer ergriffen lassen."* Tamže.
- 27 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 9016

- 28 HORNA, R.: Monstrproces s čarodejnicami v Šamoríne koncom 17. storočia, s. 159, napríklad roku 1328 získalo mestečko Šamorín právo na prevoz cez Malý Dunaj spolu s právom na výber poplatkov z tovaru.
- 29 BEL, M.: *Notitia Hungariae novae historico geographica. Tomus secundus*, s. 229.
- 30 HOUDEK, I.: Cechovníctvo na Slovensku. Turčiansky Svätý Martin, Slovenská muzeálna spoločnosť 1934, s. 63.
- 31 Tamže, s. 81.
- 32 ŠPIESZ, A.: Štatúty bratislavských cechov. Bratislava, Obzor 1978, s. 34.
- 33 *"Nos Iudex Magister civium caeterique jurati liberae et regiae civitatis memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit unversis, qualiter circumspetus Georgius Rochigiani civis et magister serarius regii ac liberi oppidi Samariensis in Insula maiori penes literas intercessionis NN iudicis et juratorum ibidem constitutorum, die nonna praesentis mensis februarii ad nos emanatas, suo caeterorumque eiusdem artis serariae magistrorum et civium Samariensis nominibus et in personis rogatos nos habuerunt debita cum instantia, quatenus infrascriptos articulos serariorum istius civitatis nostrae a predecessoribus quondam nostris bonae memoriae privilegialiter concessos et confirmatos in transumpto literarum nostrarum et sub autentico civitatis nostrae sigillo eisdem extradare vellemus".* AMB, Inventár Cechov, 60 ce 5.
- 34 *"...tunc unus aut alter ex illis, qui iunior magister fuerit, potum ei adferre et in aliis inservire tenebitur..."*. Tamže.
- 35 *"...eique mentem et animum suum patefacere et indicare..."*. Tamže.
- 36 Tamže.
- 37 *"...aufs Eist als es muglich ist Sicherlich auff Summerein zuschicken..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov II, č 5787.
- 38 Tamže. Zásoby tvorili určitý počet gúľ a 200 centov prachu.
- 39 *"...dass man die Zwen Gefangene als bald nach Somorajn sicken, und als bald gen zu Comorn pringen und alda ain Krieg Recht uber sie halden und nach demselbigen mitt inen handln..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 8229.
- 40 *"Pro defensione insulae Chaloköz, sua majestas caesarea certum militum numerum, tam equitum, quam peditum Samariam conduci curaverat, quos ibidem (sua stipendia salaria, antequam meruerant, exolvere faciebat) totaque hyeme alebat. Nunc, cum iam illud tempus necessarium inserviendi appropinquatum esset, multi eorum loca sua derelinquerunt, aliudque salarium sibipsis querere arbitrant."* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 8532.
- 41 *"...valde magnas difficultates observantur in adipiscendis equitibus..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov, č. 8527.
- 42 *"...auf 10 Huszaren Monath Sold zuegesagt unnd verheysen..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 8514.
- 43 *"Dessen sich dem ein Ehrsamer N. Richter unndt Rath desgleich eine ganzte ehrsame Gemein obgenandtes Marktes Sammarein irren höchsten thuet bedancken, mit angehengter Pollicitation, dass sie Heut oder Morgen obgenadter Statt Prespurg, mit Ihren armen geringen Vermögen*

unndt diensten werden dienen können wollen sie dessen Jederzeit gelösen sein." Tamže.

- 44 *"...demnach wir aber zur Zeit der Rebellion, dreselben noch unserer selbst aignen possession nicht mechtig gewesen, und damals die Bochkayschen Heiduken über den Thonawstrom zu Magerdof herein gefallen, dargegen der Rat Abraham und Szabo Lukats bede Hauptleut hinüber gefallen, und solche veltstücklein mit sich genumben, da sie denn beede daslebst überwunden und von unns abtrinnig worden...alls haben wir solche Stücklein bisherro weder sehen noch erfahren können, wie dann wir die Herrn künfftig mündlich berrichten wöllen.*" Na dorze si notár poznamenal: *"Die Summreiner schrieben wegen der Cannon Stuckel so man inen in der Rebellion geliehen. Seint verloren".* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, L 9308.
- 45 Napríklad: 10.mája 1667 v Šamoríne vydáva Bratislavská stolica svedectvo o proteste Pavla Ciriakusa, bratislavského mestského fiškála v mene mesta Bratislavy proti neplateniu hôrneho barónmi, ktorí majú vinice na území mesta. AMB, Inventár spisového materiálu, šk.5. Tiež 6.júla 1574. Bratislavský župan Ecchius zo Salmu a podžupan Štefan llešházi potvrdzujú slávnostný protest mesta Bratislavy podaný prostredníctvom Valentína Szerdahelyho proti násilnému odňatiu jačmeňa podanými hradu Svätý Jur. Tamže, šk. 17., Dňa 23. augusta žiada Pavol Horváth, aby mu mesto Bratislava poslalo informácie, potrebné na podanie sťažnosti proti poddaným Pavla Pálfiho kvôli násilnostiam spáchaným v Lamači. Informácie mu mali podať na to určení senátori mesta Bratislavy, ktorí boli vyslaní na stolicu do Šamorína. Tamže, šk. 21.
- 46 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 7517.
- 47 *"Am tag Anne haben meyne herrn Michal Vischer unnd Statsschreiber gen Somoreyn khuniglicher Mayestät geschickt..."*. AMB, Mesto Bratislava, Inventár účtovného materiálu, K 73, s. 126.
- 48 *"Jorg Schiller und C. Weber gen Samerein in Stuel geschickt worden..."*. AMB, Mesto Bratislava Inventár K 132, s. 107; *"Benedict Diakh zu Samerein im Stuel mit gemeiner Stadt Gesandten..."*. Tamže, s. 102.
- 49 *"Proppter evitendas maiores expensas, tantum modo scirem si erit hospitium ibidem in Samaria apud Dominum Sixtum civem, ubi semper dominationes vestras solent habere tutum hospitium vel alio hospitio."* Ďalej im oznámil, že predal svoje kone a ak sa nič nestane pri prechode cez Dunaj, tak by chcel byť v Šamoríne budúcu nedeľu, pretože už je len krátky čas na to, aby predniesli svoje záležitosti. AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 7522. K spôsobu komunikácie s vyslancami pozri tiež poznámku č. 47; Sixtus bol šamorínskym hostinským. Za informáciu o mešťanovi Sixtovi ďakujem Mgr. Gáborovi Strešňákovi.
- 50 Korabinsky,J. M., c.d., s. 721.
- 51 *"Ist verabschiedet weillen diese Handl zu Samarein bey Gericht alberaidt anhengig, so woll auch der Beclagte khein alhiesige Burger, derhalben sollen beide Parthein irer Handl zu Samarein austragen."* AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, Súdny protokol, 4. a.1, s. 60a.
- 52 AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, Kniha konceptov 2 c 5, s. 96.

-
- 53 Dejiny Slovenska II., Veda, 1987, str. 217. Tak, ako v iných zemepanských mestečkách, aj v Šamoríne sa zvýšil počet remeselníkov na rozdiel od slobodných kráľovských miest, pretože tu mohli získať pôdu a mohli si tak doplniť živobytie.
- 54 *“Wenn im aber diss malis sein Besserung andere Orthen zuversuchen gefallen, ist im solches von Unns ganz freundlich unnd williglich vergunstiget.”* AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 7496.
- 55 AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, kniha konceptov 2 c 8, s. 365.
- 56 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov II., č. 5577.
- 57 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 9089.
- 58 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 9106.
- 59 AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, Súdny protokol, 4 a 1, str 61 a.; Bola to štandardná súdna lehota, existovala aj kratšia 15 dní, či výnimočne krátka 3 dni.
- 60 AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, Kniha konceptov, 2c 58, s. 109.
- 61 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 8701.
- 62 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III, č. 7522. Sixt žiadal mesto aj o to, aby vdovu vybavili potravinami, aby mohla ísť do Viedne získať ďalšie peniaze.
- 63 AMB, Mesto Bratislava, Inventár listín a listov III., č. 8337.
- 64 FEDERMAYER, F.: Rody starého Prešporka, Bratislava 2003, s. 117.
- 65 Pozri poznámku č. 47.
- 66 AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, kniha testamentov, 4 n 4, s. 314.
- 67 *“Auss Bevelch herrn Stadtrichters, ist in beisein herrn David Lerchenfeldner angesetztn Stadthauptman, des Balthauser Schmidts von Samarein vahrunde sachen, so bei Leonhardt Weisen in ainer Truchen gelegen invetiert und beshriben worden wie volgt”.* AMB, Mesto Bratislava, Inventár knižných rukopisov, Súdny protokol 4 a 1, s. 29.

PROTOKOL MÄSIARSKÉHO CECHU V ŠAMORÍNE

Radoslav Ragač

Mäsiarske cechy patrili v prostredí uhorských miest a mestečiek zvyčajne medzi najstaršie, početné a vážene remeselnícke cechy.¹ Súviselo to s ich charakterom- zabezpečovali pokrývanie jednej zo základných potrieb obyvateľstva, výrobu potravín. Mnohé z nich vznikli už v období stredoveku. V prípade Šamorína, ktorý mal zmiešaný agrárne- remeselnícky charakter a výrazné agrárne zázemie na Žitnom ostrove, kde sa tradične choval aj dobytok, bol vznik takto orientovaného cechu logický.²

Šamorínsky mäsiarsky cech patrí medzi tie, o ktorých existencii vieme doposiaľ len málo. Cieľom príspevku je upozorniť na existenciu cechového protokolu šamorínskeho mäsiarskeho cechu, ktorý je v súčasnosti uložený v Zbierke spracovaných jednotlivín Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice (ďalej len ALU SNK) pod signatúrou J 571.³ Doposiaľ nebola jeho existencia bližšie známa a unikala pozornosti bádateľov. Vzhľadom na pomerne slabú zachovanosť písomného materiálu pochádzajúceho z činnosti jednotlivých cechov zo Šamorína ide o veľmi cenný doklad o existencii a dejinách tamojšieho mäsiarskeho cechu od polovice 16. storočia až do jeho zániku.⁴ Zdá sa totiž, že ide o jeden z najstarších cechov pôsobiacich v meste.⁵ O šamorínskom mäsiarskom cechu je v literatúre doteraz známych len málo údajov. I. Houdek napríklad vo svojej hodnotnej monografii o cechoch jeho existenciu vôbec neuvádza.⁶ Artikuly cechu nespomína ani monografia Bratislavskej župy z konca 19. storočia.⁷ Podľa kráľovských kníh požiadali v roku 1638 aj mäsiari zo Šamorína panovníka Ferdinanda III. Habsburského o možnosť prevziať artikuly, ktoré používal mäsiarsky cech na panstve Mosonmagyaróvár a v Mošonskej stolici potvrdil

panovník Ferdinand II. v roku 1627.⁸ Cechová listina pre cech šamorínskych mäsiarov bola vydaná vo Viedni 9. mája 1638.⁹ Čo presne z cechových artikúl prevzali, nevieme.¹⁰ Neskôr sa mäsiarsky cech pridržal cechových artikúl, ktoré vydala Bratislavská stolica.¹¹ Konkrétne údaje o mäsiaroch v Šamoríne poznáme však už z obdobia stredoveku. Medzi šamorínskymi richtármi na začiatku 16. storočia je známy aj Farkas Mészáros.¹² Je s najväčšou pravdepodobnosťou totožný s mešťanom menom Wolfgang Mezaros doloženým v roku 1510.¹³ Tým istým mešťanom je asi aj Wolfgang Fleischakher, ktorý sa spomína v nápise o neskorogotickej prestavbe farského kostola z roku 1521.¹⁴ V roku 1526 sa spomína ešte ďalší mäsiar- Ondrej Mészáros.¹⁵

Cechový protokol mäsiarskeho cechu v Šamoríne kúpila v roku 1971 Matica slovenská.¹⁶ Jeho originálny nemecko-latin-ský názov znie: „*O. A(d) M(aiorem)D(ei)G(loriam) Zech=Buech Einem Ehrsamem Handwerckh der Fleischhacker Zu Sam(m)a-rein in der Schüth Zugehörig*“. Cechový protokol obsahuje záznamy datované do obdobia rokov 1549-1883 (1941). Vedenie protokolu presiahlo aj zánik cechov v Uhorsku v roku 1872. Posledný organicky vzniknutý záznam v protokole pochádza z 24. januára 1883. Pred jeho získaním Maticou slovenskou v roku 1971 bol cechový protokol v držbe a neskôr v pozostalosti právnika Dr. Františka Xavéra Salamona. Svedčí maďarský záznam vyhotovený perom na prednej predsádke.¹⁷

Podľa poznámok v cechovom protokole bol tento úradne revidovaný ešte v roku 1941. Preto sa domnievame, že sa do jeho rúk protokol dostal až (krátko) po tomto roku.¹⁸

Protokol si cech viedol v knižnej forme. Má lepenkové dosky, tvorené zo zlomkov viacerých novovekých latinských a nemeckých tlačí, potiahnuté hrubším zeleným pergamenom bez akejkoľvek ďalšej výzdoby. Na väzbe sa nachádzajú torzá svedčiace o predošlej existencii dvoch kožených remienkov, ktoré slúžili na bezpečnejšie uzatvorenie knihy. Protokol má spolu 883 strán a nebol až do súčasnosti nikdy paginovaný.¹⁹ Podľa použitého ručného papiera, ktorý je v celej knihe jednotný, vznikol cechový protokol naraz a cech si ho kúpil pravdepodobne už ako viazanú knihu niekedy v 80. rokoch

17. storočia. Svedčí o tom priesvitka použitého papiera. Použitý papier jednoznačne pochádza z Pálfiovskej papierne v Častej a je dielom papierenského majstra Michala Wetzela.²⁰ Priesvitka zobrazuje rodový erb Pálfiovcov obrúbený prekríženými palmovými ratolesťami, v poli ktorého sa nachádzajú iniciály „M-W“. Nad erbom je koruna, v nej sa nachádzajú iniciály "C-I-P". Táto priesvitka je v literatúre datovaná do (okolo) roku 1680.²¹

Toto potvrdzuje aj celá chronologicky staršia časť protokolu obsahujúca záznamy od roku 1549 až po 80. roky 17. storočia, je evidentne dielom jednej mladšej písárskej ruky, čo svedčí o tom, že tieto záznamy boli, ako čistopisy, do protokolu vpísané až koncom 17. storočia. Stalo sa tak pravdepodobne pred rokom 1691, keď sa v protokole stretávame už s ďalšou písárskou rukou a záznamy nadobúdajú o čosi kurzívnejší charakter. Zdrojom bol nepochybne starší, dnes už nezachovaný, cechový protokol. Či z neho boli prepísané všetky záznamy, alebo len tie, ktoré mali trvalú platnosť alebo sa dotýkali konkrétnych osôb, s určitosťou nevieme. Na problémy s vedením cechového protokolu v staršom období upozorňuje aj pamätný záznam z roku 1711-*„...dieses Protocul nicht nach Ordnung ist gestellet worden...“*. Pisárov, ktorí boli pôvodcami záznamov, podľa mien nepoznáme.

Z obsahového hľadiska ide o evidenčnú cechovú knihu, kam sa zaznamenávali údaje o majstroch prijatých do cechu a o učnoch a tovarišoch prijatých do učenia. Tento charakter si protokol zachoval až do druhej polovice 19. storočia. Záznamy iného charakteru sa v protokole nachádzajú len veľmi ojedinele. Jeden z roku 1575 môžeme označiť ako cechový štatút. Niekoľko záznamov má čiastočne pamätný charakter. Záznamy účtovného charakteru, ktorých vedenie bolo v cechovom prostredí tiež typické, sa v skúmanej cechovej knihe vôbec nenachádzajú. Predpokladáme preto, že aspoň v mladšom období svojej existencie si šamorínsky mäsiarsky cech určite viedol aj ďalšiu úradnú knihu s hospodárskym obsahom, kde sa evidovali poplatky prijímané od majstrov a cechové výdavky. V jednom zázname z roku 1869 sme sa stretli

aj s jeho spečatením osobnou prsteňovou pečatou cechmajstra.²²

Z jazykového hľadiska cech viedol protokol permanentne v nemeckom jazyku. Až veľmi neskoro, čo je pozoruhodné, v 60. rokoch 19. storočia, do neho preniká maďarčina. Napriek svojmu pomerne jednotvárnemu obsahu sa v protokole nachádzajú mnohé veľmi zaujímavé informácie zo života cechu.

Titulná strana protokolu mäsiarskeho cechu. ALU SNK, Martin.

Protokol mal už v 16. storočí vyhranenú funkciu autentického protokolu cechu a záznamy v ňom mali plnú právnu silu a boli doň zaznamenávané aj pre pamäť. Veľmi presne to vystihuje záznam z roku 1590, kde sa výslovne aj spomína, že bol do knihy zaznamenaný na svedectvo a na (večnú) pamäť.²³

Mäsiarsky cech je v celom protokole dominantne označovaný ako "Zech". V jednom zázname z roku 1603 sa však zároveň spomína cech aj mäsiarske bratstvo-„...*Zech und brüderschaft dess fleishacker handwerks...*". Nevieme s určitosťou povedať, či bratstvo bolo len alternatívnym pomenovaním cechu, alebo existovalo stále paralelne popri ňom na (staršom) náboženskom základe. Na možné staršie korene cechu vznikajúce ešte v náboženskom bratstve však poukazuje aj vzácné zachovaný údaj z roku 1578, že cechmajster bol (aspoň v tom roku) zvolený na deň Kristovho Tela.²⁴ Vzťah medzi spomínaným patrocíniom a mäsiarskym cechom je na Slovensku už v stredoveku jednoznačne doložený napríklad v Rimavskej Sobote.²⁵ V Rimavskej Sobote bol mäsiarsky cech už v druhej polovici 15. storočia patrónom bočného oltára zasväteného Božiemu Telu, ktorý sa nachádzal v miestnom farskom kostole.²⁶ Obdobná situácia bola zrejme aj v stredovekej Trnave.²⁷ Bratstvá Božieho Tela boli už v období stredoveku v slovenských mestách pevne organizované s volenými funkcionármi, vstupnými poplatkami, čím sa podobali cechom. Existovali v mnohých uhorských mestách.²⁸ Zvyčajne do nich vstupovali bohatí mešťania a sú chápané aj ako predobraz cechov.²⁹ Možno len súhlasiť s P. Ratkošom, že premena závisela vždy od miestnych podmienok, keď sa dôraz postupne presúval zo zbožnosti, ktorá však aj neskôr bola dôležitou súčasťou cechového života, na konkrétne otázky týkajúce sa a upravujúce výkon remesla. V tejto súvislosti upozorňuje aj na faktor reformácie.³⁰

Na typickú spojitosť cechu s náboženskými úkonmi poukazuje napríklad záznam z roku 1555, kde sa spomína nákup asi cechovej kostolnej lavice v cene 4 zlatých.³¹ Analógie kostolných lavíc patriacich korporáciám a pochádzajúce už z obdobia neskorej gotiky môžeme nájsť aj v iných slovenských mestách.³²

Na čele cechu stál cechmajster- „*Zechmeister*“. Jeho úrad býval označovaný ako- „*Zechmeister Amt*“. V 16. storočí bol cechmajster volený každý rok. Podľa neúplného menoslovu cechmajstrov mohli majstri zastávať funkciu cechmajstra aj viackrát za sebou. Zdá sa, že sa v tejto funkcii striedal hlavne užší okruh zámožnejších majstrov, pretože mená cechmajstrov sa dosť opakujú a s niektorými majstrami uvedenými v protokole sme sa v tejto funkcii vôbec nestretli. Napríklad Peter Khärner bol cechmajstrom v rokoch 1562, 1566-1568 a on alebo jeho rovnomenný potomok bol mäsiarskym cechmajstrom aj v rokoch 1582-1584 a tiež v rokoch 1592-1593. Príbuznými (otec so synom?) by mohli byť aj Leopold Daniel, cechmajster v roku 1565 a Krištof Daniel, ktorý bol cechmajstrom v rokoch 1573-1575 a 1588-1589.³³ Napriek tomu, že vedenie cechového protokolu v nemčine predpokladá nemecskú dominanciu v cechu, už v priebehu 16. storočia medzi cechmajstrov prenikli aj osoby, ktoré jednoznačne neboli nemeckého pôvodu. Patril medzi nich napríklad cechmajster Peter Tarcsy, ktorý je s najväčšou pravdepodobnosťou predkom šľachtického rodu pochádzajúceho z obce Nová Lipnica (*Torcs*).³⁴ Okrem cechmajstra sme sa nestretli s ďalšími špeciálne označenými cechovými funkcionármi. Ako ďalší orgán mäsiarskeho cechu vystupuje v protokole zhromaždenie všetkých cechových majstrov.³⁵ Táto (výročná) cechová schôdza mala okrem svojej najhlavnejšej činnosti- voľby cechmajstra, aj právo prijímať štatúty a rozhodnutia upravujúce vnútorný život cechu. Roku 1575 takto na schôdzi zhromaždení majstri upravili termíny pravidelných platieb členov cechu a prijímacie poplatky pre tých, ktorí chceli do cechu vstúpiť. Platby od majstrov mali byť vyberané na najbližšiu nedeľu po sviatku Božieho Tela, na Vianoce a na Veľkú noc.³⁶ O tom, ako vyzeralo ich rokovanie v staršom období existencie cechu, svedčí najlepšie záznam v protokole z roku 1603. Vtedy pred cech (a bratstvo ?) predstúpil Leonard Ma`r, mešťan a pisár – „*Marcktschreiber*“ z mestečka Rajka, ktorý „rukou aj ústami“ odprisahal svoj zákonný pôvod.³⁷ Do cechu sa dalo vstúpiť viacerými spôsobmi. Synovia miestnych majstrov zvykli vstupovať do cechu bez platenia vstupných poplatkov, ktoré im

boli pri prijímaní odpustené. Takýto spôsob sa v protokole označoval ako „*freygesagt*“. Cudzí majstri zvykli zaplatiť vy-rubený poplatok a zakúpili sa v cechu- „*Einkauft*“. Vstupný poplatok sa pohyboval okolo sumy 3 zlatých v spomínanej úprave z roku 1575.

Už v roku 1566 sa spomína mäsiarska cechová truhlica – „*Zechladen*“. V nej bývali uložené rôzne cechové dokumenty, pečatidlo, cechové nádoby a peniaze. Truhlica bývala veľmi dôležitým kusom cechového inventára a reprezentovala ho aj navonok, čomu zvykla zodpovedať aj jej vonkajšia výzdoba. V cechovej truhlici bol pôvodne uložený aj opisovaný cechový protokol.³⁸ Truhlica bola, tak ako to bývalo typické, v opatere cechmajstra. V uvedenom roku z nej cechmajster vydal do rúk Valtera Pergera jeho výučný list.³⁹

Šamorínsky mäsiarsky cech bol už v prvej polovici 16. storočia aktívny aj pri vydávaní dokumentov. Okrem vyššie uvedeného poznáme ešte aj údaje z rokov 1549 a 1567 o tom, že učňom po vyučení u majstrov vydal cech výučné listy.⁴⁰ Preto nevyhnutne musel cech už v polovici 16. storočia vlastniť aj pečatidlo na overovanie dokumentov.

Učebná doba na vyučenie sa remeslu bola stanovená zvyčajne na tri roky. Už v prvej polovici 17. storočia máme doklad, že majster bol povinný zabezpečiť pre svojich zverencov aj potrebný odev, čo bolo obvyklé.⁴¹ V roku 1618 sa stretávame aj so špeciálnym označením majstra, ktorý pravdepodobne mal v učení učňov- „*Lehrmeister*“. O bohatom svete rituálov, ktoré obklopovali jednotlivé úkony v cechu, sa nám v záznamoch, žiaľ, nepodarilo nájsť bližšie zmienky.⁴²

Teritoriálny záber cechu bol pomerne široký. V období 16.-17. storočia okrem tovaríšov a majstrov domáceho pôvodu vstupovali do cechu tovariši, majstri a prichádzali do učenia učni zo širokej spádovej oblasti. Okrem územia Žitného ostrova, ktorý k Šamorínu prirodzene gravitoval, mnohí prichádzali aj z omnoho vzdialenejších regiónov. Zo Žitného ostrova pochádzali napríklad Juraj Zwiffler z Kalinkova (Semet), Juraj, syn Ambróza Kollmana z Veľkých Úľan (1631), Peter Bekő z Komárova (1698) a nepochybne aj Vavrinec Baitsi (1603-1618), či tovariš Ján Csemes (1683).

Možno však medzi nimi nájsť aj osoby z viacerých vzdialenejších regiónov západného Slovenska: Blažej Havalda pochádzal z Chynorian (1610), Juraj Schreiber bol synom meštana a mäsiara Petra Schreiberu z Modry (1685). Samostatnou kapitolou sú vzťahy s mäsiarmi z Bratislavy a z Bratislavského Podhradia.⁴³ Na ich šírku pravdepodobne pozitívne vplývala príslušnosť Šamorína k Bratislavskému hradnému panstvu. Bratislavský mäsiarsky majster Dávid Mülner dal do učenia v šamorínskom cechu postupne troch svojich synov: Dávida mladšieho v roku 1651 a synov Pavla Krištofa a Kristiána v roku 1652. Z Bratislavy pochádzali aj Ján Vogl (1624), Pavol Kröger (1691), či Pavol Tröbsch (1693) a ďalší.

Viacerí majstri pochádzali aj z územia dnešného Rakúska. Majster Ondrej Burckstaller pochádzal z obce S(and) Michael (1644), Tomáš Stadler z Frauendorfu? (1631). Z Maďarska, z Rajky, pochádzal majster Matúš Völckerl (1581).

Príspevok s určitosťou nie je vyčerpávajúcím pohľadom na život šamorínskych mäsiarov, ale skôr sondou poodhaľujúcou otázky cechového života na základe cechového protokolu.

Cechmajstri mäsiarskeho cechu v Šamoríne v 16. storočí

- 1549 - Juraj Gross
- 1555 - Valten (Golsen)?
- 1559 - Valten Fleishacker
- 1562 - Peter Khärner
- 1565 - Leopold Daniel
- 1566 - Peter Khärner
- 1567 - Peter Khärner
- 1568 - Peter Khärner
- 1573 - Krištof Daniel
- 1574 - Krištof Daniel
- 1575 - Krištof Daniel
- 1578 - Peter Tarcs
- 1579 - Matúš Suczer(Chuczer)?
- 1580 - Matúš Suczer(Chuczer)?
- 1581 - Jakub Schneid(er)
- 1582 - Peter Kärner
- 1583 - Peter Kärner

1584 - Peter Kärner
 1588 -Krištof Daniel
 1589 - Krištof Daniel
 1590 - Peter Tarcz´ (Tarczy)
 1591 - Peter Kärner
 1592 - Peter Kärner
 1596 - Ján (Hanss) Leimweber
 1597 - Ján (Hanss) Leimweber
 1603 - Ján (Hanss) Leimweber

Poznámky

- 1 RAGAČOVÁ, J.: Mošovské cechy. In: Zborník Slovenského národného múzea -Etnografia 42, 2001, s. 170.
- 2 Pozitívnym momentom mohla byť z hľadiska odbytových možností aj príslušnosť Šamorína ku Bratislavskému hradnému panstvu, je to však faktor ťažko vyčísliteľný.
- 3 V protokole sa nachádza aj pečiatka „Prír. č. 1500/71“ a záznam „Evid. č. 2288“.
- 4 Z činnosti šamorínskych cechov sa v Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Šaľa do súčasnosti zachovala spolu len 1 archívna škatuľa dokumentov (rozsah 0,10 bm). Archívne dokumenty sú uložené vcelku a označené ako Cechy v Šamoríne 1506-1862. Pozri MIŠOVIČ, M. (zost.): Informatívny sprievodca štátnych archívov Slovenskej republiky II/2. Bratislava, MV SR 2001, s. 167.
- 5 I. Houdek uvádza ako najstaršie šamorínske cechy- cech gombikárov, ktorého publikované pečatidlo malo pochádzať z roku 1515 a cech kožušníkov, ktorého artikuly vznikli v roku 1555. Pozri HOUDEK, I.: Cechovníctvo na Slovensku. Turčiansky Sv. Martin, MSS 1943, s. 41.
- 6 Tamže, s. 63.
- 7 WOLF, G.: Ipar, kereskedelem és közlekedés / A czéhek. In: BOROV-SZKY, S. (zost.): Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye. Arcanum Adatbázis Kft. Budapest, (pracovali sme s CD- Rom verziou diela).
- 8 „...ad humilimam instantiam Laniorum in Oppido Samaria, quam in alys locis degen(tibus), ex libro Regio D(omi)ni Ferdinandi Secundi Genitoris n(ost)ri desideratissimi, Anni 1627 folio 687 pro praefatis Mag(ist)ris Lanionibus in praedicto Oppido Samaria degen(tibus) Transumi et Confirmari fecimus clementer...“
- 9 Tamže, „...In Ciuitate n(ost)ra Vienna Austriae, die Nona Men(sae) May, Anno Domini 1638.“
- 10 V nábožensky zmiešanom prostredí Šamorína nebolo podľa nášho názoru s najväčšou pravdepodobnosťou možné aplikovať články o katolíckom náboženstve členov cechu, ich účasti na procesiách a tiež neuhorského patróna cechu sv. Wolfganga.

- 11 TROSTOVŠKY, G.: Céhíratok a Magyar Országos Levéltárban. I. kötet. Magyarországi kormányhatóságok 1. rész. Céhprivilegiumok, Tematikus Mutató. Budapest, MOL 1996, s. 229.
- 12 VENDE, A.: Pozsony vármegye községei/Somorja. In: BOROVSZKY, S. (zost.): Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye Arcanum Adatbázis Kft. Budapest, (pracovali sme s CD- Rom verzou diela).
- 13 Spomína sa v svedeckej listine Bratislavskej kapituly z roku 1510 o spore, ktorý viedli šamorínski mešťania Wolfgang Mezaros a Juraj Deuch s peštianskym mešťanom Petrom Megyerim. Poškodená listina bola v roku 1952 uložená v mestskom archíve Šamorína pod sign. „signatura nova“ A IX 28. Pozri INVENTARIUM Litterarum in archivo Samariensi habitarum /Ab anno 1340 usque 1879/. (Autor nie je uvedený) 1952, 42 s. Rkp. je uložený na: MV SR- odbor archívov a registratúr, Centrálna evidencia archívnych pomôcok, ev. č. 190.
- 14 VÁCHA, Z.: Reformovaný kostel v Šamoríně. Pozoruhodná pozdně- gotická architektura. In: Pamiatky a múzeá 1/2004, s. 27-34 (nápis je reprodukováný na s. 29). Ku kostolu najnovšie pozri aj RAGAČ, R.: Neznáma rukopisná mapa Šamorína ako historický prameň. In: PRAVDA, J. (zost.): Historické mapy, Bratislava, Kartografická spoločnosť SR a Geografický ústav SAV 2005, s. 191-195.
- 15 STREŠŇÁK, G.: Vývoj právneho postavenia mesta Šamorín do roku 1599. Bratislava, FF UK 1998, tabuľka v prílohe, (diplomová práca).
- 16 Na predpokladaný nákup v antikvariáte poukazuje typický záznam ceruzou na prednej predsádke: „614 20 78/31“ a vyznačená suma 1250 Kčs.
- 17 „Dr. Salamon Xav(ér) Ferenc kozjegyzó ügyvéd hagyatékából“.
- 18 V uvedenom roku bol totiž protokol úradne prezretý. Svedčí o tom dvojitá poznámka (slovenská aj maďarská) za najmladšími záznamami- „Videl dňa 8. okt. 1941 Suhaj ?“.
- 19 Z uvedeného dôvodu pri citácii konkrétnych údajov z protokolu uvádzame len príslušný rok, pretože záznamy nasledujú v chronologickom poradí za sebou.
- 20 DECKER, J.: Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku. Martin, Matica slovenská 1982, typ 712 a).
- 21 Tamže.
- 22 Záznam spečatil svojou osobnou prsteňovou pečatou cechmajster Ján (János) Lindtner. V poli pečate sa v štíte nachádzajú vyryté majuskulné kurzívne iniciály jeho mena a priezviska "L-J".
- 23 „...Zu einer gezaugnus ummd memorial eingeschriebene worden..“.
- 24 „...Am Tage Corporis Christi“. K vzniku cechov pozri aj HOUDEK, I.: c. d., s. 13-17 a 36-43; novšie MAJERECH- MRZÚCH, J.: Remeselnícke cechové organizácie na Slovensku. Bratislava, AEP 2000, s. 11-13, k mäsiarom aj s. 77-78.
- 25 SOKOLOVSKÝ, L.: Začiatky mäsiarskeho cechu v Rožňave. In: SOKOLOVSKÝ, L. (ed.): Mäsiarstvo a údenárstvo v dejinách Slovenska. Martin, Gradus 1999, s. 93-103.

- 26 Povinnosť mäsiarskeho cechu podporovať oltár Božieho Tela na základe starších zvyklostí potvrdila v roku 1468 svojou listinou zemepánka Rimavskej Soboty Barbora Rozhanovská. Tamže, s. 95-96.
- 27 Okrem predpokladanej úcty k tomuto patrocíniumu je v Trnave už v stredoveku doložená aj fundácia slovenského mäsiara Egyda pre oltár sv. Alžbety. ROHÁČ, J.: Mäsiari v stredovekej Trnave. In: SOKOLOVSKÝ, L. (ed.): Mäsiarstvo a údenárstvo v dejinách Slovenska. Martin, Gradus 1999, s. 74.
- 28 K problematike náboženských bratstiev v stredovekých uhorských mestách pozri KUBINYI, A.: Vallásos társulatok a középkori Magyarországon. In: KUBINYI, A.: Főpapok, egyházi intézmények és vallásszág a középkori Magyarországon. Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség 1999, s. 341-353 (tu citovaná je aj bohatá literatúra k problematike).
- 29 Príkladom môže byť situácia v Levoči, kde takéto bratstvo Božieho tela vzniklo v roku 1402. Bratstvo si volilo každoročne zo svojho stredy na výročnej schôdzi funkcionárov, dvoch starejších, malo predpísané ročné poplatky a povinné bohoslužby pre svojich členov. Pozri JANKOVIČOVÁ, E.: Fraternitas Corporis Christi. In: NOVOTNÁ, M. (zost.): Majster Pavol z Levoče (život, dielo, doba). Košice, Východoslovenské nakladateľstvo 1991, s. 72-78. Tejto problematike sa autorka venovala aj vo svojej diplomovej práci: JANKOVIČOVÁ, E.: Bratstvá Božieho tela na Slovensku a ich ekonomická a spoločenská činnosť. Bratislava, FF UK 1994.
- 30 RATKOŠ, P.: O začiatkoch mestského remesla na území Slovenska. In: Slovenská archivistika XIII, 2, 1978, s. 138-141. Krátky príspevok vznikol ako reakcia na štúdiu A. Kubinyiho- KUBINYI, A.: Die Anfänge der städtischen Handwerks in Ungarn. In: La formation et le développement des métiers au moyen âge (V-XIV. s.). Budapest 1977, s. 139-153.
- 31 „...hat Georg Gross für den Valter? Golser, als der die Zechbannkh gekauft hat erlegt fl4“. Alternatívnym a podľa nás aj omnoho menej pravdepodobným výkladom záznamu by mohla byť interpretácia, že išlo o akýsi (cechový) mäsiarsky pult, tu sa však skôr používalo označenie "Fleischbank".
- 32 Charakter lavice cechu alebo bratstva sa pripisuje lavici označovanej ako "Lavica so sovou" nachádzajúcej sa v Rímsko- katolíckom farskom kostole sv. Jakuba v Levoči, ktorá je datovaná do obdobia okolo roku 1490. Pozri BADÁČ, P.: Medzi umením a remeslom: neskorogotické stolárstvo a dekoratívne rezbárstvo. In: BURAN, D. (zost.): Slovenská národná galéria. Dejiny slovenského výtvarného umenia. Gotika. Bratislava, Slovart 2003, s. 346 a katalógové heslo toho istého autora s. 769.
- 33 Ich prípadný príbuzenský vzťah presnejšie nepoznáme. Krištof Daniel bol však nepochybne omnoho mladší, v roku 1573 sa spomína jeho sobáš s Dorotou rodenou We'land, vdovou po Lukášovi Volckher, mäsiarovi z Rajky (Raggendorf).
- 34 Je veľmi pravdepodobné, že Peter bol predkom rodu Tarcsi, ktorý bol nobilitovaný v roku 1633. Pozri PONGRÁČZ, D.-RAGAČ, R.-STREŠŇÁK, G.-TANDLICH, T. a FEREDMAYER, F.: Series nobilium. Genealogicko-heraldický lexikón rodov Bratislavskej stolice. Bratislava, Agentúra Luigi

- 2004, s. 406. (Obec Nová Lipnica sa v roku 1974 zlúčila s Jánošíkovou a Novými Košariskami do obce Dunajská Lužná).
- 35 V zázname z roku 1575 je označené ako-„ganz Ehrsam handwerkh...”
- 36 „...dass jeder maister Zu dieser Zech gehörig Zu drey Termin in Jahr nemlich Zum ersten den Sonntag nach Gottleichmans tag zum Andern auff We'nachten zum 3ten auff Ostern, Jedes mal in die Zech erlegen sol...”
- 37 „...auch mit Hand und Mundt...gelobt seine ordentliche gebühr...” . V dohode sa cech (bratstvo) zaviazalo k dodávkam mäsa pre neho a aj pre jeho potomkov.
- 38 K problematike cechových truhlíc v zbierkach slovenských múzeí pozri NEMESKÜRTHYOVÁ, L.: Význam cechových truhlíc a ich úloha v živote cechu. In: Zborník Slovenského národného múzea -História 34, 1994, s. 5-17.
- 39 „...hat man dem obgemelten Valten Perger seinen Lehrbrieff wolchen biss auff diese in der Zechladen gelegen Zu seinen händer Zugestellt.”
- 40 Rok 1549: „...seinen Lehrbrieff gegeben, welcher be` maister Valten Golsen gelernet hat.”, rok 1567: "Item damals hat Petter Kärner Zechmeister seinen gewesen Lehrjungen Pongracz Llangendorffer auch einen Ehrlicher Lehrbrieff gegeben”.
- 41 Záznam z roku 1624- „...über Notswendiger Kleidung, unndt...”.
- 42 K rituálom, ktoré v Kremnici ešte aj v prvej polovici 19. storočia sprievádzali vstup tovariša medzi mäsiarskych majstrov pozri: KOLLÁR, J.: Cestopis druhý a paměti z mladších let života. Praha, J. L. Kober 1863, s- 131.
- 43 K cechom Bratislavského Podhradia pozri STIEBEROVÁ, M.: Cechový život v Bratislavskom Podhradí so zvláštnym zreteľom na zdravotnícke povolania. In: Historické štúdie 42, 2002, s. 153-159. Z činnosti tamajšieho mäsiarskeho cechu sa, žiaľ, do súčasnosti zachoval len jediný známy dokument- výučný list mäsiarskeho cechu na Zuckermadli z roku 1579.

OBCHODNÝ CECH V MESTE ŠAMORÍN A JEHO VZNIK V PRVEJ POLOVICI 18. STOROČIA

Tomáš Tandlich

Mestá na území západného a stredného Slovenska tvorili dôležitú súčasť ekonomiky bývalého Uhorského kráľovstva, a preto príjmy z obchodovania na trhoch a jarmokoch vďaka prísunu tovaru obchodníkmi z blízkeho okolia a cudzími kupcami znamenalo pre mestskú ekonomiku zvyšovanie konkurencieschopnosti domácich mešťanov. Právo skladu a kráľovské privilégia umožňovali konanie týždenných trhov a jarmokov hlavne slobodným kráľovským mestám Bratislave, Trnave, Banskej Štiavnici a privilegovaným mestám, ktoré mali pôvodne štatút slobodného kráľovského mesta, akým bol aj Šamorín. Obchodníci v mestách však pociťovali konkurenciu zo strany cudzích obchodníkov, čo malo za následok, že na ochranu svojej pozície v príslušnom meste sa začali združovať do organizácií podobných cechom remeselníkov. Nazývali sa *Fraternitas*, *Cechae*, *Contubernium*, *Bruderschaft*, *Zech*, *Zunft*, *Gremium* a *Gilda*. Ich členovia sa volali *mercatores*, *negociatores*, *quaestores*, *Krämer*, *Kauffmänner*, *institores*, *kalmárok*, *szatócsok*.¹

Obchodné cechy alebo gildy si okrem ochrany náboženstva a bratskej pomoci stanovili za cieľ aj ochranu kresťanskej duše ich členov a boj proti bezprávIU. Tieto spoločenstvá obchodníkov vznikali už v dvanástom storočí kvôli spoločným záujmom pri získavaní obchodných privilégií. Zomrelému obchodníkovi bol poskytnutý dôstojný pohreb. Obchodné cechy tvorili spojovací článok medzi náboženskými bratstvami bohatých mešťanov ako predstaviteľov mestského patriciátu a cechmi remeselníkov.²

Naša práca si stanovuje za cieľ predstaviť obchodný cech v meste Šamorín, ako aj porovnať túto organizáciu s podobnými v niektorých mestách západného Slovenska. Ide o obdobie konca sedemnásteho a začiatku osemnásteho storočia, kedy obchodné cechy združovali viaceré odvetvia obchodníkov podľa druhu tovaru, s ktorým obchodovali. Veľkoobchodníci, ktorí tvorili v príslušnom meste patriciát, obchodovali na medzinárodnej úrovni, ako bol dovoz južného ovocia, rôznych druhov korenia, sušených rýb, remeselníckych výrobkov a chemikálií. Vydávali surové kože, kožušiny, med, loj, vosk a rôzne druhy kovov.³ Nazývali sa *negociatores*, *quaestores*, *Kauffmann*. Obchodníci, ktorí predávali na miestnom trhu a vo svojich domoch, obchodovali s plátom, súknom, remeselníckymi výrobkami a koloniálnym tovarom, t.j. s predmetmi každodennej potreby.⁴ Poznáme ich pod názvami *mercatores*, *kereskedők*. Viedli si obchodné účtovné knihy, nakupovali a predávali tovar vo veľkom aj v malom množstve. Vyučili sa obchodovaniu, pričom absolvovali aj dlhú vandrovku. Kramári vykonávali svoje živobytie pomocou podomového obchodu alebo svoj tovar predávali na trhoch a jarmokoch v šiatroch. Volali sa *institutores*, *kalmárok*, *Krämer*.⁵ Židia, tzv. balkánski obchodníci a obchodníci s dobytkom, obilím, šafránom, sa nezdržovali do cechov.⁶

Obchodný cech v meste Šamorín

Obchodný cech v Šamoríne vznikol na základe artikúl, ktoré vydal uhorský palatín a bratislavský župan gróf Mikuláš Pálffy ako zemepán privilegovaného mestečka Šamorín na základe žiadosti tamjších obchodníkov dňa druhého marca roku 1715 v Bratislave. Šamorínskych obchodníkov zastupoval a na schválenie dokument predložil tamjší mešťan a obchodník (*mercator seu questor*) Michal (*Michael*) Piringer. Artikuly boli vyhlásené za právoplatné mestskou radou, richtárom i celou meštianskou obcou 6. mája 1715. Obchodníci tu boli označení ako *Quaestores*.⁷ Bližšie údaje o nich nám podáva portálny daňový súpis Bratislavskej stolice zo dňa 22. septembra 1715, ktorý v tom čase v Šamoríne uvádza štyroch

obchodníkov. Menovite sú tu uvedení richtár Ján (*Joannes*) Farkas, Michal Piringer, David Geizler, Martin (*Martinus*) Thor, Jakub (*Jacobus*) Velcz. V rovnakom súpise z roku 1720 sú ako obchodníci uvedení mešťania: Jakub Velcz, Juraj (*Georgius*) Gezel, David Geizler, Martin Thor, Michal Piringer a richtár Ján Farkas.⁸ Daňový súpis z roku 1736 uvádza v senáte mesta Šamorína na mieste pravdepodobne zosnulého senátora Davida Geizlera Joannesa Schneidera ako náhradníka. Súpis obsahuje aj vdovu po vyššie uvedenom Joannesovi Farkasovi (*relicta Joannis Farkass*). Neuvádza sa tu označenie Quaestor, ale predpokladáme, že ide o príbuzných, resp. samotných obchodníkov podobne ako v súpise z roku 1720.⁹ Portálny súpis z roku 1746 uvádza mená dvoch šamorínskych mešťanov pod označením obchodníka: Štefan (*Stephanus*) Farkas, šľachtic a obchodník (*quaestor et nobilis*) a František (*Franciscus*) Gyurcsek (*quaestor*).¹⁰

Podľa cechových artikúl žiaden obchodník, ktorý nebol vyučeným kupcom, nesmel svoj tovar v Šamoríne verejne ani tajne predávať. Vlastníctvo domu a šamorínske mešťianske právo bolo podmienkou voľného vykonávania obchodovania. Ďalšou podmienkou bolo vyznávanie kresťanskej viery. Obchodník okrem toho musel byť aj členom cteného Bratstva alebo cechu obchodníkov (*Contubernium Quaestores seu Mercatores*), v opačnom prípade riskoval zabavenie tovaru. Polovicu zo zabaveného tovaru mal dostať ctihodný senát mesta, druhá polovica mala pripadnúť obchodníkovi. Kto nechcel vstúpiť do cteného bratstva, ale chcel obchodovať, mal zaplatiť do pokladnice bratstva jeden dukát a dva funty voskových sviec mal poskytnúť všetkým miestnym farským kostolom.

Uchádzač o členstvo v bratstve bol povinný predložiť dôveryhodný rodný list a výučný list. Ak niekto nebol synom obchodníka, ale obchodovaniu sa vyučil dostatočne dlho, zaplatil do cechovej truhlice bratstva sto rýnskych zlatých v dvoch splátkach počas jedného roka. Okrem toho musel podľa svojich majetkových možností pozvať celé bratstvo na obed. Syn obchodníka zaplatil päťdesiat rýnskych zlatých a pripravil pre všetkých obchodníkov obed.

Žiaden cudzí obchodník alebo kupec nesmel predávať bez ohľadu na svoj pôvod alebo majetok svoj tovar na týždenných trhoch alebo inokedy mimo jarmokov, pričom množstvo predávaných vecí nesmelo byť merané v lakťoch a funtoch. V opačnom prípade mu bol tento tovar zabavený. Výnimka platila len pri tovare, ktorí šamorínski obchodníci a kupci nemali vo svojej ponuke, t.j. galantériu.

Ctihodné bratstvo malo každý štvrtrok zasadať na spoločnom zhromaždení, na ktorom každý člen zaplatil do truhlice jeden zlatý. Predstavený povinne zvolal všetkých členov na zhromaždenie odkazom po svojom tovarišovi a musel skontrolovať, či sú prítomní všetci členovia. Ak sa niekto oneskoril bez adekvátneho ospravedlnenia, zaplatil štyri funty voskových sviec ako pokutu.

Problémy a spory medzi obchodníkmi riešilo bratstvo vo svojej kompetencii pokutou dvanásť zlatých pre vinníka. V prípade, ak bol niekto nespokojný s rozhodnutím predstaveného, mohol sa odvolať na tunajší senát. V prípade zamietnutia tohoto odvolania sa však jeho peňažný trest zdvojnásoboval na dvadsaťštyri zlatých.

Členovia bratstva sa museli pri vykonávaní svojej obživy obchodovania na trhoch vzájomne rešpektovať. Ak sa niekomu z nich pokazil voz, alebo sa mu stala iná nepríjemnosť, bolo povinnosťou ostatných s ním cestujúcich obchodníkov poškodenému pomôcť. V prípade, že niekto túto pomoc odmietol poskytnúť, musel ako pokutu zaplatiť dvanásť zlatých.

Ak niektorý z členov bratstva ochorel, alebo sa ocitol v ťažkej životnej situácii, predstavený poveril dvoch členov bratstva starostlivosťou o chorého. Títo sa striedali pri posteli chorého, ktorému zo spoločnej pokladnice bola poskytnutá peňažná výpomoc. V prípade smrti si celé bratstvo uctilo pamiatku zosnulého obchodníka vystrojením jeho pohrebu.

Ak niektorý z obchodníkov odlákal k sebe tovariša, učňa alebo sluhu od iného člena bratstva, zaplatil pokutu dvanásť zlatých.

Nikto nesmel mať otvorený obchod v nedeľu alebo počas sviatočného dňa. Ak niekto otvoril pred a po konaní omše, bol

potrestaný štyrmi zlatými do pokladnice bratstva. Výnimku mali len lekárnici.

Ak niekto z členov bratstva úmyselne nebol prítomný na pohrebe, kde bolo pozvané celé bratstvo, prikázal mu predstavený zaplatiť ako trest dva zlaté. Ak niekto z členov chcel nechať zvolať spoločné zhromaždenie celého bratstva, zaplatil do pokladnice jeden zlatý.

Na spoločnom zhromaždení sa obchodníci, tovariši a uční museli správať slušne a diskkrétne a nikto z nich pod hrozbou peňažného trestu dvanásť zlatých nesmel použiť urážlivé a tvrdé slová voči inému prítomnému.

Člen bratstva mohol, ak to uznal za vhodné, dať výučný list svojmu vlastnému synovi a prepustiť ho z učenia, ale musel to potvrdiť aj predstavený a celé bratstvo. Takýto otec zaplatil do pokladnice bratstva jeden dukát.

Obchodníci z bratstva museli pri prijímaní učňa predložiť všetkým jeho členom na spoločnom zhromaždení dokumenty o jeho bezúhonnom pôvode. Písomnú záruku okrem jeho patróna (obchodníka, u ktorého sa učeň učil obchodovaniu) musel poskytnúť aj iný dobre situovaný a vážený šamorínsky mešťan, ktorý však v prípade, že učeň porušil pravidlá dobrého spolunažívania v cechu, alebo poškodil majetok a zdravie svojho patróna, jeho patrón mohol škodu vymáhať od mešťana, ktorý sa za takéhoto učňa osobne zaručil. Učeň absolvoval šesť rokov učenia sa obchodovaniu, pričom obchodník – patrón mu za dobré správanie a výsledky v učení mohol časť povinných rokov odpustiť. Patrón a jeho tovariš mali za povinnosť dozerať na učňa, aby poctivo pracoval, rozvíjal svoje cnosti a modlil sa k Všemohúcemu Bohu. Okrem toho musel učeň vedieť čítať, písať, počítať, ako aj ovládať ostatné obchodné zručnosti a v nich sa zdokonaľovať.

V prípade neoprávneného trestania a bitia učňa jeho patrónom sa toto muselo dozvedieť celé bratstvo a týraného potom odškodnilo. Ak učeň dokončil svoje učňovské roky, potom bol jeho patrón povinný pred celým bratstvom ho prepustiť a dať mu nové šaty. Učeň bol povinný zaplatiť za prepustenie z učenia pol dukáta do pokladnice bratstva.

Ak sa vdova po obchodníkovi alebo obchodnícka dcéra vydala za cudzieho a vyučeného kupca, tento zaplatil do pokladnice bratstva päťdesiat zlatých. Ak si vdova alebo dcéra kupca zobrala syna domáceho obchodníka, potom bolo ich finančné vyrovnanie potrebné dohodnúť s cteným bratstvom.

Židia a Welšania sa pohybovali s falošnými váhami a nepravdivo zväženým korením, a preto museli šamorínski kupci na trhu takéto korenie zabaviť. Cudzí kupci okrem jarmokov nesmeli predávať korenie, a aj tu ho mali povolené predávať len v povolenom množstve na gramy. Množstvo im musel povoliť richtár a predstavený bratstva, inak im bol tovar zhabaný.

Kupci mohli nakupovať tovar od cudzincov podľa svojho majetku a podľa platných pravidiel, ale tretina z tovaru pripadla senátu, druhá tretina kupeckému bratstvu. V prípade, ak sa nevedeli bratstvo a jeho člen vzájomne dohodnúť na množstve tovaru, spor vyriešil šamorínsky senát.

Rešpekt pred Bohom bol základom zbožnosti a zbožného života, a preto všetci členovia cteného bratstva, a to katolíci, evanjelici a reformovaní, mali ako svoju najdôležitejšiu povinnosť viesť zbožný a poctivý život. Museli dodržiavať všetky cirkevné sviatky a nedele. Počas týchto dní sa členovia museli zúčastniť bohoslužby, aby mohli pokojne predstúpiť pred Boha spolu so svojimi najbližšími. Bratstvo obchodníkov bolo povinné zaplatiť do všetkých kostolov dva zlaté na sviatok Božieho Tela. Rovnako bola tu aj povinnosť nechať ušiť vlajku, pod ktorou všetci obchodníci povinne kráčali na procesiu na sviatok Božieho Tela. Členovia bratstva obchodníkov boli povinní predávať svoj tovar podľa cien platných v Bratislave.

Obchodné cechy v iných mestách na západnom Slovensku

Pre bližšie porovnanie tu uvádzame aj obchodné cechy v slobodných kráľovských mestách Bratislava a Trnava. V slobodnom kráľovskom meste Trnava vznikol obchodný cech obchodníkov so súkonom a plátnom vydaním artikúl zo 16. júna roku 1604. Pre vstup do cechu bolo potrebné získať meštianske právo, pred cechmajstrom a členmi sa uchádzač musel

preukázať dobrým pôvodom a do roka sa uchádzač musel oženiť. Kto chcel obchodovať s viedenským súknom, zaplatil cechu 32 zlatých. Kto chcel obchodovať s moravským súknom, zložil sumu 16 zlatých. Kto chcel prejsť od moravského k viedenskému súknu, tiež musel cechu dať šesťnásť zlatých.¹¹

Obchodník po vykonaní vandrovky a po vstupe do cechu zaplatil za obchodovanie s viedenským súknom päťdesiat zlatých a s moravským dvadsaťpäť zlatých. Syn člena cechu zaplatil dva zlaté za možnosť obchodovať so súknom. Členský poplatok bol trinásť zlatých. Cudzí obchodníci mohli na týždenných trhoch obchodovať len tri dni. Pri porušení tohto ustanovenia bolo súkno a plátno zabavené a rozdelené medzi cechom a mestskou radou. Ak jeden člen druhému podvodom odviedol tovariša, prvý raz bola pokuta šesť zlatých, druhý raz bol vinník potrestaný zhabaním súkna a dvanástimi zlatými, pri treťom raze bol takýto obchodník z cechu vylúčený.

Tovariš musel svojho majstra rešpektovať, inak bol najprv napomenutý cechmajstrom, a pri ďalšom priestupku bol prepustený a zaplatil pokutu desať zlatých. Žiaden tovariš bez povolenia majstra nesmel pracovať inde a musel sa podľa jeho pokynov dobre správať. Dohľad nad tovarišom mal aj cech, pričom pri odchode zo služby mu pri dobrom správaní cech vystavil listinu. Tovariš sa musel každoročne pred cechom zodpovedať. Učeň sa za tovariša vyučil po piatich až šiestich rokoch. Nedovolené obchodovanie bez vedomia majstra stálo tovariša týždenný plat. Červené súkno nesmel tovariš pod hrozbou vylúčenia z obchodného cechu od cudzieho obchodníka ani nakúpiť, ale ani mu takýto tovar predať. Urážka majstra sa trestala pokutou dvanásť zlatých. Sťažnosť člena cechu richtárovi bez vedomia cechmajstra ako svojho priameho predstaveného stála vinníka päť zlatých. Členovia cechu mohli mať len jeden stánok, nesmeli predávať v nedeľu a počas sviatočných dní. Porušenie sa trestalo štyrmi librami vosku. Súkno pod názvom Szallangh nesmel žiaden obchodník schovávať v stánku, ale musel ho podľa nariadenia cechmajstra a richtára viditeľne vystaviť.

Kramári v Trnave mali svoj obchodný cech založený vydaním artikúl dňa šiesteho mája roku 1547 richtárom a radou mesta Trnavy, ktoré boli potvrdené nasledujúcou listinou zo dňa šiesteho februára roku 1604. Kramári sa tu označujú latinským slovom *institores*. Pri vstupe zaplatil uchádzač dva zlaté a dva talenty vosku a usporiadal pre jeho členov slávnostnú hostinu. Pravidelný príspevok do pokladnice cechu bol bez ohľadu na majetkové pomery člena štyri zlaté za jeden rok. Pri porušení ustanovení artikúl mal vinníka cechmajster z organizácie vylúčiť. Cudzí obchodníci mohli svoj tovar predávať na týždennom trhu len s povolením cechmajstrov. Ak niekto z členov neprišiel na cechové zhromaždenie do hodiny od začiatku, a ak sa neukázal ani po dohorení sviečky z viedenského vosku, zaplatil pokutu štyri talenty vosku. Člen cechu, ktorý sa sťažoval priamo richtárovi, zaplatil pokutu dvanásť zlatých, pretože jeho priamym predstaveným bol cechmajster. Hádky medzi členmi sa trestala pokutou piatich zlatých, ako aj dodatočným trestom podľa úvahy cechmajstrov. Desať uhorských zlatých bol trest za neposkytnutie pomoci obchodníkovi z cechu, ak mal nehodu so svojím vozom. Cechmajster mohol nariadiť, aby dvaja kramári z cechu pomáhali v noci chorému kolegovi. Členovi, ktorý sa dostal do biedneho postavenia, poskytli sa prostriedky z cechovej pokladnice ako finančná výpomoc. Dvaja členovia mali za povinnosť správať zosnulého člena cechu k hrobu ako prejav úcty k zosnulému. Za podvodné odľákavanie tovariša bola pokuta dva zlaté. Na cirkevné sviatky bolo zakázané predávať v stánkoch, pričom každý člen cechu mohol mať len jeden stánok. Neúčast na pohrebe sa pre kramára a pre tovariša trestala dvoma librami vosku. Na sviatok Božieho Tela bolo povinnosťou členov cechu zúčastniť sa na procesii s krížom spolu s ostatnými trnavskými cechmi.¹²

Obchodný cech v Bratislave vznikol na základe artikúl potvrdených privilégiom cisára Leopolda I. z dvadsiateho prvého septembra roku 1699. Tento obchodný cech volil dvoch cechmajstrov. Jeden z nich zastupoval katolícke a druhý evanjelické vierovyznanie a označovali sa ako predstavení (*Vorsteher*). Bol tu aj úrad cechového notára a osobitná funk-

cia ohlasovača (*Ansager*), ktorý zvolával zasadnutia cechu a oznamoval aj konanie trhov a jarmokov.¹³

Cech si mal zriadiť truhlicu na úschovu listín, od ktorej mali kľúče obidvaja cechmajstri. Za neúčast na zhromaždení sa platila pokuta desať grošov a od roku 1714 to bolo od pol funta do dvoch funtov vosku.¹⁴ Syn obchodníka zaplatil za štyri roky učenia štyri rýnske zlaté, syn bratislavského meštana, ktorý nebol obchodníkom, zaplatil za šesť rokov v učení šesť rýnskych zlatých. Cudzinec musel zložiť sumu dvanásť rýnskych zlatých za šesť rokov učenia.¹⁵ Odmena učňa na konci doby učenia bola tridsať zlatých alebo rovnako cenné oblečenie. Tovariš a učeň museli majstra poslúchať a jeden obchodník druhému nesmel prebrať tovariša, inak bol potrestaný pokutou dvanásť ríšskych zlatých.¹⁶

Pri vstupe bolo nevyhnutné získať meštianske právo, preukázať sa dôveryhodným pôvodom a ovládanie obchodovania. Vstupný poplatok bol pre cudzinca sedemdesiatpäť zlatých, vyučený obchodník zaplatil päťdesiat zlatých, syn bratislavského meštana dvadsaťpäť zlatých a syn bratislavského obchodníka zložil pätnásť zlatých. Výkon remesla bol zakázaný. Remeselníci mohli na trhu predávať svoj tovar, ale až po finančnom vyrovnaní sa s cechom. Mimo jarmokov nesmeli obchodovať podomoví obchodníci a židovskí obchodníci, inak im bol zabavený tovar. Tento sa rozdelil medzi mesto Bratislavu, obchodný cech a špitál. Českí a moravskí obchodníci mohli predávať len vo veľkom.¹⁷ Židov kontroloval člen cechu, aby predávali počas jarmoku v stánkoch mimo centra mesta, kde sa konal jarmok. Dvaja členovia cechu preverovali, či sa počas jarmoku dodržiava predaj zahraničného plátna a súkna podľa viedenského lakťa.¹⁸ Cudzinec nesmel mimo trojdňového jarmoku predávať na dvoch miestach v meste. Osobitné obmedzenia platili pre obchodníkov z Viedenského Nového Mesta. Títo nesmeli v Uhorsku obchodovať s hodvábom, zlatou a striebornou niťou a kramárskym tovarom vo veľkom, inak ho na tridsiatkovej stanici zabavili v prospech Uhorskej komory. Obchodný cech v Bratislave mal v období vydania artikúl tridsať členov.

Šamorínsky a bratislavský obchodný cech mali spoločné okrem obdobia vzniku viaceré pravidlá fungovania. Zaujímavou skutočnosťou je zastúpenie aj protestantských náboženstiev v členskej základni obidvoch organizácií, sankcie voči neoprávnenému obchodovaniu mimo jarmokov, snaha o spoločný postup pri cenách tovarov, obmedzovanie prístupu cudzích obchodníkov do svojich miest. Rozdielne boli sankčné pokuty, znenie artikúl, a samozrejme aj to, že Šamorín bol závislý od svojej zemepanskej vrchnosti, topografia a veľkosť mesta bola iná ako v Bratislave. Bola tu severojužná orientácia, dve mestské brány, bližšie situovanie k Dunaju a k jeho ramenám. Počet členov bol v Šamoríne nižší, a to v pomere štyria obchodníci oproti bratislavským tridsiatim.

Šamorínsky obchodný cech a obidva trnavské cechy sa okrem doby vzniku v šesnástom a sedemnástom storočí líšia najmä vo výškach pokút za neplnenie podmienok fungovania cechu, v jednom prípade aj v tom, že trnavský cech obchodníkov so súknom obchodoval len so súknom a plátom. Počet členov bol len desať. Kramársky cech mal s naším bratstvom viac spoločného, pretože mal podobné podmienky fungovania, hlavne čo sa týkalo obchodovania s rôznym tovarom, sankcie, procesia na sviatok Božieho Tela a počet členov štyria. Rozdiel bol napr. v presnom určení počtu stánkov na trhu a jarmoku a skutočnosť, že išlo o drobných obchodníkov, ktorí však mali tovarišov a učňov.

Na záver môžeme konštatovať, že obchod tvoril významnú položku v šamorínskej ekonomike, pričom obchodný cech ako organizácia obchodníkov v tomto zemepanskom meste len so štyrmi členmi dokazuje ich dobrú organizáciu a funkčnosť tejto organizácie cechového typu.

PREHĽAD POPLATKOV V OBCHODNÝCH CECHOCH				
	Vstupné poplatky	Poplatok do cechovej pokladnice	Dĺžka doby učenia sa obchodovaniu	Počet členov
ŠAMORÍN <i>Obchodný cech</i>	<i>100 rýnskych zlatých</i> - cudzí obchodník <i>50 rýnskych zlatých</i> - šamorínsky obchodník	1 uhorský zlatý	6 rokov	4 členovia – rok 1715
TRNAVA <i>Obchodníci so súknom a plátom</i>	<i>32 uhorských zlatých</i> - za obchodovanie s viedenským súknom <i>16 uhorských zlatých</i> - za obchodovanie s moravským súknom	13 uhorských zlatých	5-6 rokov	10 členov – rok 1604
TRNAVA <i>Kramársky cech</i>	<i>2 uhorské zlaté a 4 talenty vosku</i>	4 uhorské zlaté	Neuvedená	4 členovia-1604
BRATISLAVA <i>Obchodný cech</i>	<i>75 uhorských zlatých</i> - domáci obchodník <i>15 uhorských zlatých</i> - cudzí obchodník	neuvedený	6 rokov	30 členov-1699

Poznámky

- 1 TANDLICH, T.: Obchodné cechy v slobodných kráľovských mestách Košice, Prešov a Levoča v 15.-18. storočí. Dizertačná práca. Bratislava, FF UK 2000, s. 55.
- 2 ROHRBACH, W.: Versicherungswesen im städtischen Leben (12. bis 19. Jahrhundert). In: ČIČAJ, V.-PICKL, O. Hrsg (zost.): Städtisches Alltagsleben in Mitteleuropa vom Mittelalter bis zum Ende des 19. Jahrhunderts . Bratislava, Academic Electronic Press 1998, s. 269.
- 3 TANDLICH, c.d., s. 56.
- 4 ŠPIESZ, A.: Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680-1780. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1983, s. 149.
- 5 HOUDEK, I.: Cechovníctvo na Slovensku. Turčiansky Svätý Martin, Muzeálna Slovenská Spoločnosť 1943, s. 30.
- 6 ŠPIESZ, A.: Vývoj obchodných cechov na Slovensku za feudalizmu. Rukopis z pozostalosti autora uložený v Historickom ústave SAV, s. 5.

- 7 Magyar Országos Levéltár (Maďarský krajinský archív), Helytartótanács Levéltára (Archív Miestodržiteľskej rady), Acta mechanica, C-Szekció: Hodnoverný odpis artikúl obchodného cechu v Šamoríne z roku 1715 zo dňa 26.1.1736.
- 8 Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠABA), fond Bratislavská župa I. (ďalej ŽB I.). Portálne súpisy z rokov 1715 a 1720, Privilegované mestiečko Šamorín /Oppidum Sancta Maria/.
- 9 ŠABA, ŽB I., Portálny súpis z roku 1736, Privilegované mestiečko Šamorín (*Oppidum Sancta Maria*).
- 10 ŠABA, ŽB I., Portálny súpis z roku 1746, Privilegované mestiečko Šamorín.
- 11 Štátny archív v Bratislave, pobočka Trnava (ďalej ŠABA-TA), fond Cechy mesta Trnavy, artikuly cechu obchodníkov so súknom a plátom, vydané v Trnave 16. júna roku 1604 (jednoduchý odpis).
- 12 ŠABA-TA, fond Magistrát mesta Trnavy, listina č. 488. Artikuly kramárskeho cechu v Trnave zo 6.2.1604; Tiež: ŠIMONČIČ, J.: Pramene k dejinám obchodu v Štátnom okresnom archíve v Trnave. In: Dejiny obchodu na Slovensku. Zborník z konferencie v Nitre v r. 1987. Bratislava, ERPO 1987, s.221.
- 13 FORBÁT, E.: Die Geschichte des Handels und Pressburger Handelstandes im XVIII. Jahrhundert. Bratislava, Grémium bratislavského obchodníctva, 1930, s. 17, 18, 19, 20, 24, 26, 46, 49, 53.; tiež: Archív hl.m. SR Bratislavy, fond Obchodnícke grémium, artikuly obchodného cechu v Bratislave vydané cisárom Leopoldom I. v roku 1699.

PEČATE MESTA ŠAMORÍN DO POLOVICE 19. STOROČIA

Radoslav Ragač - Gábor Strešňák

Dejiny erbu a pečatí Šamorína, rovnako ako dejiny samotného mesta, napriek záujmu regionálnych historikov, neboli až pones predmetom hlbšieho, špecializovaného vedeckého skúmania. Už v roku 1869 sa aj pečatidlám Šamorína venoval vo svojom príspevku piaristický kňaz a historik E. Jancsik.¹ O niekoľko desaťročí neskôr sa sfragistike Šamorína venoval vo svojej monografii, ktorá, žiaľ, zostala len v rukopise, miestny dekan Ž. Kisfaludy.² Najviac poznatkov v 20. storočí o nich doposiaľ priniesli sfragistické práce J. Nováka.³ Najnovšie sa menšiemu gotickému pečatidlu venoval aj jeden z autorov príspevku.⁴

Známa diplomatická aktivita Šamorína začala už v období stredoveku.

Zachované sfragistické pamiatky dovoľujú predpokladať jej korene už v období pred povýšením na privilegované kráľovské mesto na začiatku 15. storočia. Vzhľadom na význam Šamorína predpokladáme, že počiatky jeho diplomatickej aktivity siahajú už do 14. storočia. Akcelerátom skorého vzniku diplomatickej činnosti mohli byť aj vzťahy s blízkou Bratislavou a potreba komunikovať vo vyspelom mestskom prostredí, v ktorom bolo vydávanie písomných dokumentov prirodzené. Paralelou môže byť napríklad blízky Devín, ktorého najstaršie známe pečatidlo je v literatúre datované už do obdobia začiatku 14. storočia.⁵ Vedie nás k tomu aj rozbor šamorínskeho najstaršieho známeho gotického pečatidla.

Obdobie stredoveku

Strieborné menšie gotické mestské pečatidlo Šamorína sa až do súčasnosti zachovalo v zbierkach Maďarského národného

múzea v Budapešti. Múzeu ho darovalo mesto Šamorín v roku 1859.⁶ Ide o doteraz najstaršie známe pečatidlo mesta Šamorína, ktoré je staršou heraldickou literatúrou len rámcovo datované do obdobia 15. storočia.⁷ Minuskulný gotický kruhopis je umiestnený na nápisovej páske v hornej časti pečatného poľa. Jeho text je nasledovný: „S(igillum) O ciuitat(is) O samarie O mi(nus) O“. Jednotlivé slová kruhopisu sú oddelené malými prázdnyimi krúžkami. Gotické pečatidlo z 15. stor. sa v kancelárii mestečka Šamorína aktívne používalo veľmi dlho, ešte aj v priebehu 19. storočia. Našli sme ho napríklad pritlačené na archívnych dokumentoch z rokov 1802 a 1804.⁸ Mesto ho podľa Kisfaludyho používalo až do roku 1845.⁹

Nápisová páska so zatočenými koncami je rozložená v hornej polovici pečatidla po jeho obvode. Priamo v pečatnom poli je vyobrazená korunovaná Panna Mária v splývajúcom plášti sediaca na tróne. Trón je zobrazený ako lavica potiahnutá látkou, ktorej konce voľne splývajú nadol. Svojou hlavou prečnievajúcou do plochy nápisovej pásky ju delí na dve polovice. Madona drží na pravej ruke Ježiška a v ľavici šikmé, na pleci položené kráľovské žezlo ukončené kvetom ľalie. Nahá postava Ježiška je nimbovaná a drží v pravici zemske jablko. Tento typ zobrazenia Madony ako kráľovnej sveta má na Slovensku v 15. stor. mnoho obsahových analógií v súdobej gotickej maľbe a plastike.¹⁰ Pečatidlo Šamorína patrí do skupiny „hovoriacich“ pečatidiel, kde figúra svätca vyjadrovala zároveň aj názov mesta.¹¹ Mestské pečatidlá, ktorých obsahom sú v rôznych podobách vyobrazené figúry svätcov, vznikali hlavne v neistom období striedania panovníckych dynastií v Uhorsku na prelome 13./ 14. stor. Postupne sa ich mestá vzdávali a nahrádzali svetskými motívmi. Ako príklad môžu poslúžiť Košice. V prípade „hovoriacich“ pečatidiel však zvyčajne išlo o veľmi stabilizované symboly, ktoré bez zmien vydržali celé stáročia. Mesto darovalo strieborné typárium v roku 1859 Uhorskému národnému múzeu v Budapešti.¹² Iniciátorom tohto kroku bol už v úvode spomínaný E. Jancsik. Mesto požiadalo múzeum o zadatovanie typária a zaslanie správy s presným vyobrazením obsahu pečatného poľa.¹³

Odtlačok menšieho gotického pečatidla použitého v roku 1789. ŠABA.

Pečatidlo datujeme vzhľadom na to, že Šamorín je v legende označený ako mesto (*civitas*) za rok 1405, keď získal mestské privilégia, a pred rok 1492, keď sa dostal do zálohu Grófov zo Svätého Jura a Pezinka.¹⁴ Šamorín v neskoršom období už zostal právne na úrovni mestečka, ktoré bolo súčasťou Bratislavského hradného panstva. Na-

priek zmene právneho postavenia však neprestal používať staršie pečatidlá, kde sa označuje ako mesto.

Mešťania chápali túto právnu disproporciu a snažili sa ju riešiť. Východisko našli vo vydaní špeciálneho panovníckeho privilégia. Na žiadosť mešťanov totiž v roku 1519 listinou potvrdil možnosť používať staršie pečatidlo mestu dokonca aj samotný uhorský kráľ Ľudovít II. Jagelonský.¹⁵ Takto koncipovaná listina je v uhorských pomeroch veľmi ojedinelá a napovedá tomu, že právne vedomie obyvateľov mesta bolo na pomerne vysokej úrovni. Podľa textu listiny šamorínski mešťania sami poprosili kráľa o možnosť naďalej používať svoje (nejaké) oddávna používané pečatidlo.¹⁶ Je zaujímavé, že i keď mestečko dokázateľne vlastnilo minimálne dve stredoveké pečatidlá (väčšie a menšie), v texte listiny sa spomína len jedno. Podľa nášho názoru bola listina vydaná priamo pre možnosť používať vyššie opisované menšie gotické pečatidlo, kde bol Šamorín explicitne označený ako mesto.¹⁷ Vedie nás k tomu skutočnosť, že v novoveku, keď musel Šamorín o svoje právne postavenie tuho bojovať, bolo preň toto pečatidlo veľmi cenné. Dokázateľne ho v druhej polovici 16. storočia začal používať aj vo funkcii autentického pečatidla mestečka. V roku 1567 bolo privesené na svedeckú pergamenovú listinu vydanú richtárom a radou Šamorína, kde by podľa zaužívanej praxe malo byť použité autentické (veľké) pečatidlo.¹⁸ Pečať

bola privesená na pergamenových prúžkoch v miske z vosku prírodnej farby. Vosk použitý na pečat bol zelený.

Formulácia uvedená v listine je zaujímavá aj z hľadiska datovania menšieho pečatidla. Slovné spojenie „*oddávna používané*“ totiž naznačuje, že pečatidlo vzniklo minimálne o niekoľko desaťročí pred vydaním listiny, možno už krátko po povýšení Šamorína na slobodné kráľovské mesto v roku 1405.

To, že menšie gotické pečatidlo bolo starostlivo opatrovaným a živým symbolom „mestských tradícií“ a dávnych stredovekých privilégií Šamorína, možno zapríčinilo, že typárium bolo vyrobené z drahého kovu a aj samo o sebe bolo oceňovanou vzácnosťou. Priamo explicitným vyjadrením jeho „privilegovanej“ pozície v prostredí novovekého Šamorína je aj zobrazenie tohto odtlačku pečatidla na rukopisnej mape chotára Šamorína pochádzajúcej z roku 1777.¹⁹ Obraz gotickej pečate tu namiesto omnoho bežnejšieho a typickejšieho mestského erbu symbolizuje mestečko. Pečať tvorca mapy nakreslil na rúšku nesenom letiacim anjelom.²⁰ Odtlačok pečatidla mesto využilo ako obrazovú prílohu aj v „mileniálnej“ publikácii o Bratislavskej stolici.²¹ Postupne však bolo z pozície autentického pečatidla vytláčané mladšími typármi mestečka.²²

V rámci mestskej kancelárie plnilo toto gotické pečatidlo pôvodne funkciu menšieho mestského pečatidla s obmedzenou právnou silou, čo vyjadruje aj jeho kruhopis, v ktorom je priamo označené ako menšie (minus). Logicky preto muselo už v 15. storočí existovať aj ďalšie mestské pečatidlo označované ako „väčšie“, s trvalou právnou silou, používané na pečatenie závažných listín, ktoré je však až doteraz neznáme. Toto stredoveké pečatidlo, používané po vzniku menšieho ako autentické (väčšie), mohlo podľa nášho názoru byť pôvodným pečatidlom mesta tak, ako to bývalo typické.²³ Jeho obsah presnejšie nepoznáme, predpokladáme však, že aj na ňom boli vyryté figúry Panny Márie s Ježiškom.

Odtlačok menšieho gotického pečatidla vo funkcii autentickej pečate na svedeckej pergamenovej listine z roku 1567. AMB.

16. storočie

V polovici 16. storočia vzniklo nové renesančné pečatidlo Šamorína. Pečatidlo je okrúhle s priemerom 20 milimetrov. Jeho obsah nadväzuje bezo zmien na staršie gotické vzory. V pečatnom poli neznámy kovorytec vyryl figúry Tróniacej Panny Márie s Ježiškom v pravici a so skloneným žezlom v ľavej ruke. Majuskulný kruhopis je oddelený od pečatného poľa jednoduchou rytou líniou. Po rozpísaní skratiek znie kruhopis nasledovne: "SIG.(illum) OPP(idi) SAMARIE(nsis)". Podľa usporiadania figúr a umiestnenia kruhopisu, ktorý evokuje nápisovú pásku, predpokladáme, že priamou predlohou mu bolo vyššie opísané menšie gotické pečatidlo. Najstarší doložený odtlačok tohto pečatidla poznáme z listu adresovaného mestu Bratislava z roku 1615.²⁴ Bolo pritlačené cez clonu ako uzatváracia pečať na dorze listu. Použitý vosk bol zelený. Pravdepodobne však bolo pritlačené aj na liste

Odtlačok renesančného pečatidla Šamorína zo 16. storočia vo funkcii uzatváraciej pečate na liste z roku 1615. AMB.

mestečka Šamorína z roku 1565, tam však po ňom zostala len škvrna.²⁵ Aj keď to kruhopis explicitne neurčuje, zo spôsobu používania, i z menších rozmerov pečatidla je evidentné, že ho mesto Šamorín v tomto období používalo ako menšie pečatidlo. Odtlačok z roku 1615 je zatiaľ zároveň aj najmladším. Neskoršie odtlačky pečatidla sa nám predbežne nájsť nepodarilo.

Obdobie 17. - 18. storočia

V priebehu 17. storočia vzniklo nové autentické pečatidlo mesta Šamorína. Jeho najstarší odtlačok poznáme na listine mesta Šamorína z roku 1720.²⁶ Pečatidlo má priemer 24 milimetrov. Obsahom pečatného poľa je taktiež Panna Mária s Ježiškom. Oproti dvom vyššie opísaným pečatidlám je tu však niekoľko odlišností. Panna Mária v tomto prípade nemá korunu. Lúčovitú svätožiaru má na hlave len figúra Ježiška. Podľa koroborácie svedeckej listiny z mesta z roku 1720 vieme, že ho v prvej polovici 18. storočia mesto používalo na overovanie dokumentov vo funkcii autentického pečatidla s plnou právnou silou.²⁷ Na základe iného prameňa, listu mesta Šamorína z roku 1750 však vieme, že ho paralelne používalo aj vo funkcii menšieho pečatidla.²⁸ Tým pádom bolo aj v tomto prípade vyhotovené zo striebra a ešte v poslednej tretine 19. storočia sa nachádzalo na mestskej radnici.²⁹

Vzhľadom na prirodzenú trvácnosť vyrytej symboliky, ktorá korešpondovala s názvom lokality, je paradoxné, že v priebehu 18. storočia Šamorín paralelne používal dokázateľne aj ďalšie pečatidlo s iným obsahom. V archívnych dokumentoch sa nám totiž podarilo nájsť aj odtlačok pečatidla Šamorína s

modifikovaným obsahom. Jeho jediný známy odtlačok zatiaľ poznáme z roku 1745.³⁰ Pečatidlo je okrúhle s priemerom asi 30 milimetrov. Na okraji dosky pečatidla kovorytec vyryl drobný vajcovec. Majuskulný latinský kruhopis v tvare: "+SIGILLVM +OPPIDI +SAMARIENSIS +IN +INSWLA +LACSALO" je vyrytý po obvode pečatného poľa. Od poľa je kruhopis oddelený drobným perlovcom. Na pečatidle nie je presne uvedené, či je väčšie alebo menšie. Vzhľadom na jeho rozmery však predpokladáme, že išlo o autentické pečatidlo mestečka. Pečatidlo pravdepodobne pochádza z prvej polovice 18. storočia, prípadne konca 17. storočia.

Pečať Šamorína zo 17. storočia používaná v prvej štvrtine 18. storočia. ŠABA.

V pečatnom poli je na pažiti vyrytá kvádrotvá architektúra (v tvare ležiacého obdĺžnika) s oblúkovým vchodom a bez okien. Na horných rohoch sú postavené dve veže s cibulovitými kupolami. Každá veža má jedno okno. Na hornej hrane stavby, medzi vežami, je umiestnená Panna Mária s Ježiškom v náručí. Sprava aj zľava je vyryté ešte po jednom kužeľovitom objekte

vyrastajúcom z pažite. Objekt, ktorý má naznačeným šrafovaním vyjadrovať zelenú vegetáciu, štíhlým tvarom pripomína tuju.

Obsah pečatidla aj jeho kruhopis kladú pred nás hneď niekoľko otázok. Znázornenie figúry na prvý pohľad zvädza k myšlienke, že ide o stavbu kostola. Rytec pečatidla sa však výrazne snažil zdôrazniť pevnostný charakter znázornenej stavby. Sériou pravidelne rozmiestnených výrazných vrypov viditeľných aj voľným okom vytvoril po celej ploche architektúry pravidelné kvádrovanie. Na zosilnenie účinku ešte umelec okolo vchodového otvoru a po hranách naznačil aj armovanie, resp. bosáž v tvare vystupujúcich trojuholníkov.

Táto povrchová úprava má priame paralely pri riešení exteriérov (fasád) sakrálnych aj profánnych stavieb v období neskorej gotiky aj renesancie. Napovedá tomu aj to, že na znázornenej stavbe nie sú okrem okien veží už žiadne iné okenné otvory. Podľa nášho názoru ide o znázornenie dvojvežového opevnenia, ktoré v tomto kontexte symbolicky reprezentuje Šamorín. Ide o veľmi starý spôsob vyjadrenia „mestského charakteru“ lokality. Figúra Panny Márie ako hovoriaci symbol slúži spolu s kruhopisom na presnú identifikáciu lokality. Čo bolo predlohou tohto pečatidla, presne nevieme. V Uhorsku máme obsahové paralely pečatidiel, kde je vyryté opevnenie (bez iného symbolu) už v prvej polovici 13. storočia. Ide o najstaršie pečatidlá Bratislavy, Banskej Štiavnice, či o niečo neskôr napríklad Ostrihomu.³¹ Mohlo ním teda byť aj najstaršie autentické pečatidlo Šamorína - väčšie stredoveké pečatidlo, alebo niektorý z jeho odtlačkov. Druhou možnosťou je, že inšpiráciou mohla byť skupina pečatidiel viacerých okolitých lokalít, patriacich k bratislavskému hradskému panstvu, kde sa tiež vyskytuje opevnenie. Ide napríklad o pečatidlá Vajnora a Prievozu a tiež Bratislavského Podhradia z obdobia 16.-18. storočia.³²

Použitie dvojitého "W" v slove "Inswla" tiež napovedá, že sa kovorytec asi inšpiroval staršou predlohou. Svedčí o tom aj chybné opakovanie posledných dvoch litier slova *inswla* v skomolenine *lacsalo*. Správne mal totiž vyryť: "IN+INSWLA+CSALO". Táto chyba naznačuje improvizáciu kovorytca pri zistení zlého priestorového rozrátania litier kruhopisu. Zaujímavá je ortografia názvu Žitného ostrova v kruhopise. Ide o použitie moderného tvaru samohlásky „Č“, ktorý sa v maďarskej ortografii v podobe „CS“ objavil až v priebehu 17. storočia a postupne nahradil dovtedy zaužívané tvary „CH“ a „CZ“. Dôvodom tejto zmeny bola písomná reforma vychádzajúca z Uhorskej kráľovskej kancelárie. V prameňoch kancelárie sa ranný príklad názvu Žitného ostrova v dnešnej ortografickej podobe „Csallóköz“ vyskytuje v roku 1659.³³ Aj na základe tejto skutočnosti vznik predmetného pečatidla nemožno datovať pred polovicu 17. storočia. O možnom vzniku pečatidla v tomto období podobne svedčí aj samotný tvar názvu Žitného

ostrova. V 17.-18. storočí bola veľmi obľúbená a rozšírená teória odvádzania názvu ostrova od maďarského *csaló* – *sziget*, tj. vábny, klamný ostrov.³⁴

Baroková pečať Šamorína s motívom opevnenia. Odtlačok z roku 1745. ŠABA.

Obdobie prvej polovice 19. storočia

V období prvej polovice používal Šamorín naďalej niektoré staršie vyššie opísané pečatidlá. Jedinou významnou zmenou bolo získanie armálnej listiny pre mesto z roku 1845.³⁵ Mestečko ňou sledovalo výmenu starších latinských kruhopisov na pečatidlách za maďarské. Bolo to dobovo podmienené úsilie. Časovo zapadá do obdobia vytlačania latinčiny z pozície úradného jazyka. Miniatura listiny zobrazuje farebne stvárnenú plochu mestského pečatidla. Majuskulný maďarský kru-

hopis v tvare: "SOMORJA MEZŐVÁROS PECSÉTJE. 1845." je oddelený od poľa zlatou linkou. V modrom poli sa nachádza Panna Mária s Ježiškom sediaca na zlatom tróne. Panna Mária je červenoodetá s modrým splývavým plášťom. Na hlave má vysokú zlatú otvorenú korunu a v ľavej ruke zlaté žezlo. Z trónu je vľavo viditeľná časť zatočeného operadla.³⁶ Tvar vysokej koruny napovedá, že predlohou bolo opäť vyššie spomínané menšie gotické pečatidlo. Kombinácia modrého pozadia s modrým plášťom je podľa heraldických zásad neprípustná. Je to prejav novovekého úpadku heraldiky. Armálna listina je však aj napriek tomu z hľadiska farebnosti veľmi výnamenná. Ide totiž o jediný prípad, kde poznáme autentické farebné stvárnenie figúr mestského erbu. Tento prameň bol preto čiastočne využitý aj pri obnove mestskej symboliky v roku 1993.³⁷ Boli prevzaté farby oblečenia Panny Márie a zlatá farba trónu. Štít bol však z dôvodov rešpektovania heraldických zásad zmenený na strieborný. Figúry obnoveného mestského erbu sú vytvorené verne podľa gotického pečatidla.

Poznámky

- 1 Somorja - történelmi olvasókönyv. (zost.: BÁRDOS, G.–PRESINSZKY, L.–VÉGH, L.), Šamorín 1996, s. 62-68-citovaný je príspevok: JANCSIK, E.: Egy kis böngészet Somorja levéltárában. In: Győri Történeti és Régészeti Füzetek. Győr 1869/IV.
- 2 Štátny archív v Bratislave, pobočka Šafa (ďalej ŠABA-ŠA), archívny fond Magistrát mesta Šamorín (ďalej MMŠ), Zbierky, inv. č. 2066, rukopis Žigmunda Kisfaludyho o dejinách Šamorína I. časť (ďalej len Kisfaludy), s. 64-65.
- 3 NOVÁK, J.: Pečatidlá zo Slovenska v Budapešti. In: Sborník archivních prací IX, 1959, č. 2, s. 250; NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné erby. Martin, Osveta 1975, s. 344 (tu zhrnutá aj staršia literatúra).
- 4 RAGAČ, R.: Pečať mesta Šamorína. In: BURAN, D. (zost.): Slovenská národná galéria. Dejiny slovenského výtvarného umenia. Gotika. Bratislava, Slovart 2003, s. 515 (fotografia) a s. 804 (katalógové heslo).
- 5 NOVÁK, J.: Erby a pečate Bratislavy. Bratislava, BIPS 1991, s. 19-24 (stredoveká pečať je reprodukováaná na s. 20).
- 6 NOVÁK, J.: Pečatidlá...s. 250.
- 7 NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné...s. 343.
- 8 ŠA BA, Župa Bratislavská I (ŽB I), A XII, Daňové, rok 1802; Archív Reformovaného kresťanského farského úradu v Šamoríne, Staršie písomnosti, inv. č. 121, rok 1804.
- 9 Kisfaludy I., s. 64-65.

- 10 GERÁT, I.: Stredoveké obrazové témy na Slovensku- osoby a príbehy. Bratislava, Veda 2001, s. 106-108.
- 11 Analógie v stredovekom sfragistickom materiáli z územia Slovenska sú pomerne početné. Napríklad mestá Martin (sv. Martin), Svätý Jur (sv. Juraj), či Liptovský Mikuláš (sv. Mikuláš). Pozri príslušné heslá v publikácii NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné...
- 12 Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, inv. č. 4/1860.
- 13 Ako s istou horkosťou poznamenal Kisfaludy v svojom rukopise, mesto dostalo od Uhorského národného múzea len "formálny" ďakovný list a expertízu zostalo dlžné. Kisfaludy, s. 64-65.
- 14 STREŠŇÁK, G.: Vývoj právneho postavenia mesta Šamorín do roku 1599. Bratislava, FF UK 1998, s. 26-53, 90 (diplomová práca).
- 15 ŠABA-ŠA, MMŠ, Listiny, sign. A IX-36.
- 16 „...quilibet Sigillo ipsorum quo ab antiquo usi fuerunt...“. Tamže.
- 17 Kisfaludy sa naopak domnieval, že mešťania chceli naďalej používať veľké pečatidlo. Pozri Kisfaludy I., s. 64-65.
- 18 Archív hlavného mesta SR Bratislavy (ďalej AMB), Inventár listín a listov II. (ďalej Listiny a listy), inv. č. 7496.
- 19 ŠA BA, ŽB I, Zbierka máp a plánov, bez inv. č. (nespracované).
- 20 RAGAČ, R.: Neznáma rukopisná mapa Šamorína z 18. storočia ako historický prameň. In: PRAVDA, J. (ed.): Historické mapy. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava 2005, s. 191-194.
- 21 VENDE, A.: Pozsony vármegye közsései/Somorja. In: BOROVSKÝ, S. (zost.): Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye Arcanum Adatbázis Kft. Budapest, (pracovali sme s CD- Rom verziou diela).
- 22 Pravdepodobne to spôsobila aj postupná strata schopností prečítať a pochopiť jeho gotickou minuskulou písaný kruhopis. Konkrétny takýto prípad z roku 1720 pozri nižšie.
- 23 Paralely takéhoto vývoja možno pozorovať napríklad v Košiciach
- 24 AMB, Listiny a listy III., inv. č. 9308; Kisfaludy pri svojich výskumoch v bratislavskom mestskom archíve našiel najstarší odtlačok tohto pečatidla na archívnom dokumente pochádzajúcom z roku 1598. Uvádza dokument so sign.: "*Pozsony város levéltára, Lad. 28, Num. 61*". Kisfaludy I., s. 64-65.
- 25 AMB, Inventár spisového materiálu VI., škat. 9, Lad. 9, No 42.
- 26 ŠA BA, ŽB I, A III 1669; listina pochádza z 29.11.1720.
- 27 „...et Sub Authentico Oppidi istius Sigillo Jurium Ejusdem futuram ad Cautelam extradari curavimus...“. Tamže.
- 28 ŠA BA, ŽB I, A VI 2095; list pochádza z 23.10.1750.
- 29 Kisfaludy I., s. 64-65.
- 30 ŠABA, Stolica arcibiskupských predialistov vo Vojke, škat. 4.
- 31 NOVÁK, J.: Slovenské mestské a obecné..., vid úvodnú štúdiu.
- 32 Pozri pozn. 5, s. 13-16 (Bratislavské Podhradie), 45-47 (Prievoz), 56-57 (Vrakuňa).
- 33 V tom istom čase sa objavuje moderný tvar samohlásky „ö“ a nahradzuje dovtedajšie písané podoby „u“, „w“ a „eo“. Pozri: PÜSPÖKI NAGY, P.: A Csallóköz neveiről. Győr, Győr-Sopron Megye Levéltára 1989, s. 46-47.

- 34 Napríklad aj František Rákóczi II. vo svojich memoároch v roku 1705 nazval ostrov ako *l' Ile trompeuse*. Podľa tohto názoru sa v písomnostiach vzdelanej vrstvy názov ostrova väčšinou píše s jedným „l“ ako „Csalóköz“. Predpokladáme, že v prípade kruhopisu pečatidla ide o zlatinizovanú podobu názvu ostrova v duchu dobového trendu.
- 35 ŠABA-ŠA, MMŠ, Listiny, A XIII-147.
- 36 Tamže.
- 37 KARTOUS, P.-VRTEL, L.: Heraldický register Slovenskej republiky II. Martin, MV SR 2001, s. 200-201.

STREDOVEKÝ KOSTOL ŠAMORÍNA

Mária Prokopp

Stredoveký farský kostol Šamorína stojí dnes skromne medzi modernými stavbami, na východnom konci hlavnej ulice mesta, vedľa niekdajšieho ramena Dunaja, neskôr zasypaného rybníka. Tu sa nachádzala juhovýchodná brána mesta. Stredovekú urbanistickú štruktúru Šamorína možno rozpoznať aj v dnešnej uličnej sieti, ale ešte jasnejšia je na mape mesta z roku 1777. Os mesta vytvárali dve priame rovnobežné hlavné komunikácie, ktoré viedli od Hornej brány zo strany od Bratislavy k Dolnej bráne zo strany od Komárna, ktorá stála neďaleko nášho kostola. Obe hlavné cesty z každej strany sprevádzal rad domov. K radom domov na okrajoch osídlenia patrili väčšie záhrady a hospodárske budovy. Mesto ochraňovalo pásmo priekopy a dunajského ramena. Za nimi boli bohato úrodné obilné polia. Najdôležitejšie odvetvia zamestnania obyvateľov súviseli s pestovaním obilia - zaoberali sa mlynárstvom a pekárstvom, ďalej rybárstvom i obchodom. Uprostred mesta sa obidve hlavné cesty prepájali s veľkým trhoviskom, ktoré je aj dnes hlavným námestím. Tu sa od polovice 14. storočia konali po sobotách týždenné trhy, potom od roku 1411 krajinské trhy. Na hlavnom námestí podnes stojí radnica, ktorej renesančný pôvod zo 16. storočia je nesporný. Je pravdepodobné, že už skôr, v 15. storočí, po povýšení Šamorína medzi kráľovské mestá roku 1415, postavili sídlo mestskej samosprávy.

Náš kostol obopínal prstenec ohradového múru, ktorý podnes pripomína jeho murované oplotenie. Najstaršie časti kostola pochádzajú z 13. storočia. Na prvú polovicu tohto storočia poukazuje východná časť kostola - ranogotická svätyňa s rozmermi 10 x 6 m, ukončená tromi stranami osemuholníka. Na jej vonkajších stenách je evidentné, že časti nad opornými piliermi spolu s pásom pílovitého zuborezu sú výsledkom neskoršej nadstavby, ktorá môže pochádzať z rovnakej doby ako zachované dva úseky krížovej rebrovej klenby

v interiéri, položenej na konzoly. Túto významnú prestavbu spolu so vznikom oporných pilierov mohol uskutočniť Karol, syn bratislavského župana Alexandra, krátko po roku 1287, keď "obývaná zem Zenthmaria"¹ sa stala jeho vlastníctvom. Pri kvalitnej maliarskej výzdobe kostola, pri koncipovaní ikonografického programu významnú úlohu mohol zohrať Arnold, člen bratislavskej kapituly, ktorý od roku 1285 bol farárom Šamorína.² Svätyňu osvetľovalo päť polkruhovo ukončených štrbinových okien. Z nich iba tri východné okná sú pôvodné, poukazujúce na vznik v prvej polovici 13. storočia. Dve južné okná svätyne neskôr upravili - goticky v 15. storočí, barokovo v 18. storočí a napokon ich v roku 1931 zväčšili.

Pod juhovýchodným oknom je dvojité polkruhovo ukončená románska kňazská sedilia z prvej polovice 13. storočia. Jej obidva oblúky v strede dosadajú na voľne stojaci hranolový kamenný pilier, ukončený nábežníkovou konzolou. Vedľa - východne - od sedilie vytvorili v múre niku lichobežníkového tvaru, slúžiacu na uloženie nádob s vínom a vodou, potrebných pri bohoslužbách.

Kostol z 13. storočia - na rozdiel od predchádzajúcich názorov - už od počiatkov bol pravdepodobne trojlodový a prekrýval ho rovný strop. Poukazujú na to dva nerovnako široké, polkruhovo ukončené arkádové oblúky, prevádzajúce bočné lode s hlavnou. Arkádový oblúk južnej lode je síce vyšší ako v severnej lodi a tiež ich rozpon nie je zhodný, čo by umožňovalo pripustiť určitý časový rozdiel medzi nimi. Malé románske zamurované okno zvonku vo východnej stene južnej lode, ktoré má zhodný tvar s východnými oknami svätyne, však poukazuje na to, že svätyňu a loď postavili naraz, začiatkom 13. storočia v románskom štýle a kostol už v 13. storočí bol trojlodovou bazilikou.

Do severnej lode sa otváral hlavný vstup kostola z 13. storočia - ústupkový románsky polkruhový portál je aj dnes vchodom do chrámu. Vede k nemu hlavná ulica mesta.

Plocha hlavnej lode, veľká 14 x 9 m, dostala v roku 1521 majstrovskú neskorogotickú klenbu s krúženými rebrami, ktorou ju zmenili na dvojloď.

Aj západnú tribúnu - v celej šírke hlavnej lode, podklenutú tromi poľami krížovej klenby s ostrými hranami - mohli postaviť v druhej polovici 13. storočia. Prístup na ňu vedie pôvodným kamenným schodiskom zo severnej bočnej lode. Aj tento prístup potvrdzuje, že severná bočná loď existovala už v 13. storočí. Emporu mohli postaviť pre vlastníka obce - bratislavského hradného župana.

Aj trojpodlažná západná veža so štvorcovým pôdorysom pochádza z 13. storočia. Jej kamenná helmica v tvare kužeľa so štyrmi nárožnými vežičkami, patriaca k charakteristickým prvkom stredovekých kostolov Žitného ostrova, uchováva stredovekú formu, ale jej súčasná podoba je až 19. storočia. Dnešný západný vstup na vežu vytvorili v roku 1931, kostol

však pôvodne nemal západný vchod, podobne ako bratislavský farský kostol, dnešný dóm.³ Veža nevystupovala pred loď kostola, ale, rovnako nasledujúc bratislavský vzor, z dvoch strán ju zvierali pravdepodobne zaklenuté priestory ako uzávery bočných lodí. Severná miestnosť bola sakristiou, kým južná mohla slúžiť na vystavenie zomrelých na márach. Z južnej lode viedol - a aj podnes vedie prístup do krypty pod južnou loďou a svätyňou.

Na konci 1280-tych rokov, po ranogotickej prestavbe kostol slávnostne vysvätil pravdepodobne sám bratislavský prepošt. Poukazujú na to konsekračné kríže z 13. storočia, namalované na steny kostola - vo svätyňi sa ich zachovalo sedem, ďalšie sú na západnej stene lode, severne od dnes už zamurovaného západného vstupu; všetky majú tvar rovnoramenného kríža uzavretého do kruhu.

Ako vyplýva i z predchádzajúceho opisu stavebné dejiny kostola ešte celkom isto nepoznáme. Aj po vynikajúcich štúdiách Zdeňka Váchu⁴ existujú ešte nevyjasnené otázky, na ktoré môže dať odpoveď iba kvalifikovaný pamiatkový výskum a archeologické odkryvy.

Po prestavbe na konci 13. storočia, okolo roku 1290 celý kostol dostal veľkolepú figurálnu maliarsku výzdobu, na čo poukazujú vyobrazenia odkryté a reštaurované po etapách, počnúc 50. i 60. rokmi 20. storočia. Z nich k malbám z 13. storočia patria stojaci svätci pod maľovanými baldachýnmi, scéna Smrti Panny Márie na severnej stene svätyne, ako aj obraz súdiaceho Krista v mandorle na severnej stene hlavnej lode, nad niekdajším severným hlavným vstupom, presnejšie fragmentárne vyobrazenie Krista a figúry orodujúcej Márie, kľaciacej po jeho pravici. Toto zoskupenie Deesis mohlo byť - ako ústredný obraz - súčasťou väčšieho vyobrazenia Posledného súdu, ktoré sa skrýva ešte pod omietkou. I tento malý fragment presvedčivo dokazuje vynikajúcu výtvarnú i technickú pripravenosť jeho majstra.

V polovici 14. storočia, keď Šamorín - pričinením práva prievozu na Dunaji, obchodu, rybárstva, pestovania obilia i remesiel - podstatne zbohatol, narástol počet jeho obyvateľov, aj jeho kostol rozšírili v novom dobovom gotickom štýle.

Kostol totiž bol centrom spoločenského života obyvateľstva. Odohrávali sa tu najväčšie životné udalosti, sobáše, pohreby, novorodenec sa tu cestou krstu stal členom pospolitosti. Každoročný sviatok patrónky kostola, kostolné "hody", je ešte i dnes veľkolepou všeludovou oslavou. Ten v Šamoríne je 15. augusta, na sviatok Nanebovzatia Panny Márie. Tento deň je najdôležitejším mariánskym sviatkom katolíckej cirkvi: pripomína, ako Ježiš Pannu Máriu po smrti i s jej telom vyniesol do neba a tam ju korunoval za Kráľovnú nebies. V Uhorsku má tento sviatok osobitný význam: prvý uhorský kráľ sv. Štefan roku 1038, pred svojou smrťou, keď sa mu javilo udržanie krajiny ľudsky celkom bezvýchodiska, tak v tento deň ponúkol svoje kráľovstvo Panne Márii. V Šamoríne tento sviatok bol zároveň radostným sviatkom príslušnosti k ostrihomskej arcidiecéze, k cirkevnému centru krajiny - sídlu primasa, prvému hlavnému mestu krajiny, mestu sv. Štefana. Ľud Šamorína bol hrdný na to, že Panna Mária je nielen patrónkou ich chrámu, ale dala meno ich obci, od roku 1405 kráľovskému mestu.

V druhej polovici 14. storočia, pravdepodobne v 1370-tych rokoch, svätyňa šamorínskeho kostola dostala úplne novú gotickú maliarsku výzdobu, vysokej umeleckej kvality. Jej tematiku určil vedecký teologický program. Aj táto fresková výzdoba vo svätyni uzrela znovu svetlo sveta v 1950-tych až 1990-tych rokoch. V nasledujúcej kapitole širšie zhodnotíme ich význam.

Na všetkých troch stranách hlavnej lode vidíme na pilieroch namaľované konsekrčné kríže zo 14. storočia, ktorých rovnaké ramená vytvárajú polkruhy, nakreslené kružidlom.

V 14. storočí v južnom múre kostola otvorili nový portál s lomeným oblúkom a hruškovým profilom v rámovaní.

V roku 1405 sa stal Šamorín kráľovským mestom, vtedy mesto nechalo vytvoriť nádherné pečatidlo. Na pozitívnom odťahu pečate je Panna Mária, patrónka mesta i kostola, frontálne sediac na tróne-lavici bez operadla, v dlhom ozdobnom plášti s bohatými záhybmi, na hlave s ľaliovou korunou. Na ľavom kolene jej sedí Božské dieťa, ktoré objíma ľavou rukou. V pravici drží kráľovské ľaliové žezlo. Okolo nej vyrytý nápis písmenami gotickej minuskuly: s/igullum/ * civitat/is * sa-marie * mi/nus/ *.

V prvej polovici 15. storočia uskutočnili na budove kostola rozsiahlejšie úpravy. Vtedy vznikla krížová rebrová klenba v južnej bočnej lodi s dva razy vyžľabeným profilom, podopretá profilovanými konzolami. Súčasne vo svätyni zväčšili dvojicu južných okien a aj v lodi vznikli vysoké gotické okná, ktoré dnes pripomínajú len ich zamurované záklenky na južnej exteriérovej stene kostola. Dolná časť rámovania jedného zo zamurovaných gotických okenných otvorov sa ukazuje aj na vnútornej stene južnej lode. Tieto pôvodne rozmerné okná odievali interiér kostola do žiarivého slnečného svetla. Jediné gotické okno, kde sa zachovala aj pôvodná kružba, zložená z trojice trojlístov, vytvárajúcich trojuholník, sa nachádza vo východnej stene južnej lode. Cez neho prúdi do kostola slnečný svit z východu. Pravdepodobne v 15. storočí prerezali gotické okno aj do juhovýchodného horného rohu hlavnej lode.

K nástenným malbám, ktoré vznikli počas prvej polovice 15. storočia, patrí scéna so sv. Jurajom na parapete tribúny, uzavretá do linkového rámovania. Mohli ju vytvoriť v 1420. až 1430-tych rokoch. Sprava prichádzajúci smelý hrdina na bielom koni s istotou zabodáva svoju kopiju do hrdla mohutného draka, útočiaceho na neho z ľavej strany. Medzi nimi, na pozadí obrazu sa modlí kľačiaci princezná. Časť tohto obrazu sa ešte skrýva pod omietkou. Vyobrazenie charakterizujú dynamické formy a dekoratívne kontúry internacionálnej gotiky. Obraz vznikol pred úpravou lomených arkád, nesúcich tribúnu, lebo ich oblúk prerezáva výjav. Stredoveké uctievanie sv. Juraja bolo rovnako významné v západnom i vo východnom kresťanstve. V Uhorsku, na hraničnom území kresťanstva latinského a gréckeho rítu, pamiatky i tradícia poukazujú na vystupňovanie jeho kultu. Tu, deň sv. Juraja - 24. apríla znamenal nielen začiatok jarných poľnohospodárskych prác a bol tiež dňom obrody povolání vo verejnom živote, ale od roku 1318, keď vznikol rytiersky rád sv. Juraja - spoločenstvo bojovníkov slúžiacich bezprostrednej ochrane kráľa, bol aj osobitým sviatkom. V prvej polovici 15. storočia kráľ Žigmund Luxemburský nanovo usporiadal rytiersky rád sv. Juraja pod názvom Dračí rád, ktorý predstavoval úzku skupinu najvernejších ochrancov panovníka. Počas hustiských vojen sa stal sv. Juraj – šarkanobijca hlavným

patrónom bojovníkov proti kacírstvu. Aj obec Svätý Jur a rod Svätajurských grófov, ktorý odtiaľ pochádzal, poukazuje na stredoveký kult sv. Juraja v okolí Bratislavy.

Zdôraznené situovanie fresky so sv. Jurajom v našom kostole, (popri už uvedenom), odkazovalo aj na titulárneho svätca susediacej obce - farnosť sv. Juraja. Tento farský kostol sa vyskytuje v záznamoch bratislavského prepoštvstva v roku 1390 spolu s naším kostolom Panny Márie. Obidve osady neskôr splynuli pod názvom Šamorín.⁵ Kostol sv. Juraja zbúrali. Fresku so sv. Jurajom na parapet vlastníckej tribúny mohol dať namaľovať bratislavský župan Juraj Rozgonyi (1421-1450) z úcty k svojmu patrónovi. Vlastnícka empora totiž prislúchala županovi. Juraj Rozgonyi a jeho brat Štefan sa od roku 1439 stali skutočnými pánmi Šamorína, potom ako im kráľ Albert na vyrovnanie časti dlhu ponechal mesto Šamorín. Početní členovia rodu Rozgonyiovcov zastávali počas 15. storočia v Uhorsku významné úrady. Stavbu bratislavského hradu za kráľa Žigmunda usmerňovali Juraj a Štefan Rozgonyiovcí. Od roku 1430 boli aj županmi Nitrianskej a Komárňanskej stolice. Od roku 1437 dostali Spišský hrad spolu so spišským županstvom.⁶ Z ich poverenia v rozpätí 1420. až 1440-tych rokov obnovili šamorínsky kostol. Okrem maľby so sv. Jurajom mohli nechať vytvoriť pastofórium v severnej stene svätyne kostola. Jeho niku s kamenným rámovaním, profilovanú priamymi líniami, korunuje trojuholníkový kružbový štít, vo vrchole s kamennou kyticou. Na hranách štítu je zdobené plazivými listami a po oboch stranách má po jednej fiále. V štíte vidíme reliéf trojštvrтинovej postavy Ježiša. Nad výklenkom pre uloženie Sviatosti oltárnej umelec zobrazil Ježiša živého, frontálne, s obnaženým trupom, okolo bedier rúšku s mäkkými záhybmi. Sochár predstavil Vzkriesenie Ježiša - po Ukrižovaní – ako s ranami na oboch rukách ukazuje na svoje srdce, prebodnuté kopijou, dokazujúc svoju smrť a nasledujúce Zmŕtvychvstanie. Pod jeho pravitou na hornom okraji pastofória stojí kalich, do ktorého sa zachytila Ježišova krv. Toto vyobrazenie sprítomňuje mystérium Eucharistie. Podľa Ježišových slov, ktoré môžeme čítať v Biblii, Eucharistia je Ježišovým skutočným telom a krvou, prítomným v podobe chleba a vína. Toto vy-

obrazenie podľa predpovedí proroka Izaiáša nazývame latinsky *Vir dolorum*, alebo *Muž Bolesti*, či *Imago Pietatis* (obraz zbožnosti). Umelecké stvárnenie témy reprezentuje prísnejší a uzavretejší formový svet 1440.- 1450-tych rokov.

V múre sakristie vidíme osadený ďalší kamenný rám štvorcovej niky s valcovou profiláciou z 15. storočia, ktorá sa pôvodne mohla nachádzať vo svätyni a slúžila na uchovávanie liturgických nádob či posväteného oleja.

V 1440-tych rokoch mohla vzniknúť aj kazateľnica, nachádzajúca sa pred severným pilierom triumfálneho oblúka. Jej bočné steny zdobia rámovania s valcovými prútmi. Formovo je príbuzná tzv. Kapistránskej kazateľnici z kostola sv. Štefana vo Viedni, z ktorej - podľa tradície - sv. Ján Kapistránsky povzbudzoval do boja proti Turkom.

V rovnakom čase ako kazateľnica a pastofórium vznikla aj pôvodná osemuholníková krstiteľnica z červeného mramoru, zdobená takisto valcovými prútmi, ktorú Arnold Ipolyi v roku 1858 videl ešte v kostole,⁷ ale neskôr ju darovali. Dnešná krstiteľnica mohla vzniknúť okolo roku 1900.

Aj nástenné obrazy dvoch bočných oltárov po stranách triumfálneho oblúka mohli vzniknúť v 1440-tych rokoch. Freska oltára zo severnej strany zobrazuje sv. Mikuláša biskupa medzi apoštolmi sv. Petrom a Pavlom. Z oltárnej nástennej maľby na juhu sa zachovalo iba vyobrazenie jedinej mužskej hlavy. Obidva oltárne obrazy patria ku kvalitným dielam tzv. prísneho štýlu, ktorý nasledoval po období internacionálnej gotiky. Uctievanie sv. Mikuláša v Šamoríne i na celom Žitnom ostrove bolo veľmi živé, keďže bol patrónom obchodníkov, lodníkov, rybárov i poľnohospodárov. I v kostole v Dunajskej Strede sa zachovala nástenná maľba so sv. Mikulášom z obdobia okolo roku 1400. Zobrazenie apoštolských kniežat – sv. Petra a Pavla – bolo výrazom vyjadrenia vernosti Rímu aj po desaťročiach rozkolu západnej cirkvi. Sv. Peter je tiež patrónom rybárstva, hlavného zamestnania Šamorínčanov. A napokon patrónom stredovekého farského kostola v Eliášovciach, ktorý patrila k šamorínskemu podprepoštvu, bol sv. Peter.

Považujeme za pravdepodobné, že nad bočnými oltármi, po stranách triumfálneho oblúka sa v Šamoríne klenuli boha-

to rezané kamenné baldachýny, podobné niekoľkým oltárom z 15. storočia vo viedenskom kostole sv. Štefana. Podľa K. Kubičkovej i v stredovekom kostole sv. Tomáša v Moste pri Bratislave stáli baldachýnové oltáre po oboch stranách triumfálneho oblúka.⁸

V druhej polovici 15. storočia a začiatkom 16. storočia, v období kráľa Mateja a Vladislava II., (ktorí tiež viackrát navštívili Šamorín) kostol nerozširovali ani neprestavovali, ale - celkom isto - obohatili jeho vnútorné zariadenie a liturgické vybavenie. Dobrodinci darovali kostolu krídlové oltáre, vyrezávané stallá, zlatnícke predmety, kalichy, svietniky, monštrancie, omšové rúcha, oltárne antependiá, zástavy, omšové knihy, atď. Nepoznáme však o nich žiadnu zmienku. Po stranách kedysi funkčného okna v západnej hornej časti južného múru hlavnej lode vidno erby kráľa Vladislava II. a rodu Jagelovcov, doprevádzané rovnakým renesančným ornamentálnym rámovaním. V ľavom erbovom štíte v prvom a štvrtom poli sú pásy arpádovského rodu, kým v druhom a treťom poli dostal miesto český lev s dvomi chvostmi. Rodový erb kráľa - figúra jednohlavej orlice Jagelovcov spojený s erbom rodu Arpádovcov sa objavuje napravo od okna ako pár k prechádzajúcemu. Tieto dva polkruhovo ukončené, výtvarne stvárnené erbové obrazy (z nich ľavý umiestnený do kruhového štítu) oslavujú kráľovský rod Jagelovcov a ich veľkého syna - poľsko-českého a uhorského panovníka - Vladislava II. (1490-1516). Erby nechali zrejme namaľovať grófi zo Svätého Jura, ktorí v roku 1492 od kráľa Vladislava získali Šamorín ako zálohu.

Najveľkorysejší a umelecky najvýznamnejší stavebný zásah do kostola sa odohral roku 1521, kedy hlavná loď dostala podnes zachovanú, nádhernú neskorogotickú klenbu s krúženými úsekmi rebier. Dynamicky klenutá konštrukcia, vytvorená z dvakrát vyžľabených rebier, poskytujúca malebné efekty, je vlastne vytvorená z troch paralelných dvojíc osemdielných klenieb. Ako otvorený dáždnik sa zbiehajú vnútorné rebrá do dvoch osemuholníkových pilierov, stojacich v hĺbkovej osi kostolnej lode. Tieto delia skoršiu hlavnú loď kostola na dvojloďie. Vonkajšie rebrá na bočných stenách sa opierajú do profilovaných konzol, prípadne sa pripájajú k plochám boč-

ných múrov formou krúženej vidlice. Tieto rebrá (oddelené od vlastnej klenby) nazývame voľnými rebrami. Prvé doklady tohto typu klenby, vyžadujúcej si veľké technické znalosti a umeleckú fantáziu, sa objavili v európskej architektúre počas 40-tych rokov 15. storočia v Bavorsku (Landshut), potom na zaklenutí hlavnej lode v kostole sv. Štefana vo Viedni, ktoré navrhol Hans Puchsbaum a dokončili v roku 1459. V bratislavskom dóme, vysvätenom 1452, trojlodie zaklenuli tak isto podľa Puchsbaumovho plánu. Bočné lode tu pokryli klenbami s krúženými úsekmi rebier. Krátko potom vytvorili kaplnku sv. Anny, pristavanú k severnej strane bratislavského dómu, ktorej dve polia klenby v tvare štvorlistu poukazujú už na pokročilejšiu formu, blízku šamorínskemu zaklenutiu. Vo farskom kostole v Ruste, ležiacom západne od Šamorína – v dnešnom Burgenlande – je podobná klenba, hoci jednoduchšej konštrukcie, ale jej dva šesťdielne polia sú pre nás dôležité, nakoľko sú na svorníku datované (rokom ukončenia) do roku 1515, a tak túto klenbu možno považovať za bezprostredného, časovo blízkeho predchodcu Šamorína. Pre obidva kostoly bola vzorom Bratislava. Poznáme aj mená šamorínskeho stavebného majstra a jeho pomocníkov, sú namaľované na nápisovej páske pod klenbou. V nemeckom nápisu, s mierne gotizujúcimi veľkými písmenami antikvou stojí:

MAISTER PETER MAVTER HAT GEMACHT
DAS GEWELB AVCH VND DI ERSAMEN HERRN
MIT NAMEN WOLFGANG FLEISCHAKHER VND
MERI MARTON VND GEWESN ZV DER
SELBIGEN ZEIT ANNO DNI 1521

To jest majster Peter - teda vynikajúco školený odborník v odbore staviteľstva – vytvoril klenbu pomocou Wolfganga Fleischakhera a Martina Meriho v roku 1521. Predbežne mená týchto majstrov neevidujú dejiny umenia, ale, dúfajme, že neskorší archívny výskum objasní život a ďalšie diela týchto vynikajúcich majstrov, patriacich k najlepším súvekým európskym staviteľom. Doterajšie umeleckohistorické bádanie - Václav Mencl,⁹ József Csemegi,¹⁰ potom László Császár¹¹ a Karol Kahoun¹² zozbierali a odborne analyzovali neskorogotické typy klenieb z 15. i 16. storočia, používaných v Uhor-

sku a poukázali na ich významné postavenie v dobovej európskej architektúre. Takto poznáme priestorovo rozvinuté zaklenutie hradnej kaplnky v Siklósi z rokov 1470-1482, kde sa štvoruholníkové polia vo vrchole sieťovej klenby zmenili na oblúkové. V paulínskom kostole v Marianke neďaleko Bratislavy na sieťovej klenbe z roku 1471 sa ohýbané rebrá zjavujú v podobe, neznámej z európskej architektúry: štvoruholníky vo vrchole klenby sú diagonálne delené rebrami v tvare písmena S. Vo farskom kostole v Kremnici na hviezdicovej klenbe z roku 1489 neznámy majster osobitým spôsobom využil oblé úseky pri siedmich pároch rebier. Začiatkom 16. storočia vzniká bohatšia sústava rebier vo františkánskom kostole v Andocsi a kostole sv. Jána v Šoproni. Pri tejto klenbe, ktorá v pôdorysnom premietnutí vytvára tupinánové formy, poznáme i jej majstra – je ním Michel Poulnor Kirchmaister, i rok vzniku – 1519. Narastanie vertikálnych vzdialeností spájaných prostredníctvom rebier tu signalizuje vysoké technické znalosti. Klenba oratória farského kostola v Banskej Bystrici z rokov 1510-1515 a klenba svätyne kostola Panny Márie Snežnej v Banskej Štiavnici (1512) stavia už na sústave pretínajúcich sa kružníc. Ich majstrom mohol byť Anton Pilgram, pôsobiaci od roku 1512 vo Viedni, alebo jeho žiak.

Najvýznamnejšie klenbové riešenia v dobovej stredoeurópskej architektúre stretávame vo Vladislavskej sále a na Jazdeckých schodoch kráľovského hradu v Prahe. Po nich nasleduje nádherná klenba lode z kostola sv. Barbory v Kutnej Hore, skonštruovaná z pretínavých kruhových segmentov (1512). Tieto klenby sú dielom Benedikta Rieda. Jeho žiak Jakub Heilmann vytvoril okolo roku 1525 nie menej geniálne vystavanú klenbu Erbovej siene albertovského hradu v Míšni.

Nádherná šamorínska klenba ešte v roku 1521, ihneď po výstavbe, dostala aj renesančnú maliarsku výzdobu. Na nej v strede medzi rebrami nad západným pilierom sa objavuje aj portrét vedúceho staviteľa majstra Petra, s najdôležitejšími pracovnými nástrojmi – pravítkom a kladivom, hľadiaco smerom k tribúne. Dekoratívna kresba a živá malebnosť hláv zvierat, anjelov a ľudí so symbolickými významami, ktoré sú v cvikloch s bielym pozadím medzi ohýbanými rebrami, stupňu-

je priestorový účinok klenby i pestrosť, slávnosť interiéru kostola. Škoda, že reštaurátor trochu svojvoľne a nešikovne zvýraznil kontúry, čím obrazy stratili zo svojej umeleckej hodnoty. I tak možno určiť ikonografický program výmalby. Zaklenutie kostola v každom prípade symbolizuje nebeskú sféru. V stredoveku na klenbové polia maľovali hviezdnu oblohu, na ktorej vyobrazenia sprítomňovali Boha, Božie symboly a Boží svet. Renesančné myslenie, ktoré obohacuje kresťanský svetonáhľad o antickú filozofiu, sprítomňuje svet transcendentálna voľnejšie a vo svetskejšom uchopení. Okrídlené anjelské hlavy na šamorínskej klenbe podľa pôvodného gréckeho významu sú poslami Boha k ľuďom. Sú prostredníkmi medzi Stvoriteľom a stvoreným svetom. Teda symboly, ktoré sa im objavujú v ústach - had, kruh, atď. - tlmočia božské posolstvá. V jednom z cviklov klenby sa had plazí z hlavy anjela. Od pradávna – i v kresťanstve – je had symbolom, nesúcim protichodné významy. Značí satana, zlo, zvodcu, kacírsku náuku, ale zároveň had symbolizuje aj cnosť Múdrosti a je tiež atribútom dialektiky ako vedy. Had je i životodarným, liečiacim zvieratkom. Starozákonný Medený had je predobrazom Krista-Vykupiteľa. V spise *Iconologia*, vydanom v roku 1593, jeho zostavovateľ Cesare Ripa¹³ odporúča hada na vyobrazenie Falošnosti a Hnevu.

Najčastejším symbolom na výmalbe klenby je okrídlená anjelská hlava, držiaca v ústach kruh. Kruh vždy vyjadruje božský, duchovný obsah. Kruh ako znak, ktorý sa vracia k sebe samému, je symbolom Jednoty, Absolútna, Úplnosti, večného návratu, cyklického svetonáhľadu. Poukazuje na večnú jednotu času a nekonečna, jediného a večného.

V klenbových cvikloch medzi anjelskými hlavami s kruhmi sa objavujú čelne zachytené baranie, psie a mačacie hlavy. Baran od dôb sv. Ambróza – počnúc 4. storočím – je symbolom Krista, keďže baran bol obetným zvieraťom. Vo hvezdárstve je baran prvým znamením zverokruhu, je znamením hviezdneho obrazu marca-apríla, symbolom začiatku jari. Je symbolom nového začiatku, znovuzrodenia. V Šamoríne sa k jednej z baraních hláv blíži rak. Rak, keďže zvlieka svoj pancier, je symbolom Vzkriesenia Ježiša. V širšom význame odkazuje na vzkriesenie duše, na vzkriesenie človeka z hriechu. V rade zverokruhu je znamením júna-júla, značiacim začiatok leta. Z úst inej baranej hlavy vychádza had. Poukazuje to na to, že bohumilá obeť odpudzuje zlo.

Pes je symbolom vernosti a ľudskosti. V staroveku mačka bola stelesnením bystrozrakosti, vnútorného videnia, kresťanstvo skôr vyzdvihlo jej negatívne črty – stala sa vyjadrením lenivosti, túžby po rozkoši. Renesančný svet poznal obidva tieto významy.

Aj z týchto vytrhnutých príkladov zobrazení je jednoznačné, že výmalba klenby v Šamoríne z roku 1521 vznikla podľa renesančného vedeckého ikonografického programu, v ktorom dobová humanistická astrológia je v najplnšom súzvuku so scholastickou teológiou. Filozoficko-teologický systém symbolov v obrazoch spolu s ich umeleckým stvárnením je znamenitým výtvarom doby. Maliarska výzdoba je teda dôstojným partnerom umeleckohistorického významu architektúry klenby. Pri svätyni nad triumfálnym oblúkom vo vrchole klenby je v obdĺžnikovom ráme datovanie do roku 1521, ktoré hrdó ohlasuje výnimočnosť spoločného diela autora programu a maliara.

Začiatkom 16. storočia mohla vzniknúť maliarska výzdoba severnej predsieni. Na západnej stene sa dajú ešte rozpoznať tri stojace ženské postavy: Madona držiaca dieťa, po jej

pravici sv. Helena s krížom a po ľavici sv. Barbora s kalichom. Na klenbe nad nimi vidno časť renesančnej rastlinnej rozvilinovej ornamentiky.

Zo stavebných úprav neskorších storočí je potrebné spomenúť, že severnú bočnú loď (vydelenú zámurovkou od hlavnej lode) využíval istý čas reformovaný zbor. Jej zachovaná jednoduchá valená klenba mohla vzniknúť v novšom období po akejsi živelnnej pohrome, po požari či povodni. Z dokladov obohatenia kostola umeleckohistorickými predmetmi je potrebné vyzdvihnúť historizujúcu neorenesančnú organovú skriňu, ktorá vznikla v druhej polovici 19. storočia. Vonkajšiu drevenú bránu severnej predsieni zhotovili v roku 1844. Stôl Pána z červeného mramoru pochádza z roku 1904.

Svoju dnešnú podobu stavba dostala po komplexnej pamiatkovej obnove v roku 1931. Vtedy v severnej stene otvorili priechod medzi svätyňou a dnešnou sakristiou i vstup do podvežia zo západnej strany. Súčasne vznikli aj dvojité okná západnej časti južnej steny a na severnej strane západnej steny. V severnej lodi umiestnili pamätnú tabuľu šamorínskym hrdinom padlým v prvej svetovej vojne a v južnej lodi do tabule z červeného mramoru vytesali hlavné údaje z dejín kostola.

V roku 1954 sa objavili prvé stopy stredovekých nástenných malieb v kostole: odvtedy až podnes, vo viacerých etapách prišiel rad na odkryvy a reštaurovanie nástenných malieb európskeho významu. Väčšia časť nástenných malieb v lodi sa ešte stále skrýva pod stáročnou vrstvou omietky.

Nástenné malby v kostole

Náš kostol v období romaniky a gotiky, teda v 13. a 14. storočí, bol úplne vymaľovaný na základe logicky postaveného teologického programu – podobne ako iné významnejšie kostoly v Európe, najmä na európskom juhu i v strednej Európe. V 15. a 16. storočí cvikli nástenných malieb v strednej Európe a tak i v Uhorsku vystriedali oltárne tabule a sochy, rozmerné krídlové oltáre. V nástennom maliarstve sa do popredia dostala renesančná ornamentika a alegorické figurálne kom-

pozície, ako je to evidentné aj v Šamoríne na klenbe hlavnej lode a na južnej stene. Staršie nástenné maľby prekryla novšia výmalba. Aj v Šamoríne predpokladáme, že v polovici 15. storočia, (prípadne počas jeho druhej polovice), v období kráľa Mateja, vo svätyni na (podnes zachovaný) kamenný oltárny stôl postavili krídlový oltár. Jeho ikonografický program bez pochyb – podobne ako skoršia gotická maliarska výzdoba stien – sa spájal s nebeskou oslavou Panny Márie, patrónky kostola. Uprostred krídlového oltára iste bolo vyobrazenie Korunovania Panny Márie, kým na tabuliach z vnútornej strany oltárnych krídel boli predstavené scény zo života Márie. Vonkajšie obrazy, ktoré bolo vidno po zatvorení krídel v období pred Veľkou nocou, v pôstnom čase, sprítomňovali Ježišovo utrpenie a smrť na kríži. Všeobecne krídlové oltáre začali odstraňovať už od druhej polovice 16. storočia a na ich miesto v katolíckych i evanjelických kostoloch stavali barokové oltáre. V reformovaných chrámoch oltár nahradili Stolom Pána, ktorý - spolu s kazateľnicou - sa dostal do centra kostolného priestoru. V Šamoríne, kde reformovaný zbor zakúpil skorší farský kostol mesta v roku 1789, nové, podnes zachované zariadenie interiéru vytvorili počas 19. a 20. storočia.

V stredovekom kostole Šamorína gotickú dekoráciu nástennou maľbou, ktorá je dnes pýchou mesta, ba celej strednej Európy, prekryvali neskoršie vrstvy omietok a výmalieb počas dlhých storočí, pravdepodobne už od polovice 15. storočia do roku 1954. Je zásluhou duchovného Žigmunda Csukása, ktorý polstoročie (v rokoch 1947 - 1996) bol znamenitým kňazom tunajšieho chrámu, že takmer po poltisícke rokov sa dostali na slnečné svetlo maľby, predstavujúce veľké umelecké hodnoty. On už v roku 1954 pri objavení prvých stôp po freskách, rozpoznal ich význam vo vzťahu k minulosti mesta. Nešetiac námahou súril bratislavský Pamiatkový ústav, aby vyslali špecialistu na odborné prieskumy. Tak v rokoch 1955-1957 preskúmali v celom kostole povrchy stien a za pomoci takmer 500 sond zistili, že kostol bol všade vymaľovaný figurálnymi vyobrazeniami. Práce pokračovali až v roku 1980, potom opäť po dlhej prestávke v rokoch 1988-1992 odkryli (i dnes viditeľnú) veľkolepú gotickú freskovú vý-

zdobu vo svätyni, v lodi zobrazenie legendy sv. Juraja na parapete empory, freskové obrazy bočných oltárov po stranách triumfálneho oblúka, ako aj konsekrčné kríže z 13. a 14. storočia.¹⁴ Na severnej stene hlavnej lode sa odkrýva iba začali. Okolo obrazu súdiaceho Krista, ktorý poukazuje na vyobrazenie Posledného súdu, sa iste skrýva celá kompozícia. Výskum ešte v 1950-tych rokoch poukázal na zobrazenie Ladislavskej legendy ukryté pod vrstvami omietok na severnej stene. Doteraz posledné reštaurovanie sa uskutočnilo v rokoch 1991-1995, kedy zviditeľnili obrazy z 15. storočia na západnej stene severnej predsieni, predstavujúce stojace svätice – Madonu s dieťaťom medzi sv. Barborou a sv. Helenou. Tieto obrazy sú dôležitým príspevkom aj k stavebným dejinám kostola - dokladajú, že severnú predsieň nepostavili v barokovom období, ale už v stredoveku, najneskôr v 15. storočí. Toto datovanie podporuje aj rozdiel medzi úrovňou podlahy v predsieni a terénom v záhrade okolo kostola vo výške štyroch schodov. Sú výsledkom navážok terénu zo štyroch storočí.

Nástenné malby z 13. storočia

Najstaršie nástenné malby presbytéria sa objavili v dvoch vodorovných pásoch na severnej stene svätyně, pod západným poľom klenby. Uprostred horného pásu pod maľovanou trojdielnou loggiou ukončenou lomenými oblúkmi tu stojí trojica mužských svätcov. Dvaja biskupi na hlave s biskupskou mitrou majú v rukách knihu a pastiersku palicu. Muž vpravo je odetý do zdobeného plášťa, pravicom sa opiera o meč. Na hlave má korunu, ide teda o kráľa. Zo zobrazenia je viditeľná iba červenkastá podmaľba, vrchné vrstvy maľby sa nezačovali. Takto aj o identifikácii figúr možno len usudzovať. Je možné, že uprostred stojaci biskup je sv. Vojtech - pražský biskup, patrón ostrihomskej katedrály, ktorý zohral dôležitú rolu pri obrátení starých Maďarov na kresťanskú vieru, pri krste panovníckeho rodu a pri príprave sobáša kráľa Štefana. Zobrazným kráľom môže byť sv. Štefan, ktorý v roku 1000 vytvoril kresťanský uhorský štát. Vľavo stojaci biskup je mož-

no sv. Martin, patrón bratislavského prepoštvstva, ktorý sa narodil v Panónii – v Savarii (dnes Szombathely) a stal sa biskupom vo francúzskom Tours. Jeho hrob sa stal jedným z najdôležitejších pútnických miest stredovekej Európy. Sv. Štefan porazil pohanského Koppányu pod zástavou, vyzdobenou jeho postavou: odvtedy sa biskup Martin radí k uhorským svätcom.

Napravo od zdôraznenej trojice ten istý maliar namaľoval najznámejší výjav zo života sv. Martina biskupa, na ktorom ešte ako rímsky vojak, zosadnúc z koňa, daroval polovicu svojho plášťa uzimenému žobrákovi. Žobrák tu má už na pleciach plášť a opierajúc sa o palicu obracia sa naľavo – smerom ku svätému kráľovi. Martin, stojac za koňom tak isto hľadá ku svätcom.

V páse pod týmito obrazmi maliar, ktorý v Šamoríne pracoval 1280-tych rokoch, namaľoval scénu Smrti Panny Márie. Aj tu sa zachovala iba spodná podmaľbová vrstva, ale i podľa nej možno konštatovať vynikajúcu kompozičnú výstavbu obrazu a umeleckú úroveň vyobrazenia. Uprostred obrazu v gotickom rúchu s bohatými záhybmi leží Mária na lôžku, ktoré je paralelné s obrazovou plochou. Vo vertikálnej osi obrazu, za lôžkom stojí Ježiš na rukách s dušou Márie, zobrazenej v podobe dievčatka. Z oboch strán vedľa Ježiša stojí po šesť apoštolov, vytvárajúci pás. Všetci sa obracajú k Márii. Jeden z apoštolov, pravdepodobne Tomáš, kľáči pred lôžkom a hľadá hore, odkiaľ sa k nemu vystiera ruka. Azda mu podáva Máriin opasok, ako sa o tom dočítame v príbehu Máriinho života z Legendy Aurea, zostavenej v 13. storočí. Stojace postavy pred bielym pozadím vyplňajú celú výšku obrazového poľa. Hlavy vytvárajú priamy vodorovný pás, ktorý je ešte umeleckým dedičstvom romaniky, kým postavy nestoja už meravo vedľa seba, ale živo sa pohybujú, ako to naznačujú aj dynamické záhyby ich odevov.

Súčasťou výmaľby z konca 13. storočia bol aj freskový obraz sv. Michala archanjela na severnom pilieri triumfálneho oblúka, evidentný za kazateľnicou.

Na konci 13. storočia iný znamenitý maliar, odlišného školenia, mohol namaľovať kompozíciu Deesis na severnú

stenu hlavnej lode, ktorá patrí k novátorskému tzv. lámanému štýlu (Zackenstil), vtedy dobre známemu v strednej Európe. Toto zlomkovité vyobrazenie, ako sme už skôr spomenuli, bolo ústrednou časťou obrazu Posledného súdu.

Fresková výzdoba kostola zo 14. storočia

Význam mesta Šamorín v 14. storočí, v anjouovskom období, aj dnes presvedčivo dokladá veľkolepá fresková výzdoba svätej farského kostola. Súbor nástenných malieb, odkrytý iba pred niekoľkými desaťročiami, má medzinárodný význam. V prvom rade je to vďaka ich vynikajúcej umeleckej úrovni. V strednej i západnej Európe sa zachovalo len málo podobných, úplných výmalieb vo svätyniach. Ich myšlienková obsažnosť, ikonografický program je chválou vzdelaného teológa. Pred príchodom do kostolnej lode sa naraz odкрýva podstata učenia katolíckej cirkvi o Bohu i o patrónke kostola - Márii, Matke Božej, vzatej na nebesia. Nad niekdajším oltárom, na najhlavnejšom mieste svätej, v úzkom a vysokom východnom klenbovom poli, pred modrou hviezdnatou oblohou sedia na spoločnom tróne Mária a Ježiš, obaja v gotických rúchach s bohatými záhybmi. Mária po Ježišovej pravici sa obracia so zopätými rukami k Synovi. Symbolizuje Cirkev, nevestu z biblickej Piesne piesní, ktorú velebí jej Snúbenec usadiac ju na svoj trón. Za týmto obrazom, v dvoch nasledujúcich dvojiciach klenbových výsečí uzáveru svätej dostali miesto štyri okrídlené bytosti, ktoré podľa starozákonného proroka Ezechiela a podľa novozákonného Zjavenia apoštola Jána vedia tajomnú veľkosť neviditeľného Boha. *“Hľa, trón stál na nebi... Sediaci bol na pohľad podobný kameňu jaspisu a karneolu a dúha bola vôkol trónu, na pohľad podobná smaragdu... A pred trónom rozprestieralo sa sklené more, podobné kryštálu. Prostred trónu a vôkol trónu boli štyri bytosti... Prvá bytosť podobná bola levovi, druhá býkovi, tretia mala ľudskú tvár a štvrtá podobná bola letiacemu orlovi... bez odpočinku volali dňom i nocou: Svätý, svätý, svätý Pán Boh vševládny, ktorý bol, je a príde!”* (Zjavenie Jána 4, 1-11).

V Šamoríne na východnej časti klenby svätyne teda maliar zobrazil Zjavenie sv. Jána apoštola. V ústrednom bode, Kristus tróniaci na žiarivej modrej oblohe, uprostred hviezd, po pravici s Máriou – tak isto odkazuje na videnie apoštola Jána. Pán jej hovorí: *“Kto zvíťazí, tomu dám sedieť so mnou na mojom tróne...”* (Zjav. 3, 21). Apoštol potom takto pokračuje v opise plesania a radovania: *“prišla svadba Baránkova a manželka Jeho sa pripravila a smela sa obliecť do skvúceho, čistého kmentu!”* (Zjav. 19, 1-10).

Aj v Šamoríne štyri netelesné bytosti s ľudskou podobou a hlavou leva, orla, anjela i býka, obopnuté mohutnými krídlami vyžarujú nadpozemskú expresívnosť (tieto bytosti sa stali symbolmi štyroch evanjelistov, ktorí previedli do písomnej podoby Ježišove učenie). Poukazujú na centrum nebeskej slávy, na skupinu tróniaceho Ježiša a Márie. Na hviezdnej modrej oblohe sprava je anjel, symbol evanjelistu Matúša, vedľa neho bytosťou s býčou hlavou je pripomenutý Lukáš, kým zľava bytosti s orlou a levou hlavou symbolizujú Marka a Jána. Pod nimi – maľované vyobrazenia na štítových plochách okien v závere svätyne – odkazujú k pozemskému svetu. Kristova tvár uprostred poukazuje na Boha, čo sa stal človekom, Slnkom ľudstva; kým nad oknom vpravo obraz Mesiaca a hviezd poukazuje na Noc, na zmiznutý svet Starého zákona.

Autentickú náuku Cirkvi hlásali 12 apoštoli a hlása i dnes prostredníctvom ich nasledovníkov - vysvätených biskupov a kňazov. Poukazuje na to 12 veľkorozmerných stojacich figúr apoštolov na bočných stenách svätyne, v ruke s knihou, prípadne s nápisovou páskou. Pomenovať z nich vieme iba apoštola Pavla na južnej stene. Jeho identifikáciu prezrádza meč v ruke, nástroj jeho mučeníckej smrti. Azda nie náhodou tohto apoštola s ohnivou dušou vyzdvihovalo umenie obdobia gotiky nad ostatných. Na severnej stene prvý apoštol dáva ľaliovú korunu kľačiacemu mužovi, obracajúcemu sa k nemu zľava. Význam tohto vyobrazenia predbežne nevieme dešifrovať. Kľačiaci muž, bez pochyb donátor, bol objednávateľom nástennej maľby. Batoh evidentný na jeho chrbte, pravdepodobne vznikol – ako dôsledok nedorozumenia reštaurátora – z prepoštského klobúka, aký nosievali prepošti zavesený na chrb-

te, šnúrou previazaný cez plecia. Popri tom považujeme za pravdepodobné, že aj kresba koruny vznikla ako svojvoľný dodatok reštaurátora.

V cvikloch krížovej klenby svätyne (od lode) sa pred nami odкрývajú najdôležitejšie udalosti zo života Márie: Zvestovanie, Navštívenie (Návšteva Márie u Alžbety), Predstavenie Ježiša v chráme, Smrť Panny Márie a Nanebovzatie, napokon na najdôležitejšom mieste – Korunovanie Panny Márie na Kráľovnú Nebies.

Na triumfálnom oblúku, vytvárajúcom vstup do presbytéria sú freskové portréty ôsmich hlavných prorokov Starého zákona v ruke s nápisovými páskami. Hlásajú, že vo svätyni – vo svete Nového zákona – uskutoční sa všetko to, čo stáročia predpovedali.

Po objasnení ikonografického programu upriamime pozornosť na umelecké stvárnenie zobrazení a ich kvalitu. Takmer 600 rokov boli obrazy prekrývané viacerými omietkovými vrstvami, čím zanikali ich vrchné farebné vrstvy a dnes zväčša vidíme len ich podkladovú maľbu. Týka sa to hlavne výmaľby na klenbe. Tak tu v prvom rade možno skúmať konštrukčnú výstavbu výjavov a kresbové sformulovanie jednotlivých figúr a len takto charakterizovať i ich umeleckú úroveň.

Vo svätyni najrozmernejším a najdôraznejším obrazom je Korunovanie Panny Márie v západnom klenbovom poli. Toto vyobrazenie zdanlivo opakuje scénu, nachádzajúcu sa v rovnakej osi nad oknom. Obe sú oslavou patrónky kostola – Panny Márie, (ktorú nachádzame aj na pečati i erbe mesta Šamorín) a sú obrazovým sprítomnením obsahu hlavného sviatku kostola, slávnostných hodov 15. augusta. Nebeská korunovácia sa tu už odohrala: Ježišovu a už i Máriinu hlavu zdobí ľaliová zlatá koruna. Sedia na spoločnom tróne v bohato riasených plášťoch. Ježiš má v ľavej ruke kráľovské žezlo na konci s ľaliou, pravicou žehná svojej matke. Mária prijíma požehnanie so spojenými rukami v modlitbe. Slávnosť scény stupňujú traja malí anjeli, ktorí pred modrou hviezdnatou oblohou a za kráľom i kráľovnou držia biely záves trónu. Vyobrazenie charakterizuje kresliarska istota, ktorá dekoratívne formy preniká živou dynamikou. Výstavba obrazu je v podstate

symetrická, ale jemná asymetria v pohyboch, odevoch, počte hviezd ju robí výtvarnejšou a životnejšou. Motívy, farby a ich rytmus – dekoratívna výmalba na klenbových rebrách, rámujuúcich zobrazenia, ďalej rôznorodá, veľkorysá ornamentika v osteniach okien a v neposlednom rade výzdoba viničovými listami i úponkami (s diferencovaným rytmom ich oblúkov), objavujúca sa na najrozličnejších miestach – to všetko podstatne zvyšuje slávnosť vnútornej dekorácie, jej strhujúci rozmach.

Scéna Zvestovania v južnom cvikli klenby svätyne je takisto znamenitým umeleckým dielom. Mária sediaca na baldachýnovom tróne, zamyslená počúva pozdrav pred ňou stojaceho, napoly kľačiaceho božského posla. Pravicom ukazuje na otvorenú knihu pred sebou – na text Biblie, kde proroci predpovedali Narodenie Mesiáša z Panny. Zvlnené vlasy jej mätko padajú na hrud'. Nad hlavou jej visí horiaci kahanček. Anjel, nad čelom s krížikom, vystierajúc pravicu zdraví Matku Božiu. Krídla má privinuté ku chrbtu, naznačujúc tak, že nadviazali už dialóg. Duševný svet účinkujúcich maliar sprítomňuje dynamikou foriem a línii i výtvarným rytmom víriacich záhybov.

Obrazy apoštolov na bočných stenách sa zachovali v lepšom stave. Farby i povrchová malba sú tu úplnejšie. Pred nami sa tak presvedčivejšie odkrýva umelecké nadanie nášho majstra. Dvanásť mužov preniknutých vedomím božského poslania, oduševnenele gestikulúc hlása Ježišovu radostnú zvesť, ktorú možno čítať v Biblii v ich rukách. Ich po zem siahajúci odev s bohatými záhybmi je zdanlivo podobný, ale ak sa prizrieme zblízka, dobre vidíme rozmanitosť umeleckého sprítomnenia v dvanástich charakterových portrétach, rozdielne formy vo výrazoch obličajov, v oblečení, pohyboch, účesoch – to všetko slúži expresívnemu duchovnému znázorneniu.

Kto bol tento znamenitý umelec? Nie je pravdepodobné, že sa niekedy dozvieme jeho meno. Viac než jeho meno je dôležitejšie, že sa zachovalo jeho veľkorysé dielo - výmalba svätyne šamorínskeho kostola. Maliar nepochybne prišiel do Šamorína z Bratislavy, mohol ho poslať bratislavský hradný

kapitán či župan, ktorému územne podliehal Šamorín. Ikografický program, skoncipovanie tematiky maliarskeho súboru je chválou šamorínskeho farára, ktorý podľa cirkevnej hierarchie bol v úzkom spojení s bratislavským prepoštvom i arcibiskupským centrom v Ostrihome.

Šamorínsky súbor fresiek zo 14. storočia je významnou pamiatkou regiónu, ktorá dokladá umelecké nároky Bratislavy – najdôležitejšieho hradu i mesta na západe Uhorska v anjouovskom období. Súčasne tiež potvrdzuje, že v maliarstve Uhorska počas 14. storočia – popri umení talianskeho trecenta – významnú úlohu zohrávalo spojenie so západnou Európou, s francúzskym umením. Šamorínska výzdoba svätyne zo 14. storočia totiž svojim celkovým dekoratívnym účinkom, – so svetom farieb a foriem, kde dynamické lineárne kompozície plošne zobrazených figúr vytvárajú organickú jednotu s doprovodnou, nie menej dôraznou ornamentikou, – vychádza z umenia vitráží francúzskej klasickej gotiky. Dobré sú známe bezprostredné kontakty uhorského kráľa Ľudovíta Veľkého (1342-1382) a francúzskeho kráľa. Slávnostné zásnuby jeho dcéry Kataríny s druhým synom Karla V., Ľudovítom sa uskutočnili v roku 1374. Obrazovú kroniku (Budapešť, Széchényi könyvtár) pravdepodobne dal zhotoviť Ľudovít Veľký pre princa Ľudovíta ako svadobný dar. Hoci nevesta v roku 1378 zomrela, vzťahy – súčasne na poli politiky i kultúry – pokračovali. Veľký podiel na tom mala Garaiovská liga, zvlášť palatín Mikuláš Garai, ktorý v 1370-tych rokoch bol aj bratislavským županom. Azda sa nemýlime, ak výmalbu šamorínskej svätyne považujeme za jeden z dôležitých dokladov francúzsko-uhorských umeleckých vzťahov sedemdesiatych rokov 14. storočia.

(Preklad: Štefan Oriško)

Poznámky

- 1 SZENTPÉTERY, I.–BORSA, I.: Az Árpádkori királyok okleveleinek kritikai jegyzéke II./3., Budapest 1961, 3423, 3428.
- 2 KNAUZ, N.: Monumenta Ecclesiae Strigoniensis II., Strigonii 1882, s. 208.
- 3 SZABÓ, L.: A pozsonyi Szent Márton templom építéstörténetének kérdései. *Ars Hungarica* 13, 1985, s. 147-160; GOJDIČ, I.: Stredoveký vývoj Dómu svätého Martina. *Pamiatky a múzeá*, 2004, č. 1, s. 7-14.
- 4 VÁCHA, Z.: K pozdňogotické etapě reformovaného kostela v Šamoríně. In: *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 2. Trnava 1998, s. 35-40; VÁCHA, Z.: Najstaršie stavebné dejiny reformovaného kostela v Šamoríne. *Pamiatky a múzeá*, 1999, č. 2, s. 52-55; VÁCHA, Z.: Reformovaný kostel v Šamoríně. *Pamiatky a múzeá*, 2004, č. 1, s. 27-33.
- 5 PÜSPÖKI NAGY, P.: Villa S. Mariae-Zentmária-Somorja-Somerein-Šamorín. Gondolatok a város nevééről és kialakulásáról. In: *Irodalmi Szemle*, XVIII, 1975, s. 709-711.
- 6 ENGEL, P.: Zsigmond király bárói. A Rozgonyiak. In: *Művészet Zsigmond király korában*. I., Budapest 1987. s. 441.
- 7 IPOLYI, A.: Csallóköz műemlékei. In: *Magyar Műemlékek*. I., Pest, 1859, s. 136.
- 8 KUBIČKOVÁ, K.: Príspevok k typológii stredovekého oltára na Slovensku. *Ars*, 1967, č. 1, s. 137-139.
- 9 MENCL, V.: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha-Prešov 1937.
- 10 CSEMEGI, J.: A Keresztelő Szent János tiszteletére épült kápolna Sopronban. In: *Soproni Szemle* 1941, s. 15.
- 11 CSÁSZÁR, L.: A kései gótikus hajlított bordás boltozattechnika és magyarországi hatása. In: *Magyar Műemlékvédelem 1967-68*. Budapest 1970, s. 65-77.
- 12 KAHOUN, K.: Neskorogotická architektúra na Slovensku a staviteľia východného okruhu. Bratislava 1973.
- 13 RIPA, C.: Iconologia. 1593 (Magyarra fordította és az utószót írta Sajó Tamás). Reprint, Budapest 1997.
- 14 Ústna informácia Žigmunda Csukása. Porov. tiež: PARAIS, Á.-CSUKÁS, ZS.: A somorjai református egyház vázlatos története. In: *Somorja Történelmi olvasókönyv*. Somorja 1996, s. 111-112.

KLÁŠTOR PAULÁNOV V ŠAMORÍNE – VÝZNAMNÁ BAROKOVÁ PAMIATKA ŽITNÉHO OSTROVA

Rastislav Petrovič

Kláštor paulánov v Šamoríne je významnou barokovou pamiatkou. Zapísaný je ako národná kultúrna pamiatka v Ústrednom zozname pamiatkového fondu. Objekt má kultúrno-historické, urbanistické, architektonické, výtvarné a umelecko-remeselné hodnoty. Je jediným paulánskym kláštorom na Slovensku (ako aj v bývalom Uhorsku).

Základná dispozícia kláštora sa nevymyká bežnej schéme stavieb žobravých rádov. Kláštorňný kostol uzatvára jednu stranu štvorcového rajskeho dvora, v strede ktorého je studňa. Konvent má 2-traktovú dispozíciu okrem západného krídla, ktoré je jednotraktové. Strohosť konventných budov je v kontraste s pomerne bohatým vybavením kostola.¹

Bývalý kláštor, známy v Šamoríne ako „*Koruna*“ sa nachádza v centre mesta, na Hlavnej ulici. Objekt, stojaci na terénnom svahu, sa skladá zo štyroch krídel. Najväčšie severné krídlo (uličné) je čelnou fasádou, rovnako ako kostol, orientované do Hlavnej ulice. Hmota kostola so vstavanou vežou predstupuje smerom do námestia. Východné krídlo (kostolné) tvorí kostol Nanebovzatia Panny Márie s chodbovým traktom, ktorý spája južné krídlo so severným krídlom. Južné krídlo (záhradné) spája východné a západné krídlo. Západné krídlo (dvorové) spája severné a južné krídlo. Kláštor je 2-podlažná stavba, výnimkou je severné krídlo, ktoré je 3-podlažné. Priestory suterénu, prvého a druhého podlažia kláštora sú zaklenuté, plochostropé priestory sa nachádzajú len na druhom podlaží západného krídla a na treťom podlaží severného krídla.

Kostol je jednolodový so segmentovým uzáverom presbytéria. Zaklenutý je valenou klenbou s lunetami. Veža je vstavaná do priečelia, ukončená je cibulovou strechou s polygonálnou laternou. Fasádu členia pilastre s rímsovými hlavicami.² Severné krídlo spolu s kostolom tvoria výraznú dominantu mesta. Pauláni stavali svoje kláštory na samotách alebo okrajoch miest.³ Situovanie šamorínskeho kláštora je preto ojedinelé.

Pohľad z kostolnej veže do nádvorja kláštora v roku 1994. Archív Pamiatkového úradu SR Bratislava. Foto: Fratrič.

Pauláni v Šamoríne

Rád paulánov je rímskokatolícka rehoľa patriaca k tzv. žobravým rádom. Názývajú sa aj ako Minimisti, najmenší bratia (*fratres minimi, Ordo Minimorum*), často ich zamieňajú s pavlínmi.⁴ Pauláni sú veľmi prísna rehoľa ukladajúca členom rádu dodržiavať ustavičný pôst, chudobu, mlčanlivosť a neustále cvičenie v pokore. Svojím kajúcim životom mali byť príkladom svojmu okoliu, ich rádové heslo *Charitas (Caritas)* vyjadruje vzťah k Bohu a blížnemu (kresťanskú lásku). Žili prísnyim asketickým životom, museli sa vzdať aj konzumácie živočíšnych jedál (mäsa, masti, mlieka, masla, vajec). Ich patrónkou je Nanebovzatá Panna Mária. Rád založil sv. František z Pauly

(správne z Paoly) v talianskej Kalábrii v roku 1454. Zostavil aj pôvodné pravidlá, ktoré potvrdil roku 1474 pápež Sixtus IV. s mendikantským privilégiom na zbieranie almužien. Pravidlá rehole boli neskôr sprísnené a doplnené a naposledy potvrdené pápežom Júliusom II. v roku 1506. Rehoľa pôsobila v Taliansku, Nemecku, Španielsku a Francúzsku.⁵

Poznatkov o vzniku a výstavbe kláštora je veľmi málo. Pretože doteraz nebol vykonaný rozsiahlejší archívno-historický výskum, sú doteraz publikované údaje neúplné alebo protirečivé.⁶ Literatúra pripisuje výstavbu kláštora staviteľovi Johanovi Georgovi Altenburgerovi a datuje jeho vznik okolo roku 1778.⁷ Týmto letopočtom je datovaná nástenná maľba (freska) s námetom zo života svätého Františka z Pauly v presbytériu kostola od rakúskeho maliara Franza Sigrista.⁸ Iný letopočet uvádza Ferenc Komlóssy. Podľa neho bol kostol dokončený v roku 1722.⁹ Tento letopočet sa nachádzal na kostolnej veži a v pivnici. Ako dominantna mesta sa kostol s kláštorom spomína aj v historicko-geografickom diele Mateja Bela z roku 1736.¹⁰ Predpokladáme, že v tom čase bol už kostol aj kláštor postavený. Skoršie datovanie objektu ako je rok 1778 nám dokladá zachovaná štuková výzdoba v interiéri kostola a v priestore, ktorý sa nachádza na 1. poschodí južného krídla. Datovanie kláštora do obdobia prvej polovice 18. storočia dokladá aj niekoľko pôvodných slohových prvkov.¹¹

Postaviť kláštor v Šamoríne chcel už v roku 1652 gróf Pavol Pálffy, kedy vedenie mesta ovládané protestantmi nechcelo katolíkom navrátiť ich kostol.¹² Aj Pálffyho testament z roku 1653 obsahuje požiadavku, aby jeho dediči postavili v Šamoríne malý františkánsky kláštor. Túto požiadavku však dediči nerešpektovali. Cisár Leopold I. v roku 1690 oznámil vo svojom liste uhorskému primasovi Jurajovi Széchenyimu, že by rád prijal na území Uhorska rehoľu paulánov.¹³ No stalo sa tak až o 30 rokov neskôr. Až 9. augusta 1720 prišli na pozvanie Mikuláša Pálffyho do Šamorína z Viedne zástupcovia rádu paulánov.¹⁴ Tým sa naplnili protireformačné snahy Pálffyovcov. Aj výber rádu s nemecky hovoriacimi rehoľníkmi nebol náhodný, pretože šamorínski protestanti boli väčšinou Nemci. Pauláni si vybrali miesto na stavbu kláštora a dohodli kúpu stavebných pozemkov. 21.

augusta 1720 získali od kráľa Karola III. povolenie usadiť sa v Uhorsku. O rok neskôr získali od Mikuláša Pálffyho a mestskej rady súhlas na kúpu 3 stavebných parciel na postavenie kláštora.¹⁵ V tom roku aj začali stavať. Pôvodne mali postavenú dočasnú kaplnku, namiesto ktorej postavili kostol. Na stavbu kláštora významnou mierou prispel ostrihomský arcibiskup Juraj Széchenyi (sumou 30 000 zlatých) a krajinský sudca Štefan Koháry (sumou 20 000 zlatých).¹⁶

*Kamenný portál prejazdu. Severné krídlo, pohľad z Hlavnej ulice.
Foto: Petrovič, 2004.*

Súčasťou areálu kláštora bol aj hospodársky dvor s voziarňou a stajňou prístupný z ulice bránou, ktorá sa nachádzala vľavo od kostola a tzv. Malá a Veľká záhrada s rybníkom. Dokladá nám to najstarší známy plán mesta Šamorín z roku 1777 ako aj kópia plánu kláštora z roku 1846.¹⁷ Okrem toho vlastnili pauláni v Šamoríne aj mlyn a dom v Bratislave (pri klariskom kláštore). Rehoľu tvorilo osem kňazov a traja laickí bratia, z ktorých boli štyria učители, dvaja kazatelia, jeden ošetrovateľ chorých a jeden hospodársky správca.¹⁸ Rehoľníci sa mali venovať povzbudeniu katolíckeho cirkevného života a výchove mládeže v duchu náboženskej etiky. V kláštore bola už počas ich pôsobenia škola.

Kláštor v zmenenej funkcii

Dekrétom cisára Jozefa II. zo 7. februára 1786¹⁹ bol rád paulánov zrušený a ešte v tom istom roku spísali všetok hnutelný a nehnuteľný majetok rádu, ktorý postupne v dražbách (v rokoch 1787-1789) rozpredali. Začiatkom roka 1787 odišli zo Šamorína poslední pauláni. O opustený kostol a kláštor sa zaujímali miestni katolíci. Ich záujem podporil aj ostrihomský arcibiskup Jozef Batthyány, ktorý 21. decembra 1786 osobne navštívil Šamorín.²⁰ Mesto v roku 1787 odkúpilo kláštor a umiestnilo doň faru, školu a dôstojnícku ubytovňu. Do kostola premiestnili farský kostol, ktorý bol pôvodne umiestnený v starom stredovekom kostole na okraji mesta (dnes kalvínsky kostol). Časť objektu naďalej slúžila ako škola, ktorá sa postupne rozširovala a pribudli aj byty pre učiteľov. Kláštorné priestory využívali aj úrady a súd.²¹ Západné krídlo prestavali na hotel resp. ubytovací hostinec. Izby na poschodí boli prístupné z pristavanej pavlače, pod ktorou bola terasa. Na nádvorí bola postavená maštaľ a voziareň.²²

Zaujímavým dokumentom, ktorý nám umožňuje urobiť si predstavu o využití jednotlivých priestorov kláštora, je pôdorysný plán objektu z roku 1846.²³ Vyhotovil ho Jozef Berger mladší pravdepodobne podľa staršej predlohy datovanej rokom 1786, ktorej autorom bol staviteľ Johan Georg Altenburger. Hoci je plán v niektorých detailoch nepresný (napr. nezachytáva priestor v dvorovom trakte južného krídla, kde sa

dnes nachádza neprístupný priestor hlboko zapustený do terénu s tehlovou podlahou a v strede s kruhovým otvorom, ktorý slúžil pôvodne asi ako ľadovňa), napriek tomu nám dokladá využitie priestorov kláštora krátko pred prvou polovicou 19. storočia.

Na pôdoryse suterénu sú vyznačené základy stavby a pivničné priestory, ako aj dve krypty pod kostolom. Väčšia sa nachádza pod presbytériom, menšia pod loďou kostola. Priamy vstup z úrovne hospodárskeho dvora (dnes z Kláštornej ulice) je dodnes funkčný. Severné (uličné) krídlo je takmer v celom rozsahu podpivničené. Zaklenuté priestory sú prístupné z prejazdu, cez široké schodisko. Pôvodne boli prepojené cez chodbu východného (kostolného) krídla s pivničnými priestormi južného (záhradného) krídla. Pod západným (dvorovým) krídlom, ktoré je len sčasti podpivničené, je vidieť schodisko, ktoré v súčasnosti už nejestvuje.

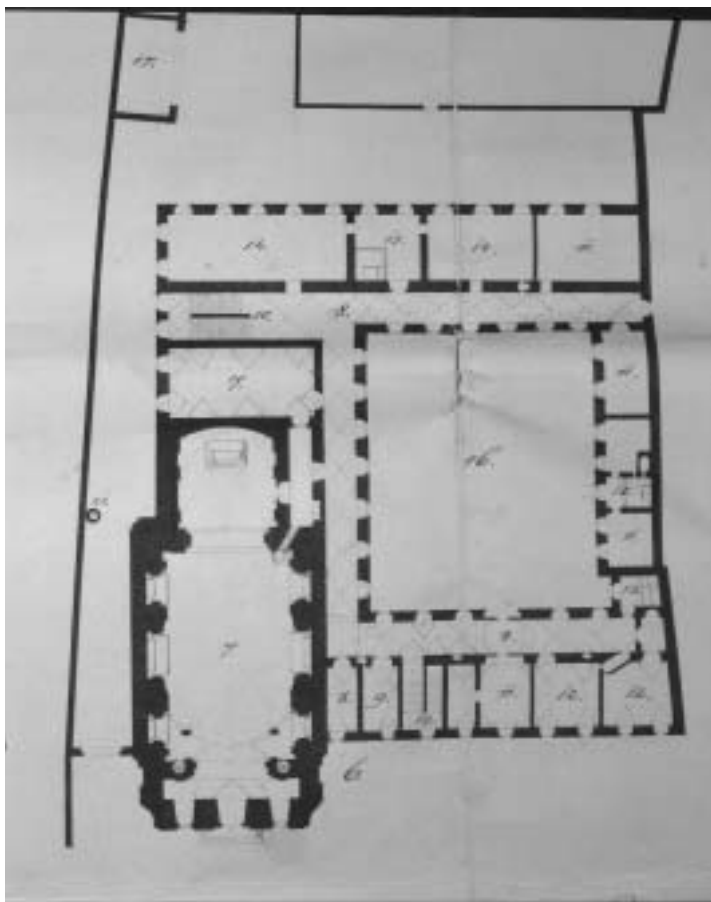
Na prízemí v južnom krídle sú číslom 14 vyznačené dva refektáre (jedálne), väčší „letný“ a menší „zimný“. Medzi nimi je kuchyňa. Ďalšia kuchyňa je v západnom krídle. V severnom krídle vpravo od prejazdu sú dve školské triedy. Zaujímavým detailom pôdorysu je, že prejazd je uzavretý, nefunkčný (zo strany dnešnej Hlavnej ulice je v zamurovanom portáli vložené okno). Studňa na nádvorí nie je vyznačená.

Priestory poschodia severného krídla sú členené na izby s jedným oknom podobne ako aj v južnom krídle, ale toto má aj dve izby s dvoma a jednu s tromi oknami. V západnom krídle je len jeden veľkopriestor (sýpka) a v ňom je vložený mohutný komín z kuchyne na prízemí. Najväčším priestorom poschodia východného krídla je kňazský chór s dvomi oknami, ktoré ho opticky spájajú s presbytériom kláštorného kostola. Vpravo od presbytéria je malé oratórium.

Na pôdoryse druhého poschodia je vykreslený len priestor kostola zastropený klenbou s lunetami a priestory severného krídla s ôsmimi izbami, veľkou chodbou a záchodmi umiestnenými v malom rizalite.

Pravdepodobne v prvej polovici 19. storočia došlo k zvýšeniu úrovne podláh prízemia v severnom a západnom krídle, na nádvorí, ako aj terénu pred severným krídlom. Tým došlo

k „utopeniu“ budovy voči terénu. Interiérové navážky dosahovali miestami hrúbky až jedného metra. V klasicistickom slohu boli upravené okná parteru severného krídla ako aj vstupná brána.²⁴ Z dôvodu zvýšenia úrovne podlahy v prejazde boli upravené vstupy do bočných traktov krídla. Napríklad vstup do „vrátnice“ premiestnili do novej úrovne tak, že vybrali kamenné ostenie a osadili ho na úrovni zvýšenej podlahy. Podobne riešili aj vstup do suterénu.

Pôdorys prízemia kláštora na pláne z roku 1846. ŠABA-ŠA.

Pamiatkový výskum objektu

V spolupráci s Mestským úradom v Šamoríne vykonali pracovníci Pamiatkového ústavu, krajské stredisko v Trnave v objekte „Koruna“ v roku 1998 pamiatkový výskum.²⁵ Výskum bol zameraný na získanie poznatkov o objekte z dôvodu pripravovanej rekonštrukcie. Zamerail sa len na časť kláštora patriaceho mestu. Zároveň boli v kláštore vykonané búracie práce, úpravy terénu a prebiehal aj reštaurátorský prieskum.²⁶ Počas znižovania úrovne terénu sa na nádvorí, ako aj pred kláštorom (na Hlavnej ulici, vpravo od vstupu do prejazdu) našla studňa.²⁷

V severnom krídle sa na prízemí uličného traktu našli na medzitraktovom múre fragmenty dekoratívnej výmalby s páskou, ako aj stopy po osekaných štukových profilovaných lunetových rímsach, na ktoré dosadala klenba prízemia. Podobne aj v miestnostiach uličného traktu na prvom poschodí boli zistené stopy po osekaných lunetových rímsach. Tam, kde neboli zosekané, sa zistila ich pôvodná profilácia, ktorá sa strácala pod veľkým množstvom novších náterov.²⁸ Na druhom poschodí je pôvodne priebežná chodba sekundárne rozdelená na niekoľko častí. Do časti chodby vľavo od schodiska sa vstupovalo cez ťažké kovové dvere osadené v kamennom ostení. Dvere boli reštaurované a zfunkčnil sa ich zaujímavý zámkový mechanizmus. V chodbe vpravo od schodiska sa v štukovom zrkadle na strope nachádza plastický text s rádivým heslom *CHARITAS*, ktorý je zrkadlovo obrátený.²⁹ (Rádivé heslo sa nachádza aj v dekoratívnej kartuši supraporty malého kamenného portálu – vstupu do chodby sakristie, na prízemí vpravo od kostola. V kostole ho môžeme vidieť na hlavnom oltári, na parapete chóru a údajne bol vytesaný do kameňa, ktorý zakrýval jeden vstup do krypty.) Zrkadlá stropov uličného traktu sú riešené v dvoch miestnostiach ako jednoduché vpadliny, ostatné majú dekoratívne obrazce s profilovanými štukovými rámami. V rožnej (severozápadnej) miestnosti bol tvar obrazca zistený reštaurátorským prieskumom, ktorý tiež potvrdil aj existenciu fabiónovej rímsy vo všetkých priestoroch uličného traktu 2. poschodia. Nad vstupom do podkrovia sa v maľovanom kvadrilobe nachádza leto-

počet 17(61?), ktorého hornú časť zničili pri úprave podkrovia. Rôzne funkčné využitie priestorov kláštora a s tým súvisiace stavebné úpravy sa nepriaznivo odrazili na stave a počte pôvodných stavebných prvkov a detailov. Najmenej pôvodných prvkov sa zachovalo v západnom krídle. Na prízemí severného (uličného) krídla sa zachovali len jediné pôvodné barokové dvere, sekundárne upravené, pôvodne osadené v kamennom ostení vstupu do „vrátnice“. Dvere boli v roku 1998 reštaurované a až teraz zaujme ich pôvodné kovanie zdobené tepaním.³⁰

Na prízemí západného krídla sa vo väčšej miestnosti našla pod súčasnou betónovou podlahou ďalšia tehlová podlaha z 19. storočia. Pôvodná baroková tehlová podlaha sa nachádzala asi 70 cm pod predošlou. V zásype boli ukryté aj zvyšky murív pôvodnej kuchyne, ktorej existenciu dokladá aj plán kláštora z roku 1846.³¹ V západnom múre sa našli zamurované odkladacie (?) niky. Jedna nika sa našla aj vo vedľajšej menšej miestnosti, pod ktorou sa nachádza jediný podpivničený priestor západného krídla. V severnej časti veľkej miestnosti (vyčlenenej mohutným nosným klenutým pásom) sa pod podlahou nachádza novšia klenba žumpy, do ktorej ústili šachty záchodov nachádzajúcich sa na 1. a 2. poschodí rizalitu uličného krídla. Žumpa je prístupná šachtou z nádvorja.³² Zaujímavým poznatkom je zistenie, že poschodie západného krídla pôvodne tvoril jeden veľkopriestor. Lemovalý bol profilovanou fabiónovou rímso, ktorá sa sčasti zachovala v miestnosti v južnej časti poschodia. Stred priestoru dekorovalo štukové zrkadlo, dekoratívny obrazec tvorený prienikom troch kružníc, ktorého fragmenty sa našli po odstránení priečok izieb hotela. Štukové zrkadlo je situované mimo osi, bližšie k nádvorju. Predpokladáme, že toto situovanie bolo podmienené pôvodným funkčným využitím priestoru, ktoré nepoznáme (knížnica ?). V 19. storočí slúžil tento priestor ako sýpka. V západnom múre boli zamurované tri barokové okná, tzv. volské oči. V jednom z nich je nápis s letopočtom 1871. Pôvodné otvory a ich výplne sa na západnom krídle nezachovali, nakoľko toto krídlo bolo najviac poškodené sekundárnymi úpravami.

Detail štukovej výzdoby klenby s motívom orla. Južné krídlo, 1. poschodie. Foto: Petrovič, 2004.

Z umelecko-historického hľadiska sa najhodnotnejšie priestory konventu nachádzajú na prvom poschodí južného krídla. Klenbu, ako aj okenné niky pokrýva bohatá štuková výzdoba s páskovou ornamentikou. Dekoráciu dopĺňa dvojica orlov a motív Božieho oka.³³ Priestory poschodia v súčasnosti využíva archív sociálnej poisťovne.

Na kláštore sa zachovali pôvodné mohutné drevené barokové krovy s ležatou stolicou. Mladší je len krov nad západným krídlom, pochádza až z 19. storočia.

Pripravovaná obnova kláštora môže prinavrátiť objektu pôvodný vzhľad, pamiatkové hodnoty a budovu kláštora znovu zapojiť do života mesta. Nové funkčné využitie by malo kláštor sprístupniť širokej verejnosti. Po plánovanej rekonštrukcii sa môže objekt stať perlou mesta Šamorín.

Poznámky

- 1 VLČEK, P. – SOMMER, P. – FOLTÝN, D.: Encyklopedie českých klášterů (ďalej Encyklopedie klášterů). Praha 1997, s. 70.

- 2 Súpis pamiatok na Slovensku (ďalej Súpis pamiatok) III. Bratislava 1969, s. 235.
- 3 Encyklopedie klášterů, s. 69.
- 4 Chybné ich uvádza napr. Súpis pamiatok III., s. 235, z ktorého ich prevzal Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. Bratislava 1978, s. 120. (ďalej Vlastivedný slovník). Naposledy napr. v monografii Šamorín. Čítanka z dejín mesta. (zostavili: Gabriel Bárdos, Ľudovít Presinszky a László Végh) Šamorín 2001, s. 12, 21, 25, 29, 33, 34, 39, 74, 82, 84, 117, 123 –128 (ďalej Šamorín - čítanka).
- 5 JIRÁSKO, L.: Církevní řády a kongregace v zemích českých.. Praha 1991., s. 70.
- 6 Uvádzam len niektoré príklady: napr. „*Na Slovensku založil mužský kláštor (paulánov, pozn. autora) Leopold I. v Šamoríne 1690.*” Heslo pauláni, Encyklopédia Slovenska IV. Bratislava 1980, s. 287; „*...1690 sa v meste usadila rehoľa paulínov, ktorá si tu postavila kláštor.*” Heslo Šamorín In: Vlastivedný slovník, s. 120; „*Kláštor barokový, postavený okolo r. 1778 pravdepodobne staviteľom J. G. Altenburgerom, v 19. stor. upravovaný, prístavby z 20. stor. Patril rádu paulínov, ktorý tu bol založený r. 1690.*” Heslo Šamorín. In: Súpis pamiatok, s. 235.
- 7 Gábor Hushegyi datuje výstavbu šamorínskeho kláštora až do roku 1788 a severné 3-podlažné krídlo bolo podľa neho postavené až v 19. storočí. Pozri: IPOLYI, A.: O umeleckých pamiatkach Šamorína. In: Šamorín - čítanka, s. 84., poznámky G. Húshegyiho.
- 8 MEDVECKÝ, J.: Paul Troger, viedenská akadémia a maliarstvo neskorého baroka. In: Barok. Dejiny slovenského výtvarného umenia. Bratislava 1998, s. 54. Ten istý autor v citovanej monografii na str. 485 v kapitole „Komentáre k obrazovej časti” – Monogramista F.S.: Detail iluzívnej oltárnej architektúry s alegorickou figúrou Nádeje 1778, podáva komentár k autorstvu nástennej maľby presbytéria kláštorného kostola v Šamoríne.
- 9 KOMLÓSSY, F.: Dejiny rímskokatolíckej školy v Šamoríne. (ďalej KOMLÓSSY) In: Šamorín - čítanka, s. 33.
- 10 BEL, M.: Mestečko Šamorín.. In: Šamorín - čítanka, s. 12.
- 11 Okrem spomínanej štukovej výzdoby s páskovým ornamentom doplneným akantom, závesmi zo strapčiekov a zvončekovitých kvetov sa zachovalo aj viacero okien a dverí s pôvodným kovaním.
- 12 KISFALUDY, ZS.: Údaje k dejinám paulínov v Uhorsku (ďalej KISFALUDY) In: Šamorín - čítanka, s. 123; aj HORVÁTH, L.: Krátke dejiny šamorínskeho rádu paulánov, kostola a kláštora. In: Poklady šamorínskeho kostola Nanebovstúpenia Panny Márie. Šamorín 2005, s. 17 (ďalej HORVÁTH). Publikácia nesie nesprávny názov, správne má byť Nanebovzatia Panny Márie, výraz Nanebovstúpenie sa používa pri Ježišovi Kristovi.
- 13 HORVÁTH, s. 17.
- 14 KISFALUDY, s. 123.
- 15 KISFALUDY, s. 124.
- 16 KORABINSKY, J. M.: Šamorín.. In: Šamorín - čítanka, s. 22.
- 17 Oba plány sú súčasťou zbierky máp a plánov archívneho fondu Magistrát mesta Šamorín (inv. č. 20456, 2057), ktorý je uložený v Štátnom archíve v Šali.

- 18 RUPP, J.: Kláštor a kostol šamorínskych paulínov. In: Šamorín - čítanka, s. 128.
- 19 HORVÁTH, s. 24.
- 20 KISFALUDY, s. 125.
- 21 KOMLÓSSY, s. 34.
- 22 Dokladá to plán prízemnia kláštora v Šamoríne, ktorý zhotovil bratislavský staviteľ Martin Oravec 16. decembra 1937. Oravec vyhotovil pre Mesto Šamorín spolu 5 plánov kláštora a to len tých častí, ktoré patrili mestu. Plány mali poslúžiť na ocenenie budovy kláštora kvôli zamýšľanému odpredaju. Plán je uložený v Štátnom archíve v Šali, v archívnom fonde Magistrát mesta Šamorín, inv. č. 1570.
- 23 Plán označený v pravom hornom rohu ako „*Copia*“ zachytáva pôdorys suterénu, prízemnia, 1. a 2. poschodia kláštora, obsahuje legendu miestností (1 – 35), mierku, meno autora plánu a datovanie (rozmery plánu sú 60 x 83 cm).
- 24 PETROVIČ, R.: Pamiatkový výskum kláštora paulánov v Šamoríne. In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 2. Trnava 1999, s. 42 (ďalej PETROVIČ), pozri obrázky č. 5. a 6.
- 25 Výsledky výskumu publikoval PETROVIČ, s. 41-44.
- 26 MERCELL, R.: Šamorín – Kláštor paulánov. Reštaurátorský prieskum (máj-september 1998).
- 27 Pozri katastrálnu mapu mesta Šamorín z roku 1894. Ústredný archív geodézie a kartografie v Bratislave.
- 28 PETROVIČ, s. 43., pozri obrázky č. 7-9.
- 29 Tamže, pozri obrázok č. 10.
- 30 Barokové dvere reštauroval Imrich Cs. Fodor koncom roka 1998. Dnes sú dočasne uložené v Mestskom vlastivednom dome v Šamoríne. Okrem nich sú tam uložené aj jedny kovové dvere a viacero krídel barokových okien, ktoré reštauroval uvedený autor.
- 31 PETROVIČ, s. 44., pozri obrázok č. 14.
- 32 Podobnej funkcii slúžila nejaký čas aj pôvodná studňa v strede nádvorja.
- 33 PETROVIČ, s. 43., pozri obrázky č. 11-13.

ŠAMORÍN V ROKOCH 1920-1945

Enikő Édes

Šamorín v medzivojnovom období

Po vzniku Československej republiky sa podľa nového verejnoprávneho systému Šamorín dostal do Bratislavskej veľžupy a stal sa okresným mestom. Šamorín sa stal veľkoobcou, nakoľko Československá vláda degradovala okrem Bratislavy, Košíc, Užhorodu a Mukačeva všetky mestá na veľkoobce.

Obyvateľstvo Šamorína v medzivojnovom období bolo prevažne maďarskej národnosti, kým obyvatelia nemeckej a slovenskej národnosti žili v meste iba v menšom počte. Nasledujúce tabuľky podávajú prehľad o počte a percentuálnom zastúpení obyvateľstva maďarskej a slovenskej národnosti aj o náboženstve.

Rok sčítania obyvateľstva ¹	Maďari		Slováci	
	Počet	%	Počet	%
1921	2 731	86,9	157	5,0
1930	2 756	76,9	423	11,8
1938	3 318	97,7	27	0,8

Údaje sčítania ľudu ukazujú, že počas Československa vzrástol počet Slovákov, kým v roku 1938 sa náhle znížil. Určitá časť obyvateľstva svoju národnostnú príslušnosť podriaďovala danej politickej situácii. Z hľadiska náboženstva v Šamoríne žili hlavne katolíci. Ale popri rímskokatolíkoch tu žili evanjelici a reformisti. Popri kresťanoch tu pôsobila aj relatívne početne zastúpená židovská komunita.

Rok sčítania ²	Spolu	Rímskokat.		Gréckokat.		Evanjelici		Reformat.		Židia		Ostatné	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1921	3144	2304	73,3	-	-	344	10,9	219	6,9	267	8,5	10	0,3
1930	3586	2719	75,8	1	0,03	310	8,6	218	6,1	318	8,9	20	0,6

Takýto obraz ukazoval Šamorín v národnostnom a nábožen-
skom ohľade v časovom úseku medzi dvomi svetovými vojna-
mi. Koniec koncov môžeme konštatovať, že viac než 2/3
maďarských občanov Šamorína boli rímskokatolíci. Samo-
zrejme tento obraz rozhodujúco ovplyvňoval volebné výsledky
toho – ktorého obdobia.³ V I. ČSR existoval pluralitný systém
(existencia početných politických strán)⁴. Ich vznik a budova-
nie bolo ukončené do prvých parlamentných volieb, ktoré sa
konali v roku 1920. Ďalšie parlamentné voľby sa uskutočnili
v roku 1925, 1929 a 1935.⁵

Krajinská kresťansko – socialistická strana (KKSS) bola
počas svojej existencie najsilnejšou politickou stranou
maďarskej menšiny na Slovensku. Uskutočňovala opozičnú
konzervatívnu politiku s akcentom na negativistický vzťah
k štátnosti.

Maďarská národná strana (MNS) bola druhou najsilnejšou
stranou uchádzajúcou sa o hlasy maďarských voličov. Názov
MNS sa používal od roku 1925 až do zlúčenia s KKSS. Pô-
vodne sa strana od svojho vzniku vo februári 1920 nazývala
Krajinská maďarská strana maloroľníkov a poľnohospodárov
(Országos Magyar Kiszgazda és Földműves párt). K premeno-
vaniu došlo v máji, a to na názov Krajinská maďarská strana
maloroľníkov, poľnohospodárov a živnostníkov (Országos Ma-
gyar Kiszgazda, Földműves és Kisziparos Párt). Používal sa aj
zjednodušený názov Maďarská maloroľnícka strana (Magyar
Kiszgazda Párt).

Bola stranou parlamentnou. Uskutočňovala opozičnú poli-
tiku a stála na pozíciách maďarského nacionalizmu.

Obecné voľby v Šamoríne

Voľby do obecných zastupiteľstiev na Slovensku sa v sledova-
nom období konali v rokoch 1923, 1927, 1931 a 1934. roku

1935 voľby neboli, pretože zákon č. 122/1933 Zb. predĺžil volebné obdobie zo štyroch na šesť rokov, čím sa zosúladiť dĺžka úradovania obecnej samosprávy s úradovaním okresných a krajinských zastupiteľstiev.

Výsledky obecných volieb v medzivojnovom období na Slovensku odzrkadľujú politické, hospodárske, národnostné a sociálne pomery jednotlivých miest a obcí. Členov obecnej (mestskej) samosprávy volili občania v demokratických voľbách podľa volebného poriadku.⁶ Na politickej scéne Šamorína zaujali už počas I. ČSR silné pozície tri politické subjekty: Krajinská kresťansko – socialistická strana (KKSS), Maďarská národná strana (MNS), Komunistická strana Československa (KSČ). 18. apríla 1920 sa uskutočnili voľby do poslaneckej snemovne podľa nového volebného systému.⁷ V celoštátnom meradle zvíťazila sociálnodemokratická strana, ktorá získala 25,7% hlasov. Na Slovensku získala 39,4% hlasov. Bratislavský županský úrad podľa výsledku volieb do Národného zhromaždenia vymenoval zastupiteľstvo Šamorína. Pre riadnych členov dostali strany nasledovné miesta: Československá sociálnodemokratická strana 14, Kresťanskosociálna strana 10, Slovenská ľudová strana 2, Národná a roľnícka strana 2, Židovská strana 1, Československá socialistická strana tiež 1. Za náhradných členov: Sociálnodemokratická strana 4, Kresťanskosocialistická strana 3, Slovenská ľudová strana 1, Židovská strana 1, Československá socialistická strana 1.⁸

Prvé demokratické voľby sa v Šamoríne konali 16. septembra 1923. V Šamoríne bolo oprávnených voliť 927 mužov a 829 žien. Z toho 855 mužov a 739 žien, spolu 1 594 občanov sa zúčastnilo volieb, čiže na voľbách sa zúčastnilo 90,7% obyvateľstva. Po voľbách získali v zastupiteľskom úrade miesto nasledovné strany: Krajinská kresťansko – socialistická strana 14, Krajinská maďarská strana maloroľníkov a poľnohospodárov 5, Maďarská sociálnodemokratická strana ČSR 5, Združenie české a slovenskej strany 4, Židovská strana 2. Výsledky volieb nepriniesli prekvapenie z hľadiska národnostného zloženia obce, lebo maďarské strany získali spolu 24 miest z možných tridsiatich.⁹ V roku 1926

Župný úrad rozpustil obecné zastupiteľstvo. Na spravovanie obecných záležitostí vymenoval obecnú správnu komisiu pod predsedníctvom Kálmána Tótha.¹⁰

16. októbra 1927 sa konali obecné voľby. Obyvateľstvo Šamorína odovzdalo spolu 1583 platných hlasov: KKSS 569 hlasov, MNS 333 hlasov, KSČ 320 hlasov, Židovská strana 140 hlasov, Maďarská sociálnodemokratická strana Československej republiky 130 hlasov, Československá národnosocialistická strana 57 hlasov, Združenie Československej strany 34 hlasov. Výsledný počet zastupiteľských miest sa podľa strán vyvinul nasledovne: KKSS 11, MNS 6, KSČ 6, Židovská strana 3, Maďarská sociálnodemokratická strana Československej republiky 3, Československá národnosocialistická strana 1, Združenie Československej strany 0.¹¹

Znovuzvolený zastupiteľský zbor 20. novembra o 15.00 hodine uskutočnil svoje ustanovujúce zhromaždenie, v rámci čoho sa konal sľub poslancov, zvolili obecného prednostu a jeho prvého a druhého zástupcu, ďalej členov obecnej rady.¹² Po objasnení priebehu volieb v zmysle zákona zastupiteľský zbor zložil sľub vernosti, potom zvolili starostu, jeho zástupcu a členov. Na funkciu obecného starostu bolo podaných 30 hlasov, z toho 17, teda väčšinu hlasov získal Dr. Ernő Zellinger, ďalej 9 hlasov István Pszota, 1 hlas István Pék. Tri hlasovacie lístky boli prázdne. Na funkciu prvého zástupcu starostu sa dostal Károly Klimits ml. s 18 hlasmi, Gábor Patócs získal 10 hlasov, kým jeden hlasovací lístok bol prázdny. Na funkciu druhého zástupcu obecného starostu získal Gábor Patócs 3 hlasy, István Pszota 2, István Sidó a István Pék po 1 hlase, kým 22 hlasovacích lístkov bolo prázdnych. Keďže podľa zákona určenú absolútnu väčšinu nedostal nikto, udiali sa doplňovacie voľby. Tieto sa konali medzi pánmi Patócsom a Pszotom, podľa čoho so štyrmi hlasmi získal funkciu druhého zástupcu Patócs. Potom nasledovala voľba siedmich členov rady, na čo ašpirovali podľa zákona traja členovia Kresťansko socialistickej strany a po jednom členovi Maďarskej národnej strany, Sociálnodemokratickej strany, Židovskej strany a Komunistickej strany ČSR.

Somorja őslakosai! Magyar testvérek!

Itt a választások napja. Megint alkalmatok nyílik, hogy józan belátástok szerint válasszatok meg azokat, akik ősi községeitek sorsát négy éven át hivatalba lesznek intézni. Fontoslatok meg tehát jól, hogy kiket válasszatok.

Olvassátok el a jelöltilistákat, nézzétek a pártok csoportosítását, a listák kapcsolását és azonnal láthatjátok, hogy kik érdemesek a ti bizalmatokra.

Egyik oldalon áll Somorja község törzsbűös lakosságának tömbje, akiket a város dicső múltjának küzdelmei évszázadokon át egybű forrasztottak, a másik oldalon áll az a csoport, amelyt a községhez semmiféle hagyomány és történelmi múlt nem fűz hanem csak pillanatnyi érdekek és hatalmi törekvések hoztak egy kalap alá. Ezeknek csak az a törekvéslük, hogy a kormányhatalom kezébe, vagy vezetűk egyéni érdekeiűrt a törzsbűös lakosság anyagi és erkűlesi javait elherdálják és így elszegűyaltre a hatalom mindent eltűű nyomorultjaira szűlyesszűk.

Az elműlt esztendő alatt működű intézűbizottság kezűrt költsűt adott és megmutatta, hogy mű várhatunk ettűl a csoporttűl. A város kasszűű, melyeket megtűlve vettek át, ma űresek. De nűnes lűtszatja a pénz hűvafűrdűtűsűnek, csak szűűfolyott. Pótadűmentessűget hirdettek és 180 %-os pótadű lett belűű.

Ilyen pártok bizalmatokat nem érdemlűk meg, kű ezekre a pártokrasszűűen vűtkenűk űnnaga, kűzsűge őcsűűt magyar foja ellen.

A mű programmunk a kűzsűge bűűs fejlűdűsűmek biztűsítűsa, a lakűssűg vagyoni érdekeinek megűvűdűse, a munka igazsűűgos megűosztűsa, asnak megűbűcsűűlűse, az osztűűly és felekezeti ellentűtek kiegyenlűtűse, a kűzsűge jogos őidekeinek és jogainak feltűűtlen megűvűdűse és őrvűyesítűse.

Magyar Testvűrekl Kűnek a kűzsűge jűvűűje a szűűvűn fekszik az csak bennűűket tűmogathat és az

5-űs és 6-űs listára szavaz.

AZ ORSZÁGOS KERESZTűNY SZOKIALISTA

és

A MAGYAR NEMZETI PÁRT

somorjai helyű szervezetei.

Spoločný predvolebný leták miestnej organizácie Krajinskej kresťansko - socialistickej strany a Maďarskej národnej strany z roku 1927.

Pôsobenie členov rady stanovili podľa vzájomnej dohody členovia politických strán. Výsledok bol nasledovný: Starostom obce sa stal Dr. Ernő Zellinger, ktorý zastupoval KKSS. Za prvého miestostarostu bol zvolený Kálmán Klimits ml. a za druhého miestostarostu Gábor Patócs.¹³ Klimits reprezentoval MNS a Patócs KSČ.

Ďalšie voľby boli určené na rok 1931. V Šamoríne sa konali až začiatkom roka 1932, a to 6. marca.¹⁴ Vzhľadom na hospodársku krízu sa posilnili pozície komunistickej strany, lebo tá sa najviac zaoberala problémom nezamestnanosti. Úspešnosť jednotlivých strán sa pozmenila v porovnaní s predošlými voľbami. Význam Maďarskej národnej strany poklesol, lebo nemala takú silnú propagáciu ako ostatné strany. Najsilnejší zápas bol medzi Krajinskou kresťansko – socialistickou stranou a Obecnou hospodárskou stranou Pschierera, ktorá bola zbavená politiky.¹⁵ Krajinská kresťansko – socialistická strana stratila viac mandátov, kým Hospodárska strana získala vyššie výsledky, ako boli jej predošlé predpoklady. Židovská strana a Československá strana dosiahli predpokladané výsledky.

Podrobné výsledky volieb:

Komunistická strana Československa dostala 501 hlasov, a to znamenalo 9 mandátov, teda o tri mandáty viac ako vo voľbách roku 1927.¹⁶

Kresťansko – socialistická strana dostala 428 hlasov, čo znamenalo 7 mandátov. Vzhľadom na predošlé voľby to znamenalo o 4 mandáty menej.¹⁷

Obecná hospodárska strana zbavená politiky (strana Pschierer) sa zúčastnila prvý raz vo voľbách a predstihla všetky očakávania. Získala dokopy 381 hlasov, a to znamenalo pre ňu 6 mandátov.¹⁸

Židovská strana si ponechala mandáty, získala 160 hlasov, to znamená 3 mandáty.¹⁹

Maďarská národná strana dosiahla 128 hlasov, čím získala 3 mandáty, čo znamenalo pre ňu o 3 mandáty menej ako v predošlých voľbách.²⁰

Spojené československé strany si ponechali počet svojich mandátov (2), získali 126 hlasov.²¹

Nakoľko sa obecné voľby stali právoplatnými, ustanovujúce zhromaždenie nového zastupiteľského zboru sa konalo 11. apríla 1932. Starostom sa stal Ernő Zelliger za KKSS, prvým zástupcom István Pszota z Komunistickej strany a druhým zástupcom Ferenc Schmiedl za Židovskú stranu. Podľa odovzdaných hlasov Kresťanskí socialisti hlasovali na jednej strane spolu s Maďarskou národnou stranou, československými stranami a Židovskou stranou, na druhej strane Obecná hospodárska strana s komunistami.²²

Posledné obecné voľby v Československu sa konali 22. a 29. mája a 12. júna 1938. Tieto voľby sa veľmi líšili od predchádzajúcich. Vtlačila na ne biľag prehlbujúca sa vnútropolitická kríza a vojnové prípravy.²³ Obecné voľby roku 1938 priniesli jasnú výhru ZMS.

Šamorín v rokoch 1938-1945

Po pripojení v roku 1938 sa obec Šamorín dostala pod správu Komárňanskej župy. Vrchným županom Komárňanskej župy sa stal Iván Bartal, ktorý prevzal úrad dňa 21. decembra 1938.²⁴ Podžupanom sa stal István Reviczky.²⁵ Z hľadiska správneho usporiadania bola obec zaradená medzi veľké obce a spolu so Szemetom a Gútorom tvorili obvodné notárstvo.²⁶ Poslanecký zbor riadil každodenný život obce pod vedením slúžneho a obvodného notára.²⁷ Okrem toho v Šamoríne naďalej pôsobilo okresné sídlo. Pretože obec bola v drvivej väčšine maďarská, Viedenskú arbitráž prijali obyvatelia s veľkým nadšením: „Rozhodli sa ohľadom revízie hraníc. Sme Maďari! Bratislava je stratená. Okyptené Maďarsko – okyptený Žitný ostrov! Nový Trianon. Šalamúnsky rozsudok, ktorý rozpoltil dieťa. Sme Maďari od Šamorína počnúc ... S radosťou vystavíme zástavu národných farieb. Aj s trochou čiernej farby smútku. ... Stali sme sa hranicou - maďarský Šamorín! Aby naša radosť nebola úplná: Pozsony zostane Bratislavou. Dúfajme, že nie navždy!“²⁸

7. novembra popoludní o pol jednej Maďarská národná armáda slávnostne vpochodovala do Šamorína. Ráno od deviatej sa vyzdobovali domy zástavami národných farieb a hasiči usporiadali večer o šiestej lampiónový a fakľový sprievod. V rámci hnutia „Mađari Mađarom“ v tento deň pohostili všetky chudobné rodiny obce. Maďarskú armádu vítal sprievod Šamorínčanov s „daždom“ kvetov a heslami: „*Všetko naspät! Pozsonyt (Bratislavu) naspät!*“ Vojenský sprievod čakal na námestí vodca Jednotnej strany Maďarov, Géza Szüllő a starosta obce Ernő Zelliger. Šamorínsky spevácky zbor zaspieval Preslov k národu a hymnu. Recitoval sa maďarský text modlitby: „*Verím v jedného Boha.*“²⁹ Slávnostnú reč predniesol Szüllő, pričom obrovský úspech zožala časť prejavu: „*Život a krv za jedno, celé Maďarsko. Všetko vrátiť iba Čechov nikdy viac!*“. Po prejave pozdravili vojakov predstavitelia miestneho kléru.³⁰

Po vysťahovaní českých oddielov až do nástupu maďarského žandárstva sa o verejný poriadok v Šamoríne starali dobrovoľní hasiči. Organizovaním verejnej správy okresu boli poverení Okresný vojenský veliteľ 2. zmiešanej brigády Maďarskej národnej armády Maďarského kráľovstva, podplukovník Lajos Bleszkányi, vrchný slúžny vyslaný Ministerstvom vnútra Maďarského kráľovstva, Dr. Andor Sebe a radca, vymenovaný okresnou národnou radou, Dr. Ernő Zellinger.³¹ Služným sa stal bývalý richtár, dr. György Földes, vrchným notárom Endre Takáts.³² Aby sa poriadok, zákony a verejná správa neporušovali, náčelník generálneho štábu, Henrik Werth, vydal nariadenie vzťahujúce sa na pripojené územia.

Do 19. novembra 1938 bolo treba zameniť koruny za pengő. Za sto korún bolo 14,28 pengő, čiže kurz bol 1:7. Po 3. decembri prestala platiť koruna ako platná mena.³³ Po zániknutí vojenskej správy nadobudla účinnosť občianska správa. Koncom decembra 1938 vymenovali župných funkcionárov. Šamorínsky okres patrila do Komárnanskej župy, vrchným služným okresu sa stal Dr. Kálmán Bacsák a služným Dr. Aladár Sebe.³⁴

Zastupiteľstvo a obyvatelia obce Tápiószecső ponúkli obci štátnu zástavu, pozdraviac tým Šamorín pri príležitosti opä-

tovného pripojenia k Maďarsku a oslobodenia spod československej nadvlády.³⁵ Ponuka štátnej zástavy bola symbolom zjednotenia a Tápiószecső žiadalo, aby k slávnostnému odovzdaniu došlo ešte v decembri 1938. Šamorín ponuku s úctou a poďakovaním prijal, ale za taký krátky čas nevedeli pripraviť pre zástavu podstavec. Preto bola zástava dočasne umiestnená v rímskokatolíckom kostole. Obrad sa konal 8. decembra 1938. Začal sa predpoludním o 11 hodine zaspievaním hymny. Prítomných pozdravil vrchný notár a potom došlo k slávnostnému odovzdaniu a prevzatiu zástavy. Počas vztýčenia zástavy sa spievalo „*Verím v jedného Boha*“, potom frontoví bojovníci prevzali nad zástavou stráž a napokon po zaspievaní Preslovu každý podvihnutím klobúka prešiel pred zástavou. Pre pozvaných hostí bol zabezpečený obed v pohostinstve Korona.³⁶ Umiestnenie zástavy na verejné priestranstvo sa konalo 10. novembra 1940. Poslanecký zbor ešte v júni rozhodol o konečnom umiestnení zástavy, ktorá napokon dostala miesto na Hlavnom námestí.³⁷ Na novembrovej slávnosti nedošlo iba k umiestneniu zástavy, ale i k odhaleniu sochy Turula.³⁸ Podstavec sochy postavili nad zakrytú studňu, ktorá sa nachádzala na Hlavnom námestí a samotný hlavný stĺp pre zástavu umiestnili ku kraju studne. Zakrytím studne vznikol malý kopček, ktorý zatrávnil. Pilier pod sochou bol vysoký tri metre, Turul spolu s podstavcom jeden meter. Na hornej časti piliera bol umiestnený znak historického Uhorska. Okolo piliera bolo stĺporadie, ktoré malo jednu stranu otvorenú radom schodov.³⁹ Za sochou stál štyri metre vysoký stĺp pre zástavu. Novembrová slávnosť sa začala bohoslužbou, po nej hasičský orchester zahral hymnu.⁴⁰ Úvodnú pozdravnú reč mal vrchný slúžny, dr. Károly Bacsák. Po nej za spievania piesne „*Verím v jedného Boha*“ a čestnej stráže skautov, vztýčili štátnu zástavu. Potom nasledovala slávnostná reč a recitácia, po nej starosta (obecný richtár) odhalil sochu a nasledovalo kladenie vencov.⁴¹ Slávnosť sa skončila Preslovom. Zastupiteľstvo pozvalo na slávnosť redakciu Informačnej agentúry maďarského filmu, aby urobila a uverejnila záznamy z udalosti v maďarských správach. Pozvanie však redakcia s poľutovaním odmietla, odvolávajúc sa na to, že každý týždeň

dochádza niekde v krajine k slávnostnému vztyčovaniu zástavy.⁴²

Každodenný život

Zabezpečovanie obyvateľstva potravinami a inými verejnými potrebami sa dialo vládnymi prostriedkami. Na tento účel vzniklo 17. decembra 1940 Ministerstvo výživy. Záležitosti verejného zásobovania vybavovali vrchní župani ako zásobovací komisári. Bolo treba všade vytvoriť zásobovacie komisie. Predsedami týchto komisií v obciach boli obecní richtári. Počet členov komisií nemohol byť menší ako šesť a väčší ako dvanásť. Jednu tretinu komisií tvorili miestni hospodári, druhú tretinu miestni obchodníci a tretiu vytvorili podľa miestnych pomerov.⁴³ Zásobovanie bolo založené na lístkovom systéme a na tzv. nákupnej knižke, ako aj na spotrebných obmedzeniach. Podľa lístkového, čiže prídelového systému si v zmysle nariadenia mohol každý občan štátu nakúpiť iba na hlavu určené množstvo potravín. Oprávnenie na nákup museli preukázať kontrolným ústrižkom. Maloletí, starí, chorí a fyzicky ťažko pracujúci mali nárok na prídavky. Obecné predstavenstvo rozhodovalo o požiadavkách poľnohospodárov a samostatných remeselníkov vykonávajúcich ťažkú fyzickú prácu na lístky pre prídavky. Kritérium pridelenia bola denná fyzická práca žiadateľa trvajúca aspoň 10 hodín. Na prídavkové lístky boli oprávnené aj tehotné ženy a dojčiace matky.⁴⁴ V roku 1941 sa zaviedli nákupné knižky, v ktorých sa viedla kontrola a evidencia všetkých nakúpených prostriedkov.⁴⁵

Nariadením z januára 1943 obmedzili i spotrebu elektriny, verejné osvetlenie sa zapínalo večer od ôsmej. Zakázané bolo osvetľovať výklady. Hotely, kaviarne a krčmy mohli od posledného odčítania elektromeru spotrebovať 70% a podniky 90% elektriny z vypočítanej základnej spotreby.⁴⁶ Cieľom týchto akcií bolo zabezpečiť zimné ošatenie pre odkázanú vrstvu obyvateľov. Táto úloha patrila Úradu verejného zásobovania. Podľa jeho rozhodnutia mal na ošatenie z akcie nárok ten, kto mal mesačnú mzdu na dedine nižšiu ako 100 a v meste nižšiu ako 200 pengő. Úlohou zásobovacej komisie bolo rozhod-

núť, kto môže byť oprávnený na ošatenie. Keď sa už ľuďom odkázaným na pomoc vyhovel, mohlo sa na 50% pomôcť kočovným Cigánom aj v prípade, že nemali trvalé bydlisko. Na akciách ošatenia sa nemohli zúčastniť židovskí obyvatelia, obyvatelia inej národnosti, alebo tí, ktorí z nejakých iných príčin nevyhoveli kritériám.⁴⁷ Topánky boli na poukážky, o ktoré si mohli obyvatelia požiadať u zásobovacej komisie. V mene šetrenia podžupný Komárňanskej župy v obežníku upozornil obyvateľov na obuv s drevenou podošvou.⁴⁸

Politika štátneho zásahu sa pred vojnou orientovala predovšetkým na speňaženie úrody. Počas vojny bola zameraná najprv na zásoby úrody, jej rozdelenie, a čím ďalej, tým viac na systematizovanie pestovania.⁴⁹ Vojnové potreby, ale najmä nemecké očakávania umožňovali tieto zásahy. Napriek nedostatku potravín kvôli požiadavkám vojakov, ako aj Nemecka, sa životné podmienky a pomery nezhoršili v takej miere ako počas 1. svetovej vojny. Znížila sa životná úroveň, avšak do roku 1944 mal každý zabezčenú základnú starostlivosť.⁵⁰ Nariadenie ministra obrany z roku 1941 označilo spôsoby, ktorými chcelo preukázať starostlivosť o osoby pozostalé po padlých vojakoch. Týkalo sa to všetkých sirôt a vdov, ktorých rodinní príslušníci sa zúčastnili vojenských akcií od roku 1938. Prvým krokom bolo založenie centrálnej evidencie. Ku každej maloletej sirote mal byť vymenovaný opatrovateľ. Podľa činnosti a funkcie patrili obyvatelia do troch skupín:

- a) tí, ktorí boli ochotní si sirotu zobrať k sebe a vychovávať ju (najmä bezdetní manželia)
- b) tí, ktorí sa zaviazali sirotu opatrovať, navštevovať, starať sa o jej potreby, vybavovať záležitosti, pomáhať dobrými radami
- c) tí, ktorí zabezpečovali iba materiálne zázemie (inštitúcie, podniky, organizácie).⁵¹

Podľa hlásenia šamorínského notárskeho úradu z januára roku 1942 sa neprihlásila ani jedna sirota a ani jeden opatrovateľ.⁵² Poslanecký zbor prerokoval výzvu celonárodného zväzu vojenských opatrovateľov z roku 1943 a zistil, že s vecou boli oboznámené všetky vrstvy obyvateľstva.⁵³ V okolí sa však nevyskytli takí jedinci, ktorí by sa zaviazali na 15

rokov k výchove a materiálnej podpore sirôt. Poslanecký zbor však schválil platenie výdavkov pre jednu sirotu. Výdavky činili 120 pengő na jeden mesiac, čo bolo ročne 1440 pengő. Z tejto sumy mal Šamorín v pomere k daňovému výmeru obce zaplatiť 1253 pengő. Túto sumu poukázali na účet Celonárodného zväzu vojenských opatrovateľov. Na tento účel usporiadali každoročne zbierku a zaviazali sa, že chýbajúcu sumu zaplatí obec, ak by sa suma nevyzbierala.⁵⁴

Vrchný župan Borsodskej župy zorganizoval tzv. spolubojovnícku službu, ktorá bola solidárnou pomocou vojakom a ich rodinám. Táto iniciatíva sa ukázala ako veľmi prospešná a tak minister vnútra nariadil túto sociálnu službu v rámci celej krajiny. V spolupráci s občianskymi a vojenskými úradmi, spoločenskými organizáciami, ako aj miestnymi organizáciami Celonárodnej základne ochrany človeka a rodiny táto služba v časoch vojnových pomerov bola zameraná na tieto aktivity:

1. morálna aj materiálna pomoc rodinným príslušníkom vojakov v armáde
2. umožnenie kontaktu vojakov na fronte s rodinnými príslušníkmi
3. vybavovanie žiadostí alebo sťažností rodinných príslušníkov vojakov
4. vykonávanie poľnohospodárskych a priemyselných prác namiesto osôb, ktoré nastúpili na vojenskú službu
5. právne poradenstvo pre vojakov
6. podpora národnobraneckej služby

Na organizovanie spolubojovníckej služby vyzval okresné obce vrchný slúžny okresu, do organizácie sa mali zapojiť i duchovní predstavitelia náboženských obcí, konfesí, sociálne pracovné komunity, dobročinné organizácie. Vedúcim predstaviteľom spolubojovníckej služby v Šamoríne sa stal evanjelický kňaz Ödön Fizély.⁵⁵ Každý týždeň v nedeľu dopoludnia od 11.00 do 12.00 boli stránkové hodiny a Dr. László Richter, advokát, poskytoval každý štvrtok popoludní od 15.00 do 16.00 právne poradenstvo.⁵⁶

Čo sa týkalo zásobovania masťou, nepatrili medzi pôvodných výrobcov, preto mali nárok iba na jeden a pol kg masťi.

Za sebestačného považovali iba toho, kto ošípanú choval z vlastných prostriedkov pre vlastné účely aspoň 60 dní pred zabitím. Pretože Židia varili husacou masťou a na pokrytie potrieb si pri každej príležitosti museli zviera zvlášť kúpiť, neboli považovaní za sebestačných.⁵⁷

Tie osoby, ktoré prostredníctvom Červeného kríža darovali krv pre ranených vojakov, mali nárok na prídavkové prídely. Na základe poukážky dostali chlieb, múku, cukor a masť. V liste z 8. júla 1942 Kráľovské ministerstvo výživy a zásobovania v Maďarsku zakázalo židovským darcom krvi nárok na potravinové prídavky.⁵⁸ Podľa nariadenia kráľovského ministra poľnohospodárstva v Maďarsku nemohli Židia previesť na niekoho lesnú ani poľnú nehnuteľnosť, dokonca ani oprávnenie na používanie majetku lesnej spoločnosti. Hospodárska podkomisia župnej verejnoprávnej komisie v Komárome vyzvala lesnú spoločnosť, aby nahlásila Židov, ktorí sú oprávnení používať majetok lesnej spoločnosti podľa mena, čísla majetku a čísla vkladu do pozemkovej knihy.⁵⁹ XV. článok zákona z roku 1942 o židovských poľno- a lesohospodárskych nehnuteľnostiach umožnil, aby kresťanskí majitelia nehnuteľností vypovedali nájom židovským prenajímateľom, prevzali živé a neživé hospodárske prostriedky v prípade, že chcú na nehnuteľnosti sami hospodáriť, alebo ju chcú pretvoriť na viac nájomných častí pre malých prenajímateľov. Od tých, ktorí nechceli dať nehnuteľnosť do prenájmu viacerým malým nájomcom, si prenajalo nehnuteľnosť Združenie pre obecné blaho, ktoré ďalej vytvorilo nájom pre maloroľníkov. V zmysle tohto zákona každý kresťanský majiteľ bol povinný nahlásiť údaje o židovskom nájomcovi: meno a adresa majiteľa nehnuteľnosti, meno a adresa nájomcu, rozloha nehnuteľnosti v katastrálnych jutrách, z toho rozloha ornej pôdy, nakoniec, aké sú na majetku budovy.⁶⁰ V Šamoríne sa toto spísanie týkalo dvoch Židov, Józsefa Steinera a Kálmána Löwingera.⁶¹ Steiner si prenajímal ornú pôdu od štyroch kresťanov,⁶² Löwinger od jedného.⁶³ Kým v zmysle článku XV. Zo septembra 1942 sa mohla dať výpoveď židovským nájomcom pôdy, tak podľa pragrafu č. 3, tohto článku zákona z októbra uvalili na židovských majiteľov povinnosť prenechať nehnuteľnosť štátu aj s celým príslušen-

stvom. Podľa paragrafu 12 musel majiteľ určenú nehnuteľnosť udržiavať v stave ako do 6. septembra 1942 a všetky obvyklé práce na nej vykonávať až dovtedy, kým nehnuteľnosť neprevezme do správy Celonárodný úrad pôdohospodárstva alebo Maďarská kráľovská lesná majetková správa v Komárne. Toto nariadenie sa v Šamoríne týkalo 13 židovských obyvateľov.⁶⁴ Napriek židovským zákonom a núteným prácam sa mohli Židia v Maďarsku až do roku 1944 cítiť pomerne bezpečne.⁶⁵

Osud Židov sa spečatil nemeckou okupáciou. Do Budapešti prišlo spolu s nemeckou okupačnou armádou Gestapo a smutne známe Eichmannovo komando. Eichmann, vedúci úradník pre židovské otázky, na Ríšskom hlavnom úrade pre bezpečnosť dostal od Hitlera rozkaz, aby *„prečesal krajinu od východu po západ a deportoval všetkých Židov do Auschwitzu podľa možností čo najskôr. Zčať sa má vo východných župách, kde sa blížila Rusi, preto sa treba postarať, aby nedošlo k podobnej vzbure ako vo varšavskom gete”*.⁶⁶ V máji sa začalo sústreďovanie vidieckych Židov do geta. V máji sa začalo sústreďovanie vidieckych Židov do geta. Potom sa pod nemeckým dohľadom, ale aj pod dozorom maďarského žandárstva a príslušných maďarských úradov začala deportácia.⁶⁷ Každý židovský obyvateľ sa v marci 1944 musel dostaviť na obecný úrad, aby ho zaevidovali. Museli sa odovzdať cennosti, rádiá a dopravné prostriedky. Na dvore obecného úradu stála hromada židovského majetku, šperky, striebro, rádiá.⁶⁸ 28. marca 1944 sa židovské obyvateľstvo v Šamoríne zobudilo na bubnovanie: *„Počujte, na známosť všetkým sa dáva, že od 28. marca roku Pána 1944 každý Žid musí poriadne nosiť na ľavej strane hrude žltú hviezdu. Hviezda musí byť šesťcípá, žltá, s priemerom 8 cm. Každá židovská žena, muž aj dieťa na ulici bez hviezdy budú zatknutí. Podobne kanárikovožltú hviezdu s priemerom 1 m musí každý Žid vyložiť na ľavú stranu vchodu do domu. Toto nariadenie nadobúda platnosť s okamžitou účinnosťou.”*⁶⁹ 5. apríla 1944 bubeník znovu oznamoval nasledujúce protizidovské nariadenie, podľa ktorého kresťania mali prísne zakázané zdravieť Židov, prijať pozdrav, rozprávať sa s nimi, písať si s nimi, hocičo im dať alebo od

nich prijať. Židia mali zákaz zdržiavania sa na verejných priestranstvách, ako divadlo, kino, park, kaviareň, reštaurácia, pošta, obecný úrad alebo knižnica. Kresťania museli okamžite hlásiť, ak videli Židov na týchto miestach.⁷⁰

Predstavitelov židovských obcí vyzvali, aby zostavili menný zoznam v štyroch exemplároch a odovzdali starostovi. Starosta zoznamy poslal policajnej správe, veliteľstvu žandárskeho okrsku a ministersvu vnútra.⁷¹ Na zozname židovských obyvateľov spísanom obvodným notárstvom v Šamoríne zo dňa 7. apríla 1944 je 385 osôb, mužov, žien, detí aj starcov.⁷²

13. apríla prišla nová správa, podľa ktorej všetkých šamorínskych Židov bolo treba vysťahovať do geta v Nagymagyari (dnes: Zlaté Klasy). Každá židovská rodina si so sebou mohla odniesť osobný majetok a zariadenie jednej izby. Všetko ostatné museli nechať tak. V deň vysťahovania museli odovzdať kľúče na polícii.⁷³ Batožinu Židov naložili na vozy a o odchode sa rozhodlo 18. apríla 1944, popoludní o jednej hodine.⁷⁴

V nagymagyarskom gete sústredili okolo 500 rodín 15 obcí z okolia. Tam museli odovzdať modlitebné knižky, poznámkové zošity, Bibliu, fotoalby, romány, dokumenty, pasy, knihy Talmud, zvitky Tóry. Keď to všetko nazhromaždili, všetko podpálili.⁷⁵ 20. mája oznámil maďarský žandár Židom, že na budúcu nedeľu budú geto likvidovať. Každý si môže zobrať so sebou toľko vecí, koľko unesie, ale viac ako 50 kg nie. Potom prišiel deň likvidácie geta, 27. máj 1944. Skoro ráno vyhnali Židov na koniec dediny, kde už čakali vozy s konskými záprahmi, ktoré ich zobrali do Dunajskej Stredy, do tamajšieho geta. Pobyť v Dunajskej Strede trval iba týždeň. Tu už prevzali vedenie vojaci SS. Na tunajšej stanici ich dali do vagónov, do každého 85 ľudí. Vlak sa pohol do Auschwitzu.⁷⁶

Na základe nariadenia ministerstva vnútra sa na hnutelný i nehnuteľný majetok po Židoch vymenoval správca. Správca prevzal majetok spolu s inventárom a dohliadlo sa na to, aby domy a sklady boli zabezpečené proti požiaru. Nehnuteľnosti sa spravovali so zúčtovacou povinnosťou. Správca bol povinný, ak to povoľovali vojenské, vyprázdňovacie a iné obmedzenia, dať obytné domy a menšie poľnohospodárske nehnuteľnosti do prenájmu. Z príjmu, ktorý z toho pramenil, sa

vyplácali potrebné mzdy a zostatok sa vkladal raz za šesť mesiacov na spravované účty Židov, ktorí sa zdržiavali v zahraničí. V prípade, že kráľovský finančný dozor v Maďarsku židovské hnutelnosti odviezol, správca musel mať doklad o vydaných hodnotách. Jeho povinnosťou bolo starať sa aj o ostatné hnutelnosti.⁷⁷

Kultúrno – osvetové spolky

Cieľom týchto spolkov bolo šírenie maďarskej kultúry, organizovanie predstavení za účelom zábavy a kultúrneho vyžitia. Dramatické krúžky, ako aj samovzdelávacie združenia pôsobili aj na ľudových a meštianskych školách. Divadelnými predstaveniami a rôznymi podujatiami si pripomínali významné výročia maďarských dejín a významné osobnosti maďarskej literatúry.⁷⁸

Spolok *Šamorínske kasíno*, založený v roku 1870 usporadúval prednáškové večery a divadelné predstavenia najčastejšie pred vypredaným hľadiskom.⁷⁹ Získané peniaze využívali na dobročinné ciele. Miesto na kultúrne podujatia mali v priestoroch pohostinstva Korona (Koruna).⁸⁰

Cieľom *Šamorínskeho samovzdelávacieho krúžku robotníkov* (vzniklo v roku 1923) bolo pestovanie záujmu o národnú kultúru, demokratický svetonázor, sociálne cítenie, umenie, ale najmä samovzdelávanie a rozvoj inteligencie. Krúžok bol založený v roku 1923 za účelom združenia záujemcov o umenie, fyzicky i duševne pracujúcich, bez ohľadu na politickú príslušnosť, národnosť a vierovyznanie. Členom krúžku sa mohol stať každý po dovŕšení 16. roku života. Každý člen krúžku mal právo zúčastniť sa na spoločenských podujatiach, prehovoriť, hlasovať, navštevovať knižnicu a krúžkovú miestnosť. Členovia boli povinní vykonávať svoju úlohu určenú krúžkom pri organizácii podujatí. Ak si niekto z nejakých príčin nemohol svoju úlohu splniť, musel to písomne odôvodniť. Od riadnych členov krúžku sa vyberal členský príspevok, zakladajúci členovia zaplatili jednorázový príspevok. Samovzdelávací krúžok usporadúval hudobné večery, divadelné predstavenia, popularizoval národné piesne, založil spevokol a organizoval

tanečné zábavy. Organizoval vedecko-náučné a osvetové prednášky, ako aj založenie knižnice, aby splnil svoje vytýčené úlohy a ciele.⁸¹

Spolok Žitnoostrovského múzea vznikol pri založení Žitnoostrovského múzea spoločnosťou Uránia po dlhšej a ťažkej práci v roku 1928.⁸² Prvotným cieľom Žitnoostrovského múzejného spolku bolo katalogizovanie zozbieraného materiálu a jeho umiestnenie do vhodných miestností. Vystavený materiál si verejnosť mohla obhliadnuť každú nedeľu od 11.00 do 12.00 hodiny.⁸³ Ďalším cieľom bolo založenie kultúrneho strediska v hornej časti Žitného ostrova, aby múzeum zozbieralo, spracovalo a vystavilo hodnoty tohto regiónu. V tomto zmysle vykonával spolok svoju výchovno-vzdelávaciu prácu.

Spoločenské spolky

Tieto spolky vznikali na základe vierovyznania alebo národnosti. V Šamoríne bolo takýchto spolkov najviac. Vo veľkej obci pôsobili štyri cirkvi a každá mala aj svoju organizáciu. Členovia evanjelického a reformovaného spoločenstva boli organizovaní do spoločných protestantských spolkov. Okrem toho v spoločenskom živote pôsobili katolícke a židovské zhromaždenia.

Členmi *Šamorínskeho protestantského spolku žien* sa mohli stať evanjelickí alebo reformovaní maďarskí občania, ktorí dovŕšili 16. rok života a zaplatili členský príspevok. Členmi spolku boli riadni členovia, zakladajúci a podporujúci členovia. Zakladajúci člen zaplatil raz a navždy 20 pengő, kým riadny člen 1 pengő ročne.⁸⁴ Samozrejme zakladajúci členovia mali hlasovacie právo, boli volení do vedenia a výboru.⁸⁵ Zloženie predsedníctva: predseda, dvaja podpredsedovia, pokladník, kontrolór, zapisovateľ a tajomník. Predseda mohol zvolávať valné zhromaždenie, zastupoval spolok, v prípade potreby ho zastupovali podpredsedovia. Zapisovateľ písal zápisnice zo schôdzí a staral sa o ostatné písomnosti spolku. Úlohou tajomníka bolo raz do roka pripraviť správu o činnosti spolku. Pokladník sa staral o majetok spolku, v hotovosti nemohol držať v pokladnici viac ako tridsať pengő, zvyšok

musel uložiť do sporiteľne. Kontrolór kontroloval pokladnicu polročne alebo častejšie a podával správu valnému zhromaždeniu. Členovia výboru boli z dvoch tretín ženy. Počet členov výboru bolo dvanásť, v prípade, že počet riadnych členov prekročil päťdesiat, tak na každých ďalších desiatich riadnych členov mohli byť volení ďalší dvaja do výboru. V roku 1942 mal spolok sedemnásť členov výboru, z toho vyplýva, že riadnych členov bolo okolo sedemdesiat až osemdesiat. Sedenia výboru boli štvorročne, ak bolo treba, predseda mohol zvolať schôdzu hocikedy. Výbor sa staral o prebiehajúce spolkové záležitosti. Rozhodnutia prinášali hlasovaním, kde rozhodovala väčšina. Proti výboru sa mohlo valné zhromaždenie odvolať do pätnástich dní. Riadne zhromaždenie zvolávali raz do roka, v marci, ale vo výnimočných prípadoch ho mohli zvolať hocikedy, ak to predseda alebo desať riadnych členov považovalo za potrebné. V hlasovaní bola potrebná jednoduchá nadpolovičná väčšina, ak mali obidve strany rovnaký počet hlasov, rozhodol hlas predsedu. Valné zhromaždenie volilo predsedníctvo, členov výboru a kontrolnú komisiu.⁸⁶ Valné zhromaždenie schvaľovalo ročné vyúčtovanie a určovalo ročný rozpočet. Posudzovalo odvolania voči uzneseniam výboru a pôsobilo vo veciach predostretých spolkovým výborom. Cieľom protestantského spolku žien bola dobročinná aktivita, ale za svoju úlohu pokladali aj starostlivosť o vnútorné priestory reformovaného a evanjelického kostola. Disponovali peňažnými prostriedkami získanými z členských príspevkov, darov, z usporiadania vianočných trhov, čajových večierkov, posezení. Dobročinné akcie spočívali v pomoci chudobným školo-povinným deťom a opusteným chorým ženám.⁸⁷

Poslaním *Protestantského samovzdelávacieho krúžku* bolo rozvíjanie náboženského a morálneho života, rozširovanie vzdelávania.⁸⁸ Samovzdelávací krúžok vlastnil knižnicu s takmer tristo zväzkami, odoberal časopis, usporadúval čitateľské, hudobné a výtvarné večery, ako aj divadelné predstavenia. V zmysle stanov krúžku členom sa mohol stať každý, kto zaplatil ročný členský príspevok, bez ohľadu na vierovyznanie, príslušnosť k cirkvi. Členovia museli dovŕšiť 16. rok života. Samovzdelávací krúžok mal svoju vlastnú miestnosť,

ktorú v roku 1936 zrekonštruovali, zväčšili. Pre mladých tu boli rôzne spoločenské hry, biliard, stolný tenis.⁸⁹ Okrem toho sa krúžok v spolupráci s protestantským spolkom žien venoval aj dobročinnnej činnosti.

Spolky pôsobili aj v rámci katolíckej cirkvi: *Spolok rímsko-katolíckych mládenčov*, ktorý bol pobočkou ústredného budapeštianskeho spolku.⁹⁰ Ďalším spolkom bol *Rímsko-katolícky dobročinný spolok žien*.⁹¹ Spolok mládenčov sa zameriaval na náboženskú a mravnú výchovu svojich členov. Na to slúžili divadelné predstavenia a čitateľské večery. Prevzatím svojho strediska v roku 1931 spolok prispel i k dobru obce, veď popri pohostinstve Korona obec získala i kultúrny dom. Dobročinný spolok žien, ako už ukazuje i názov, mal za hlavný cieľ pomáhať chudobným a opusteným. Peňažné sumy získané rôznymi dobročinnými akciami venovali naplňovaniu svojich cieľov.

Rôzne spolky pôsobili aj pod ochranou židovskej náboženskej obce, záznamy o ich práci pochádzajú z obdobia medzi dvoma svetovými vojnami. Boli to spolky *Chewra Kadischal*, *Izraelitské kasíno a Izraelitský ženský spolok*. Cieľom týchto spolkov bolo kultúrne a náboženské podporovanie židovskej komunity. Uvedomelo sa starali o židovskú kultúru a náboženské zvyky.⁹² V zozname spolkov z roku 1940 figuruje už iba Izraelitský ženský spolok.⁹³ Stretávame sa s ním len do roku 1942.⁹⁴ V tomto roku totiž ministerstvo vnútra neschválilo základné stanovy spolku a nariadilo, aby behom troch mesiacov bol spolok rozpustený.⁹⁵ Tak od roku 1942 nepôsobil v obci žiadny židovský spolok.

K spoločenským spolkom patrí aj ten, ktorý vznikol na národnostnom základe. V Šamoríne v roku 1941 vznikla miestna skupina Zväzu Nemcov v Maďarsku.⁹⁶ Ich cieľom bola kultúrna podpora maďarských občanov nemeckej národnosti, posilňovanie vlastenectva. Podľa práv zakotvených v maďarských zákonoch mohol zväz zakladať pre svoje deti školy a organizovať kultúrno-vzdelávacie školenia.⁹⁷

Humanitné spolky

Náplňou práce týchto spolkov bola charitatívna činnosť, snažili sa pomáhať tým členom spoločnosti, ktorí žili v chu-

dobných a ťažkých podmienkach. Aj dôsledky vojny prinášali biedu pre už aj tak chudobných ľudí. V Šamoríne vyvíjali činnosť: miestna pobočka Celonárodnej ligy na ochranu detí, *Mansz* (Zväz maďarských žien) a Celonárodný zväz vojnových invalidov, vdov a sirôt.⁹⁸

Veľmi rôznorodou prácou sa zaoberal Mansz, ktorého členovia pochádzali predovšetkým z radov inteligencie a za prvoradé považovali dobročinnú prácu.⁹⁹ Organizovali pracovné popoludnia, na ktorých šili odevy a doplnky. Táto činnosť sa pokladala za branno-vlasteneckú službu. Ženy z obce sa do spolku prihlasovali dobrovoľne a dobrovoľne sa podujali na šitie odevov. Členovia komunity vyvíjali charitatívnu činnosť aj v ďalších oblastiach. Zadarmo rozdávali obedы, obuv a odev. Organizovali divadelné predstavenia a získané peniaze venovali na dobročinné ciele.¹⁰⁰

Celonárodný zväz vojnových invalidov, vdov a sirôt - ako to už vyplýva z názvu – pomáhal ľuďom, ktorí museli znášať dôsledky vojny: osirelým deťom, vdovám a postihnutým bývalým vojakom.¹⁰¹ Pomáhal im pri zabezpečovaní živobytia, zabezpečoval pre nich potravinové a odevové balíky. Títo ľudia nevládali pracovať, tým sa ich existencia dostala do ohrozenia.

Potomkom organizácie na ochranu detí, ktorá pôsobila aj v medzivojnovom období, bola *Celonárodná liga na ochranu detí*. V Budapešti sa konalo posledné zasadnutie výboru hornozemského združenia ochrany detí, na ktorom boli prítomní i predstavitelia pobočiek, a tak aj Šamorín mal predstaviť.¹⁰² Na tomto zasadnutí vyhlásili splynutie organizácie s ligou. Naďalej sa pokračovalo v takej istej charitatívnej činnosti, ale pod iným názvom.¹⁰³

Hospodárske spolky

Do tejto skupiny patria tie spolky, ktoré sa pokúsili zjednotiť roľníkov a remeselníkov. V Šamoríne pôsobili dva takéto spolky: *Šamorínsky gazdovský spolok*¹⁰⁴ a miestna skupina *Celonárodného katolíckeho spolku remeselníckej a robotníckej mládeže*, ktorá vznikla v roku 1942.¹⁰⁵ Poslaním Šamorínskeho gazdovského spolku bola organizácia poľnohospodárskych

prác. Spolok pomáhal roľníkom zaobstarávať osivo, zavádzať poľnohospodárske stroje a predávať vypestované produkty. Staral sa aj o odbornú výuku svojich členov. Zaobstarával odbornú literatúru a časopisy, organizoval odborné prednášky.

V roku 1940 usporiadali v Šamoríne veľkolepé podujatie: Deň gazdov. V rámci toho sa konalo valné zhromaždenie okresnej poľnohospodárskej komisie a konala sa výstava a hodnotenie poľnohospodárskych zvierat. Po prvýkrát vydal Úrad pre zahraničný obchod povolenie na vývoz vystaveného a oceneného dobytku na výkrm, chovaného drobnochovateľmi. Na akcii sa zúčastnilo i vedenie župy, ktoré pozdravil a privítal vrchný slúžny, Kálmán Bacsák.¹⁰⁶ Po valnom zhromaždení sa premietli filmy: gazdovský film „Podnety Dolnej zeme“, film hnutia za zelené polia a film úradu pre zahraničný obchod „Chov dobytku v Maďarsku“. Podujatie ukončilo popoludňajšie vystúpenie šamorínskej delostreleckej batérie.¹⁰⁷

Športové spolky

Šamorínsky telovýchovný kruh, ktorý vznikol v roku 1914 počas prvej svetovej vojny, nefungoval. Napriek tomu po návrate mladých športovcov z frontu sa pustili do obnovenia činnosti telovýchovného kruhu.

V roku 1920 dosiahli významné úspechy proti známym bratislavským mužstvám. V roku 1921 vznikol aj druhý športový klub pod názvom *Šamorínsky Football Club*, ktorý však po odohratí troch - štyroch zápasov zanikol. Medzi mládežou sa šport stal v 20-tych rokoch veľmi obľúbeným. Pri meštianskej škole začala pôsobiť Šamorínska mládežnícka telocvičná spoločnosť, potom krúžok remeselníckej mládeže a spolok pod názvom Úsilie. Žiaľ, tento spolok z finančných dôvodov zanikol, resp. včlenil sa do Šamorínskeho telovýchovného kruhu, čím bol tento spolok posilnený a v roku 1923 zorganizoval prvé atletické preteky, na ktoré sa prihlásili aj najlepší atléti z Bratislavy a Komárna. Najúspešnejšie časy spolku boli v rokoch 1923/24-25.

Ročne sa odohralo okolo 15 – 20 zápasov, organizovali sa rôzne športové podujatia. Koncom 20 - tych rokov však špor-

tový život začal upadať, tak ako všade, aj tu z finančných dôvodov. Obyvatelia obce sa športových podujatí nezúčastňovali vo veľkom počte a takto získané peniaze predstavovali veľmi malú čiastku príjmu. Napríklad na jednom zápase v roku 1927 sa zúčastnilo okolo 250 – 300 divákov, zisk zo vstupného činil 126 korún.¹³⁹

Popri futbale bol obľúbeným športom aj tenis, obec mala dve tenisové ihriská. V roku 1929 vznikla športová spoločnosť rímskokatolíckych remeselníckych učňov pod názvom Šamorínska mládežnícka telovýchovná spoločnosť. Cieľom spolku bolo upevňovanie priateľstva, láska k blížnemu a telovýchova.

Kríza športového života sa zavŕšila nástupom tridsiatych rokov a uvedené športové spolky pôsobili aj naďalej.

Ochranné spolky

Ochranné spolky vykonávali obrannú, ochrannú činnosť. Patrili sem: Liga protivzdušnej obrany, Šamorínska skupina delostreleckého boja¹⁴⁰, Šamorínsky dobrovoľný hasičský zbor a Organizácia pre povinnú predvojenskú výchovu mládeže v Šamoríne.¹⁴¹

Úlohou Ligy protivzdušnej obrany bolo zabezpečiť ochranu obyvateľstva počas bombových náletov. V obci mali svoju kanceláriu, kde každý utorok a piatok v rámci úradných hodín poskytovali záujemcom informácie. Liga organizovala aj viac osvetových prednášok a školení pre veliteľov skupín prvej pomoci, hasičov a domových skupín. Obec i obyvateľstvo rozdelili do obvodov a okrajov mestských častí. V každom obvode boli tri menšie mestské časti, okraje. Každý okraj mal svojho veliteľa a zástupcu, ktorých úlohou bolo evakuovať obyvateľov do krytov v čase bombového ohrozenia. Obyvateľstvo však uprednostňovalo domáce úkryty a pivnice pred verejnými zákopmi. Každý majiteľ domu bol povinný zaplatiť tri pengó ročne a z týchto prostriedkov hradila liga svoje výdavky. Liga pravidelne organizovala i skúšobné poplachy a spolupracovala s hasičmi.¹⁴²

Poznámky

- 1 VÉGH, L.: Vývoj obyvateľstva Šamorína. In: Šamorín. Čítanka z dejín mesta. Šamorín 2001, s. 161.
- 2 A Felvidék településeinek vallási adatai. Budapest 1999, s. 176.
- 3 Zakaždým bola víťaznou stranou KKSS
- 4 1. Československá sociálno – demokratická robotnícka strana, 2. Komunistická strana Československa, 3. Agrárna strana, 4. Československá strana ľudová, 5. Československá národne demokratická strana, 6. Československá strana socialistická, 7. Československá živnostensko – obchodnícka strana stredostavovská, 8. Slovenská národná strana, 9. Slovenská ľudová strana, 10. Československá strana ľudová na Slovensku, 11. Národná obec fašistická, 12. Karpatskonemecká strana, 13. Nemecko kresťansko – sociálna strana ľudová, 14. Nemecká národnosociálna strana robotnícka, 15. Nemecká strana nacionalistická, 16. Nemecká socialisticko – demokratická strana, 17. Krajinská kresťansko – socialistická strana, 18. Maďarská národná strana.
- 5 ANGYAL, B.: Érdekvédelem és önszerveződés. Dunaszerdahely, Lilium Aurum 2002, s. 56-63.; KOVÁČ, D.: Dejiny Slovenska. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny 1998, s. 189-205.
- 6 Zákon č. 75/1919. Volebný poriadok dal po prvý raz v dejinách volebné právo aj ženám. V porovnaní so súčasným stavom je zaujímavé, že občania mali za prvej republiky nielen právo, ale aj povinnosť sa zúčastniť na obecných voľbách. Výnimky z tejto povinnosti špecifikoval paragraf 7 volebného poriadku.
- 7 Volebný systém pomerného zastúpenia bol vybudovaný na všeobecnom, rovnom, priamom a tajnom hlasovacom práve. Volebný systém určoval volebný zákon č. 123/1920.
- 8 Štátny archív Bratislava, pobočka Šaľa, fond Notársky úrad Šamorín (ďalej ŠABA-ŠA, NÚ Šamorín) 1317/1922.
- 9 ŠABA-ŠA, NÚ Šamorín 3145/1923. Z kandidátov Židovskej strany za členov zastupiteľstva sa stal Dr.Zsigmond Kardos a Miksa Frankl. Z kandidátov zo Združenia České a slovenskej strany za členov zastupiteľstva sa stal Ján Trnadel, Jozef Trojan, Jozef Márkus, Július Havasi. Z kandidátov Krajinskej maďarskej strany maloroľníkov a poľnohospodárov sa členmi zastupiteľstva stali: Dr. Ernő Röck, Vince Vörös, st. János Plutzer, ml. Károly Klimits, Károly Frank. Zo strany Krajinská kresťansko – socialistickej strany sa členmi zastupiteľstva stali: Ignác Oberhoffer, József Pschierer, Dr.Ernő Zelliger, Alajos Unger, Kálmán Csaszny, Vince Takács, Pál Lang, József Safarik ml., István Farkas, Béni Baráth, Károly Balheim. Zo strany Maďarská sociálnodemokratická strana Československej republiky sa členmi stali: István Pék ml., Dr. Károly Pártos, Gyula Farkas, István Mikus, Péter Fekete.
- 10 Felsőcsallóköz. ročník II, č. 6, 11. február 1928, s. 1.
- 11 Štátny archív Bratislava, fond Župný úrad v Bratislave (ďalej ŠABA, ŽB II.), č. 3379/1928 prez.

- 12 Na zhromaždení boli prítomní: Dr. József Hollovics okresný náčelník, Artúr Ambro okresný notár, Szilárd Saskó a Márton Jeskó obecní notári, ďalej členovia zastupiteľského zboru.
- 13 Členovia rady a ich pracovná náplň bola:
Richard Bargár (Kresťansko – soc. strana) vedúci hospodárskych vecí, Ignác Oberhoffer (Kresť.-soc.strana) poručníctvo, Pál Láng (Kresť.-soc.strana) člen rady bez rezortu, János Plutzer ml. (MNS) správa verejných budov, István Pék (Socdem. strana) vedúci záhradníctva a ovocnej škôlky, Zsigmond Kardos ml. (Žid.strana) údržba ciest, István Pszota (KSC) vedúci žandárskeho zboru. Felsőcsallóköz, I./1., 24. dec. 1927, s. 4.
- 14 V Šamorínskom okrese vo viacerých obciach boli voľby v roku 1931, v ostatných boli roku 1932.
- 15 Pschierer rozdelil politiku a hospodárstvo vo svojej strane.
- 16 Noví poslanci boli: István Pszota, Lajos Füle, István Sidó, János Bartal, János Cséfalvay, Gáspár Álló, Gábor Patócs, János Hauk, Mihály Madarász.
- 17 Noví poslanci boli: Ignác Oberhoffer, Dr. Ernő Zelliger, Pál Láng, Richárd Bargár, Dr. József Herczeg, János Záborszky, József Csóka.
- 18 Noví poslanci boli: József Pschierer, János Schwikker, Endre Czeglédy, János Bucsuházy, Károly Balheim, Dénes Náday.
- 19 Poslanci: Dr. Károly Pártos, Ferenc Schmiedl, Samu Steiner
- 20 Poslanci: Samu Szlamka, Károly Klimits ml., Árpád Pleyer
- 21 Poslanci: Karol Indra, Ján Bicenc
- 22 Somorja és vidéke V./ 11., 12. marec 1932, s.1.
- 23 ANGYAL, Béla: Érdekvédelem...c.d., s.225
- 24 Iván Bartal požiadal o penzionovanie v júli 1939. Jeho nástupcom sa stal Nándor Nagy, ktorý úrad vrchného župana viedol až do prevzatia moci Šípovými krížmi.
- 25 Komáromi Lapok. 59./52., s. 2.
- 26 Szemet - dnes Kalinkovo. Obec mala na základe sčítania ľudu z roku 1941 548 obyvateľov.; Gútor - dnes Hamuliakovo. Obec mala na základe sčítania ľudu z roku 1941 742 obyvateľov; V roku 1931 sa Šamorín obrátil na ministerstvo vnútra so žiadosťou o ponechanie charakteru obce ako veľkej obce, lebo tak obec existovala už od roku 1900. Bolo urážajúce, že bez vedomia obce ju degradovali na malú obec. Spolu s usadlosťami Gútor a Szemet patrila do jedného územno-správneho celku. Gútor a Szemet patrili počas Československa pod správny celok Dénesdu. (Jánošíkovo, dnes je súčasťou obce Dunajská Lužná). Dénesd bol po arbitráži pripojený k Slovenskému štátu. Na žiadosť obce prišla v júni 1939 odpoveď, podľa ktorej charakter veľkej obce pre Šamorín zostane, ale zároveň zostane aj v jednom obvodom notárstve so spomínanými usadlosťami.
- 27 Sándor Ásványi, Dr. Ernő Zelliger, Béni Baráth, st. Richárd Bargár, János Baráth, János Botló, Károly Botló, József Bucsuházy, Ernő Buday, József Csóka, Endre Czeglédy, Károly Farkas, Géza Gaszner, Károly Göber ml., Dr. József Herczeg, Lajos Hirschler, Vendel Jess, Károly Kálmán, Károly Klimits, József Krcsek, Pál Limpár, Rezső Nagy, Ferenc Németh, Jenő

- Patócs, János Plutzer, Vince Plutzer, Dániel Simon, József Šamoríni, Lajos Szmicsek, Károly Záborszky.
- 28 Somorja és Vidéke XI. /45., s. 2.
- 29 Po Trianone vyhlásili 4. jún za smútočný deň a vznikla modlitba za znovu-navrátanie zabraných území: „*Verím v jedného Boha, verím v jednu vlasť, verím v jednu večnú pravdu Božiu, verím v oslobodenie Maďarska, amen.*”.
- 30 Somorja és Vidéke XI. /46., s. 1-2.
- 31 Šamorín bol okresným sídlom.
- 32 Somorja és Vidéke XI./46., s. 2.
- 33 Somorja és Vidéke XI./47., s. 6.
- 34 Komáromi Lapok. 59./52., s. 7.
- 35 Hlavný slúžny obce Tápiószecső žil dlho v Šamoríne, jeho rodičia i starí rodičia boli takisto Šamorínčania. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 6282/1938 prez.
- 36 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 6228/1938 prez.
- 37 Podľa niektorých dobových pohľadníc označovali Hlavné námestie ako Horthyho námestie
- 38 Sochu mal vyhotoviť šamorínsky kamenársky majster Ferenc Schwantzer. Existovali dve variácie Turula. Jednou bol turul s rozprestretými krídlami a druhou turul s pripaženými krídlami. Zrealizovaná bola druhá variácia.
- 39 Príslušenstvo k zástave a erb boli dielom Ödöna Martinela, budapeštianskeho sochára.
- 40 Evanjelická bohoslužba sa začala predpoludním o 9. hodine, reformovaná a katolícka o 10 hodine.
- 41 Recitoval Pál Hargitai, obvodný notár.
- 42 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 1455/1940 prez.
- 43 Komáromi Lapok. 64./14., s. 7.
- 44 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 82/28/1942 prez.
- 45 Kol. autorov: Magyarország a második világháború alatt. Budapest 1997, s. 245.
- 46 Komáromi Lapok. 64./1., s. 3.
- 47 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 82/277/1942 prez.
- 48 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 82/251/1942 prez.
- 49 Kol. autorov: Magyarország ... c. d., s. 144.
- 50 Kol. autorov: Magyar... c. d., s. 366.
- 51 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 24/1/1942 prez.
- 52 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 24/1/1942 prez.
- 53 Členovia poslaneckého zboru: János Plutzer -predseda, Pál Hargitai - notár, Sándor Ásványi, Béni Baráth, János Baráth, Károly Botló, János Buday, József Csóka, Endre Czeglédy, Károly Farkas, Géza Gaszner, Dr.József Herczeg, Károly Kálmán, Rezső Nagy, Ferenc Németh, Jenő Patócs, József Šamoríni, Károly Záborszky.
- 54 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 24/16/1942 prez.
- 55 Členovia spolubojovníckej služby v Šamoríne: Kálmán Pollágh, Mihály Kovács, dr. László Richter, manželka dr. Bacsáka, Árpád Parais, Károly Bangha, manželka dr. Röcka, József Báldy, Endre Czeglédi, vdova Pschierera, Károly Váry, Endre Denkler, manželka Tibora Takácsa, József

- Šamoríni, Géza Karl, Terézia Bazsó, vdova Lajosa Fodora, Ödön Fizély –predseda.
- 56 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 38/182/1942 prez.
- 57 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 82/257/41 prez.
- 58 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 82/253/1942 prez.
- 59 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 74/1942 prez.
- 60 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 74/1942 prez.
- 61 József Steiner - od roku 1939 kresťan, predtým s rodičmi i starými rodičmi židovského pôvodu.
- 62 Vdova po dr. László Kálmánovi, 19 k. jutárov, Burgár Richárd, 6 jutár 1 200 štvorcových siah, János Károlyi 15 jutár 1 200 št. siah, Gabriella Pósfay 3 jutrá. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 74/14/1942 prez.
- 63 Vdova po Józsefovi Nagyovi staršom, 2 jutrá 1 000 štvorcových siah.
- 64 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 74/32/1942
- 65 Kol. autorov: Magyar ... c. d., s. 48-49
- 66 K tejto vzbure došlo od 19. apríla do 8. mája 1943. V bojoch zomrelo okolo 60 000 Židov - povstalcov. Geto zničili a tých, čo zostali nažive, deportovali do koncentračných táborov. GYURGYÁK, J.: A zsidókérdés Magyarországon 1526-1945. Budapest 1992, s. 173.
- 67 KARSAL, Elek: Vádirat a náciizmus ellen. Budapest 1967, s. 724; GYURGYÁK, János: A zsidókérdés ... c. d., s. 173-188. GONDA, L.: A zsidóság ... c. d., s. 221-233; LÉVAL, J.: Zsidósors ... c. d., s. 69-202; MUNKÁCSI, E.: Hogyan történt. Budapest 1947, s. 113-245; SZITA, Sz.: Együttélés Üldöztetés Holokauszt. Budapest 2001, s. 178-247.
- 68 BITTON-JACKSON, Livia: I have lived a thousand years growing up in the Holocaust. New York 1997, s. 26-27.
- 69 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 30.
- 70 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 36.
- 71 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 12/72/1944 prez.
- 72 Menný zoznam v prílohe 5, ŠOKA Šafa, fond ŠABA-ŠA, NÚ, č. 1272/1944 prez.
- 73 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 37.
- 74 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 37-40.
- 75 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 56.
- 76 BITTON-JACKSON, Livia: I have ... c. d., s. 65-69.
- 77 Nariadenie ministerstva 231.300/1944, nariadenie ministerstva 1600/1944.
- 78 Ročenka meštianskej školy 1941/42, s. 20.
- 79 Výbor Šamorínskeho kasína: predseda: nebohý Kálmán Marczell, podpredseda: Dr. József Herczeg-advokát, zapisovateľ: József Miskey-učiteľ, pokladník: Rezső Illy úradník na dôchodku, správca István Fiala, kontrolóri: Ferenc Herczeg, Vendel Csóka, knihovník: Dénes Holocsy, členovia výboru: Sándor Bozó, Ernő Huszágh, Zoltán Cseh, Károly Schwertner, Ödön Fizély, Árpád Parais, Dr. Mihály Kovács, Dr. Tibor Takács. Počet členov 68. Číslo povolenia: 114151/1911/V.a. min. vŠaBa-Ša, NÚtra. Kasíno vzniklo v r. 1870. ŠOKA Šafa, fond ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 80 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.

- 81 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 17/2/1942 prez.
- 82 Funkcionári spolku: predseda: Rudolf Benyovszky, podpredseda: István Bartal, zapisovateľ: János Szmrtnik, pokladník: Jenő Bozó, kontrolóri: manželka Dr. Ernő Röcka, Lajos Csiba, Dr. Dezső Baranyay, Sándor Bozó, členovia výboru: Dr. Zoltán Jankó, József Balheim, Gergely Bognár, Zoltán Cseh, Dr. József Herczeg, József Németh, Dr. Antal Walner, Dr. Géza Szeiff, Mihály Varjú, Ernő Huszágh, Árpád Parais, István Prohászka, Kálmán Tóth, Mihály Kovács, István Fiala, Gábor Markvarth, Dr. Lajos Klimits, Pál Winkler, Dr. György Bartosik, Dr. György Földes. Počet členov 91. Spolok vznikol r. 1929. ŠOKA Šafa, fond ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940
- 83 Somorja és Vidéke. ročník 2, číslo 48, s. 3
- 84 Zakladajúcim členom a zároveň i predsedníčkou spolku bola manželka Dr. Ernő Röcka.
- 85 Členov predsedníctva volili na 3 roky, predseda, podpredsedovia, pokladník a kontrolór mohli byť volení iba z riadnych ženských členov spolku. Predseda: manželka Dr. Ernő Röcka, podpredsedovia: manželka Jánosa Bucsuházyho, vdova Kálmána Csasznyho, pokladník: vdova Józsefa Mártona, kontrolór: vdova Gyula Hontiho, zapisovateľ: manželka Jenő Bozóa, tajomník: Ödön Fizély (evanjelický duchovný).
- 86 Členovia kontrolnej komisie počas svojho pôsobenia nemohli byť členmi výboru a nemohli mať ani funkciu v spolku. Komisia pozostávala z troch členov, jej úlohou bola kontrola peňažných prostriedkov. Hocikeď mohla prekontrolovať stav pokladnice a v prípade nezrovnalostí musela informovať valné zhromaždenie.
- 87 ŠABA-ŠA, NÚ, č.17/2/1942 prez.
- 88 Krúžok vznikol v roku 1901. Funkcionári: predseda: Ödön Fizély (evanjelický duchovný), podpredseda: Árpád Parais (reformovaný duchovný), zapisovateľ: Vilmos Schwartz, pokladník: Béla Meixner, správcovia: János Polányi, Károly Göber, kontrolór: Árpád Fekete, knihovník: János Hurtik. Členovia výboru: Vince Vörös, Ernő Huszágh, Ernő Hilkó, Vince Plutzer, Pál Nagy, Pál Limár, Béni Baráth, Béla Plutzer, István Fiala, Imre Miklós, Jenő Domsitz, István Fekete. Počet členov 97. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 89 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 1567/1928 prez.
- 90 Spolok mládencov vznikol v roku 1886. Funkcionári: cirkevný predseda: Mihály Kovács (farár), občiansky predseda: Ferenc Faulhammer, podpredseda: Ferenc Németh, zapisovateľ: Lajos Fitus, pokladník: Győző Duman, správca: Lajos Üрге, knihovníci: Vince Molnár, József Sereg, členovia kontrolnej komisie: Dénes Holocsy ml., Richárd Borgár st., členovia výboru: József Belheim, Sándor Ásványi, Vendel Sármany, Pál Tóth, ml. Ferenc Fidler, Ferenc Gyurkovics, Károly Hudecz, Károly Koluz, Károly Péder, Károly Zábovszky, János Sebestyén, László Szabó, József Takács. Počet členov 74. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 91 Spolok vznikol v roku 1914. Vedenie: vdova Ferenca Pósfaýho (predseda), manželka Nándora Reuckla, manželka Győző Csontos, Terézia Bazsó, Mária Faragó, manželka Imre Németha, manželka Pála Karsayho, manželka Károlya Sárkány, Anna Gyarmathy, manželka Gézu

- Paraszthyho, manželka Ferenc Németha, manželka Istvána Szabóa, manželka Józsefa Buchuházyho, manželka Sándora Kovalovszkyho, manželka Ignáca Vavrovicsa, manželka Károlya Pekársa, manželka Árpáda Feketeho, manželka Hugó Stahla. Počet členov 110. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 92 ENGEL, A.: A dunaszerdahelyi zsidó hitközség emlékkönyve. Bratislava 1995, s. 170.
- 93 Funkcionári Izraelitského ženského spolku: predseda: vdova Miksa Sterna, podpredseda: manželka Gézu Engela, zapisovateľ: manželka Jenő Lövingera, pokladník: manželka Móra Deutscha, kontrolóri: manželka Lázára Wosnora, manželka Móra Goldmanna. Členovia výboru: manželka Sándora Deutscha, manželka Lajosa Fucks, manželka Samu Gelleia, manželka László Glatza, manželka Sándora Kohna, manželka Lipóta Lichtensteina, manželka Sándora Lövensteina, manželka Ignáca Schönfelda, manželka Jakaba Singera, manželka Náthána Steinera, manželka Henrika Lungera, manželka Sándora Waldmanna. Počet členov: 42.
- 94 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 95 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 17/11/1942 prez.
- 96 Funkcionári: predseda: Pál Plöchl, podpredseda: Gusztáv Tauber, zapisovateľ: István Plöchl, knihovník: Christiner Tauber, pokladník: Ferenc Keinbauer, kontrolóri: Viktor Dumann, Nándor Baschak. Členovia výboru: Róbert Lutzky, Károly Tauber. Počet členov: 20.
- 97 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 258/1941 prez.
- 98 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 726/1940 prez.
- 99 Predseda Mansz-u: Aranka Kuhn (učiteľka meštianskej školy). Členovia: manželka Dr.Kálmána Bacsáka (manželka hlavného sudcu), Teréz Bazsó (učiteľka r. k. ľudovej školy), manželka Ödöna Fizélya (manželka evanj. farára), manželka Árpáda Paraisa (manželka reform. farára), manželka Ernő Huszágha (manželka bankového úradníka), manželka Dr. Mihálya Jobáka (učiteľka mešt. školy), Emília Karló (dcéra roľníka), manželka Rudolfa Klasza (manželka lekárnik), manželka Dr. Józsefa Marsoa (manželka okresného lekára), manželka Józsefa Miskeya (učiteľka štátnej ľud. školy), manželka Józsefa Reininger (manželka riaditeľa mešt. školy), manželka Dr. Ernő Röck (učiteľka meštianskej školy, vdova po advokátovi), manželka Jánosa Schwikkera (manželka okresného zverolekára), manželka Jánosa Szmrtnyika (manželka učiteľa mešt. školy), manželka Tibora Takácsa (učiteľka štátnej ľud. školy, manželka okresného sudcu), manželka Istvána Tallósa (výtvarníčka, manželka maliara), manželka Dr. László Tótha (manželka lekára), manželka Károlya Véryho (manželka riaditeľa športelne), manželka Dr. Ernő Zellinger (manželka notára)
- 100 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 17/2/1942 prez.
- 101 Funkcionári zväzu: predseda: Lajos Posztól, zapisovateľ: János Hurtik, pokladník: József Safarit, kontrolóri: Mihály Smida, János Farkas, Vince Stifter. Členovia výboru: Alajos Puzs, János Nagy, Mihály Kovács, Simon Kopold, István Tóth, Gusztáv Tauber, István Fehér, István Sidó, József Mészáros, István Hakl, István Kovács, manželka Lajosa Fodora. Čle-

- novia národného výboru: József Dulinszky, Mór Fuchs, István Kiács. Počet členov: 183.
- 102 Na zasadnutí boli prítomní predstavitelia týchto pobočiek: Érsekújvár, Komárom, Šamorín, Dunaszerdahely, Verebély, Léva, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Tornalja, Rozsnyó a Beregszász.
- 103 Komáromi Lapok. ročník 60, č. 52, s. 1.
- 104 Spolok vznikol v roku 1901. Funkcionári: predseda: János Plutzer, podpredseda: Endre Czeglédi, zapisovateľ: László Csiba, pokladník: Lajos Hirschler, správca: Vince Plutzer, knihovník: József Zimmermann, sýpkar: Károly Botlő. Členovia výboru: József Bucsuházy, Géza Gaszner, Gusztáv Gaszner, János Molnár, Károly Kálmán, József Kemény, Béla Plutzer, István Plutzer, János Schvikker, Károly Tetzl. Počet členov: 120. ŠABA-ŠA, NÚ, č. 17/2/1942 prez.
- 105 Čestní predsedovia podujatia: Nándor Nagy hlavný župan, Károly Rázgha hlavný vládny radca, predseda Malodolnozemskej komory István Reviczky podžupan. Ako predstaviteľ ministerstva poľnohospodárstva bol prítomný dr. József Kerék, hospodársky dozorca a dr. Miklós Bittera člen hornej snemovne.
- 106 Komáromi Lapok. 61./24., s. 3.
- 139 Somorja és Vidéke. II./12, 23. marec 1929, s. 1.
- 140 Svoje prvé zhromaždenie uskutočnil v roku 1942 v telocvični meštianskej školy.
- 141 Funkcionári Organizácie pre povinnú predvojenskú výchovu mládeže v Šamoríne: predseda: Vince Vörös, podpredseda: Dr. Dezső Baranyai, hlavný tajomník: Sándor Bozó, tajomník: Géza Karl, zapisovateľ. Ferenc Herczeg, pokladník: Kálmán Tóth, kontrolór: Károly Schwertner, skupinoví kapitáni: Ernő Huszágh, Kálmán Pollágh, József Strasser, Endre Czeglédi, Tamás Ox, László Huszágh, advokát: Dr. József Herczeg, lekár: Dr. István Pósfay, správca: László Csiba, členovia preverovacej komisie: Rezső Illy, Vendel Csóka, Lajos Breda (Gútor), náhradní členovia: József Balheim, János Nagy (Szemet). Členovia výboru: Dr. Ernő Zellinger, János Schwicker, János Szmrtnyik, Károly Botlő, János Bucsuházy, László Gáspár, Ferenc Németh, Ferenc Panda (Szemet), István Sággy (Gútor). Počet členov 33.
- 142 ŠABA-ŠA, NÚ, č. 707/1944 prez.

P o z v á n k a

Kapitoly z dejín mesta Šamorín

**Historická konferencia pri príležitosti 600. výročia získania mestských
výsad udelených kráľom Žigmundom**

9. septembra 2005, (piatok) 9.30 - 16.30 h. Šamorín

Fórum inštitút pre výskum menšín, Parková 4., 931 01 Šamorín, E-mail: forum@foruminst.sk

**Usporiadanie konferencie podporilo Ministerstvo kultúry SR
a Nadácia Illyés Közalapítvány**

Organizátor:

Nadácia Pro Urbe Alapítvány, Šamorín
Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín

Program:

09.00 Registrácia

Moderátor konferencie: **László Végh**

09.30 Otvorenie: Károly Domsitz, primátor

09.40 Gábor Strešňák: Postavenie stredovekého Šamorína v kontexte privilégia z roku 1405

10.00 Jozef Urminský: Stredoveký Šamorín v archeologických nálezoch

10.20 Ján Kúkel: Susedské vzťahy medzi Bratislavou a Šamorínom v 16. a 17. storočí

10.40 Prestávka

11.00 Veronika Nováková ml.: Mestská správa v Šamoríne od konca 16. storočia do polovice 18. storočia

11.20 Radoslav Ragač: Protokol mäsiarskeho cechu v Šamoríne

11.40 Tomáš Tandlich: Obchodný cech v meste Šamorín v prvej polovici 18. storočia

12.00 Prestávka

13.00 Mária Prokopp: Stredoveký kostol Šamorína

13.20 Rastislav Petrovič: Kláštor paulánov v Šamoríne

13.40 Radoslav Ragač– Gábor Strešňák: Pečate mesta Šamorín do polovice 19. storočia

14.00 Prestávka

14.20 Lajos Horváth: Šamorín v období revolúcie 1848 - 1849

14.40 Enikő Édes: Šamorín v rokoch 1920 - 1945

15.00 Diskusia

16.00 Otvorenie výstavy v Mestskom vlastivednom dome

V Šamoríne, 12. augusta 2005

Károly Tóth

László Végh

Naši autori:

PhDr. ENIKŐ ÉDES (1974)
učiteľka dejepisu, Dolný Štál

Mgr. JÁN KÚKEL (1975)
archivár – historik, Archív hlavného mesta SR Bratislavy

VERONIKA NOVÁKOVÁ, ml. (1981)
poslucháčka odboru archivníctva, FF UK Bratislava

Mgr. arch. RASTISLAV PETROVIČ (1967)
pamiatkár, Krajský pamiatkový úrad Trnava

Prof. Dr. MÁRIA PROKOPP (1939)
historik dejín umenia, ELTE Budapest

PhDr. RADOSLAV RAGAČ (1975)
archivár – historik, Archív Ústavu pamäti národa, Bratislava

Mgr. GÁBOR STREŠŇÁK (1974)
archivár – historik, Archív Ústavu pamäti národa, Bratislava

Mgr. TOMÁŠ TANDLICH, PhD. (1972)
archivár – historik, Štátny archív v Bratislave

Mgr. JOZEF URMINSKÝ (1974)
archeológ, Vlastivedné múzeum Hlohovec

Fórum inštitút pre výskum menších
P. O. Box 52
931 01 Šamorín
WEB: www.foruminst.sk
E-mail: forum@foruminst.sk

Ed.: Gábor Strešňák – László Végh
KAPITOLY Z DEJÍN MESTA ŠAMORÍN
Historická konferencia pri príležitosti 600. výročia získania
mestských výsad udelených kráľom Žigmundom
Disputationes Samarienses, 5.
Prvé vydanie
Zodpovedný: Károly Tóth
Redaktor edície: Gábor Csanda a Károly Tóth
Obal: Gábor Matús
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography s.r.o., Nové Zámky
Tlač: Expresprint s.r.o., Partizánske
Vydalo: Vydavateľstvo Lilium Aurum,
Dunajská Streda, 2005
ISBN 80-8062-271-X

Pri príležitosti 600. výročia získania mestských výsad udelených kráľom Žigmundom v roku 1405 šamorínska Nadácia Pro Urbe a knižnica a archív Fórum inštitútu pre výskum menšín – Bibliotheca Hungarica organizovali dňa 9. septembra 2005 medzinárodnú vedeckú konferenciu pod názvom *Kapitoly z dejín mesta Šamorín*. Aktérmi podujatia boli výhradne odborníci z oblasti archívnictva, archeológie, histórie, pamiatkárstva, ktorí predkladali výsledky svojej vedecko-výskumnej práce. Publikácia obsahuje materiály z konferencie.

Hodnotný a zaujímavý prierez histórie mesta Šamorín sa takto dostáva do rúk nielen odbornej, ale aj širšej verejnosti. V duchu dávnych privilégií odporúčame túto publikáciu všetkým tým, ktorí chcú vedieť viac o tom, čo slávi v dnešných dňoch mesto: „*Civibus et Hospitibus civitatis Samariae, ad usum eorum...*” – Na úžitok mešťanov a hostí mesta Šamorín.

ISBN 80-8062-271-X

Cena: 170,- Sk